

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME YÖNETİMİ BİLİM DALI

**KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİ DESTEKLEYEN SİVİL
TOPLUM KURULUŞLARININ KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE
ETKİSİNİN İSTANBUL İLİ İÇİN İNCELENMESİ**

Doktora Tezi

Tezi Hazırlayan:
İnci Gülsün ÖZKUL

İstanbul, 2020

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME YÖNETİMİ BİLİM DALI

**KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİ DESTEKLEYEN SİVİL
TOPLUM KURULUŞLARININ KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE
ETKİSİNİN İSTANBUL İLİ İÇİN İNCELENMESİ**

Doktora Tezi

Tezi Hazırlayan:

İnci Gülsün ÖZKUL

Öğrenci No:

140781048

Orcid: 0000-0002-6786-639X

Danışman

Prof. Dr. Yıldız YILMAZ GÜZEY

İstanbul, 2020

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Kadın Girişimciliğini Destekleyen Sivil Toplum Kuruluşlarının Kadın Girişimciliğine Etkisinin İstanbul İli İçin İncelenmesi ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 26.10.2020

İnci Gülsün ÖZKUL

TEZ ONAYI

Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü *İşletme Yönetimi Doktora* programı öğrencisi **140781048** no'lu **İnci Gülsün Özkul'un** hazırladığı **“Kadın Girişimciliğini Destekleyen Sivil Toplum Kuruluşlarının, Kadın Girişimciliğine Etkisinin İstanbul İli İçin İncelenmesi”** konulu DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI Lisansüstü Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca 26.10.2020 günü saat 13:00'de Microsoft-Teams programı aracılığıyla on-line olarak yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin **KABULÜ'ne OYBİRLİĞİ'yle** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Prof.Dr. Yıldız Yılmaz GÜZEY (Danışman)(Beykent Üniversitesi)		
Prof.Dr.Nihat KÜÇÜKSAVAŞ (Üye)(Beykent Üniversitesi)		
Doç.Dr.Mine Mukaddes AFACAN FINDIKLI (Üye) (Beykent Üniversitesi)		
Prof.Dr.Bahaddin SİNSOYSAL (Üye) (Doğuş Üniversitesi)		
Prof.Dr.Oya ERDİL (Üye)(Gebze Teknik Üniversitesi)		

Adı ve Soyadı : İnci Gülsün ÖZKUL
Danışmanı : Prof. Dr. Yıldız YILMAZ GÜZEY
Türü ve Tarihi : Doktora, 2020
Alanı : İşletme Yönetimi
Anahtar Kelimeler : Kadın, Kadın Girişimciliği, Sivil Toplum Kuruluşları,
Toplumsal Cinsiyet, Kadın Girişimciliğini Destekleyen Sivil
Toplum Kuruluşları

ÖZ

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİ DESTEKLEYEN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİSİNİN İSTANBUL İLİ İÇİN İNCELENMESİ

Girişimciliğin temellerinin 20. yüzyılda modern iktisat yaklaşımında Shumpeter'in "The Theory of Economic Development" adlı kitabı ile atıldığı bilinir. Yeni bin yılın başlamasıyla birlikte girişimciliğin gelişmekte olan ülkelerde daha çok desteklendiği görülmektedir. Ekonomik hayat içinde yeterince yer alamayan kadınların, kadın girişimciliği konusunda da varlık gösteremediği gözlemlenmektedir. Diğer yandan kadın ile ilgili sivil toplum kuruluşlarına ilginin artmasıyla birlikte, kadın kooperatifleri, kadın dernekleri, 2002 yılında kadın girişimcilerin kurduğu Kagider ve benzeri oluşumlar toplumsal hayatımızda yerlerini almaktadır.

Girişimciliğin gelişmekte olan ülkeler için artan önemi, yüzde elli olan kadın nüfusunun yaklaşık olarak yüzde otuzunun ekonomiye katılabilmesi ve buna ek olarak kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplu kuruluşlarının (STK) bu konuda neler yapabildiği konusu, aralarındaki ilişki ve etkileşim önem kazanmaktadır. Hızla değişen teknolojiye bağlı olarak değişen örgüt yapıları Birleşmiş Milletler Binyıl kararları ile postmodern etkilerin daha belirgin görülmeye başlanması, STK'ların önemi, şirketlerde kurumsal sosyal sorumluluk yapılanmaları, kadın istihdamı ve girişimciliğindeki yaklaşımlar ile bunlar arasında var olabilecek etkiler araştırmanın kapsamındadır.

Kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşlarının, kadın girişimciliği üzerinde etkilerinin olup olmadığı ve kadınların beklentileri ile bu

STK’ların faaliyetlerinin ne kadar uyumlu olduğu incelenmiştir. Bu nedenle çalışmada, kadın girişimciler ve kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşlarının arasında etkileşim üzerinde durulmuştur.

Kadın hayatın içinde birçok fonksiyonu yerine getirmeye kodlanmıştır. Bu nedenle, kadınların girişimcilik konusundaki yaşadıklarında toplumsal cinsiyet yaklaşımının etkisi postmodern bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Bu araştırmanın temel amacı; Kadınların girişimci olurken ve bu girişimciliği sürdürürken karşılaştığı olumlu ve olumsuz durumlar nelerdir araştırmak, kadınların kadın girişimciliğini destekleyen STK’larla nasıl karşılaştıkları, beklentilerinin kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ile ne kadar uyumlu olduğunun anlaşılmasıdır. Buna bağlı olarak “Kadın girişimciliğini destekleyen STK’ların kadınları desteklemek amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetler kadın girişimciliğini destekliyor mu ne fayda yaratıyor, faaliyet ve etkinliklerini değerlendirebiliyorlar mı? Bu konuda ki geri dönüşleri nasıl ölçüyorlar?” konusunun araştırılması ve analiz edilmesidir.

Böyle bir konunun nitel araştırma yapılarak derinlemesine mülakat yöntemi ile irdelenmesinin uygun bir bilimsel yöntem olacağı düşünülmüştür. Sorular ve Mülakat süreci postmodern feminist yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada Maxqda nitel içerik analizi kullanılmıştır.

Name and Surname : İnci Gülsün ÖZKUL
Supervisor : Prof. Dr. Yıldız YILMAZ GÜZEY
Degree and Date : Ph.D. 2020
Major : Business Administration
Key Words : Women, Women Entrepreneurship, Non-governmental
Organizations, Gender, NGOs Supporting Women
Entrepreneurship

ABSTRACT

A RESEARCH OF THE IMPACT OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS SUPPORTING WOMEN ENTREPRENEURSHIP ON WOMEN ENTREPRENEURSHIP IN ISTANBUL

It is known that the fundamentals of entrepreneurship were laid in the modern economic approach in the 20th century with Shumpeter's book "The Theory of Economic Development". With the beginning of new millenium, it is seen that entrepreneurship is supported more in developing countries. It is observed that women who can not take enough part in economic life, can not also show presence in women's entrepreneurship. On the other hand, with the increasing interest in non-governmental organizations related to women, women's cooperatives, women's associations, Kagider and similar organizations established by women entrepreneurs in 2002 are taking their place in our social life.

The increasing importance of entrepreneurship for developing countries, the participation of 30% of female population to the economy (which is 50% actually) and, additionally, the fact of what these non-governmental organizations (NGOs) supporting women's entrepreneurship can actually perform and the relationship and interaction between them gain importance. The changing organizational structures depending on the rapidly changing technology, the emergence of postmodern effects with the United Nations Millennium decisions, the importance of NGOs, the structuring of corporate social responsibility in the organizations, the approaches of women's employment and entrepreneurship and the effects that may exist between all these are within the scope of the study.

Whether non-governmental organizations that support women's entrepreneurship have an impact on women's entrepreneurship and to what extent the expectations of women and the activities of these NGOs are compatible were examined. Therefore, the study focused on the interaction between women entrepreneurs and non-governmental organizations that support women entrepreneurship.

Women are coded to perform many different functions in life. The impact of the social gender approach in women's experiences in entrepreneurship has been tried to be evaluated with postmodern approach.

The main purpose of this research is; what are the positive and negative situations women encounter while becoming and pursuing entrepreneurship? How women encounter these NGOs is to understand how their expectations are in line with the activities of non-governmental organizations that support women's entrepreneurship. Accordingly, do the activities carried out by NGOs supporting women entrepreneurship support women entrepreneurship, what benefits do they create, do they evaluate their activities?

What is the method of research and analysis of how they measure the feedbacks on this subject?

It has been considered to examine such a subject scientifically through qualitative research and with in-depth interview method. The Questions and Interview process has been carried out with a postmodern feminist approach. Maxqda qualitative content analysis is used in this study.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	iii
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Dünya’da Kadın İstihdamının Ve Girişimciliğinin Kapitalist Dönüşümü.....	8
1.1.1. Refah Toplumunda Kadın Emegi: 1930 -1970 Arası Dönem	10
1.1.2. 1970 sonrası Kadın Emeginin Esnekleşmesi ve Kadın Girişimciliğinin Gelişmesi	13
1.1.3. 1980 ve Sonrası Kadın Girişimciliği	14
1.2. Türkiye’de Kadın İstihdamının Gelişimi ve Kadın Girişimciliği	18
1.2.1. Geç Osmanlı’dan Cumhuriyet Dönemine Kadar Kadın İstihdamı.....	20
1.2.2. 1923-1950 Dönemi Kadın İstihdamı	23
1.2.3. 1950-1980 Dönemi Kadın İstihdamı	24
1.2.4. 1980’lerde Kadın İstihdamına Liberal Yaklaşım: Kadın Girişimciliği	26
1.2.5. 1990’lar Kadın Girişimciliğinde Girişimci Örgütleri.....	28
1.2.6. 2000’ler ve Girişimcilik Sivil Toplum Kuruluşları Tanımı ve Kadın Yoksulluğuyla Baş Etme Stratejisi Olarak Mikro Kredi Dönemi.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ VE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

2.1. Girişimcilik Kavramı	34
2.2. Kadın Girişimciliği Kavramı	37
2.3. Kadın Girişimci Tipleri	40
2.4. Kadın Girişimciliğinin Ekonomik Kalkınmadaki Önemi	42
2.5. Kadınları Kendi İşini Kurmaya İten Nedenler	44
2.6. Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar	46
2.6.1. Deneyim ve Bilgi Eksikliği	48

2.6.2. Sosyal Sermaye ve Örgütlenme Sorunu	49
2.6.3. Rol Çatışması.....	51
2.6.4. Toplum Baskısı ve Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık.....	52
2.6.5. Cam Tavan Sendromu	54
2.6.6. Sermaye ve Finans Kaynaklarına Ulaşamama	55
2.6.7. Bürokratik Engeller	56
2.6.8. Pazar Durumu	57
2.7. Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin Genel Durumu.....	58
2.7.1. Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin Gelişmesinde Etkili Olan Kurumlar .	58
2.7.2. Sivil Toplum Kuruluşları.....	59
2.7.3. Kadın Girişimciliğini Destekleyen Sivil Toplum Kuruluşları.....	62
2.7.4. Araştırmaya Konu Olan STK lar	65
2.7.4.1. Kagider	65
2.7.4.2. Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (Türkiye Grameen Mikro Finans Programı)	66
2.7.4.3. Kedv.....	67
2.7.4.4. Ka-der	69
2.7.4.5. Bpw Derneği.....	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ALANI VE METODU

3.1. Araştırmanın Konusu	73
3.2. Araştırmanın Amacı	76
3.3. Araştırmanın Önemi.....	77
3.4. Literatür.....	78
3.5. Araştırmanın Metodu	90
3.6. Çalışmanın Deseni	91
3.7. Varsayımlar	93
3.8. Araştırmanın Temel ve Alt Soruları.....	94
3.9. Veri Toplama ve Değerlendirme Teknikleri	96
3.9.1. Güvenirlik.....	97
3.9.2. Geçerlik	98
3.9.3. Araştırmanın Sınırları	99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Görüşülen Kadın Girişimcilerin Genel Özellikleri	101
4.2. Kadınların Girişimci Olma Kararında Etkili Nedenler	102
4.3. Kadınların Girişimcilik Sürecinde Karşılaştığı Edinimler	107
4.4. Kadınların Girişimcilik Sürecinde Karşılaştığı Olumsuzluklar	113
4.5. Girişimci Olduktan Sonra Yaşanan Olumlu Yaklaşımlar	119
4.6. Kadın Girişimcileri Destekleyen STK'ların Kadın Girişimciler Üzerindeki Etkisi	127
4.6.1. Kadın Girişimcileri Destekleyen STK'ların Kuruluş Amaçları	128
4.6.2. STK ların Kadınlara Ulaşma Yöntemleri ve Kadınların Bu STK'lar ile Karşılaşmaları.....	131
4.6.3. Kadın Girişimcilerin STK' lardan Beklentileri ile STK'ların Gerçekleştirdiklerinin Uyumu	139
4.6.4. Kadın Girişimciliğini Destekleyen STK'ların Verimliliklerini Değerlendirme Yöntemleri.....	154
4.6.4.1. Kurumlardan Elde Edilen Veriler.....	155
4.6.4.2. Kadınların Geri Dönüşleri ile Değerlendirmeleri	157
4.6.5. Etkinlikleri Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri	159
4.6.6. Kadın girişimciliğini destekleyen STK ların Beklentileri	161
SONUÇ ve ÖNERİLER	164
KAYNAKÇA.....	173
EKLER	194
Ek-1. Görüşme Talep Yazısı	194
Ek-2. Görüşme İçin Açıklama ve Demografik Bilgi Sağlama	195
Ek-3. 2020 Dünya Ekonomik Forumu “Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı 2020 Raporu”	197
Ek-4. “Maxqda ile Nitel Veri Analizi” Eğitim Sertifikası.....	198

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Türkiye’ de Kadın Girişimcilerin Yıllara ve Büyüklüğüne Göre Değişimi	31
Tablo 2. Girişimcilik Tanımları	82
Tablo 3. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	101

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. 2014-2019 Arası Türkiye’de Kadınların İş gücüne Katılma Oranı.....	19
Şekil 2. Türkiye’ de Kadın Girişimciliği ve GSYH ilişkisi.....	19
Şekil 3. Girişimci Tanımında Vurgular	35
Şekil 4. Kadın Girişimciliği Konusunda Yapılan Yayınlar	85
Şekil 5. Görüşme Verilerinin Analizinde İzlenen Aşamalar	99
Şekil 6. Kadınların Girişimci Olma Kararında Etkili Nedenler	102
Şekil 7.Kadınların Girişimcilik Sürecinde Karşılaştığı Edinimler	108
Şekil 8. Kadın girişimciliğini destekleyen STK’ların kuruluş amaçları.....	129
Şekil 9. Kadın Girişimciliğini Destekleyen STK’ların Kadınlara Ulaşma Yöntemleri ve Kadınların Bu STK’lar İle Karşılaşmaları.....	132
Şekil 10.Kadın Girişimcilerin STK’ lardan Beklentileri İle Kadın Girişimciliğini Destekleyen STK’ların Gerçekleştirdiklerinin Uyumu.....	140
Şekil 11.Kadın Girişimciliğini Destekleyen STK’ların Verimliliklerini Değerlendirme Yöntemleri.....	154
Şekil 12. Etkinlikleri Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri	159
Şekil 13.Kadın girişimciliğini destekleyen STK ların Beklentileri	161

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AK	: Avrupa Komisyonu
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi
CSW	: Kadın Statüsü Komisyonunun
DİSK	: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
EBRD	: Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
ECOSOC	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü
GV	: Gramen Vakfı
IDA	: Uluslararası Kalkınma Birliği
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞGEM	: İş Geliştirme Merkezi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
KA-DER	: Kadın Adayları Destekleme Derneği
KAGİDER	: Kadın Girişimciler Derneği
KEDV	: Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı
KEİG	: Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TOBB	: Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
TRYSEM	: Training of Rural Youth for Self-Employment
TUIK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayici ve İşadamları Derneği
UİS	: Ulusal İstihdam Stratejisi
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development)

UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu
UNIDO	: Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü
WEP	: Kadın Girişimcilik Programı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)
YAZKO	: Sınırlı Sorumlu Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi

GİRİŞ

Kadının toplumsal ve ekonomik hayatın içindeki yeri nüfusun yarısının kadın olduğu bir dünyada önemlidir. Kadınların ekonomik hayata katılımındaki rakamların yetersizliği de dikkat çekici bir konudur. Sadece kadın girişimciliği değil ekonomik ve toplumsal hayatın birçok boyutunda kadınlar geride kalmaktadır. İşte bu nedenle birçok STK kurulmuş ve çalışmalarını sürdürmektedir.

Dünya ekonomik forumu “Global Gender Gap - Rapor 2020” küresel toplumsal cinsiyet raporuna göre degüncel eğilimlerin gelecek projeksiyonu yapıldığında küresel cinsiyet farkı ortalama 107 ülke genelinde 99,5 yılda kapanacak.2006-2020Dönemisüresince yaşanan Ekonomik katılım ve fırsat eşitsizliği konusundakiyavaş hız devam ederse bu açığı kapatmak 257 yıl alacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde ikinci alan siyasi güçlenme 94,5 yıl sürebilir. Üçüncü alan olan eğitim konusunda bu süre 12 yıl da kapatılabilirgözüküyor. Bu verilere bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda alınması gereken çok yol olduğu bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada erkeklerin işgücüne katılım oranı yaklaşık %80’ken, kadınlarınki %50; bu oranlar TÜİK verilerine göre Türkiye için ise sırasıyla %71,6 ve %31,5’dir. Bu verilere bakıldığında Türkiye için toplumsal cinsiyet farkını azaltmak daha zorlu gözükmededir.

Bu araştırmanın yapılmasındaki en önemli motivasyon toplumsal cinsiyet konusunda ki farkındalığının olgunlaşmasıdır. Deloitte’un 2019 yılında Türkiye için gerçekleştirdiği araştırmasında, finans dünyasında çalışankadınlar seslerini erkekler kadar duyurabildiklerini düşünmektedir. Kadınların %64’ü çoğu zaman ve %26’sı bazen fikirlerine erkek çalışanların görüşleri kadar değer verildiğini ifade etmektedir. Ayrıca, araştırmada finans dünyasında performans değerlendirmelerinin adaletsiz olmadığı yönünde bir algı olduğu ortaya çıkmaktadır. Finans sektöründe başlayan ve 16 yıl süren profesyonel iş yaşantım toplumsal cinsiyet konusundaki farkındalığının geç oluşmasının nedeni olabilir. Bununla beraber uzun yıllar danışman olarak çalışmaya devam etmek ve dolayısıyla farklı sektörlerle ilgilenmek, toplumsal ve iş yaşamının etkileri ile farklı STK’larda çalışmak ve de edinilen deneyimler beni toplumsal cinsiyet konusunda çalışmak, özellikle kadınların girişimcilik

yolculuğunda yaşadıklarını incelemek, STK'ların bu yolculuğun neresinde olduğunu araştırmak konusunda bir çabaya yöneltti. Bu güne kadar çalıştığım STK'lar dâhil STK'ların toplumsal cinsiyet konusunun neresinde olduğunu düşünmek, 30 yılı aşan çalışma yaşamımda karşılaştığım olayları toplumsal cinsiyet süzgecinden geçirme gerekliliği hissettirdi. Sonuç olarak, bütün bu veriler sivil toplum kuruluşlarının özelliklerini, fonksiyonlarını, katılım türlerini ve devamlılıklarını ve bu sürece etki eden faktörleri (örneğin, çalışmalarını, verimliliklerini nasıl değerlendirdiklerini, sürdürülebilirlik konusunda neler yaptıklarını) özellikle kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar için incelemenin önemine işaret etti.

Dünya'daki hızlı değişim ve dönüşüm, bunu izleyen küreselleşmenin etkisiyle az gelişmiş ülkeler de kendi toplumsal kalkınma ve gelişme düzeylerini diğer gelişmiş toplumların düzeyleri ile karşılaştırmaya başlamışlardır. Toplumsal kalkınma ve gelişme konusunda kendini yeterli görmeyen ülkeler ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler kamu kurumlarının bu süreçte tek başına yeterli olamayacağını fark etmişler ve alternatif arayışı içinde olmuşlardır. Bunun bir örneği de UNDP Binyıl Yasaları ve Global Compact, toplumsal kalkınma konusunda özel sektör kamu kurumları ve Sivil toplum kuruluşlarının birlikte organize olmalarının yaratacağı fayda üzerinde durmaktadır. Toplumsal kalkınma ve gelişme programlarının hedeflerini toplumun tüm kesimlerini içine alabilecek şekilde düzenleyen halk tabanlı çalışma ve her birinin kendine özgü katılımcı yapısıyla öne çıkan kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşları bu konuda alternatifler yaratmaktadır. Toplum ve devlet arasında bağ kuran halk tabanlı kuruluşlar ihtiyaca göre devletle beraber hizmetlerin tamamlayıcısı, ya da devletin yeterince yerinegetiremediği fonksiyonları ikame etmek üzere çalışmaktadırlar.

Toplumsal faydayı temel alan sivil toplum kuruluşlarının reelde ne kadar iyi çalıştıkları daima tartışma konusu olmakta ve kadının görev aldığı kuruluşların bu konudaki çalışmaları özellikle kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların gerçekleştirdikleri yeterince bilinmemektedir.

Toplumda sosyal eşitsizliği azaltmak için harekete geçen ve toplumsal faydayı hedefleyen sivil toplum kuruluşlarının aynı zamanda toplumsal kalkınmaya olan katkıları göz ardı edilemez. Sivil toplum kuruluşlarının özellikle son senelerde

toplumsal kalkınma gayretlerini incelemek amacıyla kullanılan stratejik bir kavram olduğu açıktır. Eğitim, beslenme, beslenme, kadınların statüsünün yükseltilmesi, sosyal, siyasi ve ekonomik yaşama katılımlarının artırılması ve yoksulluğun azaltılması gibi konularda projeler üreten ve faaliyetler sürdüren sivil toplum kuruluşları, devletin ve ilgili kurumlarının üstlendikleri toplumsal kalkınma çalışmalarına katkıları ile öne çıkmaktadırlar. Özellikle sivil toplum kuruluşlarının toplumsal kalkınmaadınagösterdikleri çabanın, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriniyaşayan kadınlar ve diğer dezavantajlı grupların durumlarını iyileştirmede ne kadar etkin olduğu merak konusudur.

Putnam'ın (2000) da belirttiği gibi, sosyal ağların kullanımında daha çok başarılı olan kadınlar, STK'lar vasıtasıyla özellikle toplumsal düzeyde gerçekleştirdikleri programlar ve faaliyetlerle toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmaktadır. Ancak, zaman zaman göz ardı edilen, zaman zaman da çok takdir edilmeyen veya yeterince bilgi sahibi olunmayan kadın emeğinin sivil toplum alanındaki etkilerini görünür kılmaya dair işletme dalında fazla araştırma konusuna rastlanmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, sivil toplum kuruluşlarının kadın girişimciler üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kadınların girişimci olma kararı vermede ve girişimci olma kararı verdikten sonra yaşadıkları süreç erkeklerin yaşadıkları süreçten farklılıklar içermektedir. Ecevit'in de belirttiği gibi kadın girişimciliğini kadınların kurduğu yönettiği ve sürdürdüğü faaliyetler olarak tanımlayabiliriz. Bunun yanında kadın girişimciliğinin erkeklerden farklı özellikler taşıdıklarını kabul etmekteyiz.

Kadın girişimciler yukarda bahsi geçen süreçleri yaşarkende erkeklerin aynı süreci yaşarken aldıkları tepkilerden farklı tepkilerle karşılaşmakta, kendilerine has zorluklar yaşamaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının kadın girişimciliği üzerinde etkisi önem göstermektedir.

Literatüre baktığımızda Cattillon'dan başlayarak girişimcilik konusunda birçok yazın gerçekleştirilmiştir. Shumpeter modern iktisattaki girişimcilik tanımına yenilikçiliğide ekleyerek geliştirmiştir. Bu akademik yazınların devamında işletme alanında ancak 1976 yılında ilk kadın girişimciliği konusundaki akademik makale

Amerika Birleşik Devletlerinde Çağdaş Girişimcilik Dergisi'nde Schwartz tarafından yayınlanmıştır. Makalenin devamında kadın girişimciliği konusunda ilk politik rapor “Sonuç olarak: Amerika'da Eşit Olmayan Girişim” başlıklı rapordur. 1979'da Washington DC'de yayınlandı. Kadın girişimciliği konusu, girişimcilik konusundan çok uzun yıllar sonra akademik hayata girdi. Nüfusun yaklaşık %50'sinin kadın olduğu dünyamızda, ekonomik hayatta %30 kadının varlığını sürdürmesi, kadın girişimciliği konusunda araştırılması gereken daha pek çok şey olduğu gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; kadınların girişimci olurken ve bu girişimciliği sürdürürken karşılaştığı olumlu ve olumsuz durumların neler olduğunu, kadınların kadın girişimciliğini destekleyen STK'larla nasıl karşılaştıklarını, beklentilerinin kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ile ne kadar uyumlu olduğunun irdelenmesidir. Buna bağlı olarak kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların kadınları desteklemek amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetler kadın girişimciliğini destekliyor mu? Ne fayda yaratıyor? Faaliyet ve etkinliklerini değerlendirebiliyorlar mı? Bu konuda ki geri dönüşleri nasıl ölçüyorlar gibi konuların araştırılması ve analiz edilmesidir.

Kadın girişimcilerin ortak problemlerinde kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların etkisinin ne olduğu, verimlilikleri, faaliyetlerinin daha verimli olması konusunda nelerin yapılabileceği, toplumsal kalkınma içinde kadın girişimcilerin önemi artarken, değerlendirilmesi gerekmektedir. Bununla beraber kadın girişimcileri destekleyen STK'ların verimliliklerini önemsedikleri bu konuda farklı teknikleri kullandıkları sürdürülebilir olma konusunda çalışma içinde oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmamızda yer alan STK'lar konu ile ilgili resmi kurumlarında daha stratejik ve hedef odaklı çalışmalarının ve cinsiyet temelli rakamların tutulmasının takip konusunda önemli olduğunu ve kadın girişimciliğinin gelişmesi konusunda daha verimli çalışmalar yapılabilmesi için ortam yaratacağını belirtmişlerdir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, kadın girişimciliğini anlayabilmek için sanayi devriminden günümüze nasıl bir tarihi süreç yaşandığı ve sürecin nasıl geliştiğine yer verilmiştir. Tarihte emeğin var olduğu her dönemde kadın emeğinden

söz etmek mümkündür. Günümüzdeki anlamıyla literatürde bahsedilen kadın emeği Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan kadın emeğinin maddi olarak da değerlendirilmesi konusu ile aynı döneme denk gelir. Sanayi Devrimi'nin, 1750 yılından itibaren İngiltere' de ilk çırık makinasının icadıyla başladığı ve 1782' de J.Watt' ın buharlı makineyi icat etmesiyle, demir çelik sektörü ve diğer sektörlerde gelişim gösterdiği kabul edilir. Dünyada özellikle Avrupa'da sanayinin gelişmesi ve bu gelişmelerin tarım sektörüne yansmasıyla, tarım sektöründe oluşan iş gücü arzı ile birlikte kadın iş gücü emek sermayesi olarak piyasalara katılmaya başlamıştır.

Refah Toplumunda 1930 -1970 arası dönemde Kadın Emeğine, Amerika'da 1929 yılında yaşanan çöküş ve devamında 1930 da yaşanan büyük buhranın bütün dünyada olumsuz etkilerini göstermesi ve devamında yaşanan savaş nedeniyle, daha çok ihtiyaç duyulmuştur. Bu durum savaşın bitmesi ve erkeklerin geri dönmesi ile tersine dönmüş, kadınların eve dönmesine neden olmuştur. 1950'ler hizmet sektöründe kadınların daha çok görüldüğü yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. 1960'lı yılların sonuna kadar "refah devleti"ne uygun olarak emek piyasalarında kazanılan hakların yasal olarak tanınması ve sanayi sektöründe kalıcı bir işgücünün oluşturulması söz konusudur. Refah devletlerinde kadınların iş hayatına artan oranlarda katılımı, başta ABD'de ve diğer gelişmiş ülkelerde kadınların çalışma koşullarını düzenleyici önlemlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu konuda atılan ilk adımlara örnek 1963'de ABD' de çıkartılan "Eşit Ücret Yasası" (Equal Pay Act), 1964'te çıkartılan "Yurttaş Hakları Yasası" (Civil Rights Act) bu konudaki ilk yasal düzenlemelerdir.

1970 sonrası kadın emeğinin esnekleşmesi ve kadın girişimciliğinin gelişmesi, şirketlerin ucuz ve güvenilir emek arayışı, emek gücünün coğrafi re-organizasyonu ile sağlanmıştır. 1970 ve sonrası artan krizler ve kar oranlarının yükseltilmesinde ki çaba sonucu emek ve sermayenin değersizleştirilmesi, kadın emeğini de olumsuz etkilemiştir.

1980 ve sonrasında, Dünyada Küreselleşen ekonomik yapının stratejileri etkilemesiyle beraber, bilgi teknolojilerinin de gelişmesi, ülkelerin kalkınma ve büyüme stratejilerinde dramatik şekilde değişim ve dönüşüme neden olmuştur. Aynı

zamanda farklı disiplinlerin de kadın girişimciliği ile ilgilenmeye başlamasına yol açmıştır.

Sanayi devrimini yaşamamakla beraber Türkiye’de de kadın hareketi ve kadın girişimciliği benzer şekilde ekonomik değişimlerden ve gelişmelerden etkilenmiştir. Cumhuriyet dönemi ve öncesi Osmanlı döneminde de Tanzimat’dan itibaren kadın hareketinde gelişmeler olmuştur.

İkinci bölümde kadın girişimciliği ve kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşları yer almaktadır. Girişimcilik devamında kadın girişimciliği, kadınları girişimciliğe iten ve çeken nedenler, karşılaştıkları sorunlar ve kadın girişimciliğinin Türkiye’de ki genel durumu yer almaktadır. İkinci bölümünde ise STK’lar ve kadın girişimciliğini destekleyen STK’lara yer verilmiştir. Araştırmada yer alan İstanbul’da yerleşik beş kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşu hakkında genel bilgilere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde,araştırmanın alanı ve metodu yer almaktadır. Araştırmanın nitel bir çalışma olması nedeniyle, nitel çalışmanın özellikleri ve araştırma deseni üzerinde durulmuştur. Literatür kısmında girişimcilik, kadın girişimciliği ve Sivil toplum kuruluşları hakkında günümüze kadar uzanan literatür incelenmiştir. Postmodern yorumla bu araştırmadagörüşmeler postmodern feminist tekniklerle gerçekleştirilmiştir.

Postmodernizm insanların belli doğrular üzerinde anlaşılamayacaklarını, çünkü her gerçeklik tanımının diğerleri üzerinde etkin olmayı amaçlayan birer güç olduğunu varsaymaktadır. İlk anlamıyla post-modernizm 1970’li yıllardan sonraki tarihsel dönemi kapsamaktadır. Genel özelliği olarak karmaşa, düzensizlik ve esneklikten bahsedilebilir. Endüstri Devrimi’nden bu yana oluşturulan düzenli yapılar enformasyon teknolojilerinin de katkısıyla parçalanarak ağ biçimli yapılara dönüşmektedir.Post-modern dönüşümle birlikte post-modern örgütler ortaya çıkmıştır. Postmodern örgütlerin en önemli özelliği modern dönemdeki bürokratik iş bölümü anlayışının yerini post-bürokratik örgütlere bırakmasıdır.

Postmodernistler, örgütlerin, kişileri birleştiren iletişime göre kurgulanmasını ve bu örgütlere insani temel sağlanmasını ileri sürerler. Postmodern örgütler yapılanmanın insan-insan ilişkisine dönüşmesini sağlama gayreti içindedirler. Postmodernizmin hedefine uygun kendi kendini yöneten bir kurumda, otorite ve kurallar var olurken, düzen çalışanlara yüklenmez. Kendi kendini yöneten organizasyonlara organik örgütlerde denmesinin nedeni esnek olmaları, sadece yönetsel faaliyetlere değil insani ve toplumsal faaliyetlere karşıda duyarlı olmalarıdır.

Bir felsefe olarak postmodernizm olguları olduğu gibi kabul eden, gerçeğin insanlar arası bir etkileşimle sosyal olarak kurgulandığını varsayan, yorumsamacı bir felsefeyi temsil etmektedir.

Bu felsefenin postmodernizm biçiminde ifade edilmesinde Lyotard, Nietzsche, Foucault, Derrida, Deleuze, Baudrillard, Guattari, gibi düşünürlerin önemi vardır.

Genellikle araştırma anlamında postmodern örgüt kuramı dendiğinde asıl kastedilen postmodernizmin felsefi ve eleştirel yorumudur.

Dördüncü bölümde, araştırmanın bulgularının değerlendirilmesi yer almaktadır. Bu bölümde ilk olarak, araştırmaya katılan kadınların demografik yapıları ve genel yaklaşımlar yer almıştır. Kadınların girişimci olma kararında etkili nedenler, yaşadıkları olumlu ve olumsuz durumlar, STK'lardan aldıkları destekler analiz edilmiştir. Devamında kadın girişimcileri destekleyen STK'ların kadın girişimciler üzerinde etkileri ve bu STK'ların amaçları yer almıştır. STK'ların hedef kitleye ulaşma yöntemlerinin kadınların STK ile karşılaşma ve girişimcilik kararı üzerinde etkisi değerlendirilmiştir. Kadın Girişimcilerin STK'lardan beklentileri ile STK'ların gerçekleştirdiklerinin karşılaştırması yapılmıştır. Ayrıca etkinlikleri ölçme ve değerlendirme yöntemleri, STK'ların verimliliklerini kurumsal ve bireysel verilerle değerlendirmeleri STK'ların verimliliklerini artırmak için beklentileri yer almaktadır.

Tezin son bölümünde ise sonuca ve önerilere yer verilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Dünyadaki emek tarihi konulu çalışmalarda kadın emeği ve özellikle ücretli kadın emeği hususunda araştırma inceleme ve literatür marjinal denebilecek kadar azdır. Başka tarihlerde olduğu gibi emek tarihi de, daha çok erkek emekçilerin bir tarihidir. Hassas bir bakışla “Tarihçilerin çoğu, işçi sınıfını de-facto işçi erkekler olarak tanımlar. Emek tarihçileri, kadınları emek piyasasında ve hane halkı içerisinde çalışan olarak görmezden gelmiştir (Alexander 1977, 59: akt. Makal 2010).

Bu tarihsel durumun yaşanmasının önemli tarihsel nedenleri vardır. Fakat kadın hareketinin son dönemlerde gelişmesinin yanında, tarih anlayışındaki gelişmeler ve bakış açısında ki değişimler, bu zaman zarfında ortaya çıkan yeni yaklaşımlar ve eğilimler, kadın sorunlarına yönelik ilgiyi ve devamında benzer biçimde, kadın emeğine duyulan ilgiyi de artırmış olduğu gözlemlenmektedir. Bu ilginin ne kadar yeterli olduğu tartışılabilir olsa da olumlu olarak değerlendirilebilir.

1.1.Dünya’da Kadın İstihdamının Ve Girişimciliğinin Kapitalist Dönüşümü

Tarihte emeğin var olduğu her dönemde kadın emeğinden söz etmek mümkündür. İnsanoğlunun varoluşundan günümüze değin erkeğin vekadının var olan düzendeki yeri zamana ve bölgeye dayalı farklılıklar gösterse de gelmiş ve halen devam eden kültür genellikle ataerkil bir aile düzenidir. Bu nedenle verilen emeğin maddi(ücret) karşılığı olmayan aile işçisi kadın bireylerin, emek piyasasında maddi karşılığının alınmasının gerekliliği, Endüstri Devrimi’ndeki çalışmalarla gündeme gelmiştir. (Yılmaz Zoğal 2015, akt: Yazıcıoğlu, 2020).

Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan kadın emeğinin maddi olarak da değerlendirilmesi konusu, literatürde de kadın emeğinin günümüzdeki anlamında ele alınması yine aynı dönemdedir. Sanayi Devrimi, 1750 yılından itibaren İngiltere’ de başlayan sanayileşme hareketleri çerçevesinde ilk çıkırc makinasının icadıyla başlamış, 1782’ de J.Watt’ ın buharlı makinayı icat etmesiyle, demir çelik sektörü ve diğer sektörlerde gelişim göstermiştir. Neticede, dünyada özellikle Avrupa’da

sanayinin gelişmesi ve bu gelişmelerin tarım sektörüne yansmasıyla, tarım sektöründe görülen iş gücü arzı ile birlikte kadın iş gücü emek sermayesi olarak piyasalara katılmaya başlamıştır (Özer Biçerli, 2003).

Sanayileşmeyle birlikte nüfusun çoğunluğunun emek piyasasına dahil olduğu tarım sektöründe çalışanların belirli bir kısmı sanayi sektöründeki istihdam sahasına kaymıştır (Yorgun 2010). Bu dönemde kadınlar, genellikle tekstil sektöründe günde 12 saati geçen kötü çalışma ve düşük ücret şartlarında çalıştırılmaktaydı. Buna rağmen İngiltere’de üretim sektöründe 1841’de %35 olan kadın çalışma oranı, 1851’de %45’e yükselmiştir (Altındal 2016). Kadınlar değişen görevlerde çeşitli faaliyetlerde bulunarak, imalatla aktif olmak için mücadele etmişler fakat mevcut cinsiyetçi görüş ve emek piyasasındaki mevcut konumundan dolayı piyasa şartlarının altında çalışarak kalkınmadan yeterli yararı görememişlerdir. Sonuç olarak emeğini daha ucuza satmak durumunda kalmışlardır.

Marx (1865) kadın emeğinin piyasada alınıp satıldığını bununla beraber değişim değeri ve kullanım değeri açısından sömürüldüğünü ifade etmiştir. Marx’ın görüşleri kadın emeğinin, kapitalizm ve ataerkil düzen tarafından ucuz iş gücü olarak görüldüğünü ve baskı altına alınıp yönetildiğini, kapitalizmin kadın emeğini değersizleştirdiğini ve bütün bunların devamında kapitalizmin bu durumu eşitsiz piyasa koşullarının gereği olarak tanımladığı yönündedir. Piyasada ucuz iş gücünü oluşturan kadınlar, bu süreçte ezilen ve kolay işten çıkarılan ucuz iş gücü olarak görülmektedir (Erarslan 2009).

İktisadi düşünce evrimi sürecinde Fizyokrasi ve Merkantalizm sonrası Adam Smith, Robert Thomas Malthus, Jean Baptiste Say ve David Ricardo gibi iktisatçıların öncülüğünde süregelen klâsik iktisat anlayışı daha sonra kapitalist iktisat düzenine geçiş yapmıştır (Öztopçu 2016). Marx’ın kadın emeğine yönelik bu düşüncesine karşılık, Klasik iktisadi düşüncenin bakışına göre, verilen ücretlerin esnek olması halinde ücretlerdeki düşüş işsizlikte azalmaya sebep olacaktır. Yani klasik iktisada göre çalışanlar kendi değerlerini belirlemiş olurlar.

1920’li yıllarda cinsiyetçi yaklaşımla yapılan sınıflandırmalardan biri de “kadınsı işler” olarak ifade edilen tanımdır. İşlerin özelliğine göre yapılan bu tanım

yapılan işin kıvraklığını, inceliğini, dayanıklılığı ve sabrını ifade etmektedir. “erkeksi işler” olarak yapılan tanımlama ise kas gücü, beceri ve hız içeren işleri ifade etmektedir (Humphries 2001).1914’e kadar geleneksel sektörlerin arka planlarında kalan Kadınlar, savaş yıllarında 1914-1918 erkeklerin istihdam edildiği sektörlerde yer bulmuşlardır. Fakat bu dönemde kadınlar kötü çalışma koşulları ve düşük ücret ile çalışma düzenine dâhil olabilmışlerdir (Helvacioğlu 1996).

Savaş yıllarında ekonominin her alanında kadınlar erkeklerin yerine ikame olmuştur ve iş dünyasında sayıca artış göstermişlerdir. Erkeklerin savaş sonrasında işlerine geri dönmesiyle birlikte öncesinde elde ettikleri ekonomik ve sosyal statüyü kaybetmişlerdir (Makal 2001).

1.1.1.Refah Toplumunda Kadın Emeği: 1930 -1970 Arası Dönem

Amerika’da 1929 yılında yaşanan çöküş ve devamında 1930 da yaşanan Büyük buhran Bütün dünyada olumsuz etkilerini göstermiştir. Bu durum sanayileşmiş ve gelişmiş ülkelerde büyük oranda işsizliğe neden olmuştur. Bu da serbest piyasadaki başarısızlığın bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Sanayileşmiş devletler çözüm arayışı olarak ekonomik müdahale etme konusunda yeni politika arayışlarına girmişlerdir.

Keynes (1883-1946) bu politikaları hayata geçirme konusunda çalışmaları yapan iktisatçıdır. Klasik akım iktisadının ‘laissez faire’ yani ‘bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler’ (Elsner 1989) düşüncesine karşılık olarak müdahalesiz iktisadi oluşumu reddeden Keynes, neo-klasik iktisadi akımın öncüsü olmuştur. Keynes talebin ve satın alma gücünün istihdamın en önemli belirleyicisi olduğunu ve artması durumunda ücretlerin düşmesinin azalacağını öngörmüştür. İnsanların yeterli tüketim yapabilecek gerekli paraları yoksa daha az üretim yapılacak, bu da istihdamdaki düşüşe, işsizliğe neden olacaktır. İşçiler daha çok tüketim yapabilecek gelire sahip olurlarsa daha çok harcama yapabilecek, üretim artışına neden olacak ve işsizlikte azalma sağlanacaktır. Keynes’in “çarpan etkisi” olarak açıkladığı şey gerçekleşecektir. Örneğin devletin kamusal alanlarda gerçekleştireceği yatırımlar, yol, hastane gibi inşaatlar istihdam yaratacak ve ekonomik çarkların dönmesi gerçekleşecektir. Hükümetlerin toplam talep yaratarak ekonomiyi yönetmeleri

mümkün olacaktır. Eğer işsizlik yüksek ise hükümetler revizyona giderek, vergi oranlarını düşürüp kamu harcamalarını artırarak ekonomiyi yönetebilir ve işsizliği düşürebilirler görüşünü savunmuştur. (Heywood 2014).

Keynesyen politikalarda ithal ikameci sermaye birikimini sağlamak üzere yapılan yasal düzenlemeler sayesinde iç pazarın genişlemesi teşvik edilmiş, talep yaratacak ücret politikaları desteklenmiştir (Greenwald, Stiglitz 1987). 2. Dünya savaşı yıllarında teşvik edilen kadın iş gücü savaşın sona ermesiyle son bulmuştur. Kadınların eve dönmesi konusunda politikalar üretilmeye başlanmıştır.

Bununla beraber refah devletinin vadettiği “refah” olgusunu toplumsal cinsiyet boyutuyla da ele almak gerekmektedir. Özellikle üzerinde durulması gereken aile kurumu önemlidir; Piyasaların yanı sıra ailenin de üreticiniteliği değerlendirmeye alınmalıdır. Fakat hiçbir dönem aile kurumu yeterince incelenmemiştir. Refah devleti çalışmalarında, refah devletinin piyasa ya da ekonomi ile olan kesişim alanları irdelenmiştir (Davutoğlu 2016, 146). Bunun yanında, adam-akım (male-stream) yaklaşımlarında da kadının karşılıksız ev-içi emeği ve işgücü piyasasındaki eşitsiz çalışması konu olmamıştır. Bu durumda toplumsal cinsiyet eşitliğini devletin ne uygulamaya koyduğu politikalarda, ne de kadınlarla olan ilişkilerde önemsediğinden bahsedilemez. Feminist yazında, refah devletinin politikaları nedeniyle kadın ve erkek arasında oluşan eşitsiz yapılanma ve hiyerarşi farklı boyutlarıyla tartışılmıştır. Çalışma hayatındaki sınırların zorlayıcılığının yanında hiyerarşik düzen kadının evdeki konumuna da yansımaktadır. İşyerinde işçi statüsünde ezilen kadın evde de benzer şekilde ezilmektedir. İş yerindeki erkek patronun evde ki yansıması başka bir erkek profilidir (Davutoğlu 2016).

1940’ ların sonlarından başlayarak Vogel’in da belirttiği üzere nüfus artışı ve doğurganlığı artırmak için üretilen yeni politikalardan biri de “yuvayı dışı kuş yapar” imajı olmuştur. Böylece yeni kadın tipi aile içi rollerle sınırlı ailesine ve tüketime hizmet eden çocuk yetiştiren kimliğini kabullenmek zorunda bırakılmıştır (Vogel 1990).

Erkeklerin kadınların iş gücü üzerindeki denetimleri, kadınların önemli gelir getiren kaynaklara ulaşmalarını büyük ölçüde engellemektedir (Hartmann 1992).

Dolayısıyla erkek egemen ideoloji, kadınların ailede çocuk yetiştirmenin yanında, toplumsal yapıların desteklediği kadın iş gücünün denetlenmesinden beslenmektedir. Bu ve benzeri yapılar erkek egemen ideolojinin belirgin bir şekilde ortaya çıktığı durumlardır.

1950’ler hizmet sektöründe kadınların daha çok görüldüğü yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde, aynı zamanda ABD’nin önce Batı Avrupa’ya ve ardından da hemen tüm ülkelere ihraç ettiği fordist üretim biçiminde tekdüzelik hâkim olurken, işçilerin makinenin hızına uyması beklenmiştir. Böylelikle büyük ölçekli işletmelerde standart makinelerle kitlesel olarak standart mallar üretilmiştir. Bunun sonucunda, 1960’lı yılların sonlarında fordist sistemde verimlilik düşüşleri yaşanması üzerine alternatif üretim organizasyonları aranmaya başlanmıştır (Eraslan 2009, 10).

1960’lı yılların sonuna kadar “refah devleti”ne uygun olarak emek piyasalarında kazanılan hakların yasal olarak tanınması ve sanayi sektöründe kalıcı bir işgücünün oluşturulması söz konusudur. Refah devletlerinde kadınların iş hayatına artan oranlarda yer alması, ABD ve diğer gelişmiş ülkelerde kadınların çalışma koşullarını düzenleyici girişimleri zorunlu kılmıştır (Dura, Atik 2002, 103). Hukuksal anlamda kadınlara yönelik söz konusu olan yasalar ve getirilen yeni haklar konusunda kadınların emek piyasasında yer almalarına neden olmuştur. ABD’ de yapılan yasal düzenlemeler bu konuda atılan ilk adımlara örnek teşkil etmektedir.

1963’ de ABD’ de çıkartılan “Eşit Ücret Yasası” (Equal Pay Act), 1964’te çıkartılan “Yurttaş Hakları Yasası” (Civil Right Act) bu konudaki ilk yasal düzenlemelerdir. Yasalardaki hükümlerin uygulanmasında da “İstihdamda Fırsat Eşitliği Komisyonu” yetkili kılınmıştır. Ayrıca devletin işgücü piyasasına ve istihdam yapısına müdahale etmesi anlamına gelen “Olumlu Eylem Programları” (Affirmative Action) ile istihdamda kadın aleyhine olan eşitsizliğin kadının bireysel sorunu olmaktan çıkarılıp, toplumsal düzeyde ele alınması sağlanmıştır (Onaran Yüksel 2000, 19- 20).

1.1.2. 1970 sonrası Kadın Emeğinin Esnekleşmesi ve Kadın Girişimciliğinin Gelişmesi

1970 sonrası ulusal ve uluslararası piyasaların yeniden yapılandırılması sürecinde, işin ve iş ilişkilerinin niteliğinde değişimler meydana gelmiş ve kadın işgücünün mevcut niteliğini koruyarak daha fazla ekonomik alanla eklemlendiğini gösteren gelişmelere tanık olunmuştur. Şirketlerin ucuz ve güvenilir emek arayışı emek gücünün coğrafi re-organizasyonu ile sağlanmıştır (Urhan 2009).

Kapitalizmin 1970'lerin başında girdiği krizden sonra kâr oranlarının yeniden yükseltilmesi yani sermayenin krizi aşmak için yeniden yapılanmasında izlenecek politikalar da bu nedenle, emeğin ve sermayenin değersizleş(tiril)mesi olarak, iki alanda yoğunlaşmıştır (Hız, Karataş 2016). Çünkü sabit sermayenin periyodik değersizleşmesi, kâr oranlarının düşmesi eğilimini kontrol altında tutmak ve yeni sermaye oluşumu yoluyla sermayenin yeniden değerlenmesini hızlandırmak için olanak sağlamıştır (Harvey 2010).

1970'lerde içe dönük birikim uygulayan Türkiye gibi ülkeler dışa açılmış ve ihracata yönelik üretime başlamıştır. İhracata yönelik üretime erken dönemde başlamış olanlarsa süreci derinleştirmiştir (Öztürk 2010).

Dünyada 1970 sonrasında Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerinde hızlanan sanayileşme süreci, dışa yönelik birikim süreciydi ve genel olarak 'ihracata yönelik üretim' olarak adlandırılmaktadır. İhracata yönelik üretim, uluslararası sermayenin güdümünde, sağlıksız çalışma koşullarında, ucuza çalıştırılan kadın emeğine dayanmaktaydı. Öyle ki, kadın istihdamı bir yazarın şu yorumu yapmasına neden olacak denli artmıştı: Gelişmekte olan ülkelerin üreticileri temel malları kadın emeği ile üretiyorlar; savaş sonrası sanayileşme ihracata yönelik (*export-led*) olduğu kadar kadın öncülüğünde (*female-led*) gerçekleşmiştir (Pearson'dan Akt: Öztürk 2010).

1970'lerde birçok araştırma, marjinalleşme tezine, yani kadının, hem çocuk bakımı ve ev içindeki sorumlulukları nedeniyle hem de bazı ülkelerde aile dışındaki erkeklerle temasının hoş karşılanmaması nedeniyle fabrika işinden dışlanmasına odaklanırken, daha sonra yapılan birçok başka araştırma ise yeni liberal politikaların

ve küreselleşmenin kadın üzerindeki etkisini irdelemiştir. Marjinalleşme tezinin ardından ileri sürülen tezlerden biri de, 1970’lerden, özellikle de 1980’lerden itibaren gündeme gelen yeni uluslararası işbölümü çerçevesinde çokuluslu işletmelerin faaliyetlerinin kadın istihdamına etkisine odaklanmıştır.

Bu bağlamdaki çalışmalar, çokuluslu işletmelerin pek çoğunun, üretimin özellikle emek yoğun kısmını geliştirmekte olan ülkelere kaydırmasının, nispeten örgütlenmeye az meyilli olan ucuz kadın emeğinin sömürsünü de yaygınlaştırdığını ileri sürmüştür (Selçuk, Tuzlukaya 2013). Bununla beraber, bu tezi, kadınların pasif bireylerden ziyade aktif, mücadele eden özneler olduğunu vurgulayarak ve kadının emeğinin kullanımı ile ilgili ülkeden ülkeye değişiklikler olabileceğini vurgulayarak eleştirenler olmuştur.

Kadın istihdamına dair bir diğer araştırma kümesi ise küreselleşmenin ve yeni liberal politikaların, kadının çalışma yaşamına etkisine odaklanmıştır. İşgücünün kurlsızlaşmasının ve esnekleşmesinin, güvencesiz ve kayıt dışı çalışan kadın sayısını arttırdığının altı çizilmiştir (Toksöz 2009, 205-206). Küresel kapitalizmin yayılmasıyla beraber ‘yoksulluğun kadınsılaşması’ diye adlandırılan olgu gündeme gelmiştir.

Birbiriyle kesişen ve birbirini içeren kriz, kadın emeği ve işsizlik konusu kapitalizmin neoliberal döneminde özellikle mercek altına alınmayı hak ediyordu, zira kapitalizmin 1970’lerde yaşadığı derin iktisadi krizden çıkış “tedbir”leri arasında kadın emeği daha önce hiç olmadığı kadar ön plana çıkmıştır (Çakır 2015). Bu konuda sadece Asya deneyimi bile meselenin ne kadar yakıcı ve öğretici olduğunu göstermeye yetecektir. Çünkü bu ülkelerin çoğu 1970’lerden bu yana ihracata yönelik sanayileşme stratejisi uygulamışlardır ve ihracata yönelik sanayileşmede büyük ölçüde kadın emeğine dayanmaktadır (Yaman Öztürk, 2010).

1.1.3.1980 ve Sonrası Kadın Girişimciliği

Dünyada Küreselleşen ekonomik yapıda stratejileri etkilemesiyle beraber bilgi teknolojilerinin gelişmesi ülkelerin kalkınma ve büyüme stratejilerinde dramatik şekilde değişim ve dönüşüme neden olmuştur.(Tunç 2018).

1980’li yıllar ve devamında dünyada farklı disiplinler de kadın girişimciliği ile ilgilenmeye başlamışlardır. Bu yıllarda kadın girişimciler üzerine yapılan çalışmalar, genellikle işi kurma, iş kurma nedenleri ve sürdürmede karşılaştıkları sorunlar, kadınların sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesi, örgütlenme eğilimleri üzerine odaklanmaktadır (Yetim 2002). Bu çalışmalara ek olarak, kadın girişimcileri erkek girişimcilerden ayıran özellikler üzerinde de araştırma ve analizler yapılmıştır. (Hisrich, Peters 1989).

1980’li yıllarda, sermayenin ‘neoliberal’ politikalar eşliğinde başlayan yeniden yapılanma çabalarının ürünü dünya genelinde yaşanan bir dönüşümdü. Kamu işletmelerinin özelleştirilmesi, kitlesel işsizlik, sosyal hakların gerilemesi, sağlıktan eğitime temel ihtiyaçların meta ilişkilerine çekilmesi, işçi sınıfı örgütlenmesinin zayıflaması nerdeyse bütün dünyada hissedilen bir sürecin ürünleriydi (Öztürk 2010). Az gelişmiş coğrafyalar emek maliyeti bakımından daha karlı olanaklar sundukları için ayrıca pazar ve hammadde olanaklarının daha cazip olması uluslararası sermaye tarafından çekici bulunuyordu. Üretken yatırımları kaydırılması diğer yandan para-sermaye olarak değerlendirilme arayışına işaret etmektedir.

Ülkeden ülkeye, kuşaktan kuşağa farklılıklar kadın istihdamında daima olmuştur. Kadın istihdamı yere ve zamana göre değişiklik her dönemde göstermiştir. 1980 sonrası birçok ülkede, kadınların işgücü piyasasına katılımlarının genel olarak arttığı gözlemlenmektedir.

1980 sonrası ekonomik yaşamdaki yeniden yapılanma toplumsal yaşamda da değişimlere neden oldu. Bu bağlamda yapılan özelleştirmeler önemlidir. Kamu işletmelerinin özelleştirilmesinin olumsuz sonuçlarından biri de işsizlik olmuştur. Bununla beraber yeni yetişen genç kuşak için istihdam alanları sınırlanmış oldu. Az gelişmiş ülkelerde eğitim olanaklarına erişimi zor olan kadınların yeni stratejiler ve politikalar nedeniyle eğitim hizmetinden yararlanması daha da güçleşmiştir. Kız çocuklarının genelde eğitime son verilirken, bir yandan da daha az sayıda kız çocuğu okula kayıt ettirilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini keskinleşmiş, yine aynı şekilde az gelişmiş ülkelerde sağlık hizmetlerinin metalaşması ise kadınları birçok yönden olumsuz etkilemiştir(Öztürk 2010).

Dünya genelinde her sektör ve iş kolunda rastlanan cinsiyet temelli bu farklılıklar, istihdam oranları iş gücüne katılım oranları, ücretler ve çalışılan sahalara gibi, çalışma hayatının her alanında geçerlidir. Ücretlerdeki farklılıklar işlerin ve sektörlerin cinsiyet temelli ayrılmasından dolayı olduğu ileri sürülse de, aynı iş kolunda cinsiyet temelli farklı ücret uygulamaları olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu cinsiyet temelli farklılıkların gelişmekte olan ülkelerde daha baskın olduğu gerçektir (Dünya Bankası 2012).

1990'lara kadar, önemli akademik dergiler ve ABD'deki önde gelen gazeteler kadınlara ait firmaları sadece küçük yaşam tarzı işletmeler ya da tek mülkiyetli şirketler olarak algıladı (Baker ve ark. 1997). Erkek merkezli iş modeli, iş yapmanın doğal modeli olarak kabul edildi. Bununla birlikte, kadın girişimciler üzerine yapılan araştırmalar, girişimciliğin toplumsal cinsiyet fenomen (nesnel olgu) olduğunu ve girişimcilik faaliyetlerinin ailede köklendiğini ortaya koymaktadır (Yadav, Unni 2016).

Yine 1990'lar süresince bilim dünyasında, kadın girişimciliğini yorumlamak için sağlam bir teorik çerçeve arama arzusu ve kadınlara ait firmaların erkek meslektaşlarına kıyasla neden farklı olabileceği, liberal ve sosyal feminizm gibi feminist teorilerin kullanılmasını teşvik etmiştir (Poggesi ve ark. 2016).

BM, Kalkınma Programı 'nda (UNDP) 1990'lı yıllardan itibaren toplumsal cinsiyet anlayışını ana akım süreci olarak değerlendirmek üzere çalışmalar başlatmıştır. Bu ana akım, cinsiyet eşitliğinin toplumsal, siyasal, ekonomik tüm politika programlarının tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarına zorunlu olarak dâhil edilmesidir (Watkins 2006). Cinsiyet analizlerinin tüm etkinliklerin parçası olarak kabul edilmesi ve cinsiyet eşitliğinin 3. Şahıslarla ilişkide anahtar bir unsur olarak kabul edilmesi ve desteklenmesidir. Eşitlik anlayışının Kalkınma Programı'nın kapasitesini arttıracak biçimde tüm politikalarda yerini alması stratejilerin geliştirilmesi olarak tanımlanmıştır (İçli 2018).

1989 yılında diğer ülkelerde gerçekleştirilen mikro kredi projelerine destek amacıyla Grameen Vakfı (GV) kurulmuştur. Grameen sistemi bütün dünyada insanların ilgisini çekmesi Grameen şubelerine başka ülkelerden katılımcıların gelip

sistemi öğrenmesini bu uygulamanın benimsenmesini sağlamıştır. Fakat aynı zamanda bu uygulamayı öğrenen katılımcılar kendi ülkelerinde yeterince finans bulunamamıştır. 1991 yılında, Yunus' un burada MacArthur Vakfı'nın başkanı Adele Simon karşılaşması ile yeni bir dönem başlamıştır. MacArthur'un yarattığı fonlarla dünyanın her yerinde model programlara kaynak yaratmak ve doğru bir yöntem geliştirme hususunda çalışmalara başlar. Daha sonra vakfın daha fazla paraya ihtiyacı olduğunda Rockefeller Vakfı'nın yaptığı yarım milyon dolarlık bir yardımla çalışmalara devam eder (Yunus 2003, 317-319).

Muhammed Yunus, birçok ülkede insanların hayat standartlarını yükseltmek için yeterli derecede sermaye sağlayamadığını savunmuş ve bu problemi ortadan kaldırmak amacıyla “Grameen Bankası'nı” kurmuştur. Mikro Kredi sistemi, Prof. Dr. Muhammed Yunus tarafından geliştirilen ilk mikro finansman yöntemidir. 1974 yılında açlıkla savaşıyan Bangladeş'te uygulanmaya başlamıştır. Bambu üretimi yapan küçük üreticilerin tefeciler tarafından nasıl sömürüldüğüne şahit olan Yunus'un düşündüğü ve gerçekleştirdiği sistem daha sonraları Grameen (Bangladeş dilinde kırsal alan ve ya köy) Bankası örneğine dönüşmüştür (Chowdhury 2006).

Cobra köyü sınırlarında, 42 kişiye sağlanan 27 dolarla başlayan mikro kredi hikayesi 1976'da başlamış 2018 yılından sonra dünya genelinde kullanılan bir programa dönüşmüştür. Grameen, kadının içinde yaşadığı toplumun geleneksel yapısı nedeniyle ekonomi dışında kaldığı bir ülkede, okuma-yazma bilmediğinden bankacılık bürokrasisiyle uğraşamayan, kredi karşılığında gösterebilecek hiçbir teminatı olmayan, aşırı yoksul kadınlar için düşünülmüş bir sistemdir (Yunus 2003, 43).

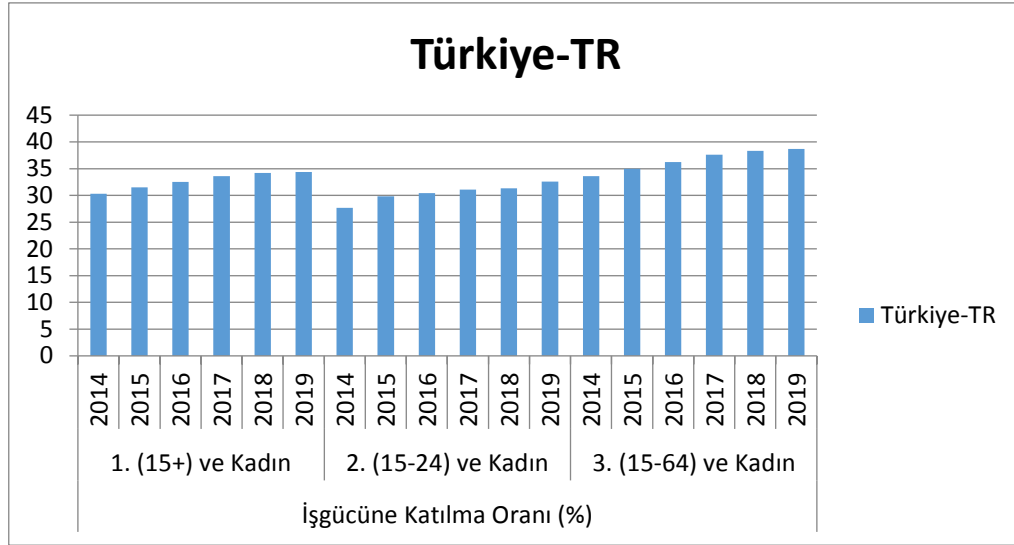
Grameen Bankası'nın kurucusu Muhammed Yunus, mikro kredi projesiyle 2006 yılında Nobel Barış Ödülü sahibi olmuştur. Time dergisinin kapağında 24 Mart 2008 tarihinde “Dünyayı değiştiren 10 fikirden biri” olarak tanımlanmıştır.

Grameen Vakfı kuruluşunun ilk on yılında, Afrika, Amerika, Asya ve Orta Doğu'da dünyadaki en yoksul insanlara yönelik mikro finansı genişletmek için çalışmıştır. Vakıf, ortak kuruluşlarına finansman ve teknik destek sağlayarak 2009 yılında, 10,9 milyon kişiye mikro kredi ve diğer hizmetleri ulaştırmayı başarmıştır.

İkinci on yılında, bakış açısını genişletmiş ve yoksulların güçlü taraflarını ortaya koyacak çözüm önerileri geliştirerek, teknoloji ile beraber dayanıklılık ve sağlığın geliştirilmesi, gıda güvenliğinin sağlanması, gelirlerin arttırılması ve finansal güvenin oluşturulması için kullanmaya başlamıştır. 2016 yılında, Grameen Vakfı adı altında kar amacı gütmeye ve küresel Freedom from Hunger güçlerini birleştirmişlerdir. Bu iki örgütün güçlerini birleştirmesi, Freedom from Hunger'ın dünyadaki en yoksul kadınlara açlığı ve yoksulluğu azaltmak için kendi kendine yardım araçları sağlamaya odaklanmasını GV'nin yoksulluğu bitirmedeki dijital yenilikler hususundaki uzmanlığını birleştirmiştir. Bugün, Grameen Vakfı yoksulların, özellikle kadınların açlık ve yoksulluğun olmadığı bir dünya için ortaklıklarını, programlarını ve coğrafi erişimini genişletmeye ve güçlendirmeye devam etmektedir (www.grameenfoundation.org. 2020).

1.2.Türkiye’de Kadın İstihdamının Gelişimi ve Kadın Girişimciliği

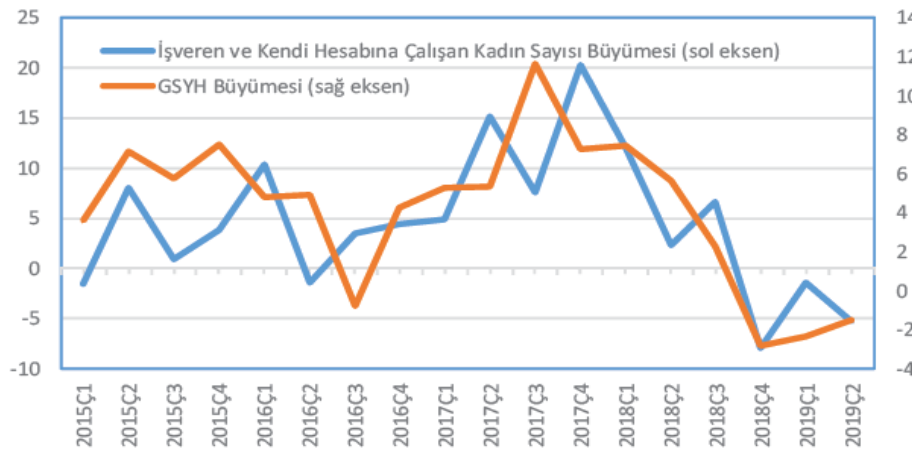
Küreselleşmenin etkisiyle, ekonomik yapının hızlı biçimde değişmesi buna bağlı olarak toplumu meydana getiren bireylerin yaşam tarzlarındaki değişimler, insan hakları kavramının gündemde her zaman yerini alması, görsel ve yazılı basının çoğunluk tarafından kolay ulaşılabilir olması istihdam açısından da önemli yenilikler getirdi. Bunlardan biri de kadınların iş gücüne katılımını sağlamak oldu (Yazıcıoğlu 2020) .Diğer yandan teknolojinin ilerlemesiyle toplum tarafından kadınların yapmakla yükümlü olarak görüldüğü ev işleri daha kolay yapılabilir olmuştur. Ekonomik olarak da özgür olmak isteyen kadınlar eğitim seviyelerinin yükselmesiyle de zaman ilerledikçe ekonomik özgürlüklerine sahip olmakta ve kendi ayakları üzerinde durabilmektedir. Bu kadınların daha özgür bireyler olması anlamına gelmektedir. İş yaşamında genellikle verimli ve başarılı olan ve bu başarının hazını tadan kadınların iş hayatının içinde olma motivasyonu artmaktadır.

Şekil 1. 2014-2019 Arası Türkiye’de Kadınların İş gücüne Katılma Oranı

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (Erişim Tarihi: 25.05.2020)

Ülkemiz yönünden bakıldığında da, son senelerde kadın araştırmaları hususunda önemli gelişmeler yaşanmakta ve konunun farklı yönleriyle ele alınmakta olduğunu görüyoruz. Feminist akımın dünyadaki gibi, ülkemizde de özellikle akademik çevrede benimsenmesi, bu gelişmeler nezdinde önemli derecede etkindir(Makal 2010).

Şekil 2. Türkiye’ de Kadın Girişimciliği ve GSYH ilişkisi

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (Akt: Kagider Türkiye Kadın Girişimcilik Endeksi Araştırma Raporu 2019)

1.2.1. Geç Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemine Kadar Kadın İstihdamı

Türk toplumunda kadınların bugün ulaşılmış olduğu düzey cumhuriyet öncesi yapılan çalışmalar kadar uzansa da uzun yıllar kadın konusu işlenmemiş, düşünürler bu konuda ayrıntılı görüş bildirmemiştir. Kadının eğitimini toplumun anlaması ve önemsemesi benzer nedenlerle zor olmuştur. Eski Türklerde tam bir kadın ve erkek eşitliğinden bahsetmek mümkünken, Türklerin İslamiyet'i kabul etmesi ve yaygınlaşması Arap kültürünün etkisinde kalması ve göçler ve benzeri nedenlerle kadının yeri ve statüsü Türk toplumunda aşağı doğru çekilmiştir (Güven 2018).

Osmanlı devletinde kadının eğitimini ele alması geç dönemlere rastlar. Bununla beraber Osmanlı Devleti ekonomik, toplumsal, siyasi, düşünsel, hukuk, eğitim alanında meydana gelen değişimleri yaşamaya devam ederken 19. Yy da meydana gelen yapısal dönüşüm gerçekleşmiş bundan kadınlarda etkilenmiştir. Osmanlılarda kadını toplumsal yerini irdelerken dönemin toplumsal siyasal ekonomik koşullarına göre değerlendirmek gerekir. Bu nedenle Tanzimat döneminden (1839) yola çıkmak ve Türkiye Cumhuriyetine giderken önemli mihenk taşları olmaları nedeniyle I. Meşruiyet (1876) II. Meşruiyet (1908) ile devam etmek daha doğru olacaktır. Bu önemli dönüşümlerin kadının yaşamında meydana getirdiği gelişmeler örgütlenme ve mücadelesinde yol açmıştır. Bununla birlikte batılılaşmanın getirdiği eşit yurttaş hakları ve ödevlerinin tanınması konusundaki gelişmeler kadınlara da daha önceki dönemlere oranla toplumdaki yerinin tartışılması fırsatını getirmiştir. Kadınlara sınırlı olmakla beraber eğitim olanaklarından yararlanma olanağı verilmiştir. (Güzel 1985)

1839 Tanzimat döneminin başlaması ile beraber meydana gelen gelişmeler ve yenilikçi düşünce hareketleri kadının sosyal yaşam içerisindeki konumunu etkilemiştir. Tanzimat Fermanında kadınlarla ilgili herhangi bir madde yoktu. Fakat buna rağmen, kadın haklarının oluşması için bir başlangıç ve itici güç olmuştur. Osmanlıda bu yıllarda kurulan rüştiye ve iptidai okulları kız çocuklarının eğitimine destek olmuştur. 1873 senesinde ilk olarak Kız Öğretmen Okulu açılmış ve ilk olarak kızlar tıp fakültesinde 1922 senesinde eğitim görmeye başlamışlardır (Aydın 2015).

Kadın konusunda yazılar yazılmış makaleler yayınlanmıştır ve hatta birkaç dergide kadınların yazdığı yazılar da çıkmıştır.

Bu dönemdeki büyük değişimler kadın derneklerinin kurulması, dergi ve romanların çıkmasıdır. Bu bunlar Osmanlı Devleti'ndeki ilk kadın hareketlerinin meydana gelmesi için oluşan bilinçtir. Bu bilinç bir dönüşümün başlangıcı olmuştur. Burada kitle iletişim araçlarının oluşturulması etkili bir dil olarak yaygınlaşması örgütlenmiş bir kadın hareketi oluşmasını sağlamıştır. 1869'da İlk kadın dergisi Terakki-i Muhaderat adıyla çıkmaya başlamıştır. Bununla beraber kadın dergilerinin sayısı Cumhuriyet'e kadar kırka yaklaşmıştır. Modern görüşlü erkekler tarafından çıkarılan kadın aydınlarının eserleri kadınların kendilerini kamuoyuna tanıtmaları için önemli bir fırsat yaratmıştır. Hanımlara Mahsus Gazete(1895-1908:612 sayı), Kadınlar Dünyası(1913- 1921), Hanım(1921), Süs(1924), Genç Kadın Dergisi bunlardan birkaçıdır(Kanbir 2017).

Kadın hareketlerinde bir başka belirleyicilik de dernekler aracılığıyla kurulabilir. İlk kurulan dernekler, savaşların açtığı yaraları sağıltmak amacıyla kurulan yardım dernekleridir.1908–1920 yılları arasında toplam 103 kadın derneği kurulmuştur. 1908 senesinde 9 tane kadın derneği kurulurken, 1909 yılında 6, 1913 yılında 7, 1914 yılında 4, 1917 yılında 4, 1918 yılında 18, 1919 yılında 4, 1920 yılında 14 kadın derneği kurulduğu kayıtlara geçmiştir. Kurulan kadın derneklerinin 77 tanesi Müslüman-Türklerin, 20 tanesi Müslüman olamayan cemaatlerin ve altı tanesi de yabancılara aittir. Kadın dernekleri İstanbul'da genellikle Beyoğlu ve Fatih bölgesinde görülmekteydi. (Alkan 1998, Akt: Aydın 2015). Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti Hayriyesi, Osmanlı Türk Kadınları Esirgeme Deneği, Cemiyet-i Nisvan Heyet-i Edebiyesi, Biçki Yurdu, Asri Kadın Cemiyeti, Osmanlı İttihad-ı Nisvan Cemiyeti Teali-i Nisvan Cemiyeti ve Kırmızı- Beyaz Kulübü gibi örgütler bunlar arasında öne çıkan dernekler olarak sayılabilir.(Kanbir 2017).

Kadın dernekleri Kurtuluş Savaşı öncesi ve Kurtuluş Savaşı sırasında kurulmaya devam etmiştir. Bu derneklerden sosyal yardım amaçlı, kurtuluş ve ülke bütünlüğünün korunması amacıyla örgütlenmişlerdir. Bunlardan bazıları Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti cemiyetin Anadolu'daki şubeleri, Hilal-i Ahmer

Cemiyeti Kadın Kolları, Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Şubesi, Asri Kadın Cemiyeti, Muallimler Cemiyeti sayılabilir (Cunbur 1983, Akt: Aydın 2015).

Kurtuluş Savaşı zamanında vatanın kurtulması amacıyla İstanbul ve taşrada geniş kitleler çeşitli mitingler düzenlemişlerdir. İnas Darülfünunu öğrencileri ve Asri Kadın Cemiyeti üyeleri 19 Mart 1919'da İstanbul'da, Fatih Türbesi önünde bir araya gelerek işgalci kuvvetleri protesto amacıyla harekete geçmişlerdir. Halide Edip Hanım ve Meliha Hanım'ın 19 Mayıs 1919'da, İstanbul Belediyesi önünde düzenlenen büyük mitinge konuşmacı olarak yer almışlardır. Bu gösterilerin en ses getireni ve önemlisi Sultanahmet mitingidir. Bunu 23 Mayıs 1919'da Alanya, Çumra Bursa, Erzurum, Sivas, Edirne ve İzmit'te yapılan mitingler izlemiştir. Bu mitinglere katılan herkes vatanın kurtuluşu adına yeminler edip maddi manevi destek olacaklarını beyanda bulunmuşlardır (Aydın 2015). Mustafa Kemal Paşa'nın 28 Mayıs 1919'da Havza'dan gönderdiği tamimde gösterilerin daha geniş kitlelere ulaşabilecek şekilde düzenlenmesini emretmiştir. 1919 yılı Mayıs ayı süresince düzenlenen gösterilerde erkekler ile birlikte kadınlar da yer almışlardır. Konuşma yapan kadınların çoğu meslek sahibi, öğretmen ve dernek katılımcısıdır. Daha sonra bu kadınların bir kısmı Kurtuluş Savaşına katılmak için Anadolu'ya yol almışlardır. Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nda, karargâhında görev yapan Halide Edip Hanıma Onbaşılık rütbesi vermiştir. (Cunbur 1983, Akt: Aydın 2015). Kurtuluş Savaşı Türkiye'de kadınların haklarını almalarında en önemli dönüm noktasıdır. Çünkü emperyalizme karşı içinde bulunulan bağımsızlık savaşının kazanılmasında kadının rolü büyüktür. Türk kadını, bu büyük mücadelede erkeklerle yan yana, omuz omuza savaşmıştır.

Osmanlının sanayi alanında en gelişmiş yörelerindeki önemli sanayi kuruluşlarını kapsayan, 1913-1915 Sanayi Sayımının 1915'de açıklanan neticeleri kadın işçiler hususunda detaylı bilgiler barındırmaktadır. Buna göre, kadınlar yurdun en önemli sanayi işletmelerinde işgörenlerin yaklaşık üçte birine tekamül etmektedir. Beklentinin üzerinde olan bu oran, gene de Batı Avrupa ülkelerinde gerçekleşen deneyimlere göre daha küçüktür. Kadınların sanayi dallarına göre dengeli bir dağılımından söz edilemez. Kadınların geleneksel faaliyet alanları olan dokuma ve gıdada daha yoğun çalıştıkları görülmektedir. Bu oran çalışan kadınların yaklaşık

%95'idir. Sanayi Sayımı dışındaki bilgilere bakıldığında ise kadının çalışma hayatındaki yerinin bu alanlarla sınırlı olmadığıdır. Bundan başka birçok faaliyet alanında da kadın emeğinin önemli boyutlarda olduğu görülmektedir (Makal 2010).

Özetle, 19. yüzyıl sonları, 20. yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda kadının iş hayatındaki yeri, göz ardı edilemeyecek bir düzeydedir. Genel hatlarıyla ve belli bir zaman zarfında Batı ülkeleri gelişimine eş özellikler göstermektedir. Bununla beraber, Batı'da eklene eklene kadın çalışanları koruyucu sosyal politika önlemleri zaman içinde oluşturulmuştur.

1920 senesinde İstanbul'da Amerikalı bilim insanlarının yaptığı çalışma, perakende satış sahasında 19 büyük mağazada gerçekleşmiştir. Araştırma sonuçlarına göre sadece 19 mağazada 785 erkek ve 350 kadının çalıştığı ortaya koyulmuştur. Çalışmada, mağazalara ilk önce işçi olarak Yahudi kadınların başladığı, onları Rum kadınların takip ettiği, Türk kadınların buralarda çalışmaya savaş sırasında erkekler askerlik hizmetine çağrıldıkları için başladıkları açıklanmıştır (Moore 1995).

1.2.2. 1923-1950 Dönemi Kadın İstihdamı

Cumhuriyet döneminde kadın sorunlarının temel değişkenleri, II. Meşrutiyet'ten Kemalist Cumhuriyet'e uzanan Türk ulusçuluğunun tarihsel koşullarınca biçimlenmiştir. Fatmagül Berktaş'a göre, geleneksel İslâmî ataerkillik, II. Meşrutiyet yıllarında modernleşme süreci içindeki ataerkilliğe, cumhuriyetin ilk yıllarında da ulus-devlet ataerkilliğine dönüşmüştür (Çakır 2010).

Cumhuriyet döneminde kadınların eğitimi için yeni okullar açılmıştır kadınlara verilen değerin önemli bir göstergesidir. Anadolu'da 1922 senesinde Ankara'da ilk kız lisesi kurulmuştur. Harf inkılâbından hemen sonra açılan millet okulları vasıtasıyla örgün eğitim yaşı geçmiş kişilere bu okullarda okuma yazma eğitimi verilmiş ve bazı temel bilgiler öğretilmiştir (Aydın 2015). Bu okullarda eğitim gören kadınlar evden çıkarak toplumsal yaşama ve iş hayatına katılmışlardır. İlk kez Cumhuriyet döneminde Avukat kadınlar 1928 yılında Baroya girmişlerdir. Bunu takiben ilk kez 1930 yılında Kadın hekimler Sağlık Bakanlığında çalışmaya başlamışlardır. (Göksel 1993).

1.2.3. 1950-1980 Dönemi Kadın İstihdamı

İstanbul ve Ankara Üniversitelerinin sosyal politika kürsüleri, 1950'lerden itibaren büyük şehirlerde sanayinin yoğunlaşması ve buna bağlı olarak hızı artan göçün, bu göçün kentlerde yarattığı sosyal dönüşümün, işsizlik ve yoksulluğun, gelir dağılımında daha o yıllarda irdelenmeye başlanan eşitsizliklerin, adaletsizliğin, sosyal güvenlik sorunlarının tartışıldığı bilimsel kurumlar oldular. Bu kürsülerde ders veren öğretim üyeleri ve lisans-üstü tezlerini hazırlayan genç bilim insanları sayesinde Türkiye'de sosyal politika yazını gelişmeye başladı (Dedeoğlu, Elveren 2012).

1950'lilerde yapılan araştırmalar, kadınların geleneksel koşullarda yüksek oranda çalıştığı tekstil ve tütün alanlarında iş yerlerinin büyük ölçekli olduğunu ve 1957 senesinde kadın işçilerin %88'inin 100'den fazla çalışana sahip kuruluşlarda çalıştığını göstermektedir. (Makal 2010). Büyük ölçekli kuruluşlar ülkenin sanayi yönünden en gelişmiş iki şehrinde toplanmaktadır. Bu durum kadın çalışanların yüksek oranda bu iki şehirde istihdam deilme durumlarını gösteren belirleyici faktördür.

Sanayileşme hareketi ile geleneksel yapılar yerini daha modern değerleri yakalamaya yöneltmiştir ve aile yapısının beraberinde kadının aile içindeki rolünü de etkilemiştir. 1950'lili yıllardan itibaren Kadının çalışma hayatında köklü yenilikleretkisini göstermeye başlamıştır. Bunun yanındar devlet kurumları yönetiminde, kadınların konum ve görevlerine dair herhangi bir kısıtlayıcı yasa yer almasa da bazı mesleklerde belirli konumlarda kadınların tercih edilmedikleri görülmektedir (Kaçar 2007).

1960'lı yıllardaki ekonomik gelişme teorileri, geri kalmış ülkelerin kapitalistleşme ve modernleşme sürecinde Batılı ülkelerin izledikleri yolu izleyerek bu ülkelere yaklaşabileceğini gelişip Batı standartlarını yakalayabileceğini öngörüyordu. Batılı ülkelerin izlediği kapitalistleşme ve modernleşme yöntemleri benzer şekilde geri kalmış ülkeler için geçerli olmadı. Zaman Bu düşünce cenin gerçeklerle uyuşmadığını gösterdi.

Aynı yıllarda Türkiye’de kurulmuş olan Devlet Planlama Teşkilatı sonrası başlayan planlı dönemde bu kurum önemli çalışmalar yaptı. Sosyal politika alanında yapılması gerekenleri sadece planlamakla kalmadı, aynı zamanda kurumun yetkin uzmanları da sosyal politika alanına giren konularda çeşitli projeleri gerçekleştirdi (Dedeoğlu, Elveren 2012).

1965’de Berio Orger’in öncülüğünü yaptığı ileri kadınlar deneği döneminin kayda değer tek örgütüdür. Çalışan kadınların Atatürk ilkeleri ışığında özgürlük bağımsızlık ve eşitlik haklarını savunmak, mevzu bahis gericilikle savaşmak, kadınların haklarının farkındalığını arttırmak derneğin öncül amacı olmuştur. Yaklaşık 10 yıl sonra 1969’da Devrimci Kadınlar Derneği kurulmuştur. Türk kadınlarının emperyalizm ve işbirlikçilerine, feodal zorbalığa karşı gösterdikleri direnç ve devrim ile dünyada barışı sağlama savaşı için bir araya toplamak ve bu amaçla öncü durumuna gelmelerini sağlamak derneğin amacı olarak belirlenmiştir (Kılıç 1998, 351). 1970’lerde, Türkiye’de CHP’nin solundaki sosyalist görüşlü gençlik oluşumları siyasal gündemi ve sayısal güçlerini aşan bir biçimde oluşturulmuştur. Bu dönemde Türkiye’nin yapısal sorunları patlak verdi. Ülkenin gündemine oturan sömürü eşitsizlik, adalet gibi kavramlar beraberinde kadın sorununda beraberinde gündeme taşıdı. Bununla beraber bu husus Marxizmin anti-feminist görüşlerine dayandırılmıştı. Göz ardı edilen işçi kadın hem işte hem evde çifte emek kullanmaktan kaynaklanan sorunlarını aşabilmek adına tek yol olarak sosyalizme yönlendiriliyordu. Kadının kurtuluşu için tek çare sosyalizm gösteriliyordu. Bu dönem süresince öğrenci hareketleri pek çok akademisyen, öğrenci, meslek sahibi genç kadının bazı sol eğilimli gurupların etkisinde ilerlemiştir. Bu nedenle bu bahsi geçen kadınlar 1968 sonrası dönemde batı toplumlarında ortaya çıkan yeni feminist hareketlerin hızına yetişememişlerdir. Bu durum, kadınların bilinçlenmesi bakımından batıya kıyasla en az on senelik bir zaman kaybına neden olmuştur (Tekeli 1995).

1979’da basılan “*Türk Toplumunda Kadın*” kadınların gelecekteki konumları için stratejik önemde bir derlemedir. Birçok kadın yazarın makalelerini takiben, kitabın sonunda yer alan “Çözüm Yolları ve Öneriler” başlıklı bölümde, gerek toplumsal yaşam içinde kadın emeğinin yok sayılmasına karşı, gerekse kadınların

gelir getirici işlerde istihdam edilmesinin önündeki engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik politika önerileri sıralanıyordu. Kadınların ev dışındaki konumlarının yanı sıra ev içindeki konumlarının da onları ikinci plana itmesi ve emeklerinin karşılık bulamaması nedeniyle bu konunun öncelikli olarak, bir bütün olarak ele alınmasının gerekliliğine işaret edilmiştir. Kadınların emeğinin değer bulması ve istihdam alanında erkeklerle eşit düzeyde ve fırsatlarla yer almalarının ancak bu iki alanda da eşitsizliklerin giderilmesiyle mümkün olabileceği tezi ileri sürülmüştür (Özar 2012).

1.2.4. 1980’lerde Kadın İstihdamına Liberal Yaklaşım: Kadın Girişimciliği

Kadın hareketinde önemli gelişmelerden biri “1980 dönemi olarak değerlendirilir. Bu senelerden başlayarak “özerk” feminist hareket ortaya çıkmıştır. Böylelikle feminizm, evrensel değerlendirmeler ve sınıflandırmalardan yola çıkarak “devlet feminizmi” ne eleştiri getirmekle yetinmemiş bununla beraber Marksistlerin kadın sorunsalına yaklaşımıyla da ayrılıklarını tartışmaya başlamıştır. (Çağatay ve Soysal 1995, 336).

1980 sonrasında Kadınların sorunları özellikle feminist hareketin merkezinde değerlendirilmeye tartışılmaya başlamıştır. Bu gelişmelerin devamında uluslararası tepki ve örgütlenmelerin de artmasıyla 1990 yılında Türkiye’de ulusal kurum olarak Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Türkiye refah devleti olarak normatif bir aile modeline dayanan erkek egemen bir yapıdadır. Bu da kadınlara tanınan haklar ve eğitim olanaklarının istihdam koşullarının iyileştirilmesinde yetersiz kalmasına neden olmuştur (Bozkurt 2016).

1980’lere kadar kadın sorunları siyasi dalgalanmalar için çok önemli bir mevzu olmuştur. 1980 sonrası Türkiye’de görülen ve gelişen feminist bilinç siiyasal ve toplumsal gelişmeler içinde önemlidir. Bu bilinç özgün bir kadın profili oluşturarak, kadının özne durumuna gelmesinde önemli rol oynamıştır. 1982–1990 senelerinde özellikle Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerde, küçük grupların yer aldığı, az sayıda bir dizi eylemler gerçekleştirildi. Bu küçük grupların az sayıda yaptığı eylemler anlam ve nitelik yönünden önemliydi. YAZKO tarafından 1982

yılında İstanbul'da Gazeteciler Cemiyeti'nde yapılan sempozyumda "feminizm" halk önünde ilk kez savunuldu. 1984'de İstanbul'a Kadın Çevresi kitap kulübü kuruldu. 1983'te Somut Dergisi'nde feminist kadın sayfası yayınlandı (Kaçar 2007). 1986'da Türkiye'nin de katıldığı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırmacılığa Karşı Uluslararası Sözleşme'nin uygulamaya konulmasını talep etmek adına verilen dilekçe kampanyası başlatıldı. 1987'de kadın dayağını normalleştiren bir yargı kararını protesto etmek ve aile içinde kadınlara yönelik şiddeti kınamak adına yapılan yürüyüş eylemi ve kampanya başlatıldı. Sonraki yıllarda 8 Mart kutlamaları ve şenlikler, panel tartışma toplantıları düzenlendi. 1989'da Ankara'da toplanan 1. Feminist Hafta Sonu ve aynı yıl feministlerle solcu kadınları karşı karşıya getiren 1. Kadın Kurultayı toplandı. Aynı sene sonunda cinsel tacize karşı başlatılan yeni bir kampanya ve aile içi şiddet gören kadınlar için bir kadın sığınağı yapıldı. Kadınların tarihiyle ilgili kaynakları tek elde toplamak için bir kadın eserleri kütüphanesi ve bilgi merkezinin kurulması için yürütülen çalışmalar neticesinde kütüphane kuruldu. Devamında yerel yönetimlerle ortak çalışmayı öngören çalışmalar gibi eylemlerle gelişmeler sürdürüldü (Tekeli 1995). Hukukçular tarafından yasalarca korunması hedeflenen, sivil toplum kuruluşlarıyla kişilerin bu hususdaki bilinç düzeyini artırmayı amaçlayan çalışmalar, diğer yandan siyasette kadın ve aileden sorumlu devlet bakanlığı ile yürütülmeye çalışılan bütün programlar bilimsel yönden de araştırılmaktadır. Hedeflenen bu bilimsel araştırmaların somutlaştırılması ve çözüme ulaştırmasıdır.

1980'li yıllara kadar ekonomik büyümeye katkılarının ne kadar önemli olduğu fark edilip değerlendirilmeyen küçük işletmeler bu yıllardan sonra olumlu olarak değerlendirilmeye ve desteklenmeye başlamıştır. Kadının işgücüne katılımı ile ilgili çalışmalar, Küçük işletme girişimciliğinin desteklenmesi ile de bağlantılıdır. Bu yıllardan günümüze Üçüncü Dünya ülkeleri açısından yoksulluktan ve işsizlik sorunlarından kurtulmanın bir yolu olarak küçük işletme girişimciliği önemli bir alternatif olarak değerlendirilmiştir. Üçüncü Dünya Ülke Ekonomilerinde küçük girişimciliğin tarım ve sanayi kesimlerinin dışına taşan bir öneminin varlığı ve önemli bir yer tuttuğu vurgulanmıştır. Öyle ki ticaret, bakım-onarım, ulaşım ve diğer hizmet kesimlerinde bu olgunun sanayi kesimine oranla daha büyük bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede kadınların girişimci olarak yetkin ve yeterli bireyler olarak

değerlendirilmesi bu konuda destekleyici uygulamaların devreye sokulması ve çoğaltılması yönündeki eğilimler yoğunlaşmıştır. Toplumsalekonomik ve siyasal, nedenlerle küçük girişimciliğin yaygınlaştırılması, geliştirilmesi, yeterliliklerin sağlanması yönündeki eğilimler ve bunları destekleyici uygulamalar giderek yoğunlaştırılması kadınların da bu konuda varlıkları ile olabileceği ve sürdürülebileceği yönünde görüşler önem kazanmıştır. İstikrarsız pazarlara ve değişen tüketiciler tercihlerine yanıt verebilme konusunda esnek üretim unsuruna olumlu bakış açılarının yer bulması Küçük işletme girişimciliğinin desteklenmesi ile ilgili politikaların geliştirilmesine neden olmuştur. Üretimde ortaya çıkan bu yeni tartışmalar küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin önemini artırmıştır. Yeni durumlara büyük firmalara oranla küçük ve orta büyüklükteki işletmeler daha kolay uyum sağlayabilmektedir. Bu pazarlama-teknoloji etkileşimiyle değişen ve çeşitlenen tüketici tercihlerine daha hızlı cevap verebilmek demektir. Bu özellikleri nedeniyle önemleri artmaktadır (Yetim 2002).

1.2.5. 1990'lar Kadın Girişimciliğinde Girişimci Örgütleri

1990'lı yıllara kadar Türkiye'de kadın istihdamının artırılması konusunda hükümetlerin bir politikası olmamıştır. Maalesef öncelikleri arasında da yerini alamamıştır. Bu konuda en önemli gösterge olan Devletin Kalkınma Planlarına kadınlar ancak 1990-94 dönemi 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı aracılığıyla girebilmişlerdir. Kadının, istihdam politikalarının en önemli göstergesi olan yıllık kalkınma planına girmesinde Türkiye'nin imzaladığı uluslararası sözleşmelerin de payı bulunmaktadır (Bozkurt 2016). 1985'te Türkiye BM'in Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne (CEDAW) taraf olmuştur. Ardından Pekin Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sonucu kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nu da imzalayarak bu ve sonraki BM toplantılarında toplumsal eşitliğin sağlanacağı konusunu onaylayıp kabul etmiştir (Toksöz 2012).

1990'lı yılların başından itibaren, kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve Türkiye'deki uluslararası örgütlerin desteklemelerinin etkileri, kadınların girişimcilik konusunda gösterdikleri gelişim faaliyetlerinde artış sağlamıştır. Bu öngörülemez artış, kadınların Türkiye'deki ekonomik katılımı ile ilgili olarak kadın girişimciliğine

artan bir ilginin sonucudur. Kadınlar arasında girişimciliği teşvik etmek, kadınların işsizliğine bir çözüm olarak görülmüştür. Ayrıca kadınların ekonomik bağımsızlıklarına sahip olabilmeleri için bir araç olarak düşünülmüştür (Ecevit 2007).

Kadınların ekonomik durumlarını Dünya ekonomisindeki yapısal değişmeler etkilemekte ve devamında belirlemektedir. Kadınlar küresel üretim bandının sessiz işçileri olarak ihracata yönelik hafif endüstrinin gelişmesinde temel öge olmuşlardır. Yapılan çalışmalarda görülüyor ki kadınların yoğun olarak istihdam edilmesi; bu iş kollarında çalışmak koşullarının kötüleşmesi ve ücretlerin düşmesi arasında doğrudan bir korelasyon olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum işgücünün kadınlaşması (feminization of labour force) olarak adlandırılmaktadır. Kadınların aracılara süreksiz esnek ve korumasız olarak çalışması, küresel üretim bandının Merkantalist dönemdeki gibi evlerin içine kadar girmesine neden olmuştur. Artan bu ev-eksenli çalışma olarak adlandırılan durum yaygınlaşmıştır (Topçuoğlu 2015).

Ülkemizde 90'lardan itibaren kadın hareketi büyük şehirlerden başlayarak yayılmıştır. Politik aktivizm, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın kurulması, farklı kadın gruplarının isteklerini dile getirmesi, hukuki çabalar ve 2002'de Medeni Kanun'un değiştirilmesi kadın hareketinin önemli yapı taşlarıdır. Kadın emeği açısından akademik çalışmalara ağırlık verilmiş, Üniversitelerde kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet üzerine çalışmalar yürütülmüştür. Bu kadın hareketinin kurumsallaştığı bir dönem olarak tanımlanmaktadır (Çakır ve Alkan 2012, Akt: Tezerişir ve Çakır 2019).Bütün bunların devamında kadın istihdamının artmasına yönelik yeni politikalar yapma gereği doğmuştur. Bu dönemde öne çıkan eğilimlerden biri girişimciliktir. Sosyal ve sendikal haklardan mahrum olan ve evde çalışan kadınlar için ev eksenli çalışan kadınların 1999'da kurduğu Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Grubu, özellikle bazı çözüm önerileri sunmaya çalışmıştır.

1.2.6. 2000’ler ve Girişimcilik Sivil Toplum Kuruluşları Tanımı ve Kadın Yoksulluğıyla Baş Etme Stratejisi Olarak Mikro Kredi Dönemi

Dünya’da ve Türkiye’de, yapılan araştırmalar göstermiştir ki, kadın emekçilere ilişkin halen çok çeşitli ve ciddi problemler vardır. Kadınların çoğu iş güvencesi olmaksızın, sosyal güvencesiz bir şekilde çalışmaktadır. Çalışma alanında cinsiyetlerinden kaynaklı ayrımcılık yaşamakta ve bundan kaynaklı sorunları artmaktadır. Türkiye’de işgücüne katılım oranı birçok gelişmiş ülkenin gerisinde olup her dört kadından sadece biri işgücüne katılabilmektedir. Bu durum ataerkil sistemin, kapitalizmin ve neo-liberal sistemin bileşiminden kaynaklanmaktadır (Bozkurt 2016).

1999’dan sonra kadın girişimciliği, kadın istihdamı ve Türkiye’de iş hayatında erkek ve kadın eşitliğini sağlama konularının “Avrupa Birliği Uyum Politikaları” kapsamında yaygın olarak desteklenmektedir. Kamu otoriteleri ve piyasalarda kalkınma odaklı kadın girişimciliği kavramının, temel aktör olduğu görölmektedir. Bu kavramın yukarıdan aşağıya doğru biçimlendiği gözlemlenmektedir (Erdemir 2018).

Feminist hareketin daha önce genel olarak şiddet ve beden politikaları üzerine yürüttüğü çalışma kampanya ve etkinliklerden farklı olarak ilk kez emek ve kadın gündemini bir araya getirmiştir. Buna ek olarak kadınların emek sömürüsünü ve iş yerinde yaşadıkları ayrımcılığı görünür kılmıştır. Özellikle Novamed Grevi, DESA Grevi, kadın hareketinin bu grevler ile dayanışması ve kampanyalar düzenleyerek grevlere sahip çıkması önemli bir göstergedir. Aynı dönemlerde kadın hareketinin benzer şekilde devletin kadınların esnek - güvencesiz çalışmasının önünü açan yasalara ve uygulamalarına karşı kampanyalar örgütleyerek bildiriler kaleme alması önemli gelişmelerdir. Bir diğer önemli gelişme akademisyenlerin, çeşitli kadın örgütü ve gruplarının Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi’ni (KEİG) kurmasıdır. Bu girişimin amacı kadın emeği ve istihdamına yönelik politika üretmek ve bu politika önerilerini kamuoyunda gündeme taşımadır (Tezerişir 2019).

Tablo 1. Türkiye’ de Kadın Girişimlerin Yıllara ve Büyüklüğüne Göre Değişimi

Büyüklüğüne (ücretli çalışan sayısına) göre sahibi olan ferdi mülkiyet işveren girişimlerin oranı, 2007-2017							
Percentage of sole proprietorship enterprises owned females by size (number of employee), 2007-2017							
							(%)
		Büyüklük grubu-Size group					
Yıl(Year)	Toplam(Total)	1-4	5-9	10-19	20-49	50-99	100+
2007	15,6	16,0	11,2	11,0	11,0	8,8	16,1
2008	16,1	16,7	12,3	10,2	11,6	10,5	14,3
2009	16,1	16,7	11,6	9,8	9,9	8,7	10,5
2010	16,8	17,4	12,4	10,2	10,0	8,3	9,4
2011	17,3	18,0	12,7	10,7	10,3	8,3	5,8
2012	17,5	18,3	12,8	10,9	10,3	9,7	9,6
2013	17,8	18,6	12,9	11,3	11,1	9,9	12,0
2014	18,2	19,1	13,3	11,9	11,5	10,6	13,1
2015	18,4	19,3	13,4	11,7	11,4	10,6	12,3
2016	18,7	19,5	13,5	12,0	11,7	10,2	11,4
2017	18,9	19,7	13,8	12,0	11,9	10,0	10,8
TÜİK, İş Kayıtları, 2007-2017							
TurkStat, Business Registers, 2007-2017							

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (Erişim Tarihi: 25.05.2020)

2002'den sonra neoliberalizme uyum çalışmaları ivme kazandı ve AB'ye tam üyelik için aday statüsünün kazanılması bunun üzerinde büyük bir etki yarattı. Bu dönemde, özelleştirme önceki yıllara göre hızlanmıştır. Bunun bir sonucu olarak, iç ekonomiye uluslararası para akışı artmıştır. Böylece Türkiye ekonomisi bu dönemde hızla büyüdü, ancak bu beklediği gibi istihdam yaratmadı; aslında yoksulluğu derinleştirdi. Bu paranın büyük kısmı üretim veya teknoloji yerine inşaat sektörüne yatırıldığı için istenilen miktarda istihdam sağlanamamıştır. Ancak hükümet, bu insanlara sosyal yardım dağıtarak yoksulluk sorununu ele almaya çalıştı, ancak bu geçici bir çözüm oldu. İşsizliğin etkisini azaltmak için girişimcilik devlet politikaları tarafından teşvik edilmeye başlanmıştır (Kaya, 2018).

Kadınların girişimciliğinin son on yıl boyunca kullanılmayan önemli bir ekonomik büyüme kaynağı olarak tanınması nedeniyle, 2004 yılında OECD kadın girişimciliği konferansında kadın girişimciliğinin erkeklerden ayrı olarak incelenmesi gerektiği belirtildi. Kadın girişimciler kendileri ve başkaları için yeni işler yaratırlar ve farklı olmak suretiyle topluma aynı zamanda yönetim, organizasyon ve iş sorunlarının yanı sıra girişimcilik fırsatlarının kullanılması için farklı çözümler sunarlar. Ancak, hala tüm girişimcileri küçük bir oranda temsil etmektedirler. Dolayısıyla kadınların girişimci olma olasılıklarına ve başarılı girişimci olma olasılıklarına karşı ayrımcılık yapan bir piyasa başarısızlığı vardır. Bu grubun ekonomik potansiyelinin tam olarak kullanılabilmesi için bu piyasa başarısızlığının politika yapıcılar tarafından ele alınması gerekmektedir (OECD 2004).

2011'de Ulusal İstihdam Stratejisi (UİS) taslağı açıklandığında, esnek çalışmanın kanuni düzenlemeler ile iyice yaygınlaşacağını sinyalleri alınmıştır. Kasım 2013'te "kadınlara müjde" söylemi ile Kadın İstihdamı Yasa Tasarısı kamuoyuna duyurulmuştur. Bu düzenlemelerde esas, kadının - niteliksiz ve ucuz iş gücü biçiminde - istihdam sağlayacağı yönünde olduğudur. Yüzde iki civarında olan doğurganlık oranını yüzde üçe çıkarmak ve kadın çalışanların çocuk yapmasını özendirmek amacı ile hazırlanmış taslak büyük tartışmalara yol açmıştır. Kadın çalışanların doğum izninin artırılması Türk-İş ve DİSK de, kadın istihdam paketinin çalışanlar açısından sıkıntılı bir surece neden olacağı görüşünü paylaşmıştır. Paketteki esnek çalışma düzenlemesiyle kadınların eve mahkûm edileceği kaygısını

dile getiren DİSK, “Evler küçük atölyelere dönüşecek” ön görüşünde bulunmuştur (Bozkurt 2016).

Kadın nüfusu, Türkiye nüfusunun% 49,8'ini oluşturmaktadır, işgücüne katılma oranının (WEF 2017) sadece% 32,5'i, erkeklerin% 72'sine katılmasına kıyasla. AB işgücüne katılma oranları erkekler ve kadınlar için sırasıyla% 76,9 ve% 65,3'tür. Kadınlarda işsizlik oranı, erkeklerde% 11,7'ye kıyasla% 14,8'dir (TÜİK, 2018). Türkiye'deki ortalama işsizlik oranı % 7,1'lik işsizlik oranıyla AB'nin iki katıdır. Türkiye, Küresel Cinsiyet Açığı Endeksi'nde 144 ülkeden 131'inci sırada yer almıştır. (Cullen 2019).

Girişimcilik ataerkillik ve erkeksi rasyonelliğin hâkim olduğu bir alan gibi görünmektedir. Liderlik, risk alma, inisiyatif ve iletişim güçleri, gayri resmi sosyal ağlar kurma yeteneği, güven, yardımseverlik ve paylaşım ilişkilerini geliştirme gibi yetkinliklere sahip olmaktır. Türkiye’de kadın istihdam oranı erkek istihdam oranının yarısından azdır (TÜİK 2018). Cinsiyet engelleri, erkek egemenliği, düşük ücret, önyargı ve ayrımcılık gibi faktörler, kadınları kariyerlerinde ilerlemeye zorlayarak hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde perakende ve hizmet sektörlerinde kendiışlerini kurmaya zorlamaktadır (Cullen 2019).

Türkiye’de Kadın girişimciliğini destekleyecek bir stratejik birlik, kadın girişimcileri destekleyen kamu kurumları, sivil toplum ve özel kuruluşların kadın girişimciliğini çeşitli bakış açılarıyla ele almaları ve uygulamalarını farklı şekilde yapmaları, nedeniyle birçok iyi niyete rağmen güçleşmektedir. Türkiye’de kadın girişimciler, işini ve gelirini yöneten risk alan, bağımsız çalışan kadın girişimciden çok, aileye eve ek gelir sağlayan, böylece işsizliği ve yoksulluğu azaltan küçük işyeri sahipleri olarak destek görmektedirler (Çetindamar 2002).

İKİNCİ BÖLÜM

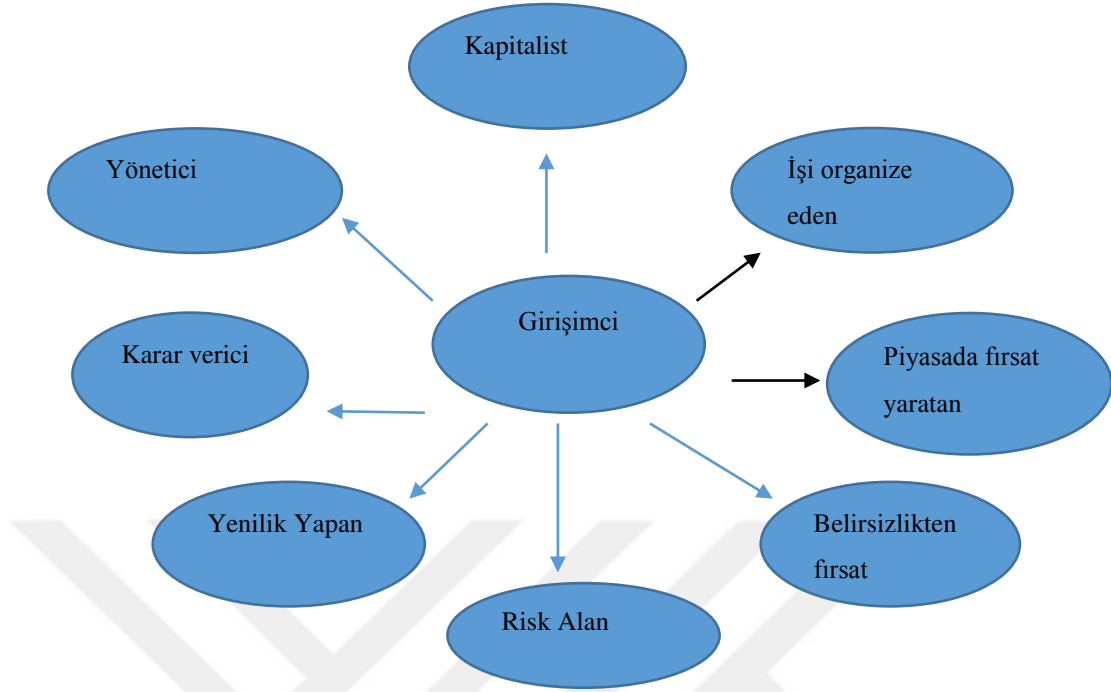
KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ VE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

2.1.Girişimcilik Kavramı

Literatürü taradığımızda girişimcilik kavramının farklı tanımlarıyla karşılarız. Çünkü birçok yazar farklı bakış açılarıyla girişimciliği değerlendirmiştir.

Girişimci kapitalizm yaygın görülen aglo-amerikan bir tanım olup, ideal kapitalizme giden yoldur.(Friedman 1962). Girişimci kapitalizmin merkezi A.B.D. dir. Bununla beraber 1945 lerde keynesyen politikalarla Birleşik kırıllık'da sosyal demokrasi ile flört etmeye başladı. Girişimci kapitalizmin prensiplerinin arkasında ekonominin küreselleşmesinin etkisi görülür. Bu durum yeni pazarların oluşturulması ve ilerlemesi ile birlikte elele yürümüştür (Heywood 2014, 87)

Girişimciliği, yaşanılan çevrede beliren fırsatları görerek bu fırsatları projelendirmek devamında bu projeleri uygulamaya geçirerek, zenginlik üretme ve insan yaşamını kolaylaştırma becerisine sahip olmaktır. Girişimci açısından bakıldığında girişim süreci psikolojik tatmin; bireysel bağımsızlık, ekonomik tatmin; para, servet, sosyolojik tatmin; ödül, statü, itibar, güç gibi kazanımlar sağlayacağı düşünülür. Bu süreç belli bir değer yaratma hedefi olan çok çaba gerektiren, zorlu ve stresli bir yoldur (Morçin 2013).

Şekil 3. Girişimci Tanımında Vurgular

Kaynak: Top, S. (2006). Girişimcilik: Keşif Süreci Beta.

Ekonomistler tarafından farklı zamanlarda birçok girişimcilik tanımı yapılmıştır. 20. yüzyılda Joseph Alois Schumpeter girişimciliğin iktisadi kuramlarının özünü oluşturmuştur. Schumpeter girişimcinin iktisadi bir gitişimi, ekonomik gelişim ve yenileşme süreciyle ilişkili olarak, bir bütün olarak oluşturduğunu ortaya koymuştur. Ortaya sunmuş olduğu teorelin, o zamana kadar yapılmış ve tanım haline getirilmiş olan tanımlamalardan farklı kılan girişimcinin inovasyona bakış rolüdür. Girişimciliğin yenilenmiş ürünler yâda eski üretim tekniklerinden vazgeçerek farklılıklar sunarak yeni üretim teknikleri oluşturup ekonomide canlılık farklılık ve değişim ihtiyacını sağladığını savunmuştur (Arıkan 2016).

Marshall, Edgeworth ve Pigou'da girişimci, firma içinde tüm sorumluluk ve kontrolü üstlenen kişi olup üretimi yöneten, işin riskini alan ve emek ve sermayeyi koordine eden kişidir. Bu yönüyle girişimcinin firmanın hem çalışanı hem de işvereni olduğu ileri sürülmektedir. Başarılı bir girişimci her şeyden önce ticari bilgisi olan, ileriye gören, çevresini değerlendirebilen, risk olan kişi veya yöneticidir.

Shumpeter ise girişimciyi yenilikçi ve lider olarak tanımlamaktadır. Schumpeter'de girişimci bu özelliği dolayısıyla iktisadi gelişmenin temel aktörüdür (Schumpeter 1934, 78; Akt: Michaelides ve Kardasi 2010).

Joseph Schumpeter: Girişimcilik teorisinin en önemli kişilerinden biri Joseph Schumpeter'dir. Çağdaşı birçok ekonomistden farklı olarak girişimciyi üretim kaynaklarını kiralayarak minimum maliyetle üretimi gerçekleştirerek tüketici talebini karşılamaktan öte Cantillon gibi risk almaya istekli kişi olarak tanımlamaktadır. Girişimci ve yenilik (inovasyon) arasındaki özel ilişkiye vurgu yaparak ekonomik büyüme sürecinde girişimciye önemli rol yüklemiştir. Girişimciyi, ekonomik büyümenin artmasına yol açan güç kaynağı olarak görür. Girişimci sayısındaki artış ile ekonomik büyüme arasındaki doğru orantı üzerinde durur. Bu etki girişimcilerin kendi becerilerini yeniliğe olan eğilimlerinin sonucu, yaptıkları yeniliklerle ekonomik büyümeye yansıtılmalarıdır. Bu yeni etkinliklerin beş farklı biçimde gelişip gerçekleşeceğini öngörür. Bunlar;

- 1-Yeni bir mal üretme veya bir malın kalitesinin geliştirilmesi,
- 2-Yeni bir üretim tekniğinin geliştirilmesi,
- 3-Yeni bir pazarın oluşturulması,
- 4-Yeni bir hammadde kaynağının ve yarı mamulün bulunması,
- 5-Yeni bir monopol yaratmak veya mevcudu yıkmak şeklinde, herhangi bir endüstride yeni bir organizasyonun yürütülmesidir.

Kalkınma ve büyüme kavramlarının ayırımına dikkat çeken Shumpeter kalkınmayı ekonomiyi rutin yörüngesinden ayrılıp yapılan yeniliklerle bir üst seviyedeki denge çizgisine ulaşmasıdır diye tanımlamıştır. Büyüme tanımı ise ekonominin temel verilerinde meydana gelecek değişimleri ifade etmektedir. (Kınay 2006, 28) kalkınma kuramları kalkınma sorunlarına az gelişmiş ülkelerde ışık tutarken büyüme kuramları ise kalkınmış ülkelerdeki gelişmiş ekonomilerde modelleri ele almaktadır. (han –kaya 2002, 2-3). Girişimcinin rolü büyüme bakış açısıyla değerlendirildiğinde üretim fonksiyonlarına katkısı ile sınırlı kalırken, kalkınma bakış açısıyla bakıldığında teknoloji sosyal değişimler gibi konularda daha belirleyici rollere sahiptirler.

Girişimlerin geliştirilmesi sürdürülmesi amacıyla girişimcilerin yatırımcıların ilgili kurum ve kuruluşların bir araya gelerek yarattıkları ortam ekosistemler, girişimciliğin gelişip güçlenmesi için, finans vergi ve teşvikler gibi konularda oluşturulan stratejilerdir (Şenturan 2018, 117). Girişimciliğin seviyesi niteliği yükseldikçe bölgedeki bulunduğu endüstrideki ve hatta ülkedeki ekonomik canlılık da artar. Bu nedenle girişimcilik ekonomik gelişme sağlanmasının yanında sosyal düzenlemelerdeki değişimin ve gelişiminde güçlü bir araçtır (Hart 2003,3-4; Akt: Şenturan 2018).

2.2. Kadın Girişimciliği Kavramı

Girişimciliği etkileyen önemli faktörlerden biri toplumsal cinsiyet kavramıdır. 2001 yılında 29 ülkeyi kapsayan Dünya Girişimcilik Platformu'nun (Global Entrepreneurship Monitor-GEM) gerçekleştirdiği araştırma sonucunda erkeklerin kadınlardan çok daha fazla girişimsel faaliyette bulunduğu ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri üzerine girişimcilik boyutunda yapılan çalışmalar (Thompson ve diğ. 2011; Constant ve diğ.2007) yaşadığımız dönemin şartlarında toplumsal teknolojik değişim ve gelişmeler oldukça önem arz etmekte hızla değişen endüstriyel değişimlerin ve gelişmeler çerçevesinde kadınların iş yaşamında daha fazla rol üstlendikleri kaçınılmaz bir gerçektir. Değişen iş yaşamının koşullarında kadın faktörünün önemi hızla artmaktadır. Toplumun bu değişen ve farklılaşan demografik yapısında meydana gelen köklü değişiklikler yenilik ve gelişimlerin etkisiyle de kadın girişimcilerin iş yaşamında yerini sabitlemiştir. (Karabat ve Sönmez 2012).

1970 li yıllardan başlayarak bilgi çağının etkisinin hissedilmesi, teknolojik değişimle birlikte bu değişimin yarattığı sonuçlar kadınlarında girişimcilik konusunda uyum sağlayabileceği konusunda keşif yılları olmuştur. Bilgi ve değişim çağı olarak anılan sanayi çağına oranla kadınlara erkek bireylerden daha fazla girişimcilik olanakları sunmaktadır (Poggesi, Mari ve Vita 2016).

1980'lerden itibaren başlayan ve hala devam etmekte olan girişimcilik anlayışı bilimin ve bakış açılarının değişimiyle hızlı ve etkin bir gelişim sürecine girmiştir. Son dönemlerde küreselleşen dünyada kadınların demografik yapılar

meydana gelen birçok değişim ve yenilik hareketi kadınları iş yaşamının yapı taşları haline getirmiştir. Sanayi Devrimi'ne kadar kadınların görevleri anaçlık olarak belirlenmişken, daha sonraki dönemlerde bu sınırlandırmalar toplumda kadının yeri anlamlı şekilde değişmiştir (Nayır 2008, 634). Kadınların İşgücüne katılma oranları artmış, çalışan eşler sayısında artış görölmüş ve ailenin geçimini tek başına sağlayan annelerin sayısı artmıştır (Soysal 2010).

Kadın Girişimciler, bir işletmeyi var eden oluşum sürecini başlatan, bu süreci organize eden ve işleten kadınlar olarak tanımlanabilir (Meenu ve Prakash 2011).Kadın girişimciliği, akademisyenlerin, uygulayıcıların ve politika yapıcılarının da dikkatini çekmektedir (Minniti 2005).Dünyadaki bütün girişimcilerin üçte biri kadın girişimcilerden oluşmaktadır. Gelişmiş ölkelerdeki kadın girişimci sayısının oranı gelişmekte olan ölkelerdeki kadın girişimci sayısına göre daha yüksektir. Kadın girişimciliği gelişmiş ölkelerde gelişmekte olan ölkelere göre daha hızlı büyümektedir. Geçmişte yapılan bazı araştırmalara göre Türkiye açısından kadın girişimci oranı çok düşük yüzdelerle ifade edilmektedir. Bu oran değişmekte olup, kendi işini kurmaya kararveren kadın sayısı kadınların işgücüne katılımına paralel olarak artmaktadır (Nandan ve Kushwaha 2017).

Ekonomik kalkınma açısından kadın girişimciliğinin önemi şüphesizdir. Çok sayıda araştırma, kadın girişimcilerin birçok ölkenin ekonomik büyümesi ve gelişmesi üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir (Fetsch ve diğerleri 2015; Lewis ve diğerleri 2014). Özellikle gelişmekte olan ölkelerde kadın girişimcilerin, istihdamı artırmaya ve sosyal gerilimi azaltmaya katkıda bulunan işveren olarak rolü büyüktür. Finansal krizlere karşı daha dirençli ve ekonomik durgunluğa daha az duyarlı ölkeler kadınların girişimcilik aktivitesi yüksek olan ölkelerdir. (Global Girişimcilik Araştırma Derneği 2017). Son yıllarda, kadın girişimciler çoğu ölkenin ekonomik büyümesine önemli katkılarda bulunmuştur. Kadın girişimciler erkek girişimcilerle karşılaştırıldığı zaman hem kendi işlerini kurma esnasında hem de faaliyetlerinin devamında daha ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu tür sorunlar, hem gelişmekte olan ölkelerde hem de ekonomik olarak gelişmiş ölkelerde belirgin olup ölkelere özgü değildir. Kadın girişimcilerin karşılaştıkları objektif ve/veya sübjektif sorunlar arasında amaç

problemleri, çocuk bakımı, ev ve aile sorumluluklarını içeren girişimcilik ve kişisel yaşam arasında bir denge kurulmasındaki zorluklardan kaynaklanmaktadır (Woldie ve Adersua 2004; Achtenhagen ve Welter 2003; Welter ve ark. 2003). Sübjektif sorunlar sosyal ve kültürel önyargılar, birçok ülkenin mevzuatındaki kurumsal, yasal ve vergi boşluklarının yanı sıra, özellikle ataerkil toplumlarda kadınların rolüyle ilgili mevcut klişelerden kaynaklanmaktadır (Ogbor 2000; Gupta ve diğerleri 2009). Kadın girişimcilerin potansiyelinin tamamını ortaya çıkarabilmek için bu sorunlara kapsamlı veya genel bir çözüm yeterli olabilir (Woetzel ve ark. 2015). Kadınların potansiyelinin daha iyi kullanılması ve ekonomiye katılımlarının erkeklerle karşılaştırılabilir düzeyde olması, küresel GSYİH' yı yüzde 26 artırabilir (Pinkovetskaia vd. 2019).

Ecevit'in(Ecevit 1993, 20) kadın girişimciyi tanımlarken kullandığı ifadeler;

- kadın girişimciler ev ortamı dışında iş yaşamında da çalışan, ya da kendi işveren kimlikleriyle oluşturmuş oldukları bir iş ortamında, istihdam ettiği diğer kişi veya kişilerle birlikte çalışmaya devam eden işyeri sahibi sıfatıyla iş ortaklığı kuran iş yerinde söz hakkı bulunan ve iş akışı ile ilgili faaliyetlerin yürütülmesini sağlayan işletme ile ilgili faaliyetleri, iş akış çizelgesine göre yürüten üretim hizmet dağıtım pazarlama sürecini yöneten aynı zamanda

-iş bağlantısı kurulması gereken kişilerleörgüt ve kurumlarla iletişim halinde olan süreci yöneten ve yönlendiren ve

-iş akışının oluşturulması iş akışına göre mal ve hizmet üretiminin sistematik bir şekilde planlanması iş yerinin çalışma planı konusunda karar veren uygulayan ve bu

-iş sürecinden elde ettiği gelirikişisel kullanım hakkına sahipolan kişidir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere kadın girişicimci toplumda iş yaşamında kendine yer edinmiş kendi iş alanını oluşturan iş yeri sahibi olan ve yapılacak işin planlanmasından uygulama aşamasına kadar organize eden ve iş akışının yürütülmesi ile ilgi tüm yetkinliği üzerine alan ve elde ettiği kazanç üzerinde söz sahibi olan kişidir. (Şenturan 2018, 155-156).

2.3. Kadın Girişimci Tipleri

Kadın girişimciler cinsiyet rollerine bağlılıkları, davranışsal temellere dayanan farklılıkları, girişimcilik düzeyine ve yeni girişimci olup olmama duruma göre farklı bölümlere, farklı tanımlamalara yani tiplere ayrılmaktadır. Bu da farklılıklar göstermektedir ki bütün kadın girişimciler homojen bir yapıya sahip değildirler. Bu nedenle başka kaynaklardan ve özelliklerden beslenmektedirler. Bu yaklaşımlarından dolayı girişimcilikteki ilerlemeleri ve başarı çizgileri değişiklik göstermektedir (İraz 2005, 33).

Kadın girişimcilik türleri birçok araştırmacı tarafından incelendiğinde iki etmene dayanan dört kadın girişimci türü belirlenmiştir.(Goffe ve Scase 1992). Genelde varlığına tanık olduğumuz bu dört kadın girişimci tipi geleneksel, yenilikçi, evcimen ve radikal kadın girişimci tipleridir (Kutanis ve Hancı2004).

Geleneksel Kadın Girişimci Tipi: Ferdi ve öz güven ilkelerini özümseyen geleneksel girişimci yönelimindedir. Bunlardan ilk sırayı alan, hem girişimcilik idealarını hem de tradisyonel cinsiyet rollerini üstlenen ve her ikisinin de aynı değerde ve dengede yerine getirmeye çalışarak iş-aile yükümlülüklerini dengede tutan ve iş yaşamını aile yaşamına oranla daha fazla büyütmek konusunda dikkatli davranan kadın girişimci türlerindendir. Genellikle misafir evi, bakım ajansı, lokanta yemek fabrikası kişisel bakım salonu ve buna benzer işletmeler konusunda çalışma alanında yer almaktadır (Apak 2010, 46-47).

Türk kadınlarının çoğunlukla tradisyonel ve anane gelenek ve göreneklere uygun aile kavramı ön planda olan kadın girişimci türüne uygun mesleklere tabi olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden Türk girişimci kadınlarının bazı meslek dallarından diğerlerine oranla daha çok tercih ettiği gözlenmektedir. Türk girişimci kadınları tekstil dokuma ve dokumacılık hizmeti ve temizlik gibi alanları tercih etme eğilimi içerisinde olduğu belirlenmiştir. Bu işletmeler genellikle küçük işletme olarak adlandırılan büyüme konusunda dikkatli davranan organizasyon ve yapılarıdır (Morçin 2013, 172).

Bu alanda yer alan kadın girişimci türü, klasik kadın girişimci olarak ta adlandırılan ve cinsiyet rollerinin de vermiş olduğu güçle maksimum seviyede girişimcilik hissinde taşıyan en ideal kadın girişimcileri ifade ederler. Maddi ihtiyacın karşılanması yani maddesel doyuma ulaşması önemli bir ücret Moral kaynağı olmakla birlikte, anane ve göreneklerin sahiplenilmesi ile aile kavramı arasında bir ilişki bağlılık göstermektedirler. Genel olarak ev yaşamını ve iş yaşamı arasındaki o görünmez dengeyi muhafaza etmeye çalışır, İş yaşamındaki tüm sorumluluğu kabullenip, iş ortağı bulunuyorsa da belirli konularda yardım alırlar. (Marangoz 2012).

Aileci (Evcimen) Kadın Girişimci Tipi (Evcil): Evcimen girişimci tipi geleneksel cinsiyet rollerini girişimcilik ideallerinin üstünde tutan ve adeta girişimciliği yan iş gibi gören kadınlardan oluşur. Bu kadınların kurduğu işletmeler müşterileriyle düzenli uzun vadeli ve küçük işler yapmaktadırlar (Apak 2010, 46-47).

Söz konusu kategoride yer alan kadın girişimciler, aile içerisinde kendilerine atfedilen kadınlık rollerine sıkı sıkıya bağlıdırlar ve aileleri işlerinin önündedir. Çocuk sayısı arttıkça evi geçindirme sorumluluğu da artacağından girişimciliğe olan eğilimde artmaktadır. Bu girişimciler, ailesindeki görevleri her şeyden önemli ve girişimciliği ikinci plandaki iş olarak görmeleri nedeniyle, girişimcilik hedeflerinde çok istekli değildirler (Öztürk 2016).

Ailelerine olan bağlılıklarının önemli olması nedeniyle ailelerinin uygun gördüğü alanlarda faaliyet göstermektedirler. Bu kadın girişimci tipi, geleneksel cinsiyet rolünü en ideal rol olarak algılaması nedeniyle girişimciliği yan iş ya da hobi olarak gören girişimcilerdir (Top 2006, 23).

Yenilikçi Kadın Girişimci Tipi: Genellikle eğitim seviyesi yüksek, sosyal iletişim becerisine sahip ekonomik olarak birine bağımlı olmayan, araştıran, teknolojiyi takip eden aynı zamanda teknolojik aletleri kullanma becerisine sahip olan, kadın bireylerden oluşmuş girişimcilerdir. Genel olarak satış pazarlama, reklam, halkla ilişkiler pazar araştırmaları ve basın alanlarında çalışırlar (Balli 2017).

Bu tipteki kadın girişimciler inovasyon hareketlerini destekleyen ve uygulayan girişimcilik ideallerini cinsiyet rollerinin üzerinde tutan ve bünyesine dâhil olduğu işletmenin yani organizasyonun sürekli ilerlemesini ve gelişmesini birincil hedef olarak görürler. Genel olarak bazı alanlara yatkınlıkları dikkat çekmektedir (Onay 2013, 35-36).

Köktenci Kadın Girişimci Tipi (Feminist): Girişimcilik ve klasik aile olarak adlandırılan yani geleneksel aile rollerine bağlılığın en alt seviyede olduğu söz konusu girişimci kadınları temel alan, kadın cinsiyet olgusu ile girişimciliği destekleyen, moral ve motivasyon kaynağıdır. Köktenci bir başka deyişle kadın yandaşı ve savunucusu rolünde olan girişimci her sektörde olduğu gibi bu konuda da erkek bireylerle eşit haklara sahip olduklarına inanmaktadırlar (Halis 2018).

Radikal girişimci olarak da adlandırılan kadın tipi için ailevi roller ve girişimcilik eşit oneme sahiptir. Bu kadın girişimci tipleri için kadın cinsiyetine sahip olmaları ve her alanda erkeklerle kendilerini eşit görmeleri tamamen motivasyon kaynağıdır (Hisrich ve Brush 1983).

2.4. Kadın Girişimciliğinin Ekonomik Kalkınmadaki Önemi

Ekonomik kalkınma üzerinde girişimciliğin pozitif etkilerine dair ilk sistemli bilgiler 20. Yüzyılın ilk döneminde Avusturya İktisat Okulu ve J. Schumpeter'e aittir. Ona göre, iktisadi kalkınmanın ana başlatıcısı girişimcidir. Girişimcilerin yenilikleri adapte etme yeteneğinin ekonomik kalkınma üzerindeki olumlu etkisini Schumpeter girişimcilik ile ilişkilendirerek açıklamaktadır. Girişimcilerin yeni üretim tekniklerinin kullanılmaya başlanması, yeni ürünlerin piyasaya çıkartılması, yeni piyasalara girilmesi, piyasanın yeniden organizasyonu veya yeni hammadde veya yarı mamul kaynaklarının bulunması gibi yöntemler aracılığıyla yenilikleri uygulamaya koymaları gelirleri artıracak ve /veya maliyetleri düşürecektir (Çokgezen 2010). Böylelikle ekonomik büyüme ve kalkınma sağlanacaktır.

Kadınların bir ulusun çekirdeği olması ve onların ulusların kaderinin gerçek kurucusu ve mimarı olmalarının bir kanıtıdır. Kadınların herhangi bir toplumdaki konumu ve statüsü o ulusun uygarlığının ve gelişmişliğinin bir göstergesidir.

Gelişmekte olan ülkelerde ve 3. Dünya ülkelerinde kitlesel yoksulluk ve yaygın işsizlik genel bir durumdur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde girişimciliğin gelişmesine, ekonomik kalkınmanın herhangi bir alanında öncelik verilmesi bölgesel kalkınma için önem taşımaktadır (Tiwari ve Tiwari 2007).

Günümüzde kadın girişimciliği İş üretmesi aynı zamanda işin yönetimi ve organizasyonu sürecinde çeşitli fırsatlar yaratması nedeniyle önemi kabul edilmektedir. Dünya çapında ekonomik büyüme kaynağı olup böylece, dünya refahına güçlü bir katkı sağlayıcı olabilir. Aileler ve topluluklar sözkonusu olduğunda yoksulluğun azaltılmasında önemli bir üretim gücü olmanın yanı sıra Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşılması için de önem taşımaktadır. Bu gerçekler göz önüne alındığında, kadın girişimciliği sorununun sadece toplumsal cinsiyet meselesi değil, öncelikle ekonomik bir mesele olduğu ile gerçeği ile yüzleşilmesi gerekir.

Ancak, resmi istatistikler başka bir gerçeği daha ortaya çıkarıyor, bahsi geçen kadın girişimciler Dünyadaki toplam girişimci sayısının yaklaşık üçte birini oluşturması nedeniyle azınlıktır. Bunun nedenleri çoktur ve bir iş kurmanın ve / veya geliştirmenin toplumsal cinsiyet engelleri sayarsak en yaygın olarak çeşitli mülkiyet ayrımcılıkları, evlilik ve miras ve diğer kültürel uygulamalar, finansal mekanizmalar, sınırlı hareketlilik ve bilgiye sınırlı erişim diye sıralayabiliriz. Bu nedenle, dünyadaki hükümetler ve çeşitli kalkınma örgütleri, girişimler ve tanıtım önlemleri, kadın girişimciliğini aktif olarak teşvik etmelidir (Daniloska ve diğ. 2017).

Girişimcilik ve işletmeler geliştirmekte olan ekonomilere çeşitli şekillerde katkıda bulunur: Yenilikçi fikirleri başlangıç fırsatlarına, sosyal ağların canlanmasına, yeni istihdam ve lüks üretkenliğe dönüştürmenin önemli bir yolu olarak. Gelişmekte olan ekonomiler için, arzu edilen ekonomik gelişmelere bağlı olarak ulusal çerçeve koşullarına ve girişimci çerçeve durumuna doğru dengeli bir yaklaşım olması daha önemlidir (Acs 2006). Bu tür ekonomiler hem ekonomik fırsatlar hem de zorluklar sunmaktadır. Artan girişimcilik faaliyetleri, gelişmekte olan ekonomilerdeki kadınlar için ekonomik fırsatlara erişimi iyileştirmenin bir yolu olarak görülebilir (Jha, Makkad ve Mittal 2018).

1970'lerdeki kriz dönemi esnasında kalkınma fikrinin de bir dönüşüm içine girdiği söylenebilir. Bu dönüşüm ancak 1980'li yıllarda Türkiye'de etkisini göstermiştir. Daha önceki dönemlerde algılandığı şekli ile kalkınma politikalarına son verilmiştir. Bu, dönüşüm bizi kalkınma fikrinin ve daha da önemlisi kalkınma ideolojisinin bugün Türkiye'de bir bakanlığa adını vermesi ve günlük siyasetin dili içine girmesi şeklinde yer bulmaktadır. Kalkınma kavramından hareketle üretilen siyasi tercihlerin, beklenen olumlu anlamının yanında bazen toplumsal zıtlık ve eşitsizlikleri devam ettirdiğini kimi zaman da bu zıtlık ve eşitsizlikleri derinleştirdiğini görüyoruz. Bu nedenle kalkınmanın kavramsal ve siyasi olarak içerdiği toplum kurgusunun hem ülke gündeminde hem de akademik alanda derinlemesine incelenmesi gerekir (Toksöz 2012).

Dünya çapında 224 milyon kadının aktif olarak kendi işlerini sürdürmesinden kaynaklanan büyük bir potansiyel var. Bu kadın girişimcileri güçlendiren araçları daha iyi anlayarak küresel ekonomik koşulları iyileştirmek için bu potansiyel değerlendirilmelidir (Kelley ve ark. 2012).

2.5. Kadınları Kendi İşini Kurmaya İten Nedenler

Gelişmiş ülkelerde erkek ve kadın arasında ki dengeyi stabilize etmek için kadınları girişimciliğe yönlendiren güdüleme faktörleri motive eden çeken faktörler olarak görülürken, gelişmekte olan ülkelere ise kadını girişimciliğe ve girişimci olmaya zorlayan koşulların daha çok, iten faktörler olduğu gözlemlenmektedir. Çeken ve iten güdüleme bileşenlerinin girişimcilik başarısında ayrımlı bir etki gösterip göstermediği an önemli sorulardan bir tanesidir. Bununla birlikte yapılmış olan araştırma çalışmalarında çeken bileşenlere sahip olan girişimcilerin, iten bileşenlere sahip girişimcilere oranla başarı oranının daha yüksek olduğu ortaya konmuştur (Akyüz ve Kılınç 2016).

Başlangıçta yeni bir iş için girişimciyi motive edecek faktörler olmalıdır. Herron ve Sapienza'nın (1992) belirttiği gibi motivasyonun yeni organizasyonların ve teorilerin yaratılmasında önemli bir rol oynuyor olmasıdır. Bu kavramları ele almayan organizasyonel yapılanmanın eksik olduğu düşünülmelidir. Bu çalışmalar

da McClelland'ın başarı ihtiyacı üzerine yaptığı çalışma ile bağlantılıdır (Agarwal 2004).

İtme ve çekme faktörleri çerçevesinde kadınları iş hayatına sevk eden iş kurmaya iten nedenler incelenebilir. Kadınları iş kurmaya “iten faktörler” arasında ülkenin ekonomik koşullarının yeterli olmaması, iş kaynaklarının kadınların çalışma koşullarına uygun olmaması, iş koşullarının iyileştirilememesi, iş aramalarının sonuçsuz kalması kadınların özellikle özel sektörde erkek kadın kıyaslaması yapılması ve kadınların cinsiyet ayrımcılığına tabii tutulmaları sayılabilmektedir.

Değişik ülkelerde yapılmış olan araştırma çalışmalarında, kendi iş yerine sahip çalışan kadınların oranındaki artış ile ülkelerin strüktüel işsizlik problemlerini ilişkilendiren araştırmalar yapılmıştır (Aronson 1991). Granger ve ark. (1995), Kadınların ekonomik koşullardaki yetersizlik nedeniyle zorunlu girişimci olduklarını; görüş ve tutumlarda katı olmayan istihdam politikaları ve işçi çıkarımlarının, kadınları işyeri sahibi olmaya zorunlu kıldığını vurgulamıştır ki bunu iten faktörler olarak adlandırabiliriz. Bu faktörlerin tam karşıtı, özgür olma isteğı, aile ve iş yaşamının getirdiğı sorumluluk arasındaki dengeyi kurmaya çalışmak, kendi işi kavramının önemini bilen kendini gerçekleştirme ispatlama konusunda kişinin gayesinin olması ise kadınları iş hayatına“çeken“ faktörler arasında yer almaktadır (Cohen ve Mallon 1999).

Başka bir açıdan bakıldığında ise iş hayatında giderek erkeklerin egemenliğinin eskisine göre azalması ve kadınlarında artık iş hayatında yer almaya başlamasıdır. Kadınlar sadece “eş”, “anne” gibi kavramlarla yetinmeyecek bilince sahip olmaya başlamışlardır. Bu bilinçlenme ve bakış açılarındaki değişim kadınları girişimci olmaya yöneltmektedir. Ekonomik sıkıntılar, boşanma ve işsizlik gibi nedenler kadınları girişimciliğe iten nedenlerden bazılarıdır (Jalbert 2000).

Kadın işletme sahipleri üzerine yapılmış işletme faaliyetlerini başlatmak için kadın girişimcilerin motivasyonuna odaklanan kadınları bu anlamda motive eden faktörleri araştırançok sayıda araştırma bulunmaktadır. Gerçekleştirilen anketlerin çoğı oldukça benzer şeyler bulmuştur. Erkekler ve kadınlararasındaki motivasyon, bağımsızlık ve kendini geliştirme ihtiyacı her zaman ilk sırada yer almaktadır (Sarri

ve Trihopoulou 2005). Benzer şekilde itme ve çekme faktörleri, kadınların neden işe başladıklarının ardındaki farklı nedenleri açıklamanın yaygın bir yoludur (Buttner ve Moore 1997; Brush ve Hisrich 1999). İtici faktörler; işsizlik, cam tavan sendromu, işten çıkarılma, durgunluk, finansal nedenler (yetersiz aile geliri), istihdam edilmekten memnuniyetsizlik veya iş ve ev rollerine aynı anda uyum sağlamak olarak sıralanabilir. Çekme faktörleri, bağımsızlık, başarı ihtiyacı, mali neden (kâr zenginliği arzusu) kişisel gelişim, kendini gerçekleştirme, sosyal statü ve güç olarak sayılabilmektedir.

İtme faktörü olarak ifade edilen düşük gelir, iş memnuniyetsizliği, esnek çalışma saatlerine ihtiyaç duyulması, iş fırsatlarının az olması, gelişme imkânlarındaki yetersizlik ve yoğun çalışma ortamının kişilere verdiği sıkıntılar gibi gereksinimlere dayalı sorunlardır. Kamu veya özel alanlarda yaşanan hayal kırıklıkları da kadınların kendi işlerini kurmalarına sebepleri arasında sayılacak itme faktörleridir. “Küresel Girişimcilik Monitörü” bu nedenlerle oluşan girişimcilik faaliyetlerini ihtiyaç girişimciliği şeklinde tanımlamaktadır. Yani girişimciliğin olmayan seçeneklere tepki şeklinde ortaya çıktığı savunulmaktadır. Bu da girişimciliğin yetersiz olmasının bir nedenidir (Aksoy vd. 2019).

Kadınlara bağımsız çalışma, başarı duygusunun tatmin edilmesi, kendini çevresine ispatlama gibi farklı nedenlerden dolayı girişimcilik cazip gelmekte, ekonomik ve sosyal bağımsızlık elde etmenin diğer bir yolu olarak görülmektedir (Şahin 2006).

2.6. Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar

İş kurmanın birçok boyutu vardır ve hem kadınlar hem de erkekler birçok sorunla mücadele etmek zorundadırlar. Bununla birlikte, kadın girişimciler iş kurma ile ilgili sorunlar dışında başka sorunlarla da mücadele etmek zorundadır (Güney 2006, 37). 1980'lerden bu yana, kadın girişimcilerin karşılaştıkları sorunlar hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların ortak görüşü, kadınların genel girişimcilik sorunlarının yanı sıra sosyal normlar, bilgi eksikliği, deneyim eksikliği, eğitim eksikliği, rol çatışması gibi başka sorunları da olduğu yönündedir.

Kadın girişimciliği konusunda iki temel sorundan söz edilebilir. Bunlardan birincisi cinsiyet temelli, ikincisi ise örgütsel kaynaklı sorunlardır. Geleneksel ataerkil toplum yapılanmasında kadınların yeri yaşadıkları ev, sorumlulukları ise aileleri ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenle eş ya da aile bireylerinin izni olmadan kadının bir iş sahibi olması mümkün olmamaktadır. Kadın girişimciliğinde, bu geleneksel inanç yapısı kadar büyük bir sorun teşkil eden bir diğer unsur ise, iş kollarının kadın ve erkek işi olarak ayrıştırılmasıdır. Günümüzde cam tavan engeline kurumsal firma çalışanı olan ya da iş yeri sahibi olan kadınlar için sadece kadın olmalarından kaynaklanan sorunlardan biridir. Kadınların düşük pozisyonlarda çalıştırılması ve yükselme fırsatlarının engellenmesi sık karşılaşılan bir sorundur. Çalışırken tüm bu sıkıntılarla mücadele eden bir iş kadını aynı zamanda evde ise eş ve anne konumundadır. Bu durumda kadınların, rol çatışması ve zaman sıkıntısı gibi sorunlarla da karşılaştığı görülmektedir (Soysal 2013, 170). Kırsaldaki kadın girişimcilerin karşılaştıkları sorunlar ise daha çok; satış ve pazarlama konusundaki deneyimsizlikleri, risk almaktan kaçınmaları ve finans kaynaklarını sağlarken karşılaştıkları engellerden kaynaklanmaktadır (Bakay vd. 2019).

Kadın girişimcilerin işletmeyi kurmadan önce sermaye konusunda sıkıntı yaşadıkları ve toplumun kendilerine yüklemiş olduğu roller ile girişimciliğin gerektirdiği roller arasında çatışma yaşadıkları tespit edilmiştir (Şahin 2006). Özkaya'nın (2009) çalışmasında örneklem grubunun %85,71'inin "sermaye temini" sırasında önemli bir problem yaşadığı tespit edilmiştir. Bu problemler arasında; "kredi alma sürecini iyi bilmemiş olmanın getirdiği sıkıntıları yaşamak", "kreditinin verilmemesi", "yapılacak iş ile ilgili hiçbir finansman kurumunun konuya inanmaması" bulunmaktadır. Bedük vd. (2016)'nin araştırmasına katılan 43 kadın girişimcinin iş kurma sürecinde; %30,2'si bürokratik engelleri, %53,5'i sermaye yetersizliklerini, %4,7'si vergileri ve %11,6'sı kişisel yetersizlikleri en büyük engel olarak gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Örneklemdeki hiçbir kadın girişimci, bilgi yetersizliklerini engel olarak görmemiştir. Arslan ve Toksoy (2017) çalışmalarında işletmelerini kurarken kadınların en çok uygun eleman temini, bürokratik işlemler ve uygun materyal temininde zorlandıklarını açıklamaktadır (Akt: Tulan ve Türko 2018).

Erkek girişimcilerin kadın meslektaşlarına göre daha yüksek düzeyde finansman sağladığı bilinmektedir, ancak bu finansman eşitsizliğinin altında yatan mekanizma halen tartışmalıdır. regüle odak teorisinden yola çıkarak, yatırımcıların girişimcilere yönelttiği sorularda bu boşluğun toplumsal cinsiyet yanlılığıyla ortaya çıkması sağlanabilir (Kanze vd. 2018).

2.6.1.Deneyim ve Bilgi Eksikliği

Finansmanla ilgili sorunlar ve kadın girişimcilerin deneyim eksikliği kadınları erkeklere göre dezavantajlı kılmaktadır. 2001 yılında yapılan bir araştırma, işlerinin kurulmasından önce erkeklerin ve kadınların istihdam koşullarında büyük bir fark olduğunu göstermiştir. Erkeklerin yüzde 80'i işlerini kurmadan önce bir işte çalışırken, bu oranın kadınlar için yüzde 46 ya düştüğü görülmektedir. Araştırmaya katılan kadınların neredeyse yarısı daha önce bir işte çalışmadığını açıklamıştır. Bu bulgular, kadınların iş hayatına genellikle ekonomik ihtiyaçlar için girdiğini ve kendi işlerini kurduklarını, çünkü iş piyasasında güvenli ücretli işler bulamadıklarını göstermektedir. İş hayatındaki deneyim eksikliği, kadınların evlerinde yaptıkları işlere uygun bir iş kurmasına ve tanıdıkları ile iş yapma eğiliminde olmalarına neden olmaktadır (Özar 2005, 18).

Ayrıca, erkeklerin girişimcilik hakkında daha fazla deneyimleri ve geçmişleri vardır. Kadınlar genellikle işlerini kurmaya hazırlıklı değildir bu nedenle daha fazla risk alma eğilimindedirler (Soysal 2010, 88).

Minniti (2010), Kuzilwa (2005) ve Mat ve Razak (2011) araştırmalarında kadın girişimcilerin aktiviteleri üzerinde kişisel özelliklerden çok çevresel bileşenlerin daha etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kadınlarda eğitim, deneyim, enerji gibi bireysel kabiliyetlere sahip olabilir, fakat sınıf farkı, kredi eksikliği, politik, hukuki, mali ve sosyo kültürel eksiklikler ve makroekonomik yapı, özellikle üçüncü dünya ülkelerinde girişimciliğe engel teşkil ettiği belirtilmiştir (Akt: Gündoğdu, Noyan ve Yalman 2014).

Kadınlar bütün dünyada sermaye ve eğitim olanaklarından, erkeklere göre daha düşük seviyede yararlanmaktadır. Kadınların dah az eğitilmiş olması toplumsal

alandaki karsılaştıkları sorunları artırmaktadır. Kadınlara yönelik eşitsizlik eğitim; biçimsel eğitim düzeylerinin düşük olması, beceri isteyen işlere hazırlayıcı özel eğitimlerin verilmemesi, işyerinde verilen geliştirici eğitimlerden daha az yararlandırılmaları şeklinde gerçekleşmektedir.

2.6.2.Sosyal Sermaye ve Örgütlenme Sorunu

Putnam (2002); “Sosyal sermaye kuramının temeli, sosyal iletişim kanallarının bir değeri olduğu yönündedir. Sosyal etkileşim grupların ve bireylerin verimliliğine etki eder bulunmaktadır. Sosyal sermaye, bireyler arasındaki sosyal etkileşim ile güvenilirliğin ve karşılıklılığın normları gibi bağlantılardan doğmaktadır (Putnam 2002, 18-19).”

Sosyal sermaye kuramı ağlar, katılım, karışıklık ve güven gibi bileşenlere dayanmaktadır. Bu normlar katılımcıların benzer amaç ve hedefler için etkili bir biçimde beraber hareket etmelerini gerektirmektedir. Sosyal yapısal sermayeyi oluşturan ağlar sosyal sermayenin en önemli faktörü olarak kabul edilmektedirler (Gerni 2013, 21).

Sosyal sermaye, sosyal ilişki bileşenlerinden bir araya gelirken, sosyal ilişkiler de sosyal ağları oluşturur. Sosyal ağların özellikleri yoğunluk- seyreklik, yatay- dikey, açıklık- kapalılık gibi farklı özellikler gösterir. Sosyal ağların bu özellikleri sosyal sermayenin kullanılabilirliğini, büyüklüğünü ve değerini belirlemektedir.

Sosyal sermayenin girişimciliğin başlangıcında ve sürdürülmesinde önemli bir değer olduğu kabul görmektedir. Kadınlar sosyal sermayeden faydalanma konusunda toplumsal cinsiyet ve sosyo kültürel yapı gibi nedenlerle zorlanmaktadırlar. Sosyal sermayeyi geliştirme konusunda sivil toplum kuruluşları ve kadın örgütleri önemli unsurlardır.

Kendi hesap pusulasına çalışanlar ve gelecek yaşamda kendi işyerini kurmayı hedefleyenler için örgüt kavramı yani teşkilatlanma, vazgeçilmez faaliyetlerdendir. Teşkilat hareketi olmadan çalışmak, çalışanların çabalarının karşılığını alamamaları ve maddi olarak gelir kaybı uğramalarına sebebiyet verecektir. Örgütlenme yoluna

gidilmemesinin rekabetin oldukça fazla olduğu piyasa şartlarında sıkıntı çekmelerine sorun yaşamalarına sebep olabilmektedir

Örgütlenmenin temel gayesini ele aldığımızda, aynı ve benzer iş kolunda ya da meslek grubunda çalışanların bir arada toplandığı kendi aralarında oluşturdukları dayanışma, destek işbirliği sağladıkları gruplardır. Örgütlenme kendi işine sahip olma arzusu yaşayanlar ve gelecekte bu pozisyonlarda çalışmayı düşünenler için oldukça önemlidir. Aile örgütlerinin dışında bir etkinlik ya da organizasyona katılacak kadınların bu etkinliklerinde yine bir örgütten destek almak ve kendisini bir yere ait hissedebilme sosyal-toplumsal ve psikolojik açıdan da önemli yararları vardır. Bununla beraber örgütlenmenin siyasi ve iktisadi yönünün de önem taşıdığı görülmektedir.

Türkiye’de kadın girişimciliğine yüreklendirmek ve geliştirme ile ilgili STK’lar ve özel kurumların oldukça çok olması ve işin içine devlet faktörü de dâhil olunca eş güdüm zorluğuna neden olmuştur. Kadın girişimciliğine yardımcı olma isteğiyle arzu edilen hedefe etkin bir şekilde ulaşma isteği yöntemlerin farklılaşmasına sebep olmuştur. Bunun akabinde kadın girişimciliği, birbirinden ayrımlı ve bağımsız özgür politikalar armatürü uygulamaya başlamıştır. Bu durum ise iktisadi olarak kadınları sağlamlaştırmak hususunda kadın girişimciliğinin nasıl bir izlem uygulanacağıyla ilgili görüş ayrılıklarına ve farklılıklara neden olmuştur (Soysal 2010).

Kadın girişimcileri desteklemek ve koruyup korumak için oluşturulan bünyelerin sayısı küresel dünyada olduğu üzere Türkiye’de de son yıllarda çoğalış göstermektedir. Girişimcilere sağlanan yönderlik ile kadın camiaları uluslararası etkinliklerini devam ettirme ve sürdürme olanağına sahip olmaktadır. Örnek sunacak olursak, 12 Eylül 2002’ de Türkiye’de kadın girişimcilerin sayısını arttırmak ve hali hazırda bulunan kadın girişimcilere destek ve yardımcı olmak ve güçlendirmek için Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) adıyla bir örgüt bünyesi kurulmuştur. TOBB’un destek olduğu KAGİDER Türkiye çapında bütün illerde örgütlenerek, kadın girişimcilerin Türkiye’nin sosyoekonomik olarak gelişimine ve ilerlemesine faal olarak katılımlarına destek olmuştur (Tahtalı 2018).

2.6.3.Rol Çatışması

Aile hayatında iş ve ev yaşamının ayrılması kadınların sorumluluklarının farklılaşmasına neden olmuştur. Erkekler ekonomik süreklilik için gelir elde etmek için dışarıda çalışırken, dünyada kadınlar, ev dışında çalışmaya olanak bulamamışlardır. Sanayileşme ile birlikte ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra azalan erkek iş gücünün sonucunda ise kadınların çalışma yaşamına girmesi hız kazanmıştır. Böylelikle kadınlar, öncesinde erkek işi olarak algılanan bütün işleri çalışma yaşamında yapar hale gelmiştir. Genellikle erkeklere has bir meslek olarak görülen polislik, mühendislik ve doktorluk gibi meslekleri kadınlar da yapmaya başlamıştır. Diğer yandan çoğu kadın, erkeklerden yetki, güvence ve gelir olarak daha düşük mevkilerde çalıştırılmıştır. Hatta genellikle kadının sorumlulukları artmış, kadınların çifte yüklerle sahip olması durumu ortaya çıkmıştır. Kadın hem ekonomik hem de ev işi arasında sıkışıp kalmıştır. Kadın geleneksel rolleri yüklenirken, diğer yandan gelir getirici işlerle ilgilenmek zorunda kalmışlardır (Fulcher ve Scott 2007, 174-182).

Sosyal ve kişisel çapta büyük değişikliklere neden olan Sanayi Devrimi sonucu sanayinin artan ucuz işgücü gereksinimini karşılamak adına kadınlar ve çocuklar zor şartlar altında iş gücüne dâhil edilmiştir. Piyasada ucuzlaşan iş gücü sonucunda erkeklerin de kazançlarında düşüş yaşanmıştır. Önemli değişikliklerin yaşandığı sanayi devriminin başlarında, kadın, günümüzde hala gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, evinin kadını olarak eve, evin yaşlılarına ve çocuklarına bakmakla "sorumluydu. Kadınların ev dışına çıkarak çalışma hayatına dâhil olması, toplumun aile yapısında değişikliğe neden olarak, erkeklerin gelirlerinin önemini azaltmıştır. Bu sebeple kadınların maaşlı çalışması, erkekler tarafından, sadece ücretleri düşüren bir rekabet faktörü olarak değil, eş zamanlı olarak geleneksel kadın-erkek ilişkisinin değişiyor olmasından ötürü korku yarattı. Çünkü "iş gücüne katılan kadınlar kendi kadınlarıydı ve 'iki efendiye hizmet' edemezlerdi" (Hartman 2008, 182).

Kadın da çalışma hayatında bir yandan „kadın“ kimliğiyle kendisinden dışsal ve içsel beklentilere, diğer taraftan da yaptığı işin rol gereksinimlerine yanıt vermek zorunda kalmakta, egemen görüşleri kimi zaman geliştirmekte, kimi zaman ise farklılaştırmaktadır. Özellikle roller arasında çatışma meydana geldiğinde, kadınlar

bu sorunları, iki rolden birini ön planda tutarak ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Kadının önceliklerinin ne olması gerektiği ve bu konuya nasıl karar vereceği hususu fikir birliğine varılamamış bir konudur. Böyle bir konu, eş zamanlı olarak, insansı önceliklerimizin ne olması gerektiğiyle ilgilidir. Öyle ki erkeğin ve kadının çalışma hayatındaki baskın kalıplarla nasıl baş etmeleri gerektiği, kararlarının ne olması gerektiği, toplumsal cinsiyete yönelik sorgulamanın ötesinde etik sorulara yanıtı da gerektirmektedir (Selçuk ve Tuzlukaya 2013).

Terjesen ve Amoros (2010), on üç Latin Amerika ülkesinde yaptığı çalışmalarında, kadınların giderek rollerinin iş yaşamına göre ilerlediği ve bu durumun genellikle kadınların emeğine ve aile şirketlerine artan katılımının bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Yani aile şirketlerinin artması ve kadınların aile şirketlerinde görev almaya başlaması ile iş hayatına katılmalarında artış görülmüştür.

2.6.4.Toplum Baskısı ve Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık

Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık kadınların ve erkeklerin hayatına yön veren ve farklılıklardan daha fazla anlam içeren bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet temelli analizler aracılığıyla, kadın-erkek ayrımcılığına yol açan politika ve kaynak dağılımıyla mücadele edilmektedir. Ayrıca her alanda toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla karşılaşıldığı görülmektedir. Esas sorun bunun farkında olup olmamaktır. Bu sebeple siyasette, akademide, eğitimde, vb. her alanda kadının sayısının artması önemlidir. Kadınlar belirli şekillerde toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın hedefi olmaktadır. "Sınıfsal kimliği, etnik kimliği, dini kimliği ve diğer kimliklerindeki farklılıklarından dolayı yaşadığı ikincilleştirmelere, bir de kadın olmasından veya kadına atfedilen anlamlardan kaynaklanan bir ikincilleştirme daha eklenmektedir "(Serdaroğlu 2010).

Küreselde her iş kolu ve sektörde cinsiyet temelli farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar, istihdam oranları, iş gücüne katılım oranları, ücretler ve çalışılan sektörler gibi, çalışma yaşamının her alanında görülmektedir. Ücretlerdeki farklılığın bir bölümü işlerin ve sektörlerin cinsiyet temelli ayrılması konusuyla açıklanmakla birlikte, aynı sektörde cinsiyet temelli farklı ücret uygulamaları da görülmektedir.

Şüphesiz mevzu bahis cinsiyet temelli farklılıklar, gelişmekte olan ülkelerde daha fazladır (Dünya Bankası 2012, 74).

Günümüze kadar kadınların girişimci olarak iş gücüne katılım rolü ve nedenlerinin anlaşılması için birçok araştırma yapılmıştır. Aidis ve Weeks 2016; Golla ve ark. 2011; Wang2015 kadınların girişimcilik faaliyetleri hususunda dikkat çeken araştırmalar yapmışlardır. Hali hazırda toplumdaki cinsiyet ayrımcılığının yoğun olduğuna dair yaygın bir görüş bulunmaktadır. Jennings ve Brush, (2013)' a göre girişimcilik faaliyetleri erkeklerin baskınlığı ile ilişkilendirilmiştir. Cabeza-García vd. (2019), olan cinsiyet farklılıklarında ekonomik açıdan sermaye, finansman ve banka hesaplarına erişimde bazı ülkelerde engel olurken, gelişmiş ülkelerde uygulamada görülmediğini ifade etmiştir. Klapper ve Parker, (2011) kadın girişimciliğinin iktisadi faaliyetlerdeki türlerini ortaya koymuşlar ve kadın girişimcilerin daha fazla katılımı olduklarını belirtmişlerdir. Ulaştıkları sonuca göre kadın girişimcilerin işlerini hizmet ve ticaret gibi emek yoğun sektörlerde yoğunlaştığı görülmüştür. Kadın girişimcilerin payının özellikle imalat ve sermaye yoğun sanayilerde önemli ölçüde az olduğu görülmüştür (Pinkovetskaia vd. 2019, 255).

Toplumun kadına atfettiği yani yüklediği sorumluluk roller ve görevler, ataerkil toplumsal yapı, kadının çevresi için hissettiği sorumluluk baskı (ev, aile, yaşlı kimselerin bakımı...), kendi benlik eksikliği, yeterince destek görememesi v.b. gibi problemler Türk kadın girişimcilerinin sayısının Avrupa ülkelerinin girişimci sayısının gerisinde kalmasına neden olmuştur. Örnek olarak betimlemek gerekirse Almanya'da kadın girişimci sayısı %30 iken Türkiye'de bu sayı %9'dur.

Kadın girişimci oluşumları bunun en önemli nedeninin ülkemizin muhafazakâr temkinli ve koruma altında olan yapısı olduğunu belirtmektedirler. Diğerbir yandan, kadın girişimcilerin karşı karşıya geldikleri problemler toplumlara göre büyük değişimler göstermemektedir (Danışman 2010). Bu durumun altında yatan olgu ise kadına yüklenen sorumluluğun atfedilen toplumsal rol çerçevesinin, genellikle dünyanın birçok ülkesinde aynı manzara olduğu söylenebilir.

2.6.5.Cam Tavan Sendromu

“Cam Tavan (Glass Ceiling)” kavramı ilk olarak 1986 yılında Hymovitz ve Schellhard tarafından Wall Street Journal’ın “İs Yasamında Kadın” ile ilgili yapılan bir haberinde kullanılmıştır. Bu haber göre cam tavan; “şirket, devlet ve eğitim kurumlarında veya kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda yüksek pozisyonlara gelmeyi isteyen ve bunun için çabalayan kadınların karşılaştıkları engeller” olarak ifade edilmiştir (Lockwood 2004).

Cam tavan, kadınlar ve üst yönetim arasındaki ilerlemelerini belirleyen, açıkça görülmeyen ve niteliklerine veya başarılarına bakılmaksızın aynı zamanda üstesinden gelmeyen engelleri tanımlamak için kullanılan bir terimdir (Bingöl 2011, 52). Niteliklerine veya başarılarına bakılmaksızın, kadınların kurumsal merdivenin üst basamaklarına yükselmesini önleyen kırılmaz bir engeldir. Bu kavram, kadınların ilerlemesini engelleyen görünmez engelleri tanımlamak için kullanılmaktadır (Fidan vd. 2016).

Erkek ve kadın arasındaki cinsiyet ayrımı bütün toplumlarda rollerin farklılaşmasına neden olmuştur. Yıllarca üretim islevi erkeğe, ev işleri ve üreme kadının sorumluluğu olarak görülmüş ve bu sebeple kadınların eğitim ve çalışma hakları her zaman sınırlandırılmıştır. Kadınların kendine özgü hakları kazanmaları zorlu ve uzun mücadeleler neticesinde gerçekleşmiştir. Fakat kazanılan bu hakların tam olarak uygulandığını söylemek gerçekçi değildir. Çalışma yaşamında da durum farklıdır. Ülkelerin yasa ve anayasalarında hatta uluslararası belgelerde cinsiyet ayrımı yapılmaksızın kadın erkek bütün iş görenlere, çalışma hayatının bütün alanlarında fırsat eşitliğini savunan ve belirten hükümler olmasına rağmen kadınlar çalışma yaşamında erkeklerin maruz kalmadığı bir takım zorluklar ve engellerle karşılaşmaktadırlar. Bunlar içinde kadınların çalışma yaşamına hazırlanmaları, çalışma şartları, ücretlendirme ve yükselme şansları gibi fırsat eşitsizliklerinden doğan engeller öne çıkanlardır. Kadınlar öte yandan geleneksel sorumluluklarının ve çalışma hayatıyla uyumlaştırılması konularında da engellerle karşılaşmaktadırlar (Koray 2000).

Cam tavan yalnızca kadınların önündeki engelleri ifade etmez. Cam tavan hem kadınların hem de azınlıkların özelliklerine bakılmaksızın üst yönetime gelmelerinde önündeki engelleri belirtmektedir (Özkan ve Özkan, 2010, s.94). Azınlıklar da kadınlar kadar devlet kurumlarında, şirketlerde, eğitim kurumlarında veya kar amacı gütmeyen kuruluşlarda üst düzey yönetime gelmede kadınlar gibi engeller ve sorunlarla karşılaşmaktadır (Kördeve 2017).

2.6.6. Sermaye ve Finans Kaynaklarına Ulaşamama

Kadın girişimciler, iş kurma süreci ile ilgili prosedürel sorunlarla mücadele etmektedir. Kadınlar genellikle sermaye bulmak, maliyetleri hesaplamak, işyerini bulmak, iş planları hazırlamak, ofis gereçleri temin etmek ve işlerini yalnız tutmak konusunda sıkıntıyla karşılaşmaktadırlar. İş kurmak için finansal kaynak bulmak ilk zorluklardandır. Kadınların erkeklere kıyasla daha az parası, daha az tecrübesi ve daha az mülkü olduğundan dolayı bankalardan kredi almaya daha az uygundurlar. KOSGEB hibeleri, girişimcilere faturalanan harcamalar temelinde sağlanır. Bu sebeple, yeterli başlangıç parası olmayan ve banka kredisi almaya elverişli olmayan kadınlar bu hibelerden yararlanamazlar. İŞGEM'lerde kadınların bir kısmının banka kredisine uygun olmadığı ve uygun olanların kredi kullanmayı tercih etmediği görülmüştür.

Toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği kavramı ise, "Sosyal, kültürel özelliklerin ve normların kadın ve erkeğin birbirleriyle olan ilişkisini nasıl belirlediğini ve bunun sonucunda bu iki cinsiyet arasında doğan güç farklarını ifade etmektedir" (Dünya Kalkınma Raporu 2012, 4). Bu anlamda eşitsizliklere toplumsal cinsiyet açısından bakılması, soyut bir eşitlik söyleminin ötesinde, eşitsizliği üreten farklılıkların olması anlamına gelmektedir (Öztan 2004)." Kadın kategorisinde olma erkek kategorisinde olmaya göre; kadınların kaynaklara daha az ulaşmasını ve elde etmesini haklı göstermektedir. Bu eşitsizlik özellikle gelir ve servet dağılımında görülmektedir "(Akın ve Demirel 2003).

Kadınlar, bankalar tarafından talep edilen teminatları karşılayacak ekonomik kaynağa sahip olmadıkları ve kefil (Yalman ve Gündoğdu 2014) bulamadıklarından ötürü banka kredilerine başvuramamakta, diğer yandan, kredi talebinin geç

sonuçlanması, kredi vadelerinin kısa olması ve faizlerin yüksek olması gibi nedenlerden dolayı da kredi için başvuruda bulunmaktan kaçınılmaktadırlar (Özar 2005).

Girişimde bulunma konusunda mali yetersizlik için başvuru kaynakların kadın ve erkek girişimciler için aynı şartları karşılamadığı görülmektedir. Hisrich ve Peters'in yaptıkları araştırmalarda, erkek girişimcilerin girişimlerinin başlangıcında ana sermayelerinin yanında, bankalardan kredi imkânı elde edebiliyorken kadın girişimcilerin birçoğu genel olarak yalnızca kişisel birikim veya maddi varlıklarından yarar sağlamayı tercih etmektedir. Girişimcilerin karşılaştığı önemli sorunlarından birinin de sermaye yetersizliği olduğu görülmektedir. Girişimcilik özelliğine ve yetisine sahip olan kişilerin çoğunun, sermaye eksikliğinden iş kuramadıklarını söylemek mümkündür. Bu engeli aşip yeni bir iş kurmaları, girişimciler için sermaye eksikliğini sınırlayıcı bir faktör olabilmektedir. Devletten iş isteme beklentisine girmeksizin kendi istihdam sorunlarına çözüm üreten, vergilerini ödeyebilen girişimci kadınların büyük sorunlarından biri haline biri olan sermaye kaynağıyla ilgili problemlerdir.

2.6.7.Bürokratik Engeller

Girişimcilerin yeni bir iş kurmada karşılaştıkları ilk engel her ne kadar ekonomik sebepler olarak algılsa da bağlı oldukları hükümet uygulamaları da bazı engeller teşkil etmektedir.

Doğramacı (2006), bir ülkede geçerli olan ekonomik ve sosyal politikaların kadın girişimciliğinin göreceli olarak artmasında, gelişmesinde ve sürdürülebilir olmasında önemine ve devletlerin bu hususta yapacakları uygulamalara önem vermiştir. Özellikle kadınların eğitim seviyeleri artırılarak iş yaşamına katılımlarının artması, aktif çalışan konumunda bulunan kadın iş gücünün ekonomiye kazandırılması, bölgesel eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına önemli katkılar sağlayacaktır (Yalman ve Gündoğdu 2014).

Bazı araştırmacılar, kadınların gelirlerinin girişimcilik faaliyetleri yoluyla desteklendiğinde, ailenin ve çocuk refahının temel ihtiyaçları için tahsis edilmesi

gereken sosyal harcamaların azalacağını belirtmişlerdir. Bu konu, kadınların girişimciliğini desteklemenin başka bir mantığına dikkat çekmektedir: Katılımcıların Bağ-Kur'a kayıt olmalarını istiyoruz. Kadınlar böylelikle sosyal yardımlara bağımlı olmayı bırakıp kendi kendine yeterli olacaklar (Çoban 2006).

Ülkemizde iş kurma ve tescil işlemleri uzun zaman alan bir süreçtir. Kadın girişimciler iş kurma aşamasının ilk etabında bilgi eksikliğinden kaynaklanan birçok sorunla karşı karşıya kalmakta, sürecin yorucu olması zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır. Devlet ve ilgili kurumlar tarafından idari yönetsel ve meşru düzenlemeler yapılarak zaman alıcı bürokratik işleyiş engellerinin yeniden derlenerek hafifletilmesi yeni girişimciler için daha kolay ve zahmetsiz bir konuma getirecektir. Bunun yanında devlet kendi içinde bürokratik yazılı işlemlerle ilgili bilgilendirme uani müşavirlik hizmeti verilmesinin kadın girişimciler için faydalı olacağı düşünülmektedir (Öztürk 2016).

2.6.8.Pazar Durumu

Kadına ve erkeğe özgü davranışlar zaman içinde değişmektedir. Kadına ve erkeğe göre davranışlar, iki cinse ait haklar, kaynaklar ve güçle ilgili toplumsal beklentiler tarafından belirlenmektedir. Bu beklentiler toplumdan topluma değişmektedir ve ancak bu beklentilerle ilgili olarak pek çok ortak yön bulunmaktadır. Bu ortak yönler ise toplumsal cinsiyet temelli farklılıkların ve eşitsizliklerin varlığıdır (Ecevit 2003). "Toplumsal cinsiyet rollerinin oluşması ile kamusal alanın erkeğe, özel alanın ise kadına ait olduğu anlayışı benimsenmiştir. Toplumsal cinsiyet düzeni içinde kadınlar aleyhine oluşan ayrımcılık; yaşamın her alanında ortaya çıkmıştır" (Savcı 2000).

Toplum değerleri, baskı, inanış ve ayrımcılık algısı sebebiyle kadınların iş yaşamına katılımı, sektörde var olması ve pazar araştırması yapması zor olmaktadır. Kadın girişimciler işlerini kurarken gerekli her türlü araç, gereç ve donanımı ucuz ve kaliteli bulmada zorlanmaktadırlar. Cinsiyetlerinden dolayı rahat pazar araştırması yapamayan kadın girişimciler bazı koşullarda satın aldıkları gereçlerin kaliteli olduğunu anlamakta zorlanmaktadırlar. Kadınların erkeklere oranla rahat pazar araştırması yapamaması, iç ve dış fuarlara katılmada zorluklar yaşamaması,

cinsiyetlerinden kaynaklanan farklı fiyatlarla karşılaşması kadın girişimcilerin gerekli araç gereci sağlamada sorunlar yaşamasına neden olmaktadır (Güleç 2011).

2.7. Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin Genel Durumu

Dünya ortalamasına bakıldığında kayıtlı ekonomi içindeki şirketlerin %25-33’ünün kurucularının kadın olduğu gözlemlenmektedir. (Schindehutte vd., 2003: 94). Bununla beraber Dünya Bankası’nın yedi Orta Doğu ülkesinde yaptığı bir araştırmada, 4000 şirket sahibinin %13’ünün kadın olduğu görülmüştür. (Prifti vd., 2008). Türkiye bu durumun nasıl geliştiğine bakıldığında 1995- 2005 on yıllık dönemde kadınların işgücüne katılım oranı kırsal alanda %49,3’ten %33,7’e düşerken, kentlerde %17,1’den %19,3’e çıkmıştır (TÜİK, 2007: 12- 13). Bu rakamlar kadınların tarımsal faaliyetlerden çok ticari ve ekonomik alanda girişimcilik konusunda geliştiğini göstermektedir (Bedük, 2005: 113). Kadın girişimciliğinin önemi konusunda örnekleri çoğaltabiliriz. Yaklaşık olarak rakamlar göstermektedir ki, Avrupa’da (Avrupa Birliği ve diğer ülkeler), 16 milyon işverenden, kendi işinde çalışan kadın sayısı 10 milyondan fazladır. Amerika’da istihdam sağlayan 9.2 milyon insan içinde 6.4 milyonu kendi işinde çalışan kadınlardan oluşmaktadır. Bu durum göstermektedir ki kadın işverenler girişimsel ekonominin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Türkiye’de ise kadın girişimci oranının 28 Avrupa ülkesi göre oldukça düşük seviyede olduğu ancak kadın girişimci oranının %13 olduğu belirtilmektedir (Delmar, 2003: 14).

2.7.1. Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin Gelişmesinde Etkili Olan Kurumlar

Türkiye’ deki kadın girişiciliği ile ilgili politikaların, programların ve faaliyetlerin hızla yaygınlaşmasına rağmen, kadın girişimciliğinin mevcut durumunu anlama çabalarının kapsamlı ve sistematik bir açıklaması yapılmamıştır. Devletin hali hazırda kadın girişimciliğine yönelik politikalarında ve kadınlara yönelik teşviklerinde aldıkları önlemler büyük önem taşımaktadır.

Kadın girişimleri hem devlet tarafından desteklenirken hem de STK’ lar ve özel dernekler tarafından da desteklenmektedir. Bu projelerin hedef kitlesi, kendi

işini kurmak isteyen fakat gerek finansal gerekse teşvik edici destek olmamasından dolayı işgücüne katılamayan kadınlar olmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların teşviki konusunda uluslararası oluşumların desteğiyle bu tarz projeler önem kazanmıştır. Son yıllarda birçok proje ve girişimler hayata geçirilmiştir. Bu gelişmelerin birçoğu kadınların gündeme getirdiği istek ve kadın haklarında eşitlik konusuyla orantılı olarak yaşanmıştır.

2.7.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum Kuruluşları, kurumsal bir temeli olan, özel, kar amacı gütmeyen, kendi kendini yöneten, gönüllü nitelikte olan ve hükümete kayıtlı kuruluşlardır (Nandedkar 1987). Toplumda ortaya çıkan yeni sorunlar ve sorunlar, Sivil Toplum Örgütlerinin (STK'lar) girişimcileri hazırlamak için sağlık, sanitasyon, eğitim vb. Geleneksel eylem alanlarından çıkmasını zorunlu kılmıştır (Singh 1992). Temel düzeydeki insanlarda girişimcilik becerilerini geliştirmek için çeşitli serbest meslek ve yoksulluk karşıtı programlar (ör. PMRY ve TRYSEM) hükümet tarafından başlatılmış ancak uygulaması zayıftır. STK'ların, dışlanmış toplumların ve genel olarak sivil toplumun gelişmesine yönelik bir mekanizma sağlamadaki rolü, STK'ların öncülüğü olarak her zaman kalkınma söyleminin bir parçası olmuştur. Yoksul ve ötekileştirilmiş gruplara kaynak erişiminin iyileştirilmesi (Kilby 2011). 1990'lardan bu yana Hindistan'daki çoğu kalkınma STK'sı kendi kendine yardım grubu yaklaşımlarına çok daha fazla odaklanmaktadır ve kadınlar birincil hedeflerini oluşturmaktadır (Kilby 2011). Model, STK'ların daha geniş sosyal aracılık yapmalarını sağlar ve kadınların kendileri tarafından başlatılan ekonomik faaliyetin beslenmesini temin ederek kadınların kendileri tarafından uygun fiyatlı kredi yaratmayı teşvik eder (Banerjee 2004; Kilby 2011). STK'lar, özellikle kadınların girişimcilik yoluyla ekonomik faaliyetlere katılmalarının özendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kadınlar, STK'ların ekonomik programlarını alarak mikro girişimciliği benimsemekte ve hane halkına ekonomik katkılarını arttırmaktadır (Kilby 2011). Dahası, sadece girişimci bir girişim başlatmak yeterli değildir. Beslenmesi de aynı derecede önemlidir.

20 Nisan 1990 tarihinde çıkarılan 3624 sayılı kanunla kurulan KOSGEB, küçük ve orta ölçekli mevcut sanayi kuruluşlarını yeni teknolojileri kullanabilir seviyeye getirerek, zor rekabet koşullarında ayakta kalabilmelerini sağlamak ve ekonomiye sağladıkları katkıyı arttırmak için kurulmuştur. Faaliyetlerini T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı olarak yürüten ve kamu tüzel kişiliğine sahip olan KOSGEB tarafından gerçekleştirilen bütün işlemler özel hukuka bağlı olarak yürütülür. KOSGEB'in hizmet kalitesini arttırmak için 2003 yılında KOBİ'lerin zor rekabet şartlarında ayakta kalabilmelerini sağlamak, teknolojik altyapılarını güçlendirmek, ana sanayi ile yan sanayi etkileşimini arttırmak, katma değerlerini arttırmak, uluslararası piyasalara açılmalarını sağlamak, kendi markalarını oluşturmak gibi temel amaçlarına ulaşabilmelerini sağlamak için gerçekleştirilen çalışmalarla yeni birimler oluşturularak yeniden yapılandırılmıştır (Tahtalı 2018).

Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) ve girişimcilik kavramı 1990'lardan sonra önem kazanmaya başlamıştır. Kadın girişimciliği söz konusu olduğunda, kadın girişimciliği kavramı 1992'de kadın girişimciliğine adanmış bir sempozyum sayesinde gündem maddesi haline geldi. Sempozyumun ardından 1993 yılında Türkiye'de kadın girişimciliğini teşvik etmek için bir kararname yayınlandı.

Alkan'ın (2019) belirttiği gibi, kadın girişimciler Türkiye'de aşağıdaki engellerle karşılaşmaktadır:

- **Sosyo-Kültürel Açır:** Türk kültürünün ataerkil doğasının bir sonucu olarak, kadınlar birincil bakıcı olarak algılanmaktadır. Bu nedenle, kadın girişimciler genellikle kocaları ve / veya babaları ile girişimci niyetlerine danışırlar. Birçok durumda, aileleri onları girişime teşvik etmemektedir (Alkan 2019). Özgüven eksikliği, deneyim eksikliği, sosyal rol çatışmaları ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, Türk toplumunun sosyo-kültürel bağlamından kaynaklanan temel sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır.

- **Finansal Erişim:** Türkiye'de kadınlar tüm küçük ve orta ölçekli işletmelerin yüzde 40'ına sahiptir. Ancak yatırımlarını sürdürmek için finansal kaynaklara yeterli erişimleri yoktur. Dünya Bankası (2015) tarafından, Türk bankalarının çoğu durumda

kadın girişimciliğinin işletmelerini finanse etmesinin mümkün olmadığı bildirilmektedir.

- Sosyal Ağlar: Kadınların işletmelerini kurmak için daha az ilgili sosyal ağları vardır. Girişimci fikirler konusunda akrabalarına ve aile ilişkilerine güvenirlere (Alkan 2019).

- İş ve Yönetim Becerilerinin Eksikliği: Kadınlar genellikle girişimcilik faaliyetlerini başlatmak ve sürdürmek için gerekli olan iş deneyimi ve yönetim becerilerinden yoksundur (Alkan 2019).

- Kadın Rolü Modelinin Olmaması: Çoğunlukla, rol modelinin olması bireylerin girişimci olma kararını etkilemiştir. Türkiye'de girişimcilerin büyük çoğunluğu hala erkek olduğu için kadın girişimciler, girişimcilik faaliyetlerine yönelik rol modelleri bulmak açısından sınırlıdır (Alkan 2019).

- Bilgi Edinme Konusunda Farkındalık Eksikliği: Çeşitli destek mekanizmalarının varlığına rağmen, kadınların girişimcilik sürecine nereden başlayacakları konusunda hiçbir bilgisi olmayabilir (Alkan 2019).

- Organizasyon Eksikliği: Organizasyon, girişimci kadınların iş yaşamında birbirlerine yardımcı ve destek olmaları için gereklidir. Bu bağlamda örgüt yani kuruluşun amacı, kadın girişimcileri işbirliği, dayanışma ve koordinasyon için bir araya toplanmaktır. Bu doğrultuda kadın girişimciler arasında örgütsel bir etkinlik, yeni bir iş olanağı sağlamak, kuruluş aşamasında onlara danışmanlık hizmeti vermek, kredi almalarına olanak sağlamak ve şartları iyileştirmek, yakın iş kollarında çalışanlar arasında köprü görevi sunarak koordinasyon ve iletişimi sağlamak, isteyen kadınları destekleyecek ve diğer kadın örgütleri ile iletişimde kalarak örgüt yapısını oluşturacaktır. Örgütler ve kuruluşlarla ilişki kurma ve hukuki sorunlara destek sağlama gibi hedeflere ulaşılması da hedeflenmelidir (Koç 2005).

Akşit (1998), Türkiye’de toplumsal örgütlenme, sivil toplum ve katılımı ne düzeyde gelişirse kırsal ve ulusal kalkınma o derece çok hızlanacak, üretkenlik artacak ve refah yükselecektir demiştir. Çünkü toplumun var olan ve olacak olan ihtiyaçlarının karşılanması adına sivil toplum kuruluşları önemli görevler

üstlenmektedir. Bu kuruluşların toplumsal kalkınmada nasıl bir görev aldığını araştıran Putnam (1993), İtalya'nın güneyi ile kuzeyi arasındaki kalkınmışlık seviyelerini karşılaştırmıştır. Putnam'a göre, iki bölge arasındaki kalkınma düzeylerinin farklılığının sebebi özellikle sivil toplum kuruluşlarında ortaya çıkan sosyal sermaye eksikliğidir. Çünkü sivil toplum kuruluşlarına katılımın çok olduğu bölge katılımın az olduğu bölgeden daha fazla gelişme göstermektedir.

2.7.3. Kadın Girişimciliğini Destekleyen Sivil Toplum Kuruluşları

STK'lar, kırsal kadınların kendi kendine yardım gruplarına katılmasında aktif bir rol oynamış ve bir işletme kurmalarına yardımcı olarak sürdürülebilir ekonomik gelişmeleri yoluyla onları güçlendirmiştir (Haugh ve Talwar 2014; Torri ve Martinez 2014). Kendi kendine yardım grupları kadınlara girişimciliğe yardım ediyor (Prasad 2016). STK'ların kırsal alandaki kadınların girişimcilik sürecine katılmalarını desteklediği ve işletmelerinin tanıtımına ve büyümesine yardımcı olduğu bulunmuştur (Singh ve Nain 2016). STK'lar ayrıca kadınların girişimci bir faaliyete başlaması için kadınlara finansman sağlamada önemli bir rol oynamaktadır (Amin 2014). STK'lar, işletme yönetiminde eğitim ve rehberlik sağlamanın yanı sıra, kadınların özsaygılarını artırarak ve onlara psikolojik destek sağlayarak büyümelerini desteklemektedir (Sinha 2003; Braidford, Stone ve Tesfaye 2013; Lenka ve Agrawal 2015).

Cinsiyet perspektifi, kadınların güçlendirilmesini veya kadınların statüsünü iyileştirmeyi hedefleyen tüm projelerin olmazsa olmazıdır. Cinsiyet perspektifinin eksikliği, projelere dâhil olan organizasyonları, kadınları verimlilik artışı ve yoksulluğun azaltılması gibi diğer hedeflere güçlendirme hedefine tabi kılmaya yönlendiriyor. Kadınların güçlendirilmesi açıkça bir proje hedefi olarak tanımlansa bile, kadınların ihtiyaçlarının (hem pratik hem de stratejik) sınırlı bir şekilde anlaşılması sınırlı başarı ile sonuçlanır. Diğer kurumlarla karşılaştırıldığında, kadınların STK'ları kadınların cinsiyet ihtiyaçlarına daha duyarlı hale gelmektedir. Bu, şiddet, vatandaşlık, kadın hakları gibi toplumsal cinsiyetle ilgili çeşitli konulara yönelik değişen tutumları ile görülebilir. Oldukça yeni bir alan olmasına rağmen, önemli sayıda kadın STK'sı girişimcilik destek programlarına katılmaktadır. STK'lar

ve kadın grupları arasındaki artan ilişki iki eğilimi göstermektedir. Birincisi, ihtiyacı olan kadınlar farklı faaliyetler için kadınların STK'larıyla gittikçe daha fazla temas ettikçe, gelir getirici faaliyetlere katılma talepleri de artmaktadır. İkincisi, kadın STK'larının kadınlarla ve diğer kadın STK'larıyla ilişkileri bakımından artan gücü göz önüne alındığında, örgütsel kapasiteleri, kadınların ihtiyaçlarına cevap verme yeteneği ve girişimcilik destek politikalarına artan katılımı bu alandaki etkinliği artıracaktır (Ecevit 2007).

BM Kadınları, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların güçlendirilmesine adanmış Birleşmiş Milletler kuruluşudur. Kadınlar ve kızlar için küresel bir şampiyon olan UN Women, dünya çapında ihtiyaçlarını karşılamada ilerlemeyi hızlandırmak için kuruldu. UN Women'in stratejik planı, 2018-2021, UN Women'ın toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama ve tüm kadınları güçlendirme çabalarını desteklemek için stratejik yönünü, hedeflerini ve yaklaşımlarını özetliyor.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), sosyal adaleti ve uluslararası düzeyde tanınan insan ve çalışma haklarını geliştirmek için kurulduğu için, tüm kadınlar ve erkekler için uygun çalışmaları teşvik eden politikalar ve tasarım programları geliştirir, çalışma standartları belirler. Tüm bunların arasında, gelişmekte olan ülkelerdeki kadın girişimcileri güçlendirmek ve girişimcilik süreci boyunca onları desteklemek için Kadın Girişimciliğini Geliştirme programı başlatıldı (ILO, [https://www.ilo.org/empent/areas/womens-entrepreneurship-development-wed/lang--en/index.htm](https://www.ilo.org/empent/areas/womens-entrepreneurship-development-wed/lang-en/index.htm); Erişim tarihi; 25.04.2020).

Dünya Bankası, gelişmekte olan ülkelere mali ve teknik yardım sağlamayı amaçlayan bir kuruluştur. 184 üye ülke için Uluslararası Kalkınma ve Kalkınma Bankası (IBRD) ve Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA) olmak üzere iki kalkınma kurumuna sahiptir. IDA en yoksul ülkelere ilgilenirken, IBRD orta gelirli ve kredi verilebilecek daha fakir ülkelere odaklanıyor. Dünya Bankası'nın uzmanlaşmış bir Kadın Girişimcilik Programı (WEP) vardır. Programın amacı kadınların mikro girişimciliğini desteklemek, kadın girişimcileri güçlendirmek ve böylece yoksullukla mücadeleyi desteklemektir.

AB (Avrupa Birliği), toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmekte ve kadın örgütlerini desteklemektedir. Avrupa Komisyonu (AK) AB ülkeleriyle “daha fazla kadını kendi şirketlerini kurmaya teşvik etmek ve kadın girişimciler, potansiyel kadın girişimciler ve destek kuruluşları arasında ağ oluşturmayı desteklemek için alışıyor.

OECD’nin Toplumsal Cinsiyet Tavsiyeleri G-8 ülkeleri tarafından kadın girişimciliği ile ilgili politikalarını geliştirmeleri için desteklenmektedir. 2000’li yıllardan bu yana, G-8 hükümetleri ekonomik kalkınmada girişimciliğin cinsiyet boyutuna özel önem vermektedir. OECD’nin Toplumsal Cinsiyet Tavsiyesi, istihdam ve girişimcilikte cinsiyet eşitliği için bir yol haritası sunmaktadır:

Boşluklara ve piyasa başarısızlıklarına uygun yanıtlar tasarlamak, örneğin:

- kadın girişimciliğinin önündeki engelleri azaltmaya yönelik politikalar, firmalara idari yükler ve aşırı yasal kısıtlamalar;
- firma büyümesini, uluslararasılaşmayı ve yeniliği destekleyen politikalar; yasal ve finansal konularda profesyonel tavsiye de dâhil olmak üzere, farkındalık kampanyaları, eğitim programları, rehberlik, koçluk ve destek ağlarının geliştirilmesi ve uygulanması için destek.

Ölçek, kapsam ve koordinasyondaki farklılıklara rağmen, birçok OECD hükümeti OECD tarafından önerildiği gibi kadın girişimcileri desteklemek için programlar başlatmıştır. Benzer bir şekilde, Dünya Ekonomik Forumu hükümetlere kadınların mali ve beşeri sermayeye erişimini iyileştirmeleri için aşağıdaki tavsiyeleri vermektedir:

- Kadınlara ait şirketlere yatırım yapmak için teşvikler yaratmak
- Kadınlara ait işletmelere yardımcı olan mevcut destek programlarını modernize etmek
- Kadın girişimciler için yeni sermaye kaynakları yaratmak (Passaro vd. 2017).

Dünyada olduğu üzere Türkiye’de de son dönemde kadın girişimciliği sivil toplum kuruluşları ve devlet tarafından teşvik edilen, problemleri tespit etme ve çözüm bulma konusunda akademik çalışmalara da konu olan özel bir çalışma alanı olmuştur (Ecevit 2007). Türkiye’de girişimciliğe destek veren kamu kuruluşlarının yanı sıra yalnızca kadın girişimcilere destek veren Sivil Toplum Kuruluşları ve bazı dernekler de bulunmaktadır. Ancak kamu kurumu dışında olan kuruluşların devamlı destekleri ve organize bir yapıya sahip olduklarını söylemek zordur. KOSGEB bu kuruluşlar arasında kadın girişimcilere en fazla destek veren kurumdur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), KSSGM vasıtasıyla ve Dünya Bankası ise İŞKUR yoluyla proje tabanlı olarak kadın girişimcilere destek vermektedir. Uluslararası bu fonların kullanılabilmesi için ulusal fonlardan ilgili yerel kuruluşlar eliyle benzer katkılar yapılmaktadır(Eskicioğlu 2015).

2.7.4.Araştırmaya Konu Olan STK lar

2.7.4.1.Kagider

Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER), Eylül 2002’de 37 kadın girişimci ile beraber Türkiye ölçeğinde faaliyet gösteren ve kar maksadı olmayan bir sivil toplum örgütü olarak İstanbul’da kuruldu. KAGİDER’in ortaya çıkışının temelinde, 2002 Şubat’ ta düzenlenen Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Toplantısı’na Türkiye’den davet edilen kadınların kendilerini yalnız hissetmesiyle, toplantıya katılan 9 Türk kadın girişimciden biri olan Meltem Kurtsan, döndüğünde bunun üzerine düşünmeye başladı. Türkiye Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği TÜSİAD ile dernek kurma düşüncesini paylaştı. TÜSİAD’ın da projeye verdiği destekle birlikte KAGİDER 12 Eylül 2002’de resmi olarak kuruldu (<https://www.kagider.org/>; Erişim tarihi: 24.03.2020).

Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER), girişimcilik vasıtasıyla kadının güçlenmesini amaçlayan bir sivil toplum kuruluşudur. Kadının yalnızca ekonomik yönden değil sosyal ve politik olarak da güçlenmesi amaçları arasındadır. KAGİDER kadın girişimciliğini, kadınların eşitsiz ve dışlanan toplumsal konumlarının değişmesi ve bu yolla ekonomik güçlenme ile kadın güçlenmesini sağlayacağından dolayı destekler. Kadın girişimcilerin sağlayacağı yararlar,

kadınların güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunacaktır.

Kuruluşundan günümüze yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde kamu, özel sektör ve sivil topluma mensup pek çok paydaşla, bu amaca yönelik proje ve çalışmalar geliştirmekte ve yürütmektedir. Yaklaşık 350'nin üzerinde üyesi bulunan KAGİDER, vizyonu ve misyonu doğrultusunda, kadın girişimcilerin güçlenmesi için eğitim, rehberlik ve mentörlük desteği vermekte, kadının ekonomik konumunun güçlenmesi ve kadın-erkek fırsat eşitliği konusunda savunuculuk çalışmaları yapmaktadır (<https://www.kagider.org/>; Erişim tarihi: 24.03.2020).

2.7.4.2. Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (Türkiye Grameen Mikro Finans Programı)

Günümüzde küreselleşme ile beraber, Modern G-8 ülkeleri ile fakir 3. Dünya ülkeleri arasında kapatılamaz bir uçurum oluşmuştur. Afrikalı yoksul bir çocuğu alıp Avrupa'da bir gün geçirmeye zorlasanız, metrolar, playstationlar, fast food beslenme, uçaklar vs. ile çok sert bir kültür krizi yaşayacaktır.

Hep söylenen “Balık vermek yerine, balık tutacak malzemeyi, bilgiyi vermek” konusu ise artık işlemediği görülmüştür. Fakirliğin olduğu her yerde, büyük savaşlar, örgütler, köktendinci ve etnik kökenli çatışmalar şiddetli bir biçimde devam etmektedir. İnsanlar susuzlukla, yiyecek ekmek bulmakla, çekirge sürüleriyle ve salgın hastalıklarla mücadele ederken bir taraftan işsizlik son hızla artarken bu oluşumlar isyan halindeki genç ve çocuklara hayal bile edemeyecekleri sahiplenmeyi, gücü ve intikamı öneriyor.

Zenginlik her şeyin çözümü olmamakla birlikte insanca bir yaşam birçok şeyin çözümüdür. Bu hedefe ulaşmak için mikrofinanstan söz edecek olursak; Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, 2003 senesinde ilk olarak Diyarbakır'da başladı. 2020 senesine kadar 170 bin kadına 960 milyon kredi dağıttı. Bu zamana kadar kredi istekleri geri çevrilmeyen kadınlar aldıkları bütün kredileri son kuruşlarına kadar geri ödedi. Kadınlara verilen kredi dönüş oranı yüzde 100 olmuştur. “Bazen ödemelerde aksamalar olabiliyor ama bu ya hastalıktan ya da

işlerin aksamasından kaynaklanıyor. Teminata dayalı klasik bankacılık anlayışının tam tersi bir uygulamayla teminatsız kredi veren bir kurumdur. Hedef kitlesi özellikle yoksul kadınlardır.” Şeklinde ifadelerde bulunmaktadır (<http://www.israf.org/sayfa/Mikrokredi-Nedir/204>: Erişim tarihi: 06.02.2020).

Kurucusu Bangladeşli Muhammed Yunus, bu projesi sebebiyle 2006 yılında Nobel Barış Ödülü’nü almıştır. 24 Mart 2008 tarihli Time dergisinin kapağında, ”Dünyayı değiştiren 10 fikirden biri” olarak tanımlanan uygulama, Yunus’a ABD Başkanı Obama tarafından verilen Özgürlük Madalyası’nı da kazandırmıştır.

Fikri bulan ve uygulamaya geçiren Bangladeşli Muhammed Yunus, bu fırsatın Türkiye’de duyulmasını, sunulmasını, yayılmasını sağlayan ise Türkiye İsrافی Önleme Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı Prof. Aziz Akgül’ dür. Onlar sayesinde, Mikrofinans alan, yoksul, çaresiz, umutsuz kadınlar; yarınlara güvenle bakabilmektedir (<http://www.israf.org/sayfa/Mikrokredi-Nedir/204>: Erişim tarihi: 06.02.2020).

2.7.4.3.Kedv

Kadın girişimcilere destek olan bir diğer STK ise Kedev’dir. 1986 yılından günümüze, yoksulluk ve eşitsizliklerin var olmadığı güçlü bir toplum oluşturmaya katkı sağlamak amacıyla, kadınların yaşamlarını iyileştirme uğraşlarına destek olmak ve yerel kalkınmadaki liderliklerini güçlendirmek amacıyla çalışmaktadır. Bu hedef doğrultusunda bireysel ve kolektif kapasite geliştirme, ekonomik güçlenme, kooperatifleşmeve afet/göç alanlarında programlar yürütmektedir (<https://www.kedv.org.tr/>, Erişim tarihi: 12.06.2020).

Kedv kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Geliri düşük olan kadınların yoksullukla mücadelelerinde, toplumu ve ailelerini geliştirme inancı doğrultusunda onlarla ilkeli ortaklıklar kurmakta, projelerini onların sinerjisiyle birleştirmekte, toplumdaki diğer oluşumlar ve yerel yönetimlerle işbirliği içinde çalışmaktadır. Ayrıca KEDV’ in 29.01.2001 tarihli, 2001-2009 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kamu yararına kuruluş statüsü bulunmaktadır.

Misyonu; kadınların yaşamlarını, toplumlarını ve dünyayı dönüştürmeleri için güçlendirilmesidir. KEDV, kadınların kolektif bir şekilde eşitlikçi, kapsayıcı ve güçlü bir toplum oluşturma çalışmalarını desteklemeyi hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda, kadınların, ailelerinin ve içinde yaşadıkları toplumların sosyal, ekonomik ve politik imkânlarını geliştiren ve dönüştüren yerel kalkınma inisiyatiflerine liderlik etmelerini desteklemektedir.

Vizyonu ise; eşitsizliklerin ve yoksulluğun var olmadığı bir toplumdur. Bunun başarılmasının temelinde, tabandaki kadınların aktif vatandaşlıklarını ve katılımcı liderliklerini yerel, ulusal ve bölgesel düzeylerde uygulama ve içinde yaşadıkları topluluklar ile toplumları dönüştürme becerilerinin güçlendirilmesi yer almaktadır.

Bu vizyon doğrultusunda Türkiye'deki kadınların ve kadın örgütlerinin, hem ekonomik, sosyal ve politik değişimin öncüleri hem de kapsayıcı, güçlü ve sürdürülebilir bir toplumu oluşturacak hareketlerin yerel, ulusal ve uluslararası liderleri olmaları için tabandan güçlendirilmesini hedeflemektedir.

KEDV bu hedefe ulaşmak için 3 ana program çerçevesinde çalışmalarını sürdürmektedir:

Tabandaki kadınların ortak gereksinimleri etrafında yoksulluğa karşı örgütlenmelerini ve kooperatifleşmelerini desteklemek; kalkınmada kadınların öncülüğünü ve ekonomik güçlenmelerini desteklemek; afet ve göç yönetiminde kadınların rolünü güçlendirmek.

Çalıştığı bölgeler; başta İstanbul, İzmir, Mardin, Çanakkale, Şanlıurfa, Adana, Eskişehir olmak üzere 61 ildir. Kadın kooperatifleri ve diğer iştirakleriyle yürüttüğü programlarla 61 ilde yılda yaklaşık 20.000 kadına ulaşmaktadır. KEDV çalışmalarını yaygınlaştırmak için bu programları hizmetlerine dâhil etmek isteyen Türkiye'nin her yerinden belediyelere, sivil toplum kuruluşlarına, kalkınma projelerine ve destek talep eden kadın gruplarına eğitim, danışmanlık ve izleme desteği de sağlamaktadır (<https://www.kedv.org.tr/>, Erişim tarihi: 12.06.2020).

KEDV çalışmalarının etkililiğini ve tesirini arttırmak için işbirlikleri yapmaktadır. KEDV çalışmalarının sonuçlarını yaygınlaştırmak genişletmek adına uygun ortam yaratmak, karşılıklı deneyim alışverişinde bulunmak ve kadınların girişimlerini uygulayabilmeleri için kaynak yaratmak amacıyla üniversiteler, merkezi ve yerel yönetimler, ilgili alanlardan kamu ve sivil toplum örgütleriyle beraber çalışmaktadır. Toplumsal sorumluluk çerçevesinde ise farklı sektörlerden birçok özel sektör kuruluşu ve gönüllüleri ile çalışmalarına devam etmektedir.

Beraber çalıştığı kuruluşlardan bazıları ve işlevleri: Groots International, Huairou Commission, Women's Learning Partnership ağları üyeliğinin yanında, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası vb. çok uluslu kuruluşlarca düzenlenen bölgesel, küresel toplantılara katılmak, alınan kararların uygulama sürecini küresel iletişim ağları kanalıyla izlemektir.

KEDV; dar gelirli kadınların hayat deneyiminden gelen uzmanlıklarına, kendi yaşamlarını ve çevrelerini ayakta tutma güçlerine, yoksullukla mücadeledeki yaratıcılıklarına inanmaktadır. Sorunlarını betimleme ve çözümde sorumluluk alma haklarını kabul etmeyi çalışma ilkeleri olarak benimsemektedir. KEDV, kadınların değerlerine saygı duyar, kendi değerlerini onlara kabul ettirmeye çalışmaz, kadınları kendilerine ve çevrelerine yabancılaştırmaktan kaçınır. Tüm çalışmalarını ve projelerini dar gelirli kadınların ve çevrelerinin sinerjisiyle geliştirir (<https://www.kedv.org.tr/>, Erişim tarihi: 12.06.2020).

2.7.4.4.Ka-der

KA-DER, erkeklerin ve kadınların her alanda eşit olarak temsil edilmeleri görüşünü savunan bir kadın örgütüdür. Bireyleri ve toplumu ilgilendiren kararların alındığı, atama ve seçimle oluşan bütün karar organlarında kadın erkek eşitliğini demokrasinin bir gereği olarak kabul eder (<http://ka-der.org.tr/>, Erişim tarihi: 04.04.2020).

Türkiye’de kadınlar, farklı sosyal mecralarda varlıklarını kanıtladıklarına rağmen üst düzey düzeylerde, özellikle de siyasette, eşit temsilden uzak konumdadırlar. Bu eşitsizliği önlemek, tüm vatandaşların kararlara katılımını

sağlamak, kadın deneyimi ve çözüm üretme becerisini sosyal ve siyasal alanlara kazandırmak için Mart 1997’de kurulan KA-DER, seçimle ve atamayla olan bütün karar organlarındaki kadın temsilci oranlarını yükseltmek için faaliyet sürdürmektedir.

KA-DER, siyaset sahasının toplumsal yaşam üzerindeki belirleyici özelliğini göz önüne alarak, ilk olarak siyasette eşit temsilin olmasını temel hedef olarak belirlemiştir. Siyaset sahasında sağlanacak eşit temsil, kadın erkek eşitliğinin her alanda gerçekleşmesini kolaylaştıracaktır.

KA-DER bu hedefleri gerçekleştirmek için birçok faaliyette bulunmaktadır. Sosyal ve siyasal hayatta erkek egemenliğine karşı kadın-erkek eşitliği bilincinin yükseltilmesi, kadınların politikaya katılımını engelleyen sosyal, ekonomik, yasal ve kültürel engellerin ortadan kaldırılması, kadınların karar alma düzeylerinde eşit temsiliyi sağlamak için geçici önlem politikalarının yasalarda ve siyasi parti tüzüklerinde yer alması, kadınlara yönelik ayrımcı ifadelerin yasa ve düzenlemelerden çıkartılması, hak ve özgürlüklerini güvence altına alacak yasaların oluşturulması, kadınların haklarını kullanabilir, savunabilir ve genişletebilir duruma gelmeleri, parti üyesi olan kadınların güçlendirilmesi, partilerinde görünür olmalarının sağlanması ve yerel, genel seçimlerde aday olmaya teşvikleri, kadın sorunları ve politikaları ile alakalı iş ve güç birliğinin geliştirilmesi için lobi, kampanya, dayanışma ve örgütlenme eğitim çalışmaları yürütmektedir.

Ayrımcılığın her türüne karşı olmak, siyasete eşit mesafede durmak, kadın parti katılımcılarıyla hedef doğrultusunda eşit mesafede ilişkiler kurmak, kadın bakış açısını bütün çalışmalarına katmak ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin bütün politika ve programlarda yer almasını sağlamak KA-DER’ in ilkeleri arasındadır.

KA-DER kadın bakış açısına sahip olan, kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı ve şiddeti sonlandıracak kararlılığa sahip, laik Cumhuriyet, insan haklarına saygı, eksiksiz işleyen bir demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerini benimseyen, sivil toplumun güçlendirilmesinden yana olan, her türlü fanatizme, yobazlığa, ırkçılığa, toplumsal kirliliğe, şiddete ve savaşa karşı çıkan ve çevreyi koruma bilincine sahip olan, dürüst, ilkeli ve birleştirici bir üslubu olan, siyasete

kadınların ve halkın gerçek temsilcisi olmak amacıyla giren bütün kadınları destekler.

KA-DER' de demokratik katılım esas olmakla birlikte, genle merkezi İstanbul'dadır ve 2019 itibariyle beş şubeye (Mersin, Adana, İstanbul Kadıköy, İzmir ve Ankara) ve dört temsilcilğe (Sakarya, Balıkesir, Doğu Akdeniz, Şanlıurfa) sahiptir (<http://ka-der.org.tr/>, Erişim tarihi: 04.04.2020).

2.7.4.5. Bpw Derneği

BPW İstanbul İş ve Meslek Sahibi Kadınlar Derneği 2013 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Kuruluş amacı kadınların her türlü ayrımcılığa karşı güç birliği yapması, iletişim ağlarını güçlendirmesi, ulusal ve uluslararası paydaşlar ile çalışarak bir ağ oluşturmaktır.

Derneğin kuruluş amacı, Türkiye ve dünyada farklı düzeylerde yaşanan ve toplumsal cinsiyet rollerine dayalı fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırmak ve böylelikle kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi karar mekanizmalarında var olmalarını sağlamak üzere topluma rehberlik etmektir.

BPW, bütün dünya kadınları ile bir ağ içerisinde olabilmek ve işbirliğini geliştirebilmek için temeli 1919'a dayanan BPW International (Uluslararası İş ve Meslek Sahibi Kadınlar Federasyonu) üyesidir.

BPW adı altında ilk dernek Avukat Dr. Lena Madison Phillips tarafından 1919 yılında Amerika'da kadın politikaları üretmek, uygulamak ve uygulatmak üzere kurulmuştur. 1930 yılında dernek, Uluslararası bir Federasyon haline geldi. Derneğin merkezi Cenevre'dedir. Günümüzde 105 ülkede, 35.000 kadın üyesi ile kadın politikaları ve öncelikli olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için savunuculuk yapan ve kadının ekonomik alanda güçlenmesi üzerine örgütlü ve dünya çapında çalışan Sivil Toplum Kuruluşları'nın başında gelir.

Birleşmiş Milletler (BM)'in 14 ajansından biri olan ve Türkiye'nin de 54 üye ülke arasında yer aldığı UN ECOSOC'da (BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi) Genel Danışman Statüsü Avrupa Konseyi'nde Danışmanlık Statüsü BM merkez ofisleri olan New York, Viyana ve Cenevre temsilcilikleri, UNESCO, UNICEF, ILO, WHO,

UNCTAD, UNIDO, FAO, UN DPI ile Avrupa Kadın Lobisi ile yakın işbirlikleri Uluslararası BPW 1919 yılında Dr. Lena Madison Phillips tarafından Amerika’da “Eşitlik İş Demektir” düşüncesiyle kurulmuştur. 1930 yılında Cenevre’de Federasyon olan IBPW’nun misyonu ekonomi, politika ve toplumsal yaşamın her alanında “cinsiyetler arası eşitlik” hedefine ulaşılması, kadınların karar alma süreçlerinde etkin yer almalarının sağlanması, kadının mesleki ve liderlik potansiyellerinin geliştirilmesidir (<http://bpwistanbul.org/biz-kimiz/>, Erişim tarihi: 03.02.2020).

IBPW, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC)Avrupa Konseyi ile katılımcı statü ile istişari statüye sahiptir. 1977’den bu yana BPW’nun savunuculuğunun temeli Birleşmiş Milletler ile yapılan çalışmaya dayanır. BPW, Kadın Statüsü Komisyonunun (CSW) kurulması için lobiler oluşturmuş ve birçok kadın meselesini desteklemiştir. BPW’ye BM Genel Sekreteri Javier Perez de Cuellar’dan 1987’de Barış Elçisi Belgesi verilmiştir.

Dernek;UN Women (Birleşmiş Milletler Kadın), UN Global Compact (Birleşmiş Milletler Global Kompakt), International Trade Center (Uluslararası Ticaret Merkezi), Global Summit of Women (Küresel Kadın Zirvesi) ile işbirliği içindedir (<http://bpwistanbul.org/biz-kimiz/>, Erişim tarihi: 03.02.2020).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ALANI VE METODU

3.1. Araştırmanın Konusu

Dünyada 1980’lerde artan küreselleşme olgusuna paralel olarak ülkelerde siyasi partilerin etkinliğinin azalması devamında ortaya çıkan demokrasiye ilişkin tartışmalar, sivil toplum olgusunun önemini artırmıştır. Sovyetler birliği ve Doğu Bloku Ülkeleri’ndeki yönetim biçimlerinin değişmesi ile başlayan yeni siyasi arayışlar, sivil topluma olan ilgiyi artırmıştır. Diğer yandan sosyal bilimlerdeki modern ve post modern bakış açıları bağlamında değerlendirildiğinde, sivil toplum ilgisi toplumlarda önemli bir yükseliş göstermiştir. Dünyadaki gelişmelerin etkisiyle 1980’li yıllarda Türkiye’de de sivil toplum kavramı tartışılmaya ve sivil toplum kuruluşları, toplumsal yaşamın bir parçası haline gelmeye başlamıştır. 1990 sonrasında bu konudaki hukuki gelişmeler sivil toplum kuruluşlarının hızlı yaygınlaşmasını, toplumsal ve siyasal yaşamda daha etkin rol almasını sağlamıştır.

Hartmann’ a göre (2006) ataerkillik kavramı, “maddi temeli olan ve erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm kurmalarını sağlayan hiyerarşik ilişkiler ve erkek erkeğe dayanışmayı içeren toplumsal ilişkiler dizisi” olarak tanımlanmaktadır. Ataerkil toplum yapısı modern toplumsal yaşamda da önemli ölçüde varlığını devam ettirmekte, kadının iyi eş ve iyi anne rolleri önem taşımakta ve kadın için çifte sömürü veya çifte egemenlik koşulları yaratılmaktadır. Erkek egemen toplumsal yapılar ve uygulamalar sistemi olan ataerkil yapılanmada, erkekler hem ev içinde hem de iş yaşantısında kadınların üretkenliğini denetim altında tutmakta, kadınların ev ve çalışma yaşamında ikincil konuma sürüklenmesine neden olmaktadır.

Kadınların çalışmalarının önündeki engellerden biri, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlara getirdiği kültürel ve toplumsal sorumluluklar, kısıtlamalar ve kadının hem çalışan hem de işveren olarak iş hayatında yer almasına değer verilmemesidir.

Girişimcilik ilk olarak Adam Smith ile 1776 yılında iktisat teorisinde yerini bulmuştur. Shumpeter 1939 yılında yayınladığı Business Cycles (İş Çevrimleri) adlı

kitabında konjonktür dalgaları konusunda geliştirdiği teorisini açıklamıştır. Bu teoriye göre, ekonomik yaşamın canlanması için yenilik yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda girişimcilik tanımının kapsamını genişleterek yeniden yapar. Girişimciyi sermayedar risk alan yönetici sıfatlarının ötesinde yenilik getiren ve liderlik vasfı olan açıklaması ile tanımlar. Schumpeter girişimcinin ekonomide potansiyel bir değişimin temelini oluşturduğunun, bununla beraber yeni üretim teknikleri kullanarak yeni ürünler geliştirerek ekonomide değişime yol açan, yenilikçi rolünün üzerinde durmuştur. Ancak Adam Smith’ den iki yüzyıl sonra kadın girişimciliği konusunda ilk akademik makale Amerika Birleşik Devletlerinde 1976 yılında Schwartz tarafından yayınlanmıştır.

Kadınların iş gücüne katılım oranını artırmak, gelişmiş ülkelerin de öncelikleri arasına girmiştir. Avrupa Birliği’nin krizden çıkmak ve ekonomiyi önümüzdeki yıllardaki gelişmelere hazırlamak amacıyla hazırladığı strateji raporunda da kadınlar ve gençlere odaklanarak nüfusun daha büyük bir kısmının ekonomiye kazandırılması amaçlanmıştır. Bu strateji büyümeyi tetikleyecek faktörler arasında görülmekte olup, kadın ve gençlerin işgücüne katılım oranını artırmak ve insan kaynağının becerilerini güçlendirmek suretiyle olabilecektir. Türkiye’ de de benzer politikalar gündeme gelmiş ve 2014-2018 Onuncu Kalkınma Planı’na girmiştir. 2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı’nda kadınların çalışma hayatındaki önemine vurgu yapıldığı, hedef ve politikaların bu bağlamda oluşturulduğu görülmektedir. Bu planda, İş gücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı kapsamında, “kadınların işgücüne ve istihdama katılımının artırılması” hedeflenmekte ve bu amaçla;

- Kadınlara yönelik istihdam teşviklerinin etkinleştirilmesi,
 - Çocuk, hasta ve yaşlı bakımı hizmetlerinin yaygınlaştırılması,
 - Kadın girişimcilere özel bütüncül bir destek programının uygulanması
- öngörülmektedir (Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018).

Son dönem 2019-2023 dönemini kapsayan 11. Kalkınma Planı da 16 Temmuz 2019’da TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu’nda kabul edilmiştir.

Türkiye'nin “Her alanda verimliliği artırarak, milli teknoloji hamlesiyle uluslararası düzeyde rekabet gücü kazanmasına yönelik daha fazla değer üreten bir ekonomik ve sosyal kalkınma süreci” öngören ‘başkanlık sisteminin bu ilk kalkınma planında toplumsal cinsiyet eşitliğinin kavram ve anlam olarak çıkarılmıştır. 10 Kalkınma Planı’nda ‘Aile ve Kadın’ başlığı altında yer alan, kadın güçlenmesini aile güçlenmesi ile birlikte değerlendirse de “Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlendirilmesi” olarak yer bulan ifade 11. Kalkınma Planı’nda yer almamaktadır. Bunun yerine ‘Ailenin Güçlendirilmesi’ ve ‘Kadın’ iki alt başlık şeklinde sunuluyor. Ailenin güçlendirilmesi “toplumsal yapının ve kalkınmanın sağlıklı bir şekilde sürdürülebilirliği” gerekçesiyle en temel amaç olarak belirtilirken, ‘Kadın’ başlığı altında toplumsal cinsiyet eşitliği ifadesi tamamen çıkarılarak “Kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı önlemek, kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını ve güçlenmelerini sağlamak temel amaçtır.” deniyor. Yine önceki Kalkınma Planı’nda yer alan “Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme” ifadesi, 11. Kalkınma Planı’nda yer almıyor. Diğer taraftan 10. Kalkınma Planı’nda Anayasa’nın pozitif ayrımcılık maddesine gönderme yapılan birçok yer varken, 11. Kalkınma Planı’nda pozitif ayrımcılık ilkesi yeterince yer almamıştır. Bununla beraber kadın girişimciliğinin desteklenmesi yönünde ifadeler yer almaktadır.

Türkiye’de kadın girişimcilere yönelik bazı destekler verilmekte ve teşvik edilmektedir. Bu desteklerin detayları (Ecevit 2007);

Eğitim, yetiştirme, beceri ve meslek kazandırma eğitimi: Girişimciliğe teşvik için eğitim vermek ve beceri kazanmalarını sağlamak.

- Kadının insan hakları ve özgüven eğitimi (örn: KA-DER, KEDV gibi)
- Girişimcilik eğitimi: İş kurma, finans, pazarlama, iletişim becerileri kazanılmasını sağlamak. (örn. İŞKUR, KEDV, KOSGEB vb.)
- Finansal destek: Mikro kredi sağlamak. (örn. İl Özel İdareleri, MAYA, Grameen Bank, bankalar, KEDV vb.)

- Kurumsal destek ve danışmanlık: Başvurulabilecek kurumlar oluşturmak dolayısıyla kadınların bilgiye erişimlerini sağlamak ve danışmanlık vermek, mentoring (yönderlik). (örn. KOSGEB, ABİGEM'ler, TESK'in açtığı girişimcilik merkezleri vb.)
- İşbirliği için ağ kurma, geliştirme (networking): Kadın girişimciler arasındaki sosyal ağları geliştirmek (örn. KAGİDER iletişim ağı vb.).

Bu çalışmada kadın girişimciler ve kadını özellikle kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşlarının arasında nasıl bir etkileşim bulunduğu üzerinde durulacaktır. Bu çalışmamıza konu olan sivil toplum kuruluşlarının ortak özellikleri; kadını ve kadın girişimciliğini destekleyen gönüllü, iktidar amacı gütmeyen, kolektif yarar esasına göre çalışan, kar beklentisi olmayan, resmi örgütlenmeden bağımsız olmalarıdır. Bu araştırmaya İstanbul ilinde katılan kadın girişimciliğini doğrudan veya dolaylı destekleyen STK larKagider, Ka-Der, Kedv, BPW Derneği, İsrâfî Önleme Vakfıdır.

Araştırma post modern bakış açısıyla kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların kadın girişimciliğine ve kadın istihdamına etkisi üzerinde derinlemesine mülakat yaparak konuyu analiz etmektedir.

3.2. Araştırmanın Amacı

Kadın girişimcileri destekleyen sivil toplum kuruluşları bazen kadınların girişimci olmalarında etkin olurken bazen de girişimcilik süreçlerinde kadınlarla birlikte olurlar.

Bu araştırmanın temel amacı; kadınların girişimci olurken ve bu girişimciliği sürdürürken karşılaştığı olumlu ve olumsuz durumlar nelerdir araştırmak, kadınların kadın girişimciliğini destekleyen STK'larla nasıl karşılaştıkları, beklentilerinin kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ile ne kadar uyumlu olduğunun anlaşılmasıdır. Buna bağlı olarak kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların kadınları desteklemek amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetler kadın girişimciliğini destekliyor mu? Ne fayda yaratıyor? Faaliyet ve etkinliklerini

değerlendirebiliyorlar mı? Bu konuda ki geri dönüşleri nasıl ölçüyorlar konusunun araştırılması ve analiz edilmesidir.

Kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşları bu amaçla hangi tür programlarının olduğunu ortaya koymak, bu programlarını ve hedeflerini gerçekleştirirken kadınların karşılaştıkları engelleri aşmada nasıl bir katkı sağladığını analiz etmektir.

3.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada kadın girişimciliğine ve kadın girişimciliğini destekleyen STK lara ilişkin güncel bilgi ve verilere ulaşarak, girişimci kadınlara finansal, örgütlenme ve girişimcilik eğitimi alma konularında, kadın girişimcilerin girişimcilik süreçlerinde destek olabilecek bilgilerin verilmesi ve bu yolla kadınlardaki girişimcilik potansiyelinin daha kolay hayata geçirilmesine katkı sağlatılması düşünülmektedir.

Kadın girişimcileri destekleyen STK' ların kadın girişimciyi destekleme amaçlarını nasıl desteklediklerini ve bu desteğin geri dönüşü konusunda nasıl bir değerlendirme yolu izledikleri durumsal analiz yoluyla incelenmesi ile araştırmanın önemini aşağıdaki şekilde listelemek mümkün olmaktadır;

- a) Kadın girişimciliğiyle alakalı yapılacak çalışmalara katkı sağlanması gelişime destek verebilecektir,
- b) Kadınları girişimci olma konusunda aksiyon planlarına temel olabilecektir,
- c) Girişimci kadınların girişimci olmak veya girişimcilik süreci esnasında karşılaştıkları durumların Kadın girişimciliğini destekleyen STK' lar da nasıl karşılık bulduğunu görmek konuyla ilgili kadınlar için yol gösterici olabilecektir.
- d) Yapılan bu çalışmanın rehberliği ile girişimci potansiyeli olan kadın girişimcilerin, girişimci olmasını temin suretiyle girişimci sayısının artmasına katkı koyabilmek,

e) Yapılan bu çalışma ile Kadın girişimciliğini destekleyen STK' ların hangi konularda nasıl bir davranış biçimi sergiledikleri girişimci kadınların bunlardan nasıl etkilediklerini araştırmak. Bu konuda çalışan STK 'lara yol gösterebilecektir.

f)Kadın girişimciliğini destekleyen STK ların analizi kendilerini değerlendirme konusunda farkındalıklarını artıracaktır.

Sonuç olarak, insanlar arasındaki ilişkilerin bozulduğu çıkar ilişkilerinin arttığı, bireysel menfaatin toplumsal yararın üstünde tutulduğu, insanların iletişim ve eğlence araçlarına bireysel olarak gömülüp sosyal yaşamdan uzaklaştığı ve insanlar arasında dayanışmanın ve yardımlaşmanın azaldığı günümüzde, unutulmuş değerleri yaşatmak, bireylerin sosyalleşmesini sağlamak, toplumsal kalkınmaya/gelişmeye katkı sağlamak ve Durkheim'' ın (akt. Slattery 2011) belirttiği gibi toplumsal düzeni devam ettirmek gibi çok önemli işlevleri olan kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşlarının bu çalışmada ele alınmasının araştırmayı önemli kılacağı düşünülmektedir.

Kadın girişimciliği konusunda girişimci kadınların yaşadıkları olumlu ve olumsuz durumların ele alınması sonucunda bekledikleri desteklerin değerlendirilmesi fırsattır. Bununla birlikte, bu çalışmanın toplumsal cinsiyet bakış açısı ile kadın odaklı sivil toplum kuruluşlarının kadın girişimciliğine etkilerinin incelemesinin ve bu süreçte kadına özgü farklılıkları ve kadın girişimciliğinin daha etkin nasıl desteklenebileceği konusunda ki tartışmalarının literatüre katkısının olacağı düşünülmektedir.

3.4. Literatür

Girişimciliğin tarihi neredeyse insanlık tarihi kadar geçmişe dayansa da ancak yüzyıllar sonra Adam Smith ile 1776 yılında iktisat teorisinde yerini bulmuştur ve 20. Yüzyılda kabul görmeye başlamıştır. Adam Smith 1776 yılında kapitalizmi tanımladığı “Wealth of Nations” adlı eserinde kapitalist ile girişimciyi bağdaştırmıştır. 18. yüzyılda girişimcilik tanımının gelişimi Richard Cantillon tarafından tanımlanan Fransızca “entreprendre” ve Almanca “unternehmen”

kelimelerinden türetilen ve İngilizce “entrepreneurship” kavramlarının literatürde kullanılmasıyla başlamıştır (Gümüšoğlu ve Karaöz 2014).

Richard Cantillon (168-173?), yaygın olarak iktisat teorisinin babası olarak kabul edilir. İlk ticari teorik analizini “sur la Nature du Commerce en Général” adlı makalesinde oluşturmuştur. Ancak makale ölümünden sonra ve anonim olarak 1755 de yayınlanmıştır. Bu makale David Hume, Adam Smith ve Physiocrats da dahil olmak üzere birinci nesil iktisatçıların referans noktası olmuştur. Ancak 19. yüzyılın sonlarında ekonomist William Stanley Jevons tarafından yeniden keşfedilene kadar Cantillon ve makalesi unutuldu. Jevons kitabı yeniden canlandırdı. Onun değerlendirmesi Cantillon’ un sayısız teorik katkılarının temel metodolojiden dairesel-akış modeli ve fiyat-özellikli akış mekanizmasını içeren karmaşık makroekonomik modellere kadar, değişmesinden kaynaklanmaktadır (Brown ve Thornton 2013).

Çoğu bilim adamı girişimciliğin ekonomik büyüme ve ilerlemenin itici gücü olduğunu kabul ederken (Bosna, Wenckers ve Amoros 1986), Holcombe (2007) aynı zamanda enformasyon, bilgi ve hatta ekonomik bilgelik yarattığını belirtmektedir. Girişimciliği iktisat teorisinin gelişimi ile ilişkilendirmese de, girişimcilik sorununu ve bunun modern iktisat teorisi ile ilişkisini tanımlar (Brown ve Thornton 2013).

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışması ve yaşamak için yaptığı faaliyetler İnsanlık tarihinin ilk yıllarından beri devam etmekte olsa da ve yalın anlatımla girişim olarak tanımlansa da ekonomik anlamda tam bir girişimcilik tanımını oluşturmakta yetersiz kalmaktadır. Girişimcilik temelinde insan olgusunun bulunması nedeniyle sadece ekonomik değil sosyolojik ve psikolojik alanda da incelenen bir konudur. Kişinin tutum ve tavırları, karakteri, bakış açısı düşünce yapısı ve benzer konular girişimciliği etkileyen faktörlerdir. Durkheim bu durumun gerçek anlamda girişimcilik olarak nitelendirilmesi, üretimin başlamasıyla mümkün olabilir. Üretim ve üreticilik olmadan gerçek anlamda girişimcilikten bahsetmek mümkün olamaz demektir. (Durkheim 1982, 78).

20.yüzyıla gelindiğinde ise, Joseph Schumpeter “The Theory of Economic Development” kitabı ile girişimcilik konusunun temellerini atmıştır. Schumpeter bu çalışmasında girişimcinin en önemli fonksiyonu olan yenilik kavramı üzerinde durmaktadır. Girişimciyi ekonominin itici gücü olarak değerlendirmektedir. Schumpeter (1978) girişimciliği tanımlarken kapsamını genişletmiştir. Bireylerin girişimci olabilmek için sadece işletme sahibi olmaları gerekmemektedir Schumpeter yeni oluşumlar meydana getiren yöneticilerin ve çalışanlarında da girişimci olarak tanımlanabileceğini konusunu ileri sürmüştür. Kirzner (1979) girişimciyi daha önceden fark edilmemiş fırsatlar konusunda tetikte ve atık olan kişi olarak tanımlarken Schumpeter aynı girişimciyi yenilik yapan, çevreyi değiştiren kişi olarak tanımlamaktadır (Uygun ve Damgacıoğlu 2011).

Schumpeter’in girişimcilik ve yenilikçilik teorisi, yeni kurulan işletmelerdeki erken kişisel girişimcilik modelinden büyük işletmelerdeki geç araştırma ve geliştirme modeline geçerek, kavramsal bir dualizm açısından tekrar tekrar yorumlanmaktadır. Teorik tutarsızlıklar nedeniyle Schumpeter, girişimciliğin ekonomik kalkınmadaki rolü hakkındaki argümanını görünüşte değiştirdi. Schumpeter’ in girişimciliği yeniden gözden geçirildi.

Marshall, Edgeworth ve Pigou’da girişimciyi, kurduğu firmanın tüm kontrol ve sorumluluğunu üstlenen, emek ve üretimi yöneten, sermaye ve risk konusunda tek karar verici olan birey olarak tanımlar. Firmanın hem çalışanı hem de işvereni pozisyonunu birlikte taşır. Diğer çağdaş yaklaşımlardan farklı olarak Schumpeter’ de girişimci sermayedar risk alan yönetici sıfatlarının ötesinde yenilik getiren ve liderlik vasfı olandır. Schumpeter girişimcinin ekonomide potansiyel bir değişimin temelini oluşturduğunun, bununla beraber yeni yeni üretim teknikleri kullanarak yeni ürünler geliştirerek ekonomide değişime yol açan, yenilikçi rolünün üzerinde durmuştur. (Schumpeter 1934).

Aristoteles’ten günümüze girişimciliğin gelişimine dair birçok önemli veriden çalışmadan gelişmeden bahsedilebilir. Klasik girişimcilik yaklaşımları içerisinde R. Cantillon ve J.B. Say’ın, çağdaş yaklaşımlar içerisinde ise Marshall, Edgeworth, Pigou, Schumpeter, F. Knight ve Kirzner’in görüşleri ele alınabilir. Bütün bu farklı yaklaşımlar girişimcinin tanımını iktisadi ve toplumsal yapı içindeki gelişimini

değişimdeki rolünün ne olduğu gibi sorulara yanıt aramıştır. Buna bağlı olarak devamında başarılı bir girişimcide olması beklenen beceriler, girişimcinin geliri ve girişimci piyasasında arz ve talebi neyin belirlediği sorularına cevap arar. (Bosma vd. 2012).

“Girişimcilik, yaşanan çevrede beliren fırsatları görerek projeler oluşturma, projeleri yaşama taşıyarak zenginlik üretme ve insan yaşamını kolaylaştırma becerisine sahip olmaktır. Girişimci açısından girişim süreci ise, bireysel bağımsızlık tatmin gibi psikolojik; para, servet gibi ekonomik bir ödül; statü, itibar, güç gibi sosyolojik kazanımlara yol açan, stres dolu ve özel çaba gerektiren bir değer yaratma sürecidir”(İlter 2010, 5; Akt: Morçin 2013).

Marshall, Edgeworth ve Pigou’da girişimci, firma içinde tüm sorumluluk ve kontrolü üstlenen kişi olup üretimi yöneten, işin riskini alan emek ve sermayeyi koordine eden kişidir. Bu bakış açısıyla girişimcinin firmanın hem çalışanı hem de işvereni olduğu ileri sürülebilir. Schumpeter’ de girişimci ise, diğer çağdaş yaklaşımlardan farklı olarak risk alan kişi veya yönetici değil, yenilikçi ve liderdir. Schumpeter’ de girişimci bu özelliği dolayısıyla ekonomik gelişmenin başrolünü oynamaktadır. (Schumpeter 1934, 78).

Schumpeter ekonomik gelişme sürecine bağlı olarak, girişimcinin ekonomide potansiyel bir değişimin temelini oluşturduğunu ortaya koymuştur (Arıkan 2016).

Klasik girişimcilik yaklaşımları içerisinde R. Cantillon ve J.B. Say’ın, çağdaş yaklaşımlar çerisinde ise Marshall, Edgeworth, Pigou, Schumpeter, F. Knight ve Kirzner’in görüşleri ele alınabilir. Bu farklı yaklaşımlar, girişimcinin iktisadi ve toplumsal yapının gelişimi ve değişimindeki rolünün ne olduğu ve kavramın nasıl geliştiğini ortaya koyacak ve böylece Aristoteles’ten günümüze girişimciliğin gelişimine dair önemli ipuçları verecektir. Girişimciliğin gelişimini belli sorular temelinde de ortaya koymak mümkündür. Bunlar, girişimcinin iktisadi yapıdaki ve firma içindeki pozisyonunun ne olduğu, girişimciliğin tanımı, başarılı bir girişimcide olması beklenen beceriler, girişimcinin geliri ve girişimci piyasasında arz ve talebi neyin belirlediğidir (Praag 1999, 312-313). Girişimcilik kavramı ilk olarak

Cantillon'un çalışmalarında karşımıza çıkar. Cantillon, klasik yaklaşıma temel olan girişimciyi, iktisadi ve toplumsal yapının değişim ve dolaşım sürecinden sorumlu kişi olarak tanımlar.

Tablo 2. Girişimcilik Tanımları

YAZAR	GİRİŞİMCİLİK KURAM VE KAVRAMI
Richard Cantillon	Girişimci riskleri üstlenmesi nedeniyle, kapital sağlayan bir kişiden farklıdır.
Beaudeau	Girişimci, riskleri üstlenen, planlayan, yöneten, organize eden ve sahip olan kişidir.
Jean Baptiste Say	Girişimcilik kazançlarının, kapital kazançlarından ayrılması.
Francis Walker	Kapital sağlayan ve faiz alan kişiyle, yönetsel yeteneklerini kullanarak kar sağlayan kişi arasında ayırım yapılması.
Joseph Schumpeter	Girişimci, yenilikçi ve denenmeyen teknolojiler geliştiren kişidir.
David McClelland	Girişimci, enerjik bir kişidir ve ortalama bir risk alır.
Peter Drucker	Girişimci fırsatları maksimize eden kişidir.
Albert Shapero	Girişimci; inisiyatif alan, bazı sosyo-ekonomik mekanizmaları organize eden ve başarısızlık riskini kabullenen kişidir.
Karl Vesper	Girişimci; ekonomistler, psikologlar, iş adamları ve politikacılar tarafından farklı görünen kişidir.
GiffordPinchot	İş adamı, kurmuş olduğu organizasyon içinde bir girişimcidir.
Robert Hisrich	Girişimcilik; parasal ve kişisel tatmin karşılığında finansal, psikolojik ve sosyal riskleri üstlenerek, gerekli zaman ve çabayı harcayıp farklı değerde mal ve hizmet yaratma sürecidir.

Kaynak:Hisrich, R. D.,&Peters, M. P. (1992). Entrepreneurship; Starting, DevelopingandManaging a New Enterprise, 2nd edn, Richard D. IrwinInc., Boston. (Akt: Şenturan, Ş, Örnek, Girişimcilik 'Örnek Olaylarla',2018, Beta Yayınları.)

Kadın girişimci konusunda yazındaki çalışmalar incelendiğinde, söz konusu çok değerli çalışmaların genellikle toplumsal yapıyı değerlendiren özet istatistikler ile sınırlı kaldığı gözlenmektedir (Berber ve Eser 2008; Yalman ve Gündoğdu 2014; Morçin 2013). Dünya yazınında yapılan çalışmalar ise genellikle kadın girişimci ve kalkınma ilişkisine odaklanmaktadır (Thurik ve Wennekers 2004).

Kadın emeği ve kadın istihdamı konusunda sosyoloji alanında uzun yıllara dayanan birçok yazın ve araştırma olmasına rağmen İşletme alanında Kadın girişimciliği konusunda ilk makale 1976 yılında yayınlanmıştır.

O yıllarda Knight veya Schumpeter değilseniz, bilimsel bir dergide girişimcilik hakkında bir makale yayınlatabilmek neredeyse imkânsız gibiydi. Çağdaş İşletme Dergisi 1976'da yayınlanmak üzere Eleanor Schwartz'ın "Entrepreneurship: A New Female Frontier" Girişimcilik: Yeni Bir Kadın bariyeri" ni seçmişti. Makalesi girişimcilik üzerine ilk akademik makale olmasa da, ilk kez kadın girişimcilere odaklandığı için çığır açıyordu. O zamanlar ABD'de yaklaşık 700 bin kadına ait işletme vardı ve 41,5 milyon dolar gelir elde etmişlerdi (ABD Sayım Bürosu 1977; Akt: Flau vd. 2013). Nüfus Sayım Bürosu'na göre, 1972'de ABD'deki tüm işletmelerin sadece % 4,6'sı kadınlara aitti. Ancak, bu sayılar kısa zamanda artmaya başladı. Bir İşçi Bürosu raporu, serbest meslek sahibi kadınların sayısının 1972'de 1,5 milyondan 1979'da 2,1 milyona yükseldiğini ve 1984'te 3,5 milyona yükseldiğini gösterdi (Hisrich ve Brush 1992).

Eleanor Brantley Schwartz'ın (1976) öncü makalesi "Girişimcilik, Yeni Bir Kadın bariyeri" 20 kadın girişimci ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Bu araştırmada kadınların bireysel özellikleri, motivasyonları ortak noktaları vardı. Bu konuda kadınlar için birincil güdüler "elde etme ihtiyacı", iş doyumu, ekonomik getiriler ve bağımsızlık olarak açıklandı.

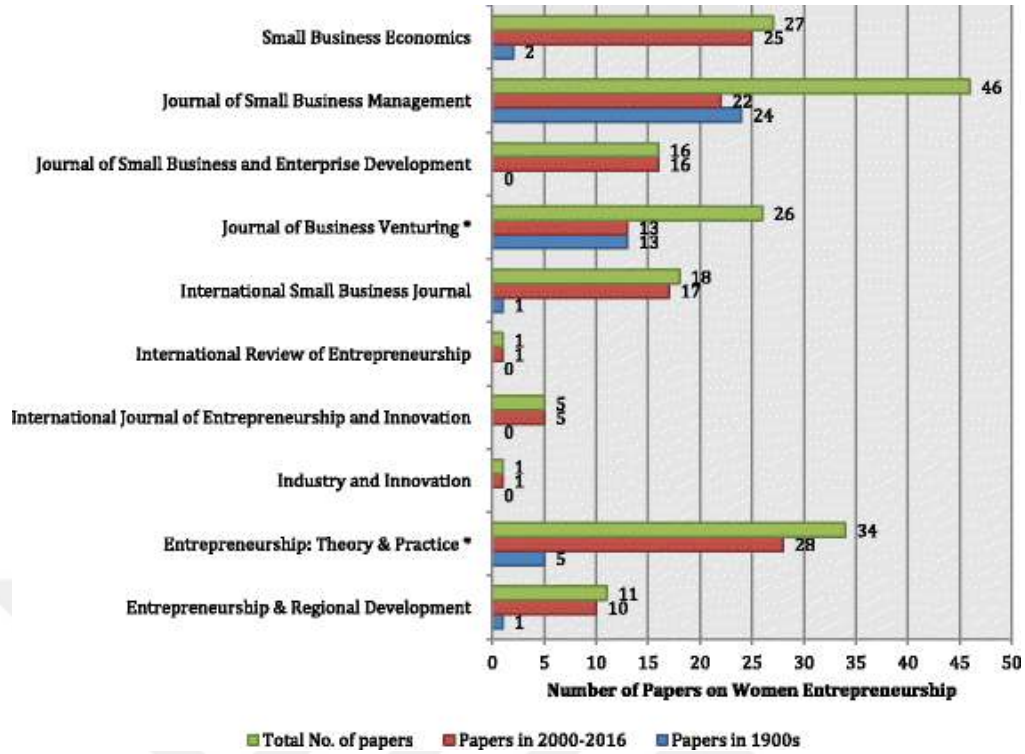
Erkek girişimciler için de aynı güdüler bulundu (Collins ve Moore 1964). Ancak, rapor sırasında kadın girişimciler sermaye oluşumu aşamasında erkeklerin aksine, kredi ayrımcılığı yaşadığını bildirdi. Eşit Kredi Yasasının 1975 yılına kadar yürürlüğe girmediği göz önüne alındığında, bu bir işaretti.

Kendi bulgularını erkeklerle ilgili mevcut literatürle karşılaştırmanın sonucunda, Schwartz, erkeklerin kişisel özelliklerinde çok az farklılık olduğu sonucuna vardı (Schwartz 1976). Schwartz'ın kadın girişimciliği hakkındaki makalesi beş yıl boyunca tek başına kaldı. 1980'lerde, birkaç araştırmacı dikkatlerini konuya çevirdi. 1980-1989 yılları arasında kadın girişimcilerle ilgili sorunları ele

alan Otuz bir ek makale yayınlandı. Çalışmalar çoğunlukla betimleyiciydi ve bu yükselen bir alanda gerekli bir ilk adımdı.

Nüfusun iyi anlaşılıp analiz edilmediği o tarihte kadın girişimciler ve örnek alınacak sadece iki ulusal örgüt vardı. İlk araştırma dalında tartışılan temel konular işletme sahibinin özellikleriydi, endüstri / iş seçimi ve başarının önündeki engeller. Araştırma sorularının çoğu benzerdi ve araştırmacılar genellikle aynı bulguları doğrulamak ve çoğaltmak için anketler yapıyordu (Hisrich ve Brush 1992). Devletler, endüstriler ve aralarındaki diğer organlar arasında yeni örneklerin kullanılmasıyla bilgi genişletildi. İş geliştirme ve farklı coğrafi ve iş alanlarında daha önceki çalışmaların çoğaldı ve gelişti. Yeni nitel ve nicel metodolojiler de tanıtıldı. Çatışan bulgular, araştırmacıları hem soruları hem de tekniklerini geliştirmeye yöneltti. Tıpkı erkeklerle ilgili araştırmaların çoğunun kişinin psikolojisine ve kişisel özelliklerine dayanması, bireye odaklanan kadın girişimciler hakkındaki erken araştırmaların büyük çoğunluğu da aynı şekilde gelişmiştir (McClelland 1961; Collins ve Moore 1964; Cooper 1986).

En sık çalışılan konular beşeri sermaye --- özellikle eğitim, iş tecrübesi, belirli beceri türleri ve motivasyonları içeren psikolojik profiller ve risk alma eğilimi olmuştur. Bu kaygı özellikleri girişimcileri psikolojik olarak özellikle dikkat ederek diğerlerinden ayıran Ölçümler ile cinsiyet farklılıkları, girişimciler, girişimciliğin “özellik teorisi” ni geliştirmek için uzun süredir devam eden bir çabayla büyüdüler (McClelland 1961). Bu çaba, bu özelliklerin tanımlanmasını ve kataloglanmasını gerektirmiştir.

Şekil 4. Kadın Girişimciliği Konusunda Yapılan Yayınlar

Kaynak: Yadav, V.,&Unni, J. (2016). Womenentrepreneurship: researchreviewandfuturedirections. *Journal of Global EntrepreneurshipResearch*, 6(1), 12.

Uluslararası verilere bakıldığında, kayıtlı ekonomi içindeki işletmelerin yüzde 25 ve 33'ünün sahiplerinin kadın olduğu görülmektedir (Schindehutte vd. 2003, 94). Yine Dünya Bankası'nın yedi Orta Doğu ülkesinde yapmış olduğu bir çalışmada, toplam 4000 şirketin sahiplerinin %13'ünün kadın olduğu belirlenmiştir. Araştırmalar, global kadın işgücündeki en yüksek artışın endüstrileşmiş ülkeler olduğunu gösterirken, en düşük artışı sergileyenlerin ise zaten işgüçlerinde büyük sayıda kadın bulunan Doğu Avrupa ülkeleri olduğunu belirtmektedir (Gürol ve Marşap 2007). Dolayısıyla yalnızca profesyonel anlamda çalışan kadınlarda değil, kadın girişimciliğinde de artışların olduğu söylenebilir (Soysal 2010).

Özellikle 1980'lerden itibaren hızlı bir gelişme gösteren girişimcilik anlayışı, erkekler kadar kadınlarında ilgi alanı içerisine girmiştir. Son yıllarda dünyada çalışanların demografik yapısında görülen birçok değişiklik kadınları da etkileyerek onları iş yaşamının vazgeçilmez aktörleri haline getirmiştir. Sanayi Devrimi'ne kadar kadınların görevleri çok belirgin bir şekilde ev veya el işi olarak belirlenmişken,

sonraki dönemlerde kadınların toplumdaki yerinde anlamlı değişimler olmuştur. İş gücüne katılan kadınlar çoğalmış, çalışan karı-koca sayısında yükselme meydana gelmiş ve ailenin geçimini tek başına sağlayan anneler daha sık görülmeye başlanmıştır (Soysal 2010).

Akademik olarak işletme alanında ilk defa kadın girişimciliği konusunda Amerika Birleşik Devletlerinde 1976 yılında Çağdaş Girişimcilik Dergisi'nde Schwartz tarafından yayınlanan makalenin devamında kadın girişimciliği konusunda ilk politik rapor “Sonuç olarak: Amerika'da Eşit Olmayan Girişim” başlıklı rapordur. 1979'da Washington DC'de yayınlandı. Bunun devamında Hisrich ve O'Brien (1981), 1981'de Babson College Girişimcilik Konferansı'nda kadın girişimcilerle ilgili ilk akademik konferans sunumunu yaptılar. Kadın girişimciler üzerine ilk akademik kitap da 1985 yılında Goffee and Scase tarafından yayınlandı (Hisrich vd. 1999).

Girişimcilik üzerine yapılan ilk araştırma, erkek ve kadın girişimcilerin genellikle aynı olduğunu ve ayrı bir araştırmaya ihtiyaç olmadığını varsaymış ve bu konuda farklı çalışmalar yapılmamıştır (Bruni ve ark. 2004). Sonuç olarak, kadın girişimciliğinin alt alanı, iki özel konferansın başlatılmasıyla 1990'ların sonlarından 2000'lerin başına kadar önemli bir alan olarak gelişmemiştir (Jennings ve Brush 2013).

İlk olarak, 1998 yılında küçük ve orta ölçekli işletmelerde kadın girişimciler hakkında politika odaklı Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Konferansı düzenlenmiştir. İkinci olarak 2003 yılında Diana International akademik bir konferansı düzenlenmiştir.

Sadece Uluslararası Toplumsal Cinsiyet ve Girişimcilik Dergisi adlı niş bir derginin 2009 yılına kadar yayınlandı. Sonrasında genel girişimcilik alanındaki önde gelen dergiler bu alanda artan araştırma ihtiyacını fark etti. Girişimcilik Teorisi ve Uygulaması dergisi, kadın girişimciliği ile ilgili 2006 ve 2007 yıllarında (Bruin ve ark. 2006) ve daha sonra yine 2012'de özel bir sayı yayınlamıştır (Hughes vd. 2012).

Küresel Girişimcilik Monitörü (GEM, <http://www.gemconsortium.org/>) 2006 yılında kadın ve girişimcilik üzerine özel bir rapor ve bunu takiben 2010, 2012 ve 2015 yıllarında ilgili raporlar yayınlamıştır. 2015 yılında Global Girişimcilik Geliştirme Enstitüsü Kadın Girişimciliğini konusunda 77 ülkede kadın girişimciliğini teşvik eden koşulları analiz eden endeks raporu yayınlamıştır. Rapora göre 2015 yılında kadın girişimciler için ilk on ülke; ABD, Avustralya, İngiltere, Danimarka, Hollanda, Fransa, İzlanda, İsveç, Finlandiya ve Norveç dir (Terjesen ve Lloyd 2015).

Literatür incelendiğinde girişimcide bulunması gereken birçok özellik olduğu ifade edilmektedir. Bu özellikler; *özgüven* (Napier vd. 2006, 38; İşcan 2011, 282; Bozkurt ve Alparıslan 2013, 18), *risk alma* (Henry vd. 2003, 38; Macko ve Tyszk 2009, 470; Bilge ve Bal 2012, 40; Bozkur ve Alparıslan 2013,18), *kararlılık, vizyon* (Bilge ve Bal 2012, 40-141), *fırsatları değęrlendirme* (Bozkur ve Alparıslan 2013, 18; Bilge ve Bal 2012, 40), *yenilik* (Bozkurt 2011; İşcan 2011, 282; Bozkur ve Alparıslan 2013, 18), *yüksek başarı güdüsü* (İşcan 2011, 282), *içsel kontrol* (İşcan 2011) *iletişim becerisi* (Henry vd. 2003), *liderlik yönlü* (Henry vd. 2003; Bilge ve Bal 2012) ve *bağımsızlık arzusudur* (Bozkur ve Alparıslan 2013). Bu özelliklerinin birçok faktörün etkisi ile oluşabilir. Çevre, yaş, aile, cinsiyet, eğitim, vb. gibi faktörler sayılabilir (Rao vd. 2013, 136; Bozkurt 2011).

Birçok sivil toplum kuruluşunun ortaya çıkmasının sebebi aynı amaçla bir araya gelen bireylerin oluşturdukları, toplumda farklı amaçlarla oluşmuş olmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, çeşitliliğin örgütlülüğe dönüşmesi şeklinde ifade edilebilecek bu olgu, toplumun çoğulcu bir yapı içinde bulunmasına yol açmaktadır. Nitekim Kongar’a göre; “sivil toplum kuruluşları devletin resmi yapısı dışında olduğundan, doğrudan doğruya vatandaşın temel hak ve özgürlüklerini geliştirici niteliği ile de zorunlu olarak çoğulculuğu teşvik edici bir sonuç yaratacaktır.” (Kongar 1991, 110).

Günümüzde sivil toplum kuruluşları ekonomik yapıda, özellikle de demokratik toplumlarda gitgide daha sağlam ve daha çok yer edinen bir konum elde etmektedirler. Bu nedenle özellikle küresel dünyada sivil toplum kuruluşları, artan bir saygınlık elde etmektedirler. Nitekim Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Avrupa Birliği gibi devletlerarası kuruluşların, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapması

bunun bir göstergesi olmaktadır. Ayrıca bu durum sivil toplum kuruluşlarının devlet kanalıyla yürütülemeyen bir takım projeleri gerçekleştirebilme işlevini yüklenebildiklerinin de göstergesi anlamına gelmektedir.

Sivil toplum kuruluşları kar amacı gütmeyen yani kendileri ve üyelerinin kişisel zenginliği için ekonomik kar elde etmeye çalışmadan, ekonomik ilişki ve organizasyonların oluşmasında bir takım işlevler edinebilmektedirler.

STK'larının toplumsal hayattaki rolü gün geçtikçe önem kazanmakta küreselleşmenin sonucu uluslararası yaygın çalışan STK'lar güçlenmeye devam etmektedir. Sivil toplum ile ilgili yaklaşımları üç gruba ayırmak mümkündür:

Birincisi, Larry Diamon'a ait olan ve sivil toplumu devletten ayrı olarak vatandaşın kendi özgür iradesiyle tesis edilmiş bir düzen olarak izah eden görüştür. İkincisi, Ernest Galler'in yaklaşımıdır. Bu, daha geniş bir alanı içerisinde barındıran bir anlayıştır. Bu hipoteze göre, sivil toplum, aile ya da birey ile devlet arasında mevcut olan boşluğu dolduran bir yapı olma özelliğine sahiptir. Sivil toplum, bu görüşe göre, daha çok sendikalar, siyasal partiler, dinsel örgütlenmeler, baskı grupları ve dernekler gibi ara kurumlardan oluşan bir sistem olmaktadır. Üçüncü örnek ise, sol liberal kesimden John Keane' nin yaklaşımıdır. Buna göre, sivil toplum, üyelerinin oluşturduğu devlet dışı faaliyetlerle, devlet kurumları üzerinde baskı ve denetim uygulayarak kendi kimliklerini koruyan ve dönüştüren örgütlenmelerdir (Çulhaoğlu 2001, 33).

Sivil toplum gruplandırmasını Sarıbay da şu şekilde yapmıştır: Alman, Fransız ve İtalyan tipi sivil toplumlar. Alman tipini Hegel ve Marks'ın, Fransız tipini Tocqueville' nin, İtalyan tipini ise Gramsci'nin yaklaşımına dayandıran Sarıbay, sonuçta, yukarıdaki ayrıma benzer bir sivil toplum gruplarına atıfta bulunmaktadır (Sarıbay 2000, 109). Bu da, devlete dâhil olan, devlete karşı olan ve birazcık devletin dışında birazcık içinde olan sivil toplum seklinde olup üç türdür.

Sivil topluma bu farklı bakış açıları, bir bakıma, gelenek haline dönüşmüştür. Başka bir ifadeyle, meselelere bakış açısına göre sivil toplumun tanımlanması ve faaliyet alanlarının belirlenmesi söz konusu olmuştur. Marksist-neomarksist, liberal-

neo liberal ve muhafazakâr-neo muhafazakâr olup olmama ile bağlantılı olarak, sivil toplum, alacağı yeri belirlemiştir (Sarıbay 2000).

Nandan ve Kushwaha (2017) “Becerilerin ve beceri geliştirmedeki Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü ve Mikro-girişimcilik tanıtımı: ALLAHABAD Bölgesinin incelenmesi” adlı makalesinde, Beceri geliştirme, girişimciliğin gelişmesi için önemli bir önkoşuldur. Vaka temelli bu çalışma Sivil Toplum Örgütlerinin (STK' lar) beceri geliştirme yoluyla kadınlar arasında mikro girişimciliği teşvik etmede oynadığı rolü belirlemeye çalışmaktadır. STK' lar tarafından kadınlara verilen becerilerin türü ve niteliği ile bu kadınların beceri geliştirdikten sonra başlattığı ekonomik olarak uygulanabilir faaliyetlerin türlerini belirler. Bu makale ayrıca, STK' ların bu işletmelerin sürdürülebilirliğinde oynadığı rolü belirlemeyi de amaçlamaktadır. Çok parçalı çalışma yönteminin kullanıldığı keşifsel ve nitel bir araştırmadır. Birincil veriler Allahabad bölgesinde kadınlara beceri geliştirme eğitimi vermekle aktif olarak ilgilenen dört STK' nın derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeleri yoluyla toplanmıştır. Çalışma, bu STK' ların çoğunlukla Uttar Pradesh'in ötesine uzanan kırsal alanlara mensup kadınların beceri gelişiminde yer aldığını göstermektedir. Çalışma, bu STK' ların çoğunlukla Uttar Pradesh'in ötesine uzanan kırsal alanlara mensup kadınların beceri gelişiminde yer aldığını göstermektedir. Verilen beceriler, tarımsal faaliyetler ve el sanatları ile ilgilidir. Bu kursiyerlerin çoğu mikro girişimciliği bireysel ya da grup olarak ele almaktadır. Bu STK' lar da sadece beceri gelişimi için eğitim sağlamakla kalmaz, aynı zamanda iş yürütmenin çeşitli temel yönleri hakkında danışmanlık sağlayarak, finansal yardım almalarında yol gösterici ve ürünleri pazarlama konusunda onlara yardımcı olarak bu kadınların başlattığı girişimlerin sürdürülebilirliğini sağlamada da etkiliydiler. Bu nedenle, STK' ların ana vurgusu, beceri geliştirme ve işletmelerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması yoluyla teşvik edilen mikro girişimcilik ile kadınları ekonomik olarak bağımsız kılmaktı.

Kadınlar ekonomik bağımsızlıklarını ve kendilerini güçlendirmek için kendi girişimlerini kurarlar. Usha Lenka, (Indian Institute of Technology, Roorkee, India) Girişimciliği teşvik etmede kadın girişimcilerin ve STK'ların rolü: Hindistan Uttarakhand da vaka çalışmaları “Role of women entrepreneurs and NGOs in

promoting entrepreneurship: case studies from Uttarakhand, India” çalışmasında, Hindistan'da bir devlet olan Uttarakhand'da kadın girişimciliğini teşvik eden faktörleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Kadınlar girişimci olma potansiyeline sahip olsalar da, onu keşfetmek için doğru fırsatlara sahip olamıyorlar. Bu nedenle, kadınların girişimci davalarını desteklemeye en çok hükümet dışı kuruluşların (STK'lar) rolünün, yakın olduğu konusunu çalışmıştır.

3.5. Araştırmanın Metodu

Kadın girişimciliğinin birden fazla boyuttan oluşması ve bu boyutların etkileşim halinde olması araştırmanın nasıl yapılması gerektiği konusunda derin bir literatür araştırmasını gerektirmiştir.

Kadın girişimciliğinin önündeki engelleri araştırmak ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı konusunda literatür taramak gerekmiştir. Metodolojiyi oluştururken Sivil toplum kuruluşlarının artan önemi ve kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların kadın girişimciler üzerindeki etkisini anlamak için STK'ların amaçları işleyişleri faaliyet ve etkinlikleri araştırma konusu olmuş ve incelenmesi gerekmiştir.

Son yıllarda birçok soruya cevap aramak, modernist yaklaşımların cevaplarının yetersiz kaldığı durumlarda, paradigmatik bir dönüşümle postmodern yaklaşımla, işletmecilik alanında üretim ve karlılığı artırmaktan ziyade, örgütleri insanın tüm boyutlarıyla var olma haline dönüştürme yolundaki felsefenin pratiğe dönük yönlerinin anlaşılmasına çalışmaktır.

İnsan faktörü nitel araştırmaların güçlü ve zayıf yönünü oluşturur. Güçlü yani kişinin deneyimlerine ve anlayışına bağlıyken zayıf yönü ise araştırmacının becerileriyle, eğitimiyle, çalışma alanıyla ve yaratıcılığı ile çok yakından ilgilidir. Araştırmacı, nitel çalışmanın önemli bir parçasıdır, bu nedenle çalışmanın kalitesini bireyin araştırma becerisi belirler (Patton 1988).

Nitel veri analizinin temel özellikleri (Hitchcock ve Hughes'a göre);

- 1- Nitel veri analizi tümevarımsal, yenilikçi, gelişen, araştırmacı ve yaratıcıdır.
- 2- Nitel veri analizi yeniden çalışılan materyaller içerir.

3- Nitel veri analizi yeniden yazılmış alan notlarıyla meşgul olmayı gerektirir.

4- Nitel veri analizi kategoriye ayrılan kodların oluşturulmasıyla ilgilenir.

Nitel veri analizi belirli bir zaman diliminde olayların karşılaştırmasını içerir. Nitel veri analizi betimleme, analiz etme ve süreklilik gerektirir. Nitel veri analizi verilerin sınıflandırılması ve sınıfların yaratılmasıyla ilgilenir.

Coffey ve Atkinson(1996) veri analiz sürecinin kapsamlı ve sistematik olması gerektiğini, ancak bu süreci her araştırma için geçerli olabilecek standart bir süreç haline getirmenin mümkün olmayacağını belirtmektedir.

Gerek Wolcott' un sınıflaması, gerekse alan yazındaki diğer sınıflamalar, veri analizinde her araştırmacı için önemli olan üç temel kavramı vurgulamaktadır. Bunlar; betimleme, analiz ve yorumlamadır.

3.6. Çalışmanın Deseni

Durum çalışması, sınırlı bir sistemin nasıl işlediği ve çalıştığı hakkında sistematik bilgi toplamak için çoklu veri toplama kullanılarak o sistemin derinlemesine incelenmesini içeren metodolojik bir yaklaşımdır (Chmiliar 2010). Merriam (2013) ise durum çalışmasını sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi olarak tanımlamaktadır. Öte yandan, Creswell (2007)'e göre durum çalışması; araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar, raporlar) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır.

Durum çalışması; tek bir durum ya da olayın derinlemesine boylamsal olarak incelendiği, verilerin sistematik bir şekilde toplandığı ve gerçek ortamda neler olduğuna bakıldığı bir yöntemdir. Elde edilen sonuçlarla olayın neden o şekilde oluştuğu ve gelecek çalışmalarda nelere odaklanılması gerektiğini ortaya koyar (Davey 1991).

Yin (1984) ise durum çalışmasını; 1) araştırmada “nasıl” ve “ niçin” sorularına odaklanıldığı, 2)araştırmacının olaylar üzerinde çok az ya da hiç kontrolünün olmadığı, 3)olayı ya da olguyu kendi doğal yaşam çerçevesinde çalıştığınızda, 4)olay ve gerçek yaşam arasındaki bağ yeterince açık olmadığı zamanlarda kullanılan bir araştırma yöntemi olarak tanımlamaktadır.

Hancock ve Algozzine (2006) kendi doğal şartlarında meydana gelen olayları zaman ve mekân kısıtlaması altında çeşitli veri toplama araçları kullanarak zengin bir şekilde betimlemeye çalışan ve derin temellere oturtulmuş çalışmaları durum çalışması olarak tanımlamaktadır.

Gerring (2007)’ e göre durum çalışması, daha fazla durumu açıklamak amacıyla tek bir durumun derinlemesine çalışılmasıdır. Gerring, durum çalışmasının birden fazla durum içermesine çoklu durum çalışması adını vermektedir. Bu tür çalışmalarda durum sayısı fazla olduğundan bu durumları derinlemesine çalışmak zordur. Bu noktada, tek durumlar yerine durumların örnekleme çalışmanın odak noktası haline gelir. Bu tür çalışmalara Gerring, çapraz durum adını vermektedir ve durum çalışması ile çapraz Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması 421 durum çalışmasının farkını da içerdikleri durum sayısı ve bu durumların ne kadar derinlemesine çalışıldığı ile açıklamaktadır. Bir ya da bir kaç durumun derinlemesine çalışılması durum çalışmasına karşılık gelirken, çok fazla durumun daha az derinlemesine çalışılması çapraz durum çalışmasıdır. Çapraz durum çalışmalarında durumların çokluğu ve örneklemin büyük olması bu çalışmaların nicel olarak yapılmasına yol açmaktadır. Bu yüzden durum çalışmalarında nicel veri analizleri de yapılmaktadır. Gerring’e göre bütün ampirik çalışmalar ya durum çalışmasıdır ya da çapraz durum çalışmasıdır.

Flyvbjerg (2006) ise durum çalışmasının özelliklerini durum çalışması ile ilgili bilinen beş yanlış düzelterek ortaya koymaktadır. İlk yanlış teorik, bağlamdan bağımsız bilginin pratik bilgiden daha değerli olduğudur. Oysaki evrensel tahmin edici teoriler insanla ilgi olay ve olguları açıklamada yetersizdir. Dolayısıyla, bağlama bağlı somut, pratik bilgi tahmin edici teorilerden daha değerlidir. İkinci yanlış ise tek durumdan genelleme yapılamayacağı, böylece durum çalışmalarının bilime katkıda bulunamayacağıdır. Durum çalışmalarında genellemeler

yapılamayacağı durum çalışmalarına yöneltilen en önemli eleştirilerden biri olmuştur.

Flyvbjerg (2006) ise bu yanılgıyı Galileo'nun Aristo'nun yerçekimi teorisini sadece bir kavramsal bir de pratik deney ve mantıksal önermeyle çürüttüğünü örnek vererek düzeltmektedir. Tek bir durum üzerinden de genellemeler yapılabileceğinden, durum çalışmalarının genelleme yapmak amacıyla da kullanılabileceğini belirtmektedir.

Yin (1984) ise durum çalışmalarında amacın genelleme yapmaktan ziyade teorileri genellemek ve geliştirmek (analitik genelleme) olduğunu belirtmiştir. Üçüncü yanılgı ise durum çalışmalarının araştırmanın ilk aşamalarında yani hipotez üretmede kullanılacağı, hipotez test etmede ya da teori oluşturmada kullanılmayacağıdır. Oysaki durum çalışması hipotezleri hem oluşturmada hem de test etmede kullanılabilir. Dördüncü yanılgı durum çalışmasının araştırmacının peşin hükümlerini doğruladığıdır. Aslında durum çalışmasını şekillendiren doğrulama değil yanlışlamadır. Durum çalışmasındaki önyargıların doğrulanması diğer nitel araştırma türlerinde var olandan daha fazla değildir. Son yanılgı ise durum çalışmalarını temel alarak genel önermeleri ve teorileri özetlemek ve geliştirmek zordur. Durum çalışmalarını özetlemek kolay olmamakla beraber, bu zorluk durum çalışmasının yöntem olarak kullanılmasından değil araştırılan gerçeğin özelliğinden kaynaklanmaktadır.

Bu çalışmada karmaşık sosyal olayları anlamak için doğmuş olan çoklu durum deseni kullanılacaktır.

3.7. Varsayımlar

1. Sivil toplum kuruluşları büyük bir sosyal ağ olarak kabul edilmesi nedeniyle kadın ve kadın girişimciliği konusundaki etkilerinin incelenmesi mümkündür.

2. Sadece kadın girişimcileri destekleyen sivil toplum kuruluşlarından yola çıkarak toplumsal cinsiyetin kadın girişimciliği üzerindeki etkileyciliğini araştırmak mümkündür.

3. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinin kullanılmasının araştırmanın amaçlarına uygun olduğu kabul edilmektedir.

3.8. Araştırmanın Temel ve Alt Soruları

Bu araştırma kadınların sivil toplum kuruluşları aracılığıyla kolektif bir hareket oluşturarak nasıl güçlendiklerini, kadın girişimcilerin ekonomik hayatta, üretimde ve toplumsal kalkınmada nasıl rol aldıklarını kapsayan sorulardan yola çıkılmaktadır. Bununla birlikte araştırmada, kadın girişimcileri destekleyen sivil toplum kuruluşlarının kadınlara olan desteğinin etkileri ve toplumsal cinsiyetin nasıl etki ettiğinin tespit edilmeye çalışılması araştırmanın kapsamındaki soruları çeşitlendirmektedir. Araştırmada, literatürde bu konuyla ilgili araştırma yapan akademisyenlerin (Yetim, 2008; Özdevecioğlu, 2001;) çalışmalarında esas alınan ve geliştirilen anket temel alınmıştır. Araştırma kapsamında derinlemesine mülakat için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiş, formda yer alan sorularla yetinilmemiş yeri geldiğinde ek sorular sorulup sıra gözetilmemiştir. Böylece görüşmeciler görüşme esnasında sorulara müdahale edebilmekte ve gerektiğinde esnek davranma şansına sahip olmaktadır.

Araştırmanın odaklanacağı temel sorulardan bazıları şunlardır:

- Kadını ve kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşlarının Kadın girişimciler üzerinde etkisi nedir? Nasıl bir rol oynamaktadır?
- Kadınların, girişimciliğe başlama ve devam ettirme süreçleri içinde beklentilerinin kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerle uyumu?
- Kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların Kadınları desteklemek amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetler kadın girişimciliği için ne fayda yaratıyor. Faaliyet ve etkinliklerini değerlendirebiliyorlar mı? Bu konudaki geri dönüşleri nasıl ölçüyorlar ve değerlendiriyorlar?
- Kadın girişimcilerin karşılaştıkları engeller ve toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmesi

Bu temel soruların yanı sıra, kadınların kurdukları sivil toplum kuruluşlarının amacı, misyonu ve işleyişi, kadınların geçmiş yaşam öyküleri ve deneyimleri, karşılaştıkları engeller, sivil toplum alanına yansıyan bakış açıları ve farklılıkları, gerçekleştirdikleri faaliyetlerin kadın girişimciliği nasıl desteklediği, program önceliklerini nasıl belirledikleri, ağırları ve işbirliği çalışmalarını nasıl kurdukları ve bu STK'ların amaçlarını etkinliklerini nasıl değerlendirdikleri ve geri dönüş aldıkları ile ilgili sorular araştırmanın kapsamında yer almaktadır.

Derinlemesine mülakat soruları STK yöneticileri için

1. Kuruluş amacınızı öğrenebilir miyim?
2. STK'nın kuruluş amacını değerlendirir misiniz?
3. Yaptığınız organizasyon/lar ne amaçla kadına dokunuyor.
4. Hedef kitlenize nasıl ve hangi yöntemlerle ulaşıyorsunuz.
5. Dokunduğunuz kadınların geri dönüşlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
6. Kurumunuzun verimliliğini kadın girişimcilere verdiği destek konusunda nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - (sonda sorusu olarak kullanılabilir)Bir Ölçeğiniz var mı? Ne?
7. Kadın girişimciliğinin nasıl desteklenmesi gerekiyor bu konuda ki fikirleriniz neler?
 - Kadın girişimcilik sizde ne çağırıyor?

Derinlemesine mülakat soruları Kadın Girişimciler için;

1. Bu kuruluşla hangi nedenle ve nasıl karşılaştınız?
2. Girişimci olma kararınızı neler etkiledi
3. İşinizi kurarken karşılaştığınız olumlu/olumsuz (iki durumdan da yorum almak zorundasın inci)durumları bize aktarır mısınız?
 - En büyük desteği nereden aldınız?
 - STK bu konuda ne yapabilir.
4. İşinizi yürütürken karşılaştığınız durumlarnelerdi?
 - Destek aldınız mı? Kimden/Nereden

3.9. Veri Toplama ve Değerlendirme Teknikleri

Araştırmada “görüşme” tekniğini kullanılmıştır. Görüşme tekniğinin seçilmesinde, kadın çalınmalarında feminist teorinin ve özellikle postmodern feministlerin görüşme tekniğine daha fazla önem vermeleri etkili olmuştur. Çünkü görüşme tekniği ile kadınların kendi hayatları ile ilgili deneyimlerini ortaya koymaları kolaylaşmaktadır. Feminist araştırmacılar kadınları konuşurken dinleyerek, kadınların farklı sosyal sistemlere üyeliğini anlayarak, sadece duyarlı görüşmelerle ulaşılabilecek olgu gruplarını saptayarak, daha önce göz ardı edilen ya da yanlış anlaşılan deneyimlerini ortaya çıkarmaktadırlar. Burada postmodern feministlerin bilimsel bilginin tek tek insan deneyimleri üzerinden elde edilebileceği düşüncesi egamedir (Punch 2006).

Durum analizi desenini kullanan çalışmaların amacı, insanların belli bir durumu ya da gerçeğin belirli bir yönünü kavrama, onunla ilgili yorumda bulunma ya da anlamlandırmada kullandıkları farklı yolları aramaktır. Bu arayışla beraber durum üzerinde anlamlar ortaya çıkarılır ve bu anlamlar kategorilere göre sınıflandırılır (Çepni 2010). Bu çalışmada görüşmeler yoluyla elde edilen veriler, betimsel analiz yaklaşımıyla çözümlenmesi yapılmıştır.

Birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek 2006).

Araştırmada, her bir soruya verilen yanıtların dökümü yapılmıştır. Verilerin dökümünden sonra, veri analiz çerçevesi olarak görüşmede sorulan soru bağlamlarının kullanılmasına karar verilmiştir. Yani temalar oluşturulurken, görüşme soruları bağlamında yapılmış, katılımcılardan gelen cevaplardan yola çıkarak birbiri ile ilişkili ya da benzer sorular aynı temalarda birleştirilmiştir.

Cevap seçeneklerinin güvenilirliğini belirlemek için STK yöneticilerinden bir kadın girişimcilerden bir katılımcının görüşme dökümü yansız atama yöntemiyle seçilip seçilen iki katılımcının dökümü kodlama ile birlikte uzmanlara verilecektir. Araştırmacı ve uzmanlar, bağımsız olarak, görüşme yapılan görüşlerle ilgili

kodlamaya işaretleyerek görüş belirteceklerdir. Betimsel analiz ile ortaya çıkan kategoriler, doğrudan alıntılarla da desteklenecektir.

3.9.1. Güvenirlik

Nitel verilere dayalı araştırmaların bilimselliği konusunda yapılan eleştiriler çok uzun yıllara dayanmaktadır. Bunun önemli nedenlerinden biri bilgisayar destekli yazılım programları kullanılmadan yapılan geleneksel nitel araştırma yöntemlerinde sözel verilerin gelişigüzel, seçmeci ve rastgele şekilde kullanılması, veri analizinin tutarlı ve geçerli belirli bir sistematığa oturtulmaması nedeniyle çıkan sonuçların sağlıklı ve güvenilir olamayacağı şeklindedir. Bu çalışmada Nitel Veri Analizi Programı kullanılarak toplanan sözel veriler sistematik hale getirilmiş Betimsel Analiz yapılmış ve kavramlar arası ilişkiler görsel olarak da ortaya konulmuştur. Böylece analizlerin tutarlılığı ve güvenilirliği pekiştirilmiştir.

Güvenirliği sağlamak için atılan adımlar, sırasıyla:

-Araştırmacı, araştırma sürecindeki rolünü ve yaşadığı güçlükleri açık bir şekilde belirtmiştir.

-Kadın girişimcilerin sosyo-demografik özellikleri verilmiştir.

-Veri toplama ve analiz yöntemi ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

-Görüşmelerden elde edilen veriler, öncelikle yorum katılmadan aktarılmıştır.

-Farklı veri kaynakları kullanılarak çeşitleme yapılmıştır.

-Araştırma sonuçları yapılan benzer araştırmalar ile karşılaştırılmış, alanyazın ile desteklenmiş ve raporun yorum bölümünde açıklanmıştır.

-Veriler nesnel olarak yazılmış, analiz öncesinde iki kez kesintisiz, 7-8 kez de aralıklı olarak okunarak olay ve olguların yapısı anlaşılmaya çalışılmıştır. Her bulgu ve sonucun kanıtı, katılımcıların bakış açılarından alıntılarla desteklenerek olabildiğince nesnel sonuçlara ulaşmaya çalışılmıştır.

-Araştırma kapsamında elde edilen tüm veri toplama araçları, yazılı dökümler ve kodlama süreçlerinde oluşturulan dosyalar kayıt altına alınarak saklanmıştır.

3.9.2. Geçerlik

Geçerliğı sağlama yönünde adımlar sırasıyla:

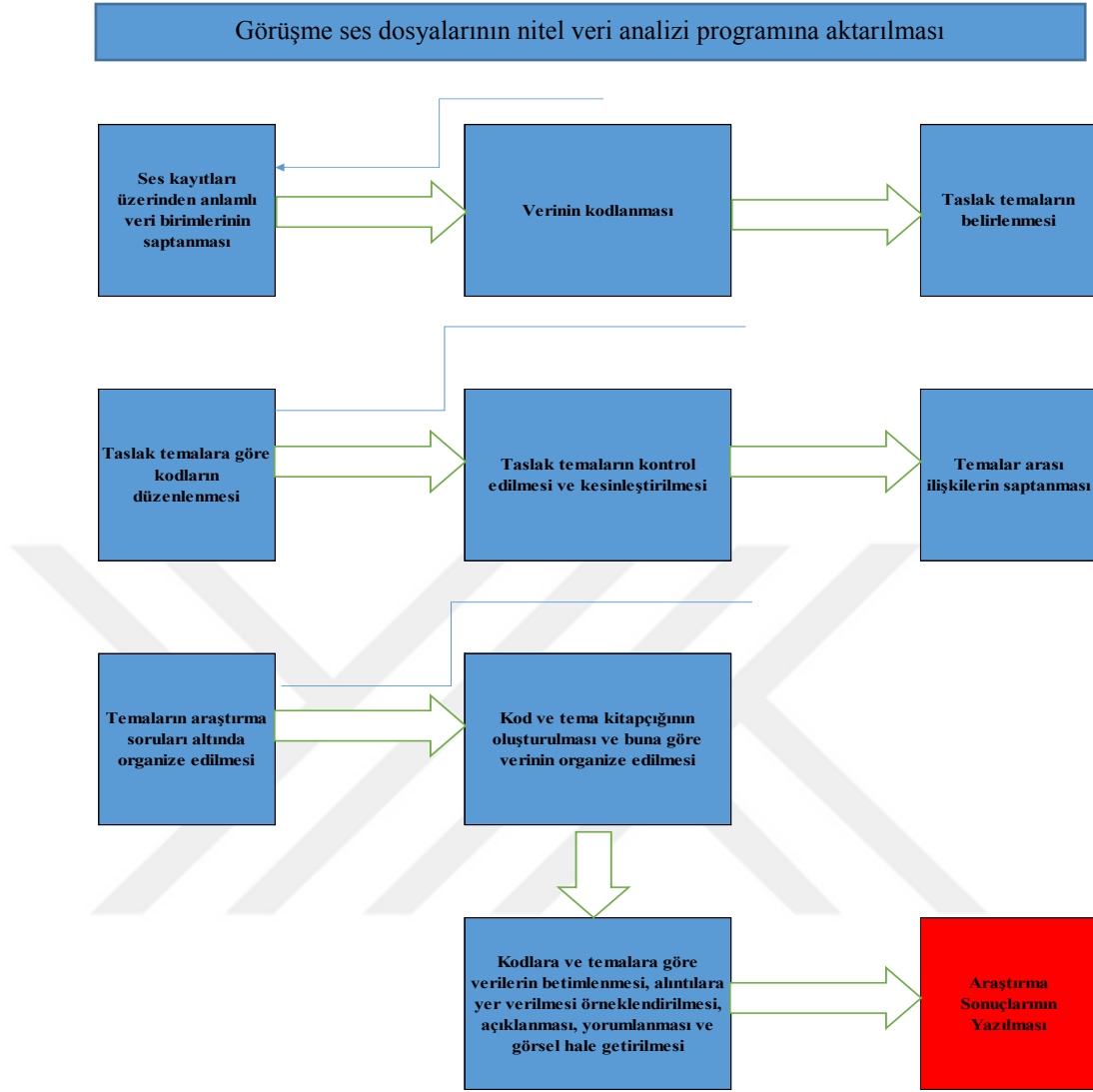
-Veri toplama araçları, alanyazına dayandırılarak hazırlanmış, böylece veri toplama aracı ile alanyazın arasında tutarlık sağlanmıştır.

-Nitel araştırma yöntemlerinde ve işletme alanında uzman olan kişiler tarafından görüşme formu değerlendirilmiş ve görüşme formu verilen dönüşler doğrultusunda tekrar gözden geçirilmiştir.

-Ön deneme sonrasında sorular yeniden düzenlenerek, görüşme formunun son hali oluşturulmuştur.

-Veriler, katılımcılarla yüz yüze görüşme yapılarak, ayrıntılı ve derinlemesine toplanmıştır.

-Bireylerin sözlü onayları alınmış ve ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Bireylerin görüşme sırasında farklı görüş ve deneyimlerini de paylaşımlarına izin verilmiş ve müdahale edilmemiştir.

Şekil 5. Görüşme Verilerinin Analizinde İzlenen Aşamalar

3.9.3. Araştırmanın Sınırları

Kadın girişimciliği ve kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar üzerine bir araştırma yaparken Türkiye'de bir araştırma yapmak ve literatürdeki diğer yapılan araştırmaların verileri ile karşılaştırmak, lojistik imkânsızlıklar nedeniyle mümkün olmamıştır. Araştırmaya katılan STK'lar yurt içinde şubelere ve faaliyet alanlarına sahip olsalar da sadece İstanbul ili için görüşmeler sürdürülmüştür. Bu nedenle araştırma sadece İstanbul ili ile sınırlandırılmıştır.

Ayrıca araştırmaya katılan kadın girişimciler de sadece İstanbul ili içinden belirlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Toplumsal kalkınmada ve ekonomik hayatın sürdürülebilirliğinde girişimciliğin önemi Shumpeter tarafından literatürde yerini aldığından beri konu güncelliğini sürdürmektedir. Son yıllarda, dünya nüfusunun %50 sini oluşturan kadınların ancak yaklaşık %30 kadarının ekonomik hayatın içinde olduğu düşünülünce kadın girişimciliği de büyük önem kazanmıştır. Diğer yandan toplumsal hayatın en önemli aktörlerinden biri olan STK'larının da son yıllarda etkileri ve güçleri kabul edilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği Kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların kurulma nedenlerinden biri olarak görülebilir.

Kadınlar girişimci olma sürecinde ve sonrasında sivil toplum kuruluşları ile karşılaşmaları bu karşılaşmanın sonucunda oluşan etkileşimi irdelemek anlayabilmek ve değerlendirmek bu çalışmanın en önemli meselesidir. Çalışmada bu etkileşim nasıl bir fayda oluşturuyor STK'ların ve kadın girişimcilerin bu konuyu değerlendirmeleri ve beklentileride analiz edilip incelenmiştir. Bu inceleme yazına dökülürken kadın girişimcilerin ve STK'ların görüşlerinin ard arda gelmesi konuyu daha akıcı ve anlaşılır kılacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda Öncelikle Kadın girişimcilerin girişimci olma kararı ve girişimci olma süreci irdelenmiştir. Devamında STK yöneticileri STK'ların kuruluş amaçlarını açıklamıştır.

Kadınların kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar ile karşılaşması da bu çalışma için önemlidir. STK'ların gerçekleştirdiği hangi etkinlikler kadınlara nasıl ulaşmakta ve Kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar kendi hedef kitlelerine ulaşabiliyormu analiz edilmiştir.

Kadınlar girişimci olurken bu kararı almaları ve hayata geçirmeleri süresince yaşadıkları olumlu ve olumsuz olaylar girişimci kadınların yorumuyla değerlendirilmiştir. Bu dönem kadın girişimciliğini destekleyen STK'lardan alınan destekler ve STK'lardan beklentileri de kapsamaktadır.

Bu araştırmada STK'lardan beklentiler STK'ların gerçekleştirdiği faaliyetler projeler ve benzeri etkinliklerle ne kadar uyumlu irdelenmiştir.

Kadın girişimciliğini destekleyen STK ların verimliliklerini nasıl ölçebildiği ve bu konuda onların da nelere gereksinim duyduğuda analiz edilen bir diğer konudur.

Bu analizleri yaparken Toplumsal cinsiyet ilişkileri, yaşamın pek çok alanında erkeklerin daha baskın olduğu, kadınların ise ikincilleştirildiği eşit olmayan güç ilişkilerinden oluşmaktadır. Toplumda kadın-erkek eşitliğini/eşitsizliğini belirleyen en önemli unsurlardan birisitolpumda kadının durumudur. Toplumsal cinsiyet üzerine yapılan araştırmaların çoğukadınların erkeklerle kıyaslanması şeklinde yapılmaktadır (Tuskan, 2013). "Kadınlarlaerkekler arasında görülen eşitsizliklerin kaynağını karmaşık ilişkiler ağı içerisine gömülütoplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolleri oluşturmaktadır" (Connell, 2003) görüşü ve benzer toplumsal cinsiyet görüşleri bu incelemede kaynak olarak değerlendirilmiştir.

4.1. Görüşülen Kadın Girişimcilerin Genel Özellikleri

Kadın girişimcilerin demografik özellikleri analizlerde önem kazanmaktadır. Bu nedenle analizlerde Kadın girişimcilerin genel özellikleride yer almaktadır.

Görüşülen girişimci kadınlarda yoğunluk evlidir. Girişimci olmadan önce özel sektörde çalışma deneyimine sahiptirler. Hissettikleri gelir algısı farklılık göstermektedir. Görüşülen dokuz kadın için kendi isimleri yerine kodlar kullanılacaktır.

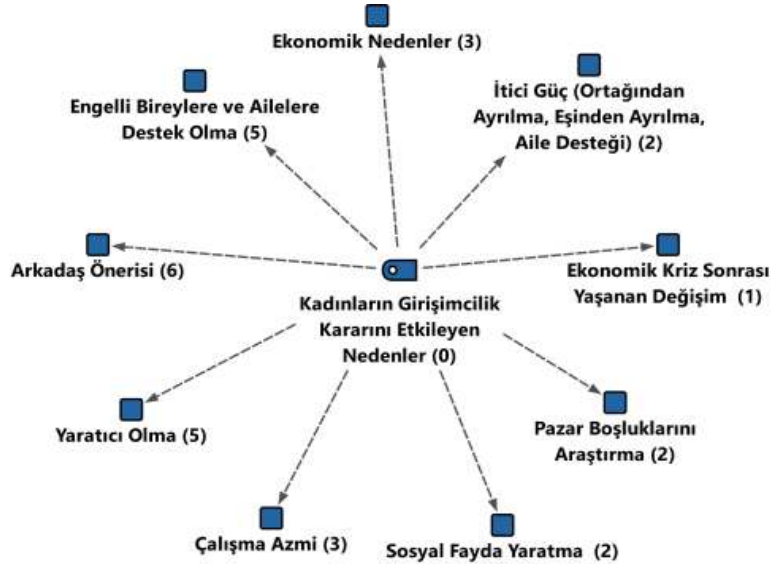
Tablo 3. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri						
Adınız-Soyadınız	Cinsiyet	Medeni Durumu	Yaş	Eğitim Düzeyi	Daha Evvel Çalışma Deneyimi	Gelir Algısı
KG6	Kadın	Evli	59	İlköğretim	Özel Sektör	Denk
KG9	Kadın	Evli	62	Ortaokul	Özel Sektör	Denk
KG5	Kadın	Evli	36	İlköğretim	Özel Sektör	Az
KG4	Kadın	Evli	37	Lisans	Özel Sektör	Denk
KG7	Kadın	Dul	80	Önlisans	M.E. B. Emekli	İyi
KG2	Kadın	Evli	42	Lisans	Özel Sektör	İyi
KG8	Kadın	Evli	46	Lisans	Özel Sektör	İyi
KG1	Kadın	Evli	33	Lisans	Özel Sektör	İyi
KG3	Kadın	Evli	62	Lise	Kendi İşi	Denk

4.2. Kadınların Girişimci Olma Kararında Etkili Nedenler

Farklı nedenler kadınların girişimci olmasına sebep oluyor. Türkiye'de ise kadınların girişimci olma nedenlerinin başında aile ihtiyaçlarını karşılamak gelmektedir. Bununla beraber Türkiye'de cam tavan sendromu nedeniyle de kadınların girişimci olma kararı verdikleri görülmektedir. Bunu; mesleğini yapmak, ideallerini gerçekleştirmek, bağımsız olmak, insanlara faydalı olmak, kendini kanıtlamak, başarılı olma arzusu, kendi işinin patronu olmak, zamanı değerlendirmek, ailesine muhtaç olmamak, geniş bir çevreye sahip olmak, özel sektörde iş deneyimine sahip olmak ve gelire ihtiyacı olmasına rağmen başka bir iş bulamaması takip etmektedir (Tunçsiper vd.2008,59).

Bu çalışmada görüştüğümüz kadınların da benzer nedenlerle girişimci oldukları görülmektedir. Bu çalışmada arkadaş desteği ya da önerisi olarak belirtilen konu genelde mikro kredi alan kadınlardan gelen bilgilerdir. Çünkü İsrافی önleme vakfının uyguladığı grameen yönteminde mikro kredi verirken uygulanan yöntem kadınların belli mahallelerde guruplar oluşturmasını gerektiriyor. Buda kadınların birbirine önermesine ve destek olmasına neden oluyor.

Şekil 6. Kadınların Girişimci Olma Kararında Etkili Nedenler

Yaratıcı Olma: Kadınları girişimci olmaya çeken faktörler arasındadır. Kadınları girişimci olmaya çeken faktörler genellikle gelişmiş ülkelerde görülmektedir. Türkiye’de girişimci kadınları belirleyen temel özellikler güven, cesaretli ve sabırlı olmasıdır (Yetim 2008).

KG1 üniversiteye girmeden önce iş hayatına başlayan daha sonra haberleri dinlerken tarım bakanının tarımsal pazarlamanın Türkiye de büyük bir eksiklik olduğunu söylemesi ve bunun duyduktan sonra tarımsal pazarlama konusunda eğitim almak isteyen ve artık bu konuda bir sosyal girişimci. Tarım ve dijital teknolojiyi birleştiren bir şirketi var. Bu uzun sürecin zorlu ve bilinçli bir başlangıcı olmuş:

“Bir soru bulmuştum o sorunun çözümü bende olduğunu düşünüyordum. O çözüm ile uyuyamadım açıkçası bir şey yapmam gerekiyordu bu bir STK’da olabilirdi ama bana inanan yedi kişi bulmam gerekiyordu. Birde sürdürülebilir olması isteniyordum. Bunun tek bacağı bu sistemin para kazanmasıydı. Öyle düşünürken girişimcilik kendiliğinden ortaya çıktı. Ben girişimci olayım demedim. Yaptığım şeyin girişimcilik olduğunu da bilmiyordum açıkçası. Yani ben bir fikir buldum onu projeye cevirdim sonra okul bitince bunu nasıl idare edebilirim devam ettirebilirim derken reklam alırken fatura kesmem gerektiği için bir şirket kurdum. Şirket kurunca birileri bana girişimcisin dedi. Birileri bana girişimcisin dedikten sonra ben yaptığım iş girişimcilikmiş dedim.”

OECD kaynaklı bir araştırmada da, fırsatlara kadınların nispeten yenilikçi bir yaklaşım gösterdikleri, yaptıkları işin “yaşam kalitesi” yanında “yeni ekonomik çevrenin gelişimine”de katkı sağlaması yönünde düşünceyle hareket ettikleri analiz edilmiştir.(Narin vd. 2006, 70).

Çalışma Azmi: Yapılan çalışmalarda kadın girişimcileri tanımlayan kişisel özellikler; dinamik, rekabetçi amaç yönelimli, bağımsız ve özgüvenli olmalarıdır (Zapalska ve Fogel 1998, 141). Ayrıca girişimcilik faaliyetinisürdüren kadınların hırslı olma, kendi işini kontrol etme, risk alma gibi özellikleri de gözlemlenmektedir(Zhao 2005; Akt: Soysal 2010).

KG6 yıllarca çalışmış ev ekonomisine katkıda bulunmuş Birkaç sene önce mikro kredi Vakfı ile tanışmış ve girişimci olmuş, kadın üst giyimi satışı yapan bir kadın.

“Çalışmayı çok sevdiğim için daha önce de kazak işi yapıyordum”(59- evli – ilköğretim-denk)

Ekonomik Kriz Sonrası Yaşanan Değişim: Ekonomik yapılanmadaki değişim yaşanan krizler sonrasında iş yaşantısına bakış açısında değişmesi insanları farklı arayışlara itiyor. KG2 yedi yıldan fazla özel sektör deneyimi olan ve yıllar içinde orta ölçekli bir şirkette üst düzey yönetici olmuş daha sonra ekonomik kriz sonrası bakış açısının değişmesi nedeniyle iş kurmaya karar vermiş bir kadın. Şimdi bir teknoloji şirketi sahibi ve üretim yapıyor. Kagider ile yolları kesişmiş

“ Geriye baktığımda ne seni cesaretlendirdi diye sorduğumda Citibank’ın Ceo su olabilirsin... Villanın kirasını ödüyorlarsa burada orada da iki milyon dolara ofisimi düzeltiyor. Paris’e Private Jet ile uçuruyor. Bu insanlar pazarlandı Amerikan senatosu tarafından. Sonra 2009 oldu Steve Jobs diye bir adam çıktı. Çalışanlarının suratına tükürür ama herkes onların ürünlerini sever, dâhidir, falan gibi farklı bir şey ortaya çıktı. Şimdi bizim tüm öğrendiklerimiz gümlendi ve o tarafa doğru rüzgar esmeye başladı ne yaparsan yap işte sen farklı ol peşinden koş ucundan tut git önemli olan o. Şu anda bugün kullandığımız terminolojiler devreye girdi öyle bir rüzgar batıdan doğru esince bende zaten kafamın arkasında istediğimi yapabilirim anlamında bir background gelince çalışmaya hayatı olarak filan. O zaman e-kitap çıktı Amerika’da almak istiyorum alamıyorum neyse aldım öyleyse.(42-evli-lisans-çok)

Sosyal Fayda Yaratma: KG3 ün girişimci olma süreci dar gelirli kadınlara bir iş kurmak istemesiyle başlamıştır. Bugün kendi işi kooperatif başkanlığının yanı sıra Sivil Toplum kuruluşları bünyesinde kadınlara liderlik etmektedir.

“Kadınları işin içine katma düşüncesi sosyal yönden güçlenmesi bunları düşünürken şimdi kendimi incelediğimde sen tamamen gönüllü olarak çalıştın ama

belki de kendi ruhumun derinliklerinde bir işletmecilik yönümü açığa çıkarmak istiyordum, bu da olabilir.”(62-evli-lise-denk)

Ekonomik Nedenler: Kadınların girişimciliğe yönelmesinde ülkenin olumsuz makroekonomik koşulların, kadın ve aile üzerinde önemli payı vardır (Soysal 2010, 75). Bir nedenle yaşanan ekonomik problemler de benzer şekilde kadınların girişimci olması konusunda itici güç olmaktadır.

KG8 iş hayatına küçük bir ortaklıkla başlamış yeterince bilgi ahibi olmaması ve deneyimsizliği nedeniyle bu ortaklıktan ayrılmak zorunda kalmış bir kadındır. Kendisi de bunu aşağıda ki şekilde ifade etmiştir.

“Tabi ki para zorluyor benim plansız bir şekilde ortaklıktan ayrılıp orta da kalmamın akabinde markayı kurduğum birikmiş sermayede yoktu. İyi gelirim vardı ama günlük yaşıyordum. Kocamda kurumsal hayattan girişime kalkmıştı. O girişim yaptıktan 3 ay sonra ortağındam ayrılınca elde var üç çocuk”.

Bu çalışmada da Kadınların girişimci olma kararında ekonomik nedenlerin yoğun olduğu saptanmıştır.

Arkadaş Desteği: Arkadaş desteği ve çevre kadınların girişimci olmasında etkili olabiliyor. KG7 arkadaşlarının desteği ile mikro kredi almaya başlamış bir kadın girişimci.

KG5”Baktım herkes yapıyor bende yapmak istedim. Guruba katıldıktan sonra yapabileceğimi gördüm”(36, evli, ilköğretim, az)

KG3 çeşitli STK larla ilişkisi olmuş daha önce hiç iş deneyimi olmamış bir kadın girişimci

KG3”7 arkadaş kâh dernekte kâh dışarıda bir araya geldik, dedik kibir şey yapalım, kadınlara umut olalım. Aynı dilde konuştuk 7 arkadaş kendi cebimizden bütün paraları topladık. O güne kadar kooperatif hakkında hiçbir fikrimiz yoktu. En güzel model kooperatif diye kalkıştık. Bir kaç muhasebeciye sorduk, nasıl yapabiliriz diye?”(62, evli, lise, denk)

Engelli Bireylere ve Ailelere Destek Olmak: Aile bireylerinden birinin desteğe ihtiyacı olması, çevresinin ve kendisinin yaşam kalitesini artırmak için KG10 daha öncesinde sahip olduğu iş deneyimininde katkısıyla bu fikrini projelendirmiş. Kandil'e göre, kadınların içinde yer aldıkları kuruluşların topluma dönük hizmetlerinin alanını anne ve çocuk üzerine yapılan projeler ve programlar oluşturmaktadır (Kandil1999, 62-65). Kadınların geleneksel rollerinden kaynaklanan bu hizmet alanlarının seçimi, kadınların günlük hayattaki rollerini kamusal alana da taşıdıklarının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Kaplan 1997; Naples 1998).

KG7''Engellilerin sosyalleşmeleri eğitimlerinin devamı kendilerini rahat ifade edebilmeleri, toplumda bir yer edilebilmeleri adına olsa da bir ayağı daha var. Zihinsel engelli olan çocuğun annesi işe gidemez bizim arkadaşlar üniversite bitirmişlerdir ama çalışmamışlardır. İş hayatları yok. Ona aile de anneden başka bakan sahip çıkan olmaz. O sebeple biz anne ve çocukların bir arada çalışabileceği atölye yaptık. İhaleye giriyoruz örneğin belediyelerde dikiş atölyelerimiz var bez çanta dikiyoruz''(80, dul, önlisans, çok)

İtici Güç: Negatif etkenler kadınları girişimciliğe iterken pozitif etkenler kadınları girişimciliğe çekmektedir. Kadınların girişimci olmaya yönelmeleri de iten ve çeken faktörler olarak gruplandırılır. Ekonomik zorunluluklar, ek gelir ihtiyacı, aile durumunun iyi olmaması, aile içi olaylar, aileden birinin ölümü, boşanma, kadın-erkek arasında var olan ücret farklılıkları, kabul edilemez çalışma koşulları, gelir eşitsizliği, cam tavan sendromu, mesleki ayrım, gibi durumlar kadınları girişimciliğe itmektedir. Yaşam kalitesini arttırma, başarı ve kendini gerçekleştirme isteği, hırs, deneyim, kendi hayatını kontrol etme arzusu, sosyal hedefler, bir faaliyet alanına duyulan ilgi, kendisi veya ailesi için daha fazla mali bağımsızlık isteği kişisel gelişim ve iş tatmini gibi unsurlar da kadınları girişimciliğe çeken faktörlerarasındadır (Keskin 2014, 74-75).

KG8 genç yaşta girişimci olarak iş hayatına katılmış ilk denemesinde ortağından ayrılmak zorunda kalmış ve yeniden bir iş kurmak zorunda kalmış bir kadın girişimci.

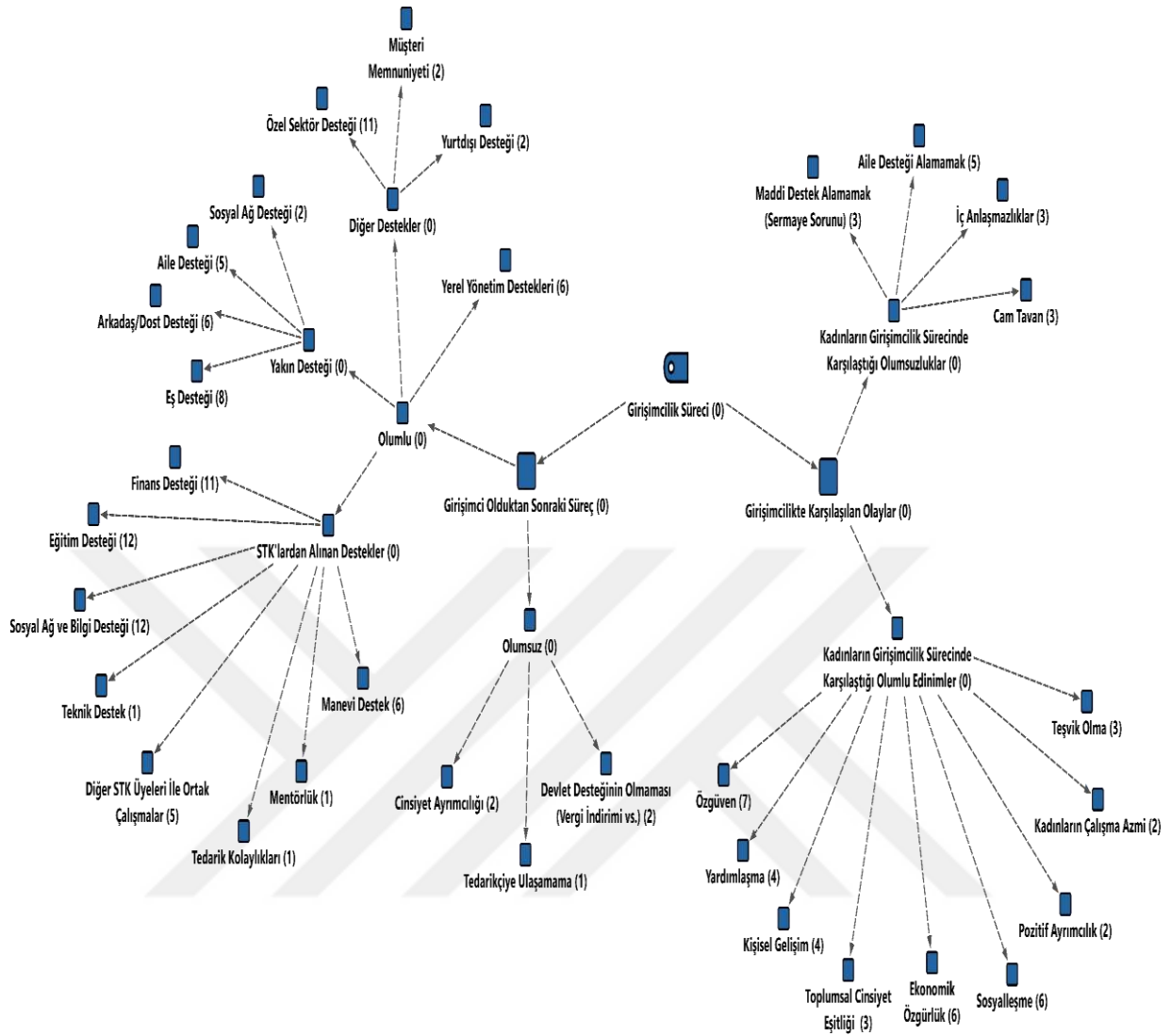
KG8 “Kadın belli bir sebepten sonra girişimci oluyor ya işinden kovuluyor ya ortağından kazık yiyor ya kocasından ayrılıyor travmatik bir düşünce ile birlikte aslında bir enerji açığa çıkıyor cesaret edebiliyor. Kurulmuş bir düzende bir konfor alanında aile kurmuş bir kadın için daha zor oluyor. Böyle bir itici güç ile girişime başlamış. Bende öyle oldu. Ben de ortağımdan kazık yiyip kendi fikirlerimle çıkış yolunu buldum. Yani o ne yapabileceğimi bilmez durumdan kendi markamızı kurmalıyız noktasına geldim”(46,evli, lisans, çok).

Pazar Boşluklarını araştırma: Kadınların girişimci olmaları konusunda çekici etkenlerden biridir. Bu konuda daha önce reklam şirketinde çalışmış bir anne başlangıç noktasını aşağıda açıklıyor.

KG3” Marka yaratma benim çok iyi bildiğim bir konu Pazar boşlukları çok dikkatimi çeker. Bu Pazar boşluğunda çocuklara dair kaliteli birşeyin bulunmaması; pijama yok nevresim yok mobilya yok kaliteli ve güzel tasarımlı. O benim çok dikkatimi çekiyordu reklamcıyken yani anne olduktan sonra. Ama hiçbir yerde bulunmaması. Neden böyle bir boşluk var bu kadar ihtiyaç varken, bu kadar çocuk ürerken herhangi bir marka yok diye, beni bunu düşünmeye itti. Sonra bunu bir arkadaşına online site gel sen yap bende destek olurumdemele fikir doğdu. Ama bebek benim kucağıma kaldı”(46,evli, lisans, çok).

4.3.Kadınların Girişimcilik Sürecinde Karşılaştığı Olumlu Edinimler

Girişimci kadınlar herhangi bir girişime başlarken ve kara sürecinde çeşitli olumlu, olumsuz durumlarla karşılaşmakla beraber girişimcilikleri sürecinde de yaşadıkları farklı deneyimler ve edinimler oluyor. Bu süreçte yaşadıkları konuları bizle paylaştıklarında olumlu edinimlerle beraber olumsuz deneyimleri ve bunlarla nasıl baş ettiklerini de öğrenebiliyoruz.

Şekil 7. Kadınların Girişimcilik Sürecinde Karşılaştığı Edinimler

Özgüven: Çalışma yaptığımız girişimci kadınlar arasında yoğunluğu en yüksek olan edinimdir. Bu konuyu gelirini az olarak ifade eden evli, ilköğrenim mezunu ve daha önce iş deneyimi olan KG5’ın açıklaması:

“ Ben çok çekingen bir insanım ben öyle ortamlara girip bir şey yapamam girişken bir insan değilim iki lafı bir araya getirip konuşamayan bir insandım daha öncesinde. Birkaç senedir bayağı şeyler öğrendim” (36, evli, ilköğretim, az)

Gene benzer şekilde Mikro Kredi Vakfının desteklediği kadın girişimcilerden biri KG9 gelişen özgüvenini aşağıdaki şekilde açıklıyor:

“Kendimize güvenimiz geliyor. Toplumlarda değişik arkadaşlar buluyoruz, o onu yapmış bu bunu yapmış akıl alıyoruz. Gerçekten bildiğimi anlatamıyordum, o grup önünde konuşma bir müddet sonra onu da alıştırdılar.”(62-evli-ortaokul-denk)

Bir başka kadın girişimci çeşitli STK larla çalışmış ama girişimci olma konusunda ki yol ayrımında Kader den etkilenmiş olan KG3 grup karşısında konuşma gücünü nasıl aştığını bu konuda özgüven sağlamasında Kader’in eğitimlerinin önemini ve desteğini ifade etti. KG3’bu kararı alana kadar daha önce bir iş deneyimi olmamışve ilk iş girişimine kooperatifçilikle başlamıştır.

“Bildiğimi anlatamıyordum bir müddet sonra onun da aştırdılar. Grup önünde nasıl konuşacağız zaman zaman nasıl davranacağız bir interaktif eğitim olduğunu. Kader ‘in benim için önemli bir yeri var. O dönemin başkanını da saygı ile anıyorum.”(62 evli, lise denk)

Sosyalleşme: Kadınların STK ile bağlantıları sonucunda geliştiği ifade edilen frekans yoğunluğu yüksek bir diğer edinimdir.

KG6 mikro kredi vakfı ile çalışmakta ve olanaklarından faydalanmakta bunu da mutlu bir şekilde ifade etmektedir.

“Sosyalleşiyorum ben Kanal D ye çıktım. Siz geldiniz.” (59,evli, ilköğretim, denk)

KG6 sosyalleşmenin aynı zamanda işini de geliştirdiğine vurgu yapmakta ve bütün bunları Mikro kredi Vakfı ile çalışması ve gelir elde etmesine bağlamaktadır. Vakıf Grameen sistemi ile çalışmakta, gelir düzeyi düşük fakir mahallelerde birbirine yakın oturan kadınlarla gruplar oluşturup girişimci olmaları konusunda cesaretlendiren bir yöntem izlemektedir. Bu çalışma sistemi kadınların sosyalleşmelerini de desteklemektedir.

“Ben önceden de yapıyordum maddiyat olmadığı için peşin para olmadığı için bir şeyler alamıyordum. Bunlarla tanıştıktan sonra oraya buraya gidiyoruz, bana gelen oluyor. Çevrem genişledi. Giyime de başladım, büyük beden bulamıyordum, büyük beden alıp satıyorum. Evden çalışıyorum, günlere gidiyorum,

arkadaş tavsiyesi ile dükkânı olan arkadaşlara götürüyorum, elim götürüp satıyor kira vermiyorum. Al gülüm ver gülüm iyi gidiyor”.

Ekonomik Özgürlük: Kadınların girişimci olmalarında önemli bir itici faktör de ekonomik özgürlüğe kavuşmaktır. Bu bağlamda mikro kredi alan kadın girişimci bunun önemini ifade etmiştir.

KG5 *“Bayağı faydası eve de yansıyor. Ben her ortamda aynıydım. Şu anda mesela ayaklarımın üstünde duruyorum diretiyorum. Mesela eskiden eşim ne derse oydu. Şimdi öyle değil. Şimdi artık derler ya eşitlik eşitlik; şimdi eşitiz.”*(36,evli, ilköğretim, az)

KG9 bu konuda düşüncelerini *“Bir kadın ekonomik özgürlüğü olması lazım, bir bayanın ekonomik özgürlüğü olması lazım. Benim onların yüzünden ekonomik özgürlüğüm oldu. İstedğim bir şeyi alabiliyorum, bir yere gidebiliyorum, cebimde para oluyor satış yapıyorum.”*(62,evli, ortaokul, denk)diye açıkladı.

Kişisel Gelişim: Kadınların girişimci olması ve ayrıca STK ile ilişkilerinin devamında kendilerinde eksikliklerini hissettikleri konularda nasıl bir değişim yaşadıklarını ifade etmektedirler aşağıda yer alan ifadeler eğitim farkı olmaksızın bu gelişimin önemine değinmektedir.

KG5 *“ Şimdi öyle yapabildiğim işleri yapıyorum oradan aldığım kredi ile ürünler üretiyorum. Onları satıyorum daha değişik ortamlara giriyorum kendimizi geliştirdik. Gülümser abla ile daha samimi olduk insanın hayatı değişiyor. Normal şartlarda monoton bir hayat sürerken daha farklı daha güzel insan kendini daha çok geliştiriyor. Psikolojik olarak rahatlıyor çoğu sıkıntından da kurtulabildim bu vesile ile bir insan evde dura dura kuruntu sahibi oluyor.”*(36, evli, ilköğretim, az)

KG1 *“Tiyatro topluluğuna katılan kadınlar hem biraz eğlenmek hem de sahne duruşum düzelsin, biraz bir şeyler öğreneyim biz böyle konuşmalar yapankadınlarız. Bu tiyatro etkinliğine katılınca hem diğer projeler için fon sağlanacak, hem de sahne duruşum düzelsin. Sahne korkumu yenerim diye katıldım. Ben gerçekten çok eğlendim, kendimi çok geliştirdim, kendimi çok geliştirdim.”*(33, evli, lisans, çok)

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Toplumsal cinsiyet ilişkileri, yaşamın pek çok alanında erkeklerin daha baskın olduğu, kadınların ise ikincilleştirildiği eşit olmayan güç ilişkilerinden oluşmaktadır.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının uluslararası kuruluşlar tarafından tanımları yapılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nce (WHO) yapılan tanımlamada Cinsiyet, kadın ve erkeği tanımlayan biyolojik ve fizyolojik özelliklerikastetmektedir. Toplumsal cinsiyet ise toplumun kadın ve erkek için uygunbulduğu, toplumsal olarak inşa edilmiş rolleri, davranışları, aktiviteleri venitelikleri kastetmektedir. Başka bir şekilde söylemek gerekirse: Erkek ve kadıncinsiyet kategorileriyken erkeklik ve kadınlık toplumsal cinsiyet kategorileridir (BKSGM 2008) .

Toplumsal cinsiyet kavramı, BM tarafından da benimsenmiştir. 1985 yılında Nairobi Konferansı'nda "Nairobi İleriye Dönük Stratejileri" belgesi kabul edilmiştir. Bubele kadın odaklı bakış açısından toplumsal cinsiyet odaklı bakış açısına geçişi temsil etmektedir (BKSGM 2008). BM'nin tanımına göre "Toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkileri düzenleyen toplumsal kural, uygulama ve kurumlara atıftabulunur. Kadınlarla erkekler arasındaki iktidar ilişkileri ve ekonomik ilişkileri kapsar."

1995 yılında Pekin'de yapılan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda da "toplumsal cinsiyet" kavramı onaylanmıştır. Günümüzde ise toplumsal cinsiyet, heralanda genel kabul gören bir kavramdır.

Toplumsal cinsiyet kavramı, Avrupa Birliği (AB) mevzuatlarında da yer almaktadır. AB'nin tüm politika ve faaliyetlerinin, kadın-erkek fırsat eşitliğine yönelik olarakdüzenlenmesi gerekliliği belirtilmiştir. Bu bağlamda AB politikalarında önemle yer verilen "toplumsal cinsiyetin ana politikalara yerleştirilmesi" kadın hakları açısından önem teşkil etmektedir (Alkan 2005).

KG3” Benimde bir işim var diyor ben de çalışıyorum söz hakkına sahibim diyor”(62, evli, lise, denk).

KG9” *Bu yaşı gelmişiz artık kimse bize bir şey diyemez*” (62 evli, ortaokul, denk).

Yardımlaşma: Kadınlar toplumsal konulara daha duyarlı olmakla beraber kadınlar için yardımlaşma ve yardımlaşarak bir şeyleri başarmak ve bunu deneyimlemek önemsenmektedir. Görüşmelerin devamında da yardımlaşmanın artık bir hayat biçimi olduğu gözlemleniyor. Öyleki bu konuda

KG1”*Toplantılarda ortak sorunlarımızdan, o sorunları nasıl çözebileceğimizden, bahsettikçe benim için kız kardeşlik ağı gibi oldu. Kagider yönetiminde uzun zamandır yıllardır çalışan ismi kurmuş olduğu uluslararası başarılarla ulaşmış kadınlar vardı. Onlardan ilham aldım onlarda bana şöyle yapsan daha iyi olur dediler*”(33 evli lisans, çok).

Yardımlaşarak nasıl örgütlenip nelerin başarılabileceğini açıklamaya çalışmış;

KG4”*Kooperatifin kurulmuş olması kuracak kişilerin bir araya gelmiş olması bu örgütlenmenin sağlanmış olması, Potlaç projesi içerisinde örgütlenme önemli. Bir projede şikâyet eden, hiçbir şey katmayan çok şey bekleyen kadın da var. bir de projede olduğuna şükreden, projeye bir şey katmak isteyen maddi bir şey katmazsınız zaten ama paylaşma ruhumuzla bile etrafa öğreterek projenin içinde dayanışma ruhuna katkıda bulunmuş olabilirsiniz. Böyle kadın da var. Ama yine de kadınlarımızın bir şekilde örgütlenmiş olması önemli. Bu kadar fazla sayı da kişiye ulaşan çok fazla sosyal projesi yok belediyelerin.1280 kadına ulaşmak çok büyük bir şey*” (37, evli, Lisans, denk).

Pozitif Ayrımcılık: Pozitif ayrımcılık toplumsal cinsiyet eşitliği için kadın ve erkek arasındaki farkı daha hızlı kapatmak için bazen gerekli olduğu savunulan bir kavram. Pozitif ayrımcılık yapıldığını ve bu anlamda destek gördüğünü ifade eden

KG1”*Kadın girişimciliğine finans araçları daha fazla ayrılmaya başlandı. Başladığımda yoktu öyle bir şey. Ama son yıllarda kadın girişimcilere bankadan kredi alırken destek daha fazla pozitif ayrımcılık yapılıyor, daha iyi hareket edebiliyorum, ama ben başlarken yoktu*(33, evli, lisans, çok).

Kadınların Çalışma Azminin Farkındalığı: Kadınların girişimcilik sürecinde kişisel farkındalıkları geliyor. KG4 kendi çalışma azminin ve hergün yenilenen motivasyonunu bize aşağıdaki cümlelerle ifade ediyor.

KG4” *En büyük destek kendimiziz aslında, motivasyonumuz biz hala motive durumdayız bazen bu anlamsız geliyor. Bazen bir an oluyor kırılıyor neden diyorum neden bakıcıya para veriyorum, neden, neden sonra bir şey oluyor, kedi içeri giriyor ve devam ediyorum. .*”(37, evli, Lisans, denk).

Teşvik Olma: Teşvik edilme kadınlar için iki yönlü olabiliyor. STK kadınları teşvik edebildiği gibi kadınlarda birbirini STK lar aracılığıyla yaptıkları toplantılarda teşvik ediyor. KG4 kedev den destek alarak kooperatif kuran ve bu konuda nasıl teşvik edildiğini anlatan bir kadın girişimci.

KG4”*Projemin niteliğini çok güzel oluşturdular, kadınlarla ilişkiyi çok derin tuttular ve her şeyi olması gerektiği gibi yapıp kadının iradesine bıraktılar, teşvikte ettiler. Bu dengeyi kurmak zordur*(37, evli, lisans, denk).

KG1 ise Kagider üyesi olduktan sonra kagider ile karşılaşma hikâyesini anlatarak çevresini teşvik etmiş bir kadın girişimci.

KG1”*Bizi Mersin de dinlenmiş avukatmış, avukatlığı girişimciliğe nasıl çevireyim diye düşünmüş. Bize bilgi geldi, sizden ilham aldım diye. Uluslararası birbirleriyle paslaşan avukatlık alt yapısı kurmuşlar, uluslararası işleri daha hızlı çözüme ulaştırıyorlar*”(33, evli, lisans, çok).

4.4. Kadınların Girişimcilik Sürecinde Karşılaştığı Olumsuzluklar

Kadınların sahip oldukları işletmelerin, girişimcilik faaliyetleri kapsamında, problemlerin algılanmasında, işletmenin performansında, liderlik özelliklerinde, örgüt kültüründe ve finansal yapıda farklılıkların olduğu yapılan araştırma sonuçlarında bulgulanmıştır (Çelik ve Özdevecioğlu 2001, 488).

Minniti ve Arenius’un (2003) 37 ülkede yapmış oldukları kadın girişimciliği araştırmasında, kadınların girişimciliğini etkileyen faktörler sırasıyla; demografik çevre ve aile yapısı, okur- yazarlık ve eğitim, sosyo- ekonomik çevre, işgücü ve

istihdam, cinsiyet, örgütsel biçimler, sektörel istihdam ve ekonomik gelişme olarak belirlenmiştir. Bu araştırmaların ortak yanı kadınların, girişimcilerin karşılaştıkları sorunların yanı sıra bir de kadın olmaları nedeniyle erkeklerden farklı birtakım sorunlarla karşılaştığıdır (Akt: Narin vd. 2006, 71).

Kadınların girişimcilik faaliyetlerinde karşılaştıkları sorunlar geneldeiki kapsamda ele alınabilir. Bunlardan, kadın olmaktan kaynaklanan sorunları sıralarsak: Kadınların girişimcilik sürecinde sosyal ve kültürel nedenler kadının yerinin evi olduğunu ve erkeğin izni olmaksızın kadının herhangi bir girişimde bulunamayacağını dikkate alan ve ataerkil toplumlarda var olan toplumun geleneksel yapısından kaynaklanan inanç ve baskı (Güldal 2006); kadınların iş yaşamlarında, hangi meslek ya da pozisyonun kadın işi, hangilerinin erkek işi olduğunu belirlemede etken olan cinsiyete dayalı rol ayrımcılığı (Örücü vd. 2007, 120; Gökakın 2000, 114);kadının sırf cinsiyetinden dolayı örgütte yükselememesi ve hak ettiği yere gelememesini sağlayan cam tavan engeli (Anafarta vd. 2008); cinsel ve duygusal taciz (Kocacık ve Gökkaya 2005);kadınların genelde erkeklerden daha düşük bir sosyal pozisyonda olması (Aldrich ve Zimmer 1986); yasalardan kaynaklanan engeller (Ecevit 2007);kadın girişimcilerin, özel hayatlarıyla çalışma yaşamları arasındaki rol ikileminin ortaya çıkardığı sorun olan “rol çatışması”(Özdevecioğlu ve Aktaş 2007);iş yaşamında kadınlara yönelik, güvensizlik, tecrübe eksikliği ve başarısızlık beklentisi (Toksöz 2007, 58; Davidsson 1995);eğitim düzeyinin düşük olması (Kansız ve Acuner 2008, 14); kadının o kadar farklı ev işlerindenve çocukların yetiştirilmesinden sorumlu olması, onun iş yaşamında var olan bir işi geliştirmesine veya girişimsel yetenekleri geliştirmesine yeterince zaman ayıramamasında etken olan zaman darlığı (OECD 2004); kadınların, çocuk bakımı ve eğitimi, küçük yaşta evlenme, boşanma konusunda toplumun baskısı ve geleneksel aile kültürü gibi kadın olmaktan dolayı yaşadıkları sosyal sorunları (Ayaz 1993, 180); erkeklere göre kadın girişimcilerin kendilerine örnek olarak alabilecekleri rol modellerinin az olması (OECD 2004; Davidsson 1995; Delmar 2000) ve girişimcilik faaliyetlerinde bulunacak kadınların gerekli ve yeterli sermayeye sahip olmamaları (OECD 2004, 45) sayılabilir.

Kadınların girişimcilik faaliyetlerinde karşılaştıkları diğer sorun ise, iş ve çevresel şartlardan kaynaklanan sorunlar başlığı altında toplanabilir. Bunlar ise: Kadın girişimciliği konusunda dünya genelinde, bütüncül bakışın sağlanamaması ve örgütlenememe; koordinasyon zorlukları ve kurumsal çeşitlilik; politika geliştirme ve uygulama ile ilgili engeller (Ecevit 2007) olarak sıralanabilir.

Maddi Destek Almamak: Dünya ekonomik forumu 2020 küresel cinsiyet farklılığı raporuna "global gender gap 2020" göre Ekonomik Katılım ve Fırsat alt dizinine göre bu yıl yavaş ama olumlu ilerlemenin aksine kaydedilen geri adımın açıklanması; liderlik pozisyonları, kadınların iş gücü pazarındaki payının yavaşlıyor ve mali eşitsizliklerin biraz daha büyük (ortalama olarak) olmasıdır. Erkek ve kadınlar arasındaki gelir farklılığı % 50'dir. Dahası, birçok ülkede kadınlar şirket kurma fırsatlarını değerlendirmek kredi veya finansal ürünlere erişim için önemli ölçüde dezavantajlı durumda ayrıca varlıkları yöneterek geçimini sağlamak içinde benzer engellerle karşıkarşıya kalmaktadır.

Kadın olmaktan kaynaklanan nedenlerle kadın girişimcilerin sermayeye ulaşamadıklarını KG1 de aşağıdaki şekilde ifade etmektedir.

KG1 "para olmadan hiçbir şey yapamazsın, bankalar da kredi vermiyordu. Bankalar şirket üçüncü yıla girdiğinde kredi alıpçek karnesi şeylere eriştim. O zamana kadar herkesin engel olması engel olamadığı için kızma küsme gibi şeylerle karşılaştım. Finansmana çok zorlandım ama sonra kadın girişimciliğine finans araçları açılmaya başladı.(33, bekâr, lisans, çok)

Aile Desteğini Alamamak: Kadınların kadın olması nedeniyle (toplumsal cinsiyet eşitsizliği) girişimcilik konusunda ailesinden destek alamıyor ya da bu konuda zorluklar yaşıyor. Bu bazen babası bazen de eşi olabiliyor.

KG1 "Babam benim emekli memurdur, bu evrakı imzalamam dehşet bir şeydi. İşte bir şirket kurup kaşe üzerine de imza atmam. Ben şirket kurduğumu söyleyemedim her şey gelişene kadar iş arıyorum, iş bakıyorum şeklinde ilerledi. Ailemden kimseden destek almadım baktılar ben iş kurdum iş yapıyorum engel olmaya çalıştılar, baktılar olamıyorlar bu da böyle oldu işte bir gün batacak bizim

başımızı belaya sokacak şeklinde bir şey oldu biz de bir şey yapamayız döndü olay (33, evli, lisans, çok).

KG3”Ortak olarak almak istediğimiz kadınların eşleri tepki gösterdi, bugüne kadar çalışıyordun nereden çıktı bu kooperatif. Eşleri ile tek tek konuştum nasıl güvenli bir ortam olduğunu eşlere hayatlarında nasıl önemli bir değişiklik olacağını bir bir anlattım”(62, evli lise denk).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı: Ivan Illich (1996) "Toplumsal cinsiyet, cinsiyetten başka ve daha fazla birşeydir. Ancak cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti tamamen birbirinden ayırmak mümkün değildir. Çünkü kültürün kadından ve erkekten bekledikleri, kadının ve erkeğin fiziksel bedenlerine ilişkin gözlemlerden tamamen ayrı değildir." İfadesini kullanmıştır. Cinsiyet kavramı, kadınlarla erkekler arasındaki biyolojik farklılıkları ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı ise, kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal ilişkilere değinerek, bu ilişkilerin kurulma şeklinden oluşmaktadır (Chiland 2003).

"Toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde gelişen toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği erkeklerin kadınlar üzerindeki baskı ve şiddetiyle ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyete dayalı eşitlikler/eşitsizlikler patriarkal toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde kökleşmiştir"(Çelik ve Atabey 2013).

Toplumda var olan cinsiyet temelli işbölümü, eşitsizlik yaratırken, bu durum erkekler için avantajlı konumlar oluşturmaktadır. "Toplumsal cinsiyet kimlikleri, bazı kimlikleri (maço erkek, heteroseksüellik gibi) görünür ve doğal kılarken, bazılarını karşı ayrımcılığa neden olmaktadır. Kadın- erkek; dişi-eril gibi cinsiyete dayalı ayrımlar sadece bazı söylemsel yapıların özel sonuçlarıdır" (Butler 1992).

Bu toplumsal cinsiyet bakış açısı bir kadın girişimcinin karşılaştığı engel olabiliyor. Bu bakış açısının yoğunluğu kadının çalışmak istediği sektöre göre değişiklik gösterebilir. KG1 dijital tarım sektöründe faaliyet gösteren bir sosyal girişimcidir. Yaşadıklarını aşağıda ifade etmektedir.

KG1”Bana çocuk gözüyle bakan bir kitle vardı herkes evlenince bırakacak nasıl olsa dediler. Bakış acısı ardından da tarımla ilgili teknoloji ile ilgili bir iş

yapıyorum özellikle tarım tarafında sizin şirkette bir erkek yok mu diye soran hani bir erkekle görüşmek isteyen telefona kadın çıktı diye şaşırın ve mail atarken beyler diye başlayan böyle şeyler gördüm.(33, evli, lisans, çok).

KG3”Kadın erkek diye sınıflandırmaya karşıyım. Sonuçta girişimci girişimcidir. Yani erkek de olsa kadın da olsa. Türkiye koşullarında kadın biraz çok seçici ve ürkek olduğu için krediye ulaşmakta zorlanıyor nasıl öderim diyor. Bankalar konusunda ya satarsam kocamdan, ailemden laf işitirim. Erkek için aynı şey söz konusu değil. Erkek diyor ki batarsam batarım. Ben gider kredide çekerim yine aynı şey toplumsal cinsiyete geliyor eğer bu dengeler iyi kurulmuş olsaydı erkek girişimcilik kadın girişimcilik ayrışması olmazdı. Kadının elinde ki para evin içinde gidiyor çocuğuna harcıyor evine harcıyor. Girişimci olarak değerlendiriliyor.(62, evli lise denk).

Etik Olmayan Davranışlar: Teknoloji şirketi sahibi kadın girişimci etik olmayan davranışlardan şikâyetçi şirketteki ilişkilerinin değişen çalışanlara göre farklılaştığı bu nedenle zor durumda kaldığını açıklıyor.

KG2- Bu insanlarda sipariş veriyor söz veriyor bende onun sözüne binaen bir şey imzalanmıyor. 10 yıldır çalışıyorum 10 yıldır bir şey imzalamadan aldım getirdim. Bir anda yeni bir ürün adet her şey belli ürünler üretildi. Bir daha onlara mal vermiyorum çok canım yaktılar bunu bir pişkinlikle yaptılar.

Devlet desteği alamamak(vergi indirimi vb.): 2020 G20 Tokyo raporuna göre Türkiye de dâhil bir çok ülke kadın girişimcileri destekliyor. Bu konuda yapılan birçok çalışma bulunmakta örneğin Kosgeb’in kadınlar için uygulamaya soktuğu girişimciliği destekleyen projeleri. Buna rağmen kadın girişimciler yetersiz sermaye ile girişimcilik sürecine başladıkları için avantajlı vergi indirimlerinin olmamasının kendilerini zorladığını bu durumun iş hayatlarını sürdürme konusunda onları olumsuz etkilediğini ifade ediyorlar.

KG4”En büyük sıkıntı vergi zaten. Yani biz şu anda Caddebostan Kültür Merkezinde kadın 100 TL ürün getirip satıcam diyor. Biz onun üzerine 50 TL koymak zorundayız. 150 TL’ye satılıyor. Neden bu olsun ki? Biz onun üstüne kooperatif

payımızı koyalım sembolik bir vergi olsun. %18 KDV %15 stopaj mükellef olmayan bir kadının ürününü sattığımız için. Bir de ayrıca kurumlar vergisi biz onu almıyoruz. CKM Cafe ödesin diyoruz. Yoksa daha fazla oluyor.%10 yedek akçe koyuyoruz. Banka %3 POS cihazı için istiyor (37, Evli, Lisans, Denk).

KG7”Sosyal de olsanız kadın kooperatifi de olsanız Türkiye’nin yapı kooperatiflerinden kötü bir imajı var. Vatandaş bağış yapabileceğini bilmiyor. Sosyal kooperatiflerin tanımı yok. Kadın kooperatiflerini zor koydu. Senelerce uğraştık. Kadın kooperatiflerinin kanunda geçmesini başarabildik. Biz kooperatif olarak özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi olarak milli eğitimden izin alırken çok zor oldu(80, Dul, Önlisans, iyi).

Tedarikçiye Ulaşamamak: Tedarikçiye ulaşmakta kadınlar erkeklere oranla daha fazla güçlük yaşıyorlar. Bunun bir nedenide kadınlar sosyo kültürel olarak iş hayatında çok fazla ilişkili değiller ve geçmiş deneyimleri yeterli değil. Toplumsal cinsiyet rollerinin farklılığından kaynaklı olarak da dahsa az piyasa koşulları ile ilgililer.

KG4”Tedarikçilerle ilgili ilk başta sıkıntı yaşıyorsunuz biz diğer kooperatiflerin listelerine ulaşabildik. Zaten çok paylaşımcılar bu konu da.(37, evli, lisans, denk)

Cam Tavan: Kadın girişimcilerin yaşadıkları kadın olmaktan kaynaklanan sorunlardan biri de cam tavan sendromuna değinen KG3’ün bu konuda paylaştıkları;

KG3”Burada bir kadın kooperatifi kuruluyor diye meraklı gözler vardı. Bu küçük yerlerde vardır, büyük yerlerde de olabilir. Bir yere çok fazla kadın girip çıkınca bu iyi niyetli de dikkat çekebilir, kötü niyetli de. Ondan sonra kabul edildi kadın kooperatifi”(62, evli lise denk).

İç Anlaşmazlıklar: Kadınların girişimcilik konusunda karşılaştıkları diğer sorun ise bütüncül bakışın sağlanamaması ve örgütlenememe; koordinasyon zorlukları (Ecevit 2007). Bu konuda kooperatif kuruluşunda görev almış iki kadın girişimcinin benzer görüşlerini aşağıda görebiliriz.

KG3”İçerde kadın itişmesi başladı belli bir şey koyduk. Başkan yardımcım mutfakta çalışıyor ortak lezzet bulmak için, diğer kadın diyor ki ben evimin kraliçesiydim bana hamur açmasını mı öğreteceksiniz? Gramajı mı öğreteceksiniz? Ve ya diyor ki bu benim tarifim en güzelini ben yaparım ancak benim geldiğim gün çıkar bu ürün. Bu kıskançlık ve rekabetle çok mücadele ettim”(62, evli lise denk).

KG4“Aramıza yeni kadınlar katılsın artık biz çok yorulduk dediğimiz bir toplantı da çok büyük çoğunluk biz ikimiz dışında ki herkesten hayır cevabı aldık. O gün kafam da bitirdim, ne demek aramıza yeni kadınlar almamak. Biz kendimiz önce bir anlaşalım, anlaşamadık. Ben bunu başka okudum tabi kadınların daha bencil ve bireysel düşünmesiydi. O ekipler elendi zaten yani yoklar. Biz yedi kurucu ortak daha dayanışmacı daha sabreden, burada olmak bunu gerektirir. İlkel olarak anlaşamadığımız kadınlar içinde böyle şeyler vardı” (37, evli, lisans, denk).

4.5. Girişimci Olduktan Sonra Yaşanan Olumlu Yaklaşımlar

Kadınların girişimci olduktan sonra da karşılaştıkları olumsuzlukların yanında aldıkları bazı desteklerle bu zorlu süreç biraz kolaylaşabiliyor. Bu destekler yakınları tarafından sağlanan bireysel destekler olabildiği gibi kurumsal destekler de olabiliyor.

Bireysel Destekler: Bireysel destekler eş desteği aile bireylerinden birinin desteği olabildiği gibi arkadaş dost hatta okuldaş veya bu girişime sempati duyan sosyal çevre kaynaklı tanıdıklar da olabiliyor. Aşağıda alınan bu tarz bireysel desteklerle ilgili girişimci kadınların paylaşımları ve ifadeleri yer alıyor.

Eşi destekleyenler;

KG5”Eşim destekçidir. Benim eşim kısıtlayıcı bir insan değil” (36, evli, ilköğretim, az).

KG8”Hala girişim yapıyor olma kararımı verme nedenlerimin en büyük desteği kocamdır. Ben hayalimin peşinden gidiyorum sen de gideceksin başına ne gelecekse birlikte göreceğiz dedi. Deneyebiliriz” (46,evli, lisans, çok).

KG1” Ben evlendim eşim bana çok destek oldu eşimin bir işi vardı, sonra benim işte ona ihtiyacım olduğunu düşündü. Kendi işini kapattı ve biz birlikte çalışmaya başladık. Ondan sonra çok büyük işleri birlikte yaptık. Yani en büyük destekçim eşim oldu açıkçası” (33, bekâr, lisans, çok).

Arkadaşı dostu destekleyenler;

KG8”Ben çok destek gördüm. Eşimden dostumdan manevi desteğin haddi hesabı yok mesela”(46, evli lisans, çok).

KG3”Bana inanan o altı arkadaşım çok önemli eşleri çok önemli hiç sorgulamadan bu işe kalkıştı onlar da”(62, evli, lise, denk).

Ailesi destekleyenler:

KG2”İlk ailemden alarak başladım benim için küçük bir arsa sattı annemler. Teknosa siparişi vermek için”(42, evli, lisans, çok).

KG2”Eşimin annesi kayınvalidem muhteşem bir insan o böyle tek tek kutuları yapıyor. Barkod yok, o yok, bu yok olması gereken Sanayi Bakanlığının istediği hiçbir şey yok. Onları araştırıyorum depoya gidiyorum tekrar onları depoda yapıyorum, iki saat izin verin diyorum””(42, evli, lisans, çok).

Sosyal Çevrenin Desteği;

KG7”Bir de çocuklarımın lise de ki Öğretmenleri dediler ki siz bir rehabilitasyon merkezi açın biz size destek oluruz. Biz siz ayakta duruncaya kadar ücretsiz ders vereceğiz dediler. Burada çalışacağız dediler, onlar teşvik etti”(80, dul, önlisans, çok).

KG8”2010 Şubat şirketin kuruluşu 2010 Mayıs ilk defa Teknosa ya mal verdik. Bizim için konu kapandı, biz dünya ya dair görevimizi bitirdik, o yüzden de tanıştığımız yer olan her yılbaşı gittiğimiz Olympos Dağına yola çıktık arabayla. Bizim konu bitti hayatla ilgili büyük bir şey başardık zafer kazandık. O sırada adam aradı Teknosa da ki Hürriyet alın dedi neredesiniz dedi Antalya’dayız dedim. O zaman Hürriyet’in içinde Teknosa’nın resörtü vardı. Teaser’in kapağındayız zaten

çok pahalı parayla da alamıyorsunuz zaten. İlişki ve büyük bir şeyin döndüğü büyük bir deal olmalı süregelen büyük ticaretin olması lazım. Reader Teknosa da diye çıkmışlar. İnanamadım ne oluyor e- kitap rüzgârı Türkiye de ilk defa Türkiye de. Mehmet Bey Boğaziçili ben ona mail attım. Şu anda böyle saf şeyler yapmam. Şu an okuyunca utaniyorum gerçekten. Lise öğrencilerinin attığı mail gibi öyle saf ki. Ne oluyor yani koskoca Teknosa ya her kes bir şeyler yapıyor. Neden biz de Boğaziçiliyiz siz de Boğaziçilisiniz mail attım. Arkada bizi çok destekledi hiçbir tanışıklığı olmadan”(42, evli lisans, çok).

Kurumsal Destekler: Kurumlar çeşitli sosyal sorumluluk projeleri ve benzeri nedenlerle kendileri için stratejik olarak seçilmiş veya sempati duygusu nedeniyle kadın girişimci olmaları veya girişimcilik konusunu önemsemeleri nedeniyle girişimleri destekleme kararı alabiliyorlar.

Kurum Destekleri (Ticari Finansal Destek- Sponsor- Pazarlama-Mekân Desteği)

KG3”En büyük desteği Tariş Zeytinyağı Birlik Başkanlığından aldık. Hem bilgi donanım hem de bizim ürünleri satma açısından”(62, evli, lise, denk).

KG7”Silkar madencilik diye bir yer var, bizi sosyal medyadan buldular, şirketlere hediye paket, eşantiyon hazırlayacağız sepet yapacağız dediler. Getirdiler burada çocuklarla yaptılar, öğretiler, kalan malzemeyi de bize bıraktılar, kendiniz yapın satın diye. Onun ücretini de bize fatura kestik ve gelir oluyor”(80, dul, önlisans, çok)

KG2”İntel geldi biz size pazarlama desteği olacağız, bütün ürünlerinizin içine İntel işlemci koyun her biri için size bir dolar. O bir dolarlar toplanıyor sen siparişi verdiğin anda bir yere reklam çıkıyorsun onu İntel den sübvansede ediyorsun. Onların çok büyük destekleri oldu. Oradan reklam yaptıkça daha çok sipariş alıyorsun. Türkcell ile ilişkilerin daha iyi gidiyor, banka daha çok şey veriyor, Teknosa daha çok istiyor”(42, evli, lisans, çok).

EBRD Avrupa imar ve kalkınma bankasının desteğinden yararlanan, KG2 yüksek teknolojişirketi kurucusu. Bu destek sayesinde Samsun'da üretime geçen bir kadın girişimcidir.

KG2”2018 Yılında EBRD bizi Kobi Destek programına aldı. Bir takım danışmanlar bizim firmamıza geldi. Üretim yapmamız lazım dedi; biz de nasıl yapacağız üretim bilmiyoruz dedik, stratejik destek alın dediler. Yok mu Çin li tedarikçiniz? Alın dedi. Nasıl alınıyor o diye araştırdık. Çinli bir ortak aldık %10 hisse sattık. Onlarla birlikte fabrika kurduk. Sermaye bizim varımızı yoğunuzu koymamızla oldu ama onların know-how desteği olmasa istediğin kadar sermaye koy olmuyor”(42, evli, lisans, çok).

Müşteri Memnuniyeti: Müşteri memnuniyeti manevi destek olabildiği gibi başka bir kadın girişimci için yurt dışına açılma vesilesi olabiliyor.

KG2”Ürünlerimizi kullanan insanlar Urfa'dayız Cuma günü bir panele katıldım beş kişiyiz, şöyle bir olay yaşadım. Beni 10 sene daha götürür bu olay, şirkette tutar. Çocuk dedi ki size bir şey söylemek istiyorum panelinize katıldım çok güzeldi ben bir Reader müşterisiyim sizin şu ürününüzü kullanıyorum. Tablet denen şeyin atası I Pad Apple tamam. Ben Reader M10 pro kullanıyorum 46 ve 500 mh bataryası var. Benim anlatacağımı bir Teknosa elemanın anlatacağı gibi anlattı tamamını. Ondan sonra da bundan önce çok çekiniyordum çünkü her şeyim Mac dedi. Bilgisayarım Mac telefonum I phone tabletimde neydi yaa neydi? Şu an da şunu çekmeliyiz dedik evet I Pad' i unuttu, bunu yaşadım ya ölsem de gam yemem artık”(42, evli, lisans, çok).

KG8”Çok enteresan hiç beklenmedik destekler gördüm. Aynı şekilde Viyana da ki mağaza çok büyük bir destek orada ki bir hamile kadının Na-Nu'yu tanınması ve bu markaya âşık olması ile başlayan bir süreç, bir şekilde bizi Avusturyalı bir post şirketiyle onların yeni açtığı bir A.V.M de bizim açılması noktasına getirdi. Bu cebimizden 5 kuruş koymadan yaptığım devasa bir yatırım oldu”(46, evli, lisans, çok).

Kamu Destekleri: 2000’li yıllardan başlayarak devletin girişimcilik ve kadın girişimciliği konusunda ilgisi artmıştır. Bununla beraber kadınlardan aldığımız bilgiler içinde belediye destekleri önemli bir yer tutmaktadır. Kadınların devlet teşviklerinden yararlanabildikleri gerçektir ama özellikle kadın olarak yararlandıkları bir destek yoğunluğu olmadığı gözlemlenmiştir. Yerel yönetim desteklerinin yoğunluğu oldukça yüksektir.

KG4”*Belediye bize yer tahsis etti. Eğer olmasaydı sıkıntılar çıkardı*”(37, evli, lisans, denk).

STK Lardan Alınan Destekler: Kadın girişimcileri desteklemek amacı ile kurulmuş STK lar kadın girişimciliğini teşvik etmek ve kadın girişimcilere destek olmak amacıyla çeşitli faaliyetler ve projeler uygulamaya koymaktadırlar. Görüşülen girişimci kadınlar bu STK lar ile yolları kesişmiş olanlardır.

Kadınların kurdukları sivil toplum kuruluşları, kadınların genel olarak üstlendikleri toplumsal cinsiyet rollerinin izlerini taşıyabilmektedir (Naples 1998; Kaplan 1997; Gitell ve diğerleri 2000; Steffy 2008). Kadının içinde yer aldığı kuruluşlar genel hedeflerle ilgili kararlar alırken, kolektif karar almayı benimseyebilmektedirler (Gitell 1999; Naples 1998; Kaplan 1997).

Kadınlar girişimcilik süreçlerinde Kadın girişimciliğini destekleyen STK’lardan nasıl yararlandıklarını açıklarken frekans yoğunluğu en fazla olan destek sosyal ağ ve bilgi desteği ile eğitim desteğidir. Bunu finans desteği takip etmektedir. Finans desteği ancak mikro kredi yöntemi ile olabilir. Bu da özel kanunla gerçekleşmektedir. Bunun dışında Herhangi bir STK’nın yasal olarak doğrudan finansal destek sağlaması (kredi ve benzeri) mümkün değildir.

Manevi destek de frekas ağırlığı yüksek olan bir konudur. Bu destek aslında diğer kadınları yanında hissetme, birlikte olmaktan alınan güç olarak açıklanabilir. Bir diğer anlamıyla bazen de motivasyon kaynağı olabilmektedir.

Mentörlük, kadın girişimciler için frekans yoğunluğu yüksek olmayan bir destek olarak gözlemlenmiştir.

Sosyal Ağ ve Bilgi Desteği: Kadının içinde yer aldığı kuruluşların genelde toplumsal sorumluluk bilinciyle ortaya çıktığı söylenebilir. Gerçi birçok alanda aktif faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının varlığı dikkat çekmektedir. Kadınların faaliyet alanlarını belirleyenlerin yine kendileri gibi iletişim ağlarının dezavantajlarını yaşayan grupları kapsadığı görülmektedir. Örneğin, engelli insanlar daha az işe alınırlar, daha az çalışan insan tanır ve topluma kıyasla daha çok yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Bu insanlar engelli oldukları için çoğu kez toplumdan dışlanmakta veya toplumsal ayrımcılıkla yüzleşmektedirler (Field 2008, 114). Kadınların toplumsal cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle yaşadıkları dezavantajda bazen bu durumla benzer şekilde seyredebilmektedir. Benzer şekilde dezavantajlar nedeniyle kadın girişimciliğini destekleyen sivil toplum kuruluşları faaliyet göstermektedirler.

Kadın girişimciliğini destekleyen Kagider ile yolları kesişen, sosyal girişimci KG1, sosyal girişimci olduğunu, uluslararası bir ödül aldığında fark ettiği bilgisini de vermiştir. KG1 in Kagider hakkındaki yorumu.

KG1”Benim bir sorunum olduğunda ve bunu Kagider ile paylaştığımda o sorunumu çözebilecek olan kimse, hangi kadın bunun üzerine çalışıyorsa hemen koşup geliyor, o sorunumu çözmek için destek oluyor ve ya işbirliği yapacağım hemen Kagider’e danışırım böyle çalışan bir şirket var mı? Hemen birisi çıkıyor ben bu konuda çalışıyorum diyor, bu şirket bu konu da iyidir diyor hemen onunla beraber oluyoruz birbirimize kolay güvenebiliyoruz”(33,evli, lisans, çok).

Eğitim Desteği: Kadın kooperatifi kurucusu KG3 girişimcilik kararında ve sonrasında kadın girişimciliğini destekleyen STK ların eğitim konusunda kendilerini nasıl desteklerini açıklıyor.

KG3”Birinci sırada Kagider ikinci sırada Özyeğin Üniversitesi 10.000 kadın projesi. Kader başta olabilir bu proje yokken ben Kader’den eğitim almıştım. Kader’in Balıkesir Şubesinde AB projesi uygulanıyordu Kadın Farkındalık ve Kadının Siyasette Yeri diye İstanbul da 10 günlük eğitim aldım. Eğitici oldum sonra Kagider eğitimlerine katıldım”(62, evli, lise, denk).

Başka bir kadın girişimci STK ların bilgiye ulaşmada ne kadar önemli olduğunu bundan nasıl faydalanabildiğini aşağıda açıklamakta.

KG8”*Ben işimi kurduktan sonra Kagider’de de aktif olmaya başladım. Orada ki eğitimlere dâhil oldum. Toplantılar her anlamda yeni dokunduğum her nokta da bilgi akışı olarak bana büyük fayda sağladı. Network olarak büyük fayda sağladı. Çok başka dünyalara gözümü açtım*”(46 kadın lisans çok)

KG8”*Verilen eğitimler, ayarlanan eğitimciler, birçok network’e ulaşım imkânı, devlet destekleri olsun bilgi alıyoruz. Gerisi size kalmış, haberinizin olamayacağı birçok imkândan bilgi alıyorsunuz*” 46 kadın lisans çok).

Finans Desteği: Türkiye’de mikro kredi veren en önemli yapılanma israfi önleme vakfıdır. Vakıf Grameen Bank modeli ile mikro kredi vermektedir. Mikro kredi kullanan üç kadın girişimci ile konuşulduğunda bu konudaki desteğin onların yaşantılarında ne büyük öneme sahip olduğu, kadınlar için en büyük engellerden biri olan finans kaynaklarına ulaşım konusunda vakfın nasıl destek sağladığını görüyoruz.

KG9”*Mikro kredi de çok hoşuma gitti 10 sene önce 500 tl çok güzel bir paraydı. Başlarda ufak tefek şeyler almaya 500 oldu 750, 750 oldu 1000, 1000 oldu 1500 2000 çok bunalıp arada çekiyordum*”(62 evli ortaokul denk)

KG1”*Ashoka diye sosyal girişimcilik örgütü var, onlara kaydolduğumda ilk 3 sene finansal destek verdiler*”(33,evli, lisans, çok).

Zihinsel engellilerin ve annelerinin kurucusu olduğu ve çalıştığı kooperatifin başkanı finansal desteğe ulaşma konusunda Kedev aracılığıyla aldığı desteği anlatıyor.

KG7”*Kedev kendisine yönelen grupları bir şeyler yapmak istiyoruz nereye gidelim diyen grupları yönlendirdi.150 bin liradan fazla masraf ettiler. Finans 50 diye bir grup inşaat şirketleri, üst düzey yöneticiler 2.el pazarı kurdular konserler geceler düzenlediler ve bu şekilde yaptılar*”(80, dul önlisans, çok)

Manevi Destek: Kadın girişimciliğini destekleyen STK’lar tarafından kadın girişimcilere sağlanan destekler içinde oldukça yüksek frekans yoğunluğuna sahip manevi destekler. Kadınlar STK ile çalışmalarında birlikteliği önemsedikleri ve bu birlikteliğe değer verdikleri birbirlerinden ve STK’dan manevi olarak beslendikleri gözlemlenebiliyor.

KG8”*Bir kere en büyük katkı Kagider için bahsediyorum, bir kadın girişimci olarak bu zorlu süreçte sizin gibi birçok kadınla birlikte aynı yolculuğu paylaşmanın manevi desteği tarifi mümkün değil. Ben tek değilmişim. Herkes böyle deli zorluklardan geçiyormuş. Herkes hayali uğruna acayip şeyler yapıyormuş orda görmek çok kıymetli* “(46, Evli, Lisans, iyi).

Mikro kredi alan kadın girişimcinin manevi destek konusundaki yorumu ve algısı aşağıda yer alıyor.

KG5 ”Manevi destektir. Manevi olarakda destek veriyorlar. Sanki bir tek parayla değil dediğim gibi. Para herşey değil ama manevi destek de önemli mesela kendine güven sağlıyor. Motive ediyor. Yani yapabilirsin edebilirsin niye yapmayasın diyor. Yani etkiliyor psikolojik olarak da” (36, Evli, İlköğretim, Az).

Diğer STK Üyeleri İle Ortak Çalışmalar: STK üyelikleri devamında yardımlaşmayı birbirine destek olmayı koordineli çalışmayı sağlıyor.

KG8”*Mesela Nanu’nun içinde 5 kadın girişimcinin ürünü satılıyor farklı farklı markalar. Nanu bir kadın girişimcinin markası ben Kagider de isim kuruyorum diye bir eğitimin hem yönetiminde çalışıyor hem de içinde öğrenci olarak katıldım. O öğrenci olduğum 8 hafta boyunca diğer masa etrafında ki kadınlardan 8 tanesi ile işbirliği yaptım. Onların markalarına, ürünlerine kapımı açtım. Mağazalarda birlikte çalışmaya başladık, birleştirmeye karar verdik. Çünkü bir Kagider eğitiminde başka bir hikâye çıktı. Eğitimin içinde mini bir kapsül kendi içinde destek olmaya başladı. Filmleştirdik o sene New York’ta o filmi sunduk. Böyle bir kadın girişimci markası Nanu böyle bir eğitimde başka kadın girişimcileri katarak 38 tane olan kadın girişimci markasını 45’e çıkardı 8’ini daha dâhil etti diye.*

Teknik Destek: Kadınların içinde yer aldıkları kuruluşların diğer bir özelliği de kapsamlı ve bütüncül bir bakış açısıyla hareket etmeleri ve toplumu bir bütün olarak kalkındırmayı hedeflemeleridir (Gittell ve diğerleri, 1999; Steffy, 2008). Genelde kadın ve aile üzerine yoğunlaşan kadının içinde yer aldığı kuruluşların, dezavantajlı durumda bulunan sosyal grupların durumlarını iyileştirme yoluyla toplumsal kalkınmayı bir bütün olarak gerçekleştirme gibi ortak bir hedefi paylaştıkları söylenebilir. Kev de gene benzer nedenlerle kurulmuş ekonomik olarak yetersiz lokasyonlarda kadın liderliğini öne çıkarmayı hedefleyen bir vakıftır. Zaman içinde kadınların kooperatifleşmesi konusunda önemli bir biçimde bilgi ve birikime sahip olmuştur.

Kooperatif kurucularından olan KG4'ün bu konuda ki açıklaması

KG4"Kev'e gittik bu örgütlenme aşamasında tamamen bizim desteğimiz olan teknik desteği Kev verdi"(37, evli, lisans, denk).

Ürün Alım Kolaylıkları: İsrafi önleme vakfı özel sektör ile ilişkileri güçlendirerek aldığı desteklerle Mikro kredi kullanan kadınlara ürün alım kolaylıkları sağlıyor. Bu çok az sermaye ile fakirlikle mücadele eden kadınlar için önemli bir fırsat ve destek sağlıyor.

KG9"*Satış rehberleri var ihtiyacımız olan bir şeyi hafta da 5 lira ve 10 lira ödeyerek alıyoruz. Başka türlü peşin para ile alamazdım. Bazı arkadaşlar alıp satabiliyordum*"(62, evli, Ortaokul, denk)

4.6. Kadın Girişimcileri Destekleyen STK'ların Kadın Girişimciler Üzerindeki Etkisi

Kadının içinde olduğu STK'lar toplumsal sorumluluk işlevleri ile ele alındığında bu kuruluşların faaliyet alanlarını, gelişmekte olan ya da gelişmemiş toplumların daha çok "yoksul", "çaresiz", olarak tanımlanan ve toplumda eşitsizlikleri yaşayan grupların belirlediği görülmektedir. Kümbetoğlu'na göre genellikle bu eşitsizlikten en çok zarar gören ve etkilenenler kadınlardır. Kalkınmanın insani boyutlarının sorgulandığı 1970'li yıllardan beri, toplumsal cinsiyet kavramının gündeme gelmesi sonucunda sivil toplum kuruluşlarının hem

faaliyetlerini hem de projelerini kadın bakış açısıyla hazırladıklarını ve daha çok sayıda kadının yararlanmasını planlandığını belirtmiştir. Kümbetoğlu, 1990'lı yıllarda kadının eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve ekonomik durumunun iyileştirilmesi için; meslek edindirme, okuma yazma ve el becerileri geliştirme gibi benzer çeşitli faaliyetin de bu nedenle yaygınlaştığını açıklamıştır (Kümbetoğlu 2002, 160-3).

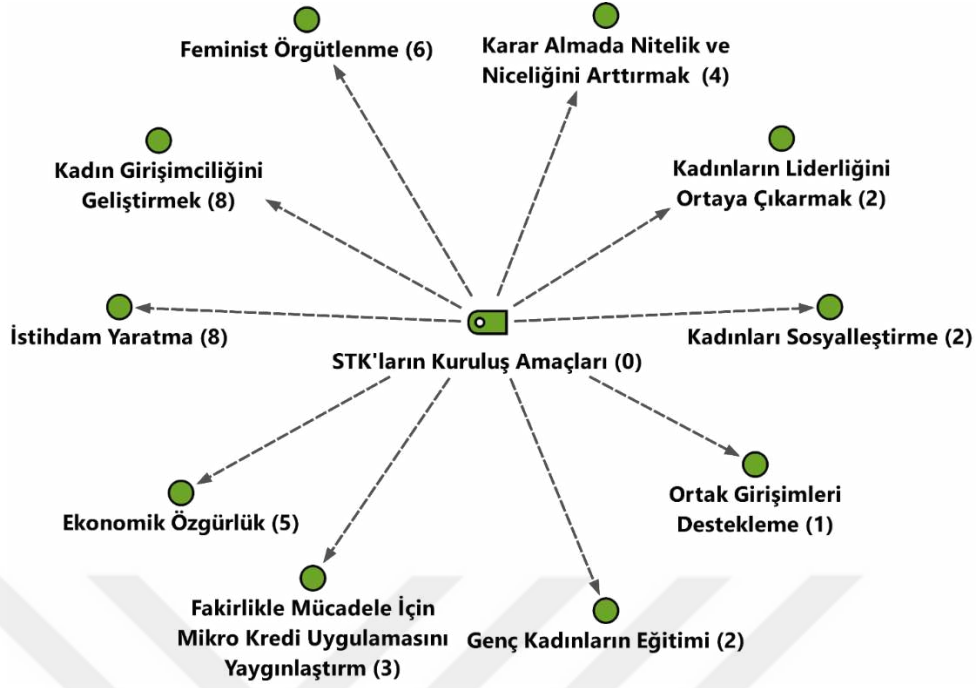
Bu araştırma için, Kadın girişimcileri destekleyen dokuz kadın STK yöneticisinin açıkladığı amaçlar analiz edildiğinde tablodaki sonuçlara ulaşılmıştır.

4.6.1. Kadın Girişimcileri Destekleyen STK'ların Kuruluş Amaçları

Sivil toplum alanında etkinlik gösteren her örgütlenme sivil toplum kuruluşu olarak adlandırılırsa, modern toplumlarda, kar amacı gütmeyen, toplumsal yarar esasına göre çalışan; kamuoyunu aydınlatmak ve yönlendirmek için gönüllük esasıyla hareket eden kuruluşlar sivil toplum kuruluşu olarak değerlendirilmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının en belirgin özellikleri, sadece kendi amaç ve değerlerine hizmet etmeleri, hükümetlerden, kamu kurumlarından, siyasi partilerden bağımsız olmaları, ticari çıkar sağlamamaları, kar amacı gütmemeleri ve merkezi otorite ile vatandaş arasında arabuluculuk yapmalarıdır. (Topsakal,2004). Genel amaçları toplumsal sorunların çözümüne yönelik toplumun harekete geçmesini sağlamaktır.

Toplumsal yarar sağlamak amacıyla kurulmuş olan Kadın girişimciliğini destekleyen STK yöneticileri de kuruluş amaçlarını benzer şekilde ifade etti.

Şekil 8. Kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların kuruluş amaçları

Kadın Girişimciliği Geliştirmek: Kagider yöneticisi kuruluş amaçlarını kısa ve öz açıkladı.

Y4"Kagider 2002 yılında kuruldu; amacı kadın girişimciliğini geliştirmek.

Kedev yöneticilerinden Y7 kadın girişimciliğini ve istihdamını desteklediklerini açıklamakla beraber ana hedeflerinin kadın liderliğini ortaya çıkarmak olduğunu açıkladı.

Y7"Dar gelirli kadınları kendi yaşamlarını iyileştirmek için yaptıkları her türlü faaliyeti desteklemek için kuruldu".

Kadını İstihdama Katmak: Kedv yöneticisi hem girişimcilik hem de istihdamın önemini vurgulamakla beraber bu amaçlara en yoğun biçimde kadın kooperatiflerini destekleyerek ulaşabildiklerini örgütlü bir kalkınma modelini ve kadın liderliğini ön plana çıkarmak istediklerini vurguladı.

Y7 "Türkiye de kadın girişimciliği ve Türkiye'deki İstihdamın çoğalması için mücadele eden hem kadına, hem erkeğe eşit fırsatlar sunabilen, bir girişim politikasını hayata geçirmeye çalışan bir sivil toplum kuruluşu".

Feminist Örgütlenme: 1980'ler ve sonrası feminist teoride postmodern teorilerden kaynaklı çok kültürlülük vurgusunu yaptı. Bunun devamında giderek daha özgül ve kadınlar arasındaki farklara dikkat çeken, cinsellik farklarına daha özenli yaklaşılan yıllardır. Özellikle Avrupa ve Amerika'da kadın araştırma merkezinin bulunmadığı üniversite yok gibidir. Kadınlarla ilgili akademik çalışmaların sürdüğü ama feminist eylemlerin azaldığı bir dönem olarak ifade edilebilir. Feminist kuram ve pratik yaşam dünyanın birçok yerinde kendine taraftar buluyor. "farklılığa karşı eşitlik"yanlısı oryantalist eleştiri de varlığını sürdürüyor.

Görüştiğimiz Kadın girişimciliğini destekleyen STK'larda feminist yaklaşımın yoğunluğu azımsanamaz ölçüde gözüküyor.

Y6"Kadın siyasetçilerin görünür olması ve kadın siyasetçi sayısının ve niteliğinin artmasını kendine dert edinmiş bir dernektir. Ve de tüzüğü yazılırken koyduğu kurallar bir feminist örgütlenmeye uygundur".

Ekonomik Özgürlüğü: İsrafi önleme vakfının kuruluş amacı fakirliği önlemek amacıyla kadınlara mikro kredi vermek. Y1'in bu konuda ki açıklaması

Y1" Mikro kredi dar gelirli kadınların kendi kendilerine gelir getirecek faaliyette bulunması için 2003 yılında Diyarbakır Sur'da başlatılmıştır".

Karar Almada Nitelik ve Niceliği Arttırmak: Ka-der yöneticisi amaçlarını açıklarken kadınların en tepe de karar alma mekanizmalarının içinde olması gerektiğini böylece kadını ilgilendiren her konuda kadınların bakış açıları arasında olacağını bu nedenle bunu çok önemsediklerini ifade etti ek olarak bu bakış açısı kadın girişimciliğini de doğrudan ve dolaylı etkileyecek.

Y6" Kader tamamen kadın siyasetçilerin görünür olması ve kadın siyasetçi sayısının ve niteliğinin artmasını kendine dert edinmiş dernektir.

Fakirlikle Mücadele için Mikro Kredi Uygulamasını Yaygınlaştırma: Türkiye israfi önleme vakfının en temel amaçlarından biri fakirlikle mücadele etmek. Bu konuda ise en büyük güvenceleri kadınlar. Çünkü vakıf yöneticisinin kadınlar konusunda ki en önemli öngörüsü kadının elde ettiği geliri ailesi ve çocukları için

harcayacağı ve yatırıma devam edeceği yönünde. Bu nedenle amaçları fakirlikle mücadele gibi kapsayıcı bir konu olmasına rağmen mikro krediyi sadece kadınlara veriyorlar.

Y5“Biz Türkiye İsrâfı Önleme Vakfı olarak kendi tüzüğümüzü değiştirdik. Gıda Bankacılığı ve mikro kredi faaliyeti de yapıyor diye tüzüğümüzde yerleştirdik”.

Kadın Liderliğini Ortaya Çıkarma:Y7”Bizim derdimiz kadınların kendi liderliklerini ortaya çıkarmak. Kadınların liderlik alacaklarını kendilerinin kontrol edecekleri bir yapı oluşturmaya çalışıyoruz”.

Genç Kadınların Eğitimi: Kagider yöneticisi elbette temel amaçlarının kadın girişimciliğini desteklemek olduğunu bununla birlikte kadınların gelecekte varoluşları için bu eğitimlerin amaçları içinde yer aldığını açıkladı. Y4”Özellikle genç kadınların eğitimi, genç kadınların üniversite ile yüksek Öğrenimden mezun olurlarsa %78 iş hayatına dâhil oluyorlar. O zaman daha çok genç kadın üniversiteye gitsin ve mezun olan orada da bir handikap var. Üniversite de ki kızlarla araştırma yapıyoruz. Neden üniversiteye gidiyorsun diye %60 ı daha iyi koca bulmak için. Dolayısıyla burada ki genç kadınlara örnek olmak, rol model olmak, destek olmak, onlara nasıl cv yazılır, nasıl özgüvenli olunur, nasıl başatılır, nasıl hayata hazırlanılır onları öğretmek”.

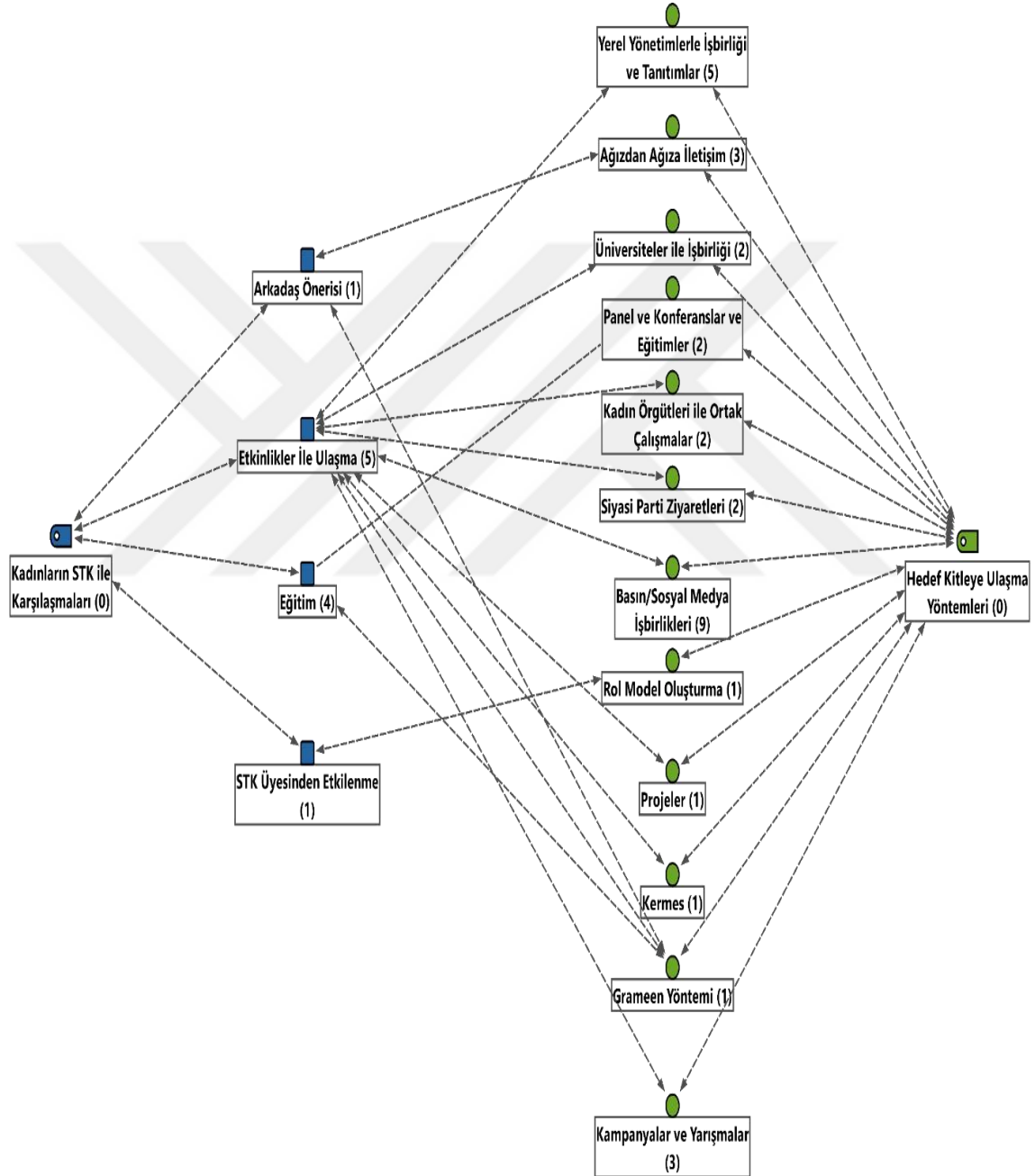
Kadınları Sosyalleştirmek: Diğer mikro kredi yöneticisi kadınların sosyalleşmelerinin kadın girişimcilere geri dönüşünün çok olumlu olduğunu bu nedenle bu konuyu da desteklediklerini açıkladı.

Y1”Kadınların kendi ayakları üstünde durabilmesi için Mikro Krediden kredi alan kadınların özgüvenleri her şeyden önce yerine geliyor. Kadın sosyalleşiyor. Hiç bir insan içine karışmamış kadın mikro krediden sonra sosyalleşmiş oluyor”.

4.6.2. Kadın Girişimciliğini Destekleyen STK’ların Kadınlara Ulaşma Yöntemleri ve Kadınların STK ile Karşılaşmaları

STK’lar amaçları doğrultusunda hedef kitlelerine ulaşmak için çeşitli yöntemler izliyorlar. Bu yöntemlerle kadınlara girişimci olma istihdama katılma veya

içlerindeki lideri ortaya çıkarma konusunda destek olmaya çalışıyorlar. Biz bu tabloda STK ların kadınların girişimcilik konusundaki faaliyetlerine başlarken ve STK ya katılma kararlarında nasıl etkili olabildikleri sorusuna yanıt aradık. Elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda ifade edilmektedir. Bu analizler STK ile karşılaşmış ve etkileşime girmiş kadınları kapsamaktadır.

Şekil 9. Kadın Girişimciliğini Destekleyen STK'ların Kadınlara Ulaşma Yöntemleri Ve Kadınların Bu STK'lar İle Karşılaşmaları

Arkadaş Önerisi

Çevre ve arkadaşlar girişimci olma ve STK ile iletişime geçme konusunda etkili olabiliyor. Arkadaş önerisi yoğunluğu en yüksek olan etken olarak görülmektedir. Girişimcilerin, kadın girişimciliğini destekleyen STK ile nasıl karşılaştıkları sorusuna verdikleri yanıt “arkadaş önerisi” STK’ların kadınlara ulaşma yöntemleri arasındaki cevaplarında yer alan yanıt “ağızdan ağıza iletişim” ile örtüşebilmekte.

Mikro kredi verirken uygulanan Grameen yönteminin mahallelerde kadınların birbirini desteklemesi ile gerçekleşmesi arkadaş önerisinin frekans yoğunluğunun yüksek olmasına neden olabileceği gözlemlenmektedir.

KG5”Gülümser abla vesilesi ile tanıştım. Benim eşim pazarcı Gülümser Abla anası gibidir, annesi kadar hürmet gösterir. Buraya gelip giderken Gülümser Abla ile tanıştım. Ne yapıyorsunuz ne ediyorsunuz derken gruba girdim”.

KG8”Kadınlar birbirlerine bahsederek yayılıyor STK’lar özellikle bizim gibi kadın girişimci derneği ise burada gene bir kadın dostu reklamcı iken o zaman da duymuştum 2006 yılında yine bir kadın dostum seninde olman lazım dedi”.

Kadınların STK ile ilişkisinin arkadaş önerisi ile başlama durumunda STK’nın hedef kitleye ulaşma yöntemleri arasında bulunan”ağızdan ağıza iletişim, Grameen “ olabileceği görüldü.

Ağızdan Ağıza İletişim: İsrafi önleme vakfı ve kedeve yöneticisinin bu konuda verdikleri yanıtlar da benzer şekilde ağızda ağıza iletişimin önemini destekliyor.

Y1- En güzel yöntem bizim sistem de 5 kadınla başlatıyoruz, grup eğitimleri en güzel reklam kulaktan kulağa olandır kadın kadını getiriyor, kadın kadını doğuruyor. Biz 5 kadın ile derse başlıyoruz, siz hiç arada saha çalışması yapmasanız bile o kadın ona söylüyor. Gelsen de katıl diye 5 kadın 5 kadın daha getiriyor 15 kadın oluyor. Garip kendiliğinden çoğalıyor.

Y9- Kadınlar hala arıyor bizi tatbiki de birinden duyuyor, diğer kooperatifi görüyor, arıyor, soruyor. Arıyorlar İzmit te çalışma yapmıştınız diyor biz de kooperatifleşmek istiyoruz diyor arıyor, soruyor.

Grameen: Profesör Muhammad Yunus, yoksulluk döngüsünü kırmak için bir mikro kredi yaklaşımı geliştirirken, mikro kredinin etkinliğini artıran özel bir yöntem de geliştirdi. Bu, Grameen Yöntemi olarak bilinir oldu.

Grameen Research Inc. açıklamasına göre, Grameen yaklaşımı, grup ödünç verme modeline, borçluları haftalık grup toplantılarına dâhil ederek sosyal sermaye üreten güçlü bir sosyal ağı teşvik eder. Bu destek ağları, kadınları işlerini genişletmeleri, kredileri geri ödemeleri ve yalnızca mali sermaye sağlayarak mümkün olmayan şekillerde gelişmeleri için güçlendirir.

Grameen yöntemi ayrıca, tarama ve izleme sorumluluğunu borçluların kendilerine yükler ve böylece bu programın uygulama maliyetini düşürür.

Türkiye’de mikro kredi verme İsrâfi Önleme Vakfı tarafından uygulanmaktadır. İsrâfi Önleme Vakfı yöneticisinin açıklaması aşağıda yer almaktadır.

Y5”Muhammed Yunus geliştirdiği Grameen yaklaşımımızda en fakir mahalleye gidiliyor en fakir kadın bulunuyor ona benzer şartlarda 4 kadın daha buluyoruz 5 kadından bir grup oluşturuyoruz müteselsil kefil sistemi. Bu grup sadece birbirini destekleyen bir dayanışma grubu oluyor”.

Etkinlikler ile Ulaşma:

Kadın girişimcilerin STK ile karşılaşmalarında bahsi geçen frekans yoğunluğu en yüksek etkilerden biri “STK’ların gerçekleştirdikleri etkinlikler”dir. Kadınlara ulaşan bu etkinlikler; yerel yönetimlerle işbirliği ve tanıtımlar, Üniversiteler ile işbirliği, Panel konferans ve eğitimler, Kadın Örgütleri ile Ortak Çalışmalar, Basın Sosyal Medya İşbirlikleri, Projeler, Kermes, Grameen, Kampanyalar ve Yarışmalar ve Siyasi Parti ziyaretlerinden oluşmaktadır. Bütün bu etkinlikler kadınlara ulaşmaktadır ve kadınlar bu etkinlikleri olumlu

değerlendirmektedirler. Aşağıda kadın girişimcilerin bu konudaki söylemleri yer alırken devamında da STK yöneticilerinin bu etkinlikleri gerçekleştirmeleri konusundaki yorumları yer almaktadır.

KG1”2004 yılında şirketi kurduğum zaman Kagider’ i yeni yeni duymuştum. Kagider’ in Garanti Bankası ile Kadın Girişimci yarışmasına başvurdum daha sonra iki kez daha başvurdum”

KG4”Çocuğumu Moda parkında oynatırken satış yapan kadınları gördüm bende annelik yüzünden işi bıraktığım için ve boş duramadığım için etamin kolye ve broşlar yapıyordum. Onları nasıl satarım diye görevli ile konuştum. Görevli dedi ki bu dayanışma ağı sadece para kazanmak için değil sen katıl başka güzel şeylerde olacak dedi. Bende Belediye ye başvurdum. Kdv ile tanışmamda belediye vasıtasıyla oldu”.

Kadınların STK ile ilişkisinin etkinlikler ile başlama durumunda STK’nın hedef kitleye ulaşma yöntemleri arasında bulunan ”Basın sosyal medya işbirliği- yerel yönetimlerle işbirliği ve tanıtımlar,-üniversiteler ile işbirliği- projeler-kermes-kampanyalar ve yarışmalar- siyasi parti ziyaretleri- kadın örgütleri ile ortak çalışmalar” olabileceği görüldü.

Yerel Yönetimle İlişkiler: Kadın girişimciliğini destekleyen STK’lar kadınlara ulaşma konusunda yerel yönetimlerle işbirliği konusunda yerel yönetimlere ihtiyaç duyuyor.

Y1”Hangi mahalle de hangi kadın almışsa onun kadın kolları ile görüşerek ulaşmaya çalışıyorum. Muhtarlar aracılığıyla da onlara ulaşmaya çalışıyorum.

Y7”Epey zamandır biz ulaşmaya çalışmıyoruz, kadınlar bizi aramaya başladılar. Özellikle kooperatif kurma meselesinde kadınlar bizi arıyorlar, kooperatif kurmak istiyoruz diye. İlk başlarda İstanbul da mahallelere giderek toplantılar yaparak yapıyorum, kadınlarla konuşuyoruz, yerel yönetimlerle konuşuyoruz burada ne potansiyel var neler yapabiliriz diye

Kampanyalar ve Yarışmalar: Bu konuda Kader ve Kagider yöneticilerinin yanıtları aşağıda kadınlara nasıl ulaştıklarını açıklamaktadır.

Y6"Öncelikle bir yöntem bulmamız gerekiyordu. Biz o yöntemi öncelikle kitaplar sonra da kampanyalar bunun bir nedeni de aramızda çok fazla kadın olması. Biraz da yeni yöntemleri kullanmaya merak. İnovasyon Kader'de çok önemli bir damardır. İnovasyon ilk kampanyamız bıyıklı kampanya; kadınlara bıyık taktık.2002 de yaptığımız ilk ve ses getiren kampanyalardan biridir. Birçok versiyonu yapıldı, kadınlar bıyık taktı dolaştı, gazete de röportaj yaptı. İş kadınları bıyık taktı, Polonya izin istedi, Fransa izin istedi kullandı aynı kampanyayı. Bu sesimizi duyurmanın bir yoluydu. Bu kampanya önemiydi. Biz bunu keşfedince dedik ki bu kampanyalar ulaşıyor birilerine, bu kampanya işi devam etti. Her yerel ve genel seçimde kampanyaları Ka-der yaptı, görünür kıldı hem oturttu hem de sesimizin daha yüksek çıkmasını sağladı.

Y2"Şimdi yarışmalar da 13 yıldır sürdürülebilir olması yaptığımız işin sürdürülebilir olması artık onun bir kimliği oluyor. Garanti Bankası BBVA ve Ekonomist ile 13 yıldır sürdürüyoruz. Türkiye'nin kadın girişimci yarışmalarının topluma etkisi var.

Üniversiteler ile ilişkiler: STK lar kendilerini tanıtmak ve anlatmak için üniversite ziyaretlerine ve gençlere önem veriyor. Bu konuda Kagider ve Kader yöneticisinin yanıtları aşağıdadır.

Y4" Üniversitelere yönelik gidiyorum, ziyaret ediyorum.

Y8"Siyaset okulları ve siyaset Akademileri üniversiteler ile beraber alıyorum.

Basın Sosyal Medya İşbirliği: STK'ların kendilerini anlatma ve kadınlara ulaşma konusunda başvurdukları yöntemlerden bir diğeridir. Sırasıyla aşağıda Ka-der, Kagider ve Kedv yöneticilerinin yanıtları aşağıdadır.

Y2- Bizim çeşitli ilanlarımız var mesela, eğitim ilanlarımız var, bunu basında da sosyal medya da da duyuruyoruz ve bütün bunlara 17 senenin getirdiği büyük bir

network ağıda var. Dolayısıyla her bir yaptığımızı her bir duyurumuzu da bu network ağında da duyuruyoruz.

Y4- Kamuoyuyla konuşuyoruz basın, dijital medya tamamen farkındalık yaratmak için, onlara diyoruz ki iş hayatında kadının olması lazım, eğitimde olması lazım.

Y9- Kadınlar bize e-mail atabiliyor, internetten bulabiliyor, instagram da bulabiliyor. Genellikle arıyorlar. Televizyonda ki programlar, reklam filmi çekildi.

Kadın Örgütleri İle Ortak Çalışmalar:

Y6- Kadın hareketinden çok destek aldım. 2004-2006 yılları kadın örgütleri çoğalmıştı, hem çalıştıkları alanlar uzaklaşmaya başlamıştı. Buralarda kadın örgütlerden çok destek aldık birbirimizden çok öğrendik. Ka-der de kendimizi Türkiye kadın hareketleri içinde biri olarak görür iş paslaştık. Kadın hareketlerinin emeği var.

Projeler:

Y3- En başarılı noktamız paydaşlarımız ve destekçilerimiz bize projemize inanıyorlar hızlı aksiyon alan, enerjiye geçen sonuç odaklı projeler ve sürdürülebilir projeler yapıyoruz. Bakın şu çok önemli dolayısıyla her bir projemiz ayrı bir konu ve özelliği oluyor.

Kermes:

Y1- Kermes aracılığıyla belediyelerin belirlediği yerlerde sosyal sorumluluğu olan A.V.M. lerde kermesler düzenliyoruz. Ürünlerini satıyorlar burada hem kendi parasını kazanıyorlar hem de mikro kredi reklam yapmış oluyorlar. Mikro kredi önlükleri giyiyorlar.

Siyasi parti ziyaretleri

Y6”bütün siyasi partilerin neredeyse bütün ilçe teşkilatlarını bütün kadın kollarını senelerce gezdik ziyaretler yaptık”

Eğitim-Mentörlük ve Öğrenme:

G3- Balıkesir il kadın girişimciler var o arada başkan yardımcısı oldum. Bana mail geldi Kagider işimi kuruyorum eğitimi alıyorum ilgi duyan arkadaşlara duyurulur dedi oradan bütün müracaatımı yaptım ve eğitime katıldım sonra mentör ol projesi için mail geldi başvurdum.

Kadınların STK ile ilişkisinin eğitimler ile başlaması durumunda STK'nın hedef kitleye ulaşma yöntemleri arasında bulunan panel, konferans ve eğitimler, Grameen çalışmalarının olabileceği görüldü.

Yerel Yönetimle işbirliği ve Tanıtımlar:

Y1” Halk Eğitimler hepsi kursiyer hepsi bir şeyler öğreniyor. Kadınlar ama sermaye noktasında sıkışıyorlar. Biz bugün yerel Halk Eğitim müdürleriyle görüştük, birçok kadınıımız var sermayeye çok güzel el emekleri var ama sı yok. Çarşamba günü yüzün üzerin de kadın var bunların hepsine mikro kredi sunumu yapacağız”.

Y6”Halk eğitim merkezlerinde konferans ve seminerlerde Belediyeler aracılığıyla ulaşıyorum”.

Panel Konferans:

Y6” Bir şehirde bir kadın derneği konferans yapmaya kalkıştığında, biz İstanbul’dan kalkıp gittik. Orada ki kadınlarla bu vasıtaıyla tanışalım konuşalım diye. Benim mesela Türkiye’de gitmediğim beş il kaldı”.

STK Üyesinden Etkilenme:

Kadın girişimcilerin yanıtlarında STK ile ilişkinin başlamasında “STK Üyesinden Etkilenme” ifadesine karşılık, STK nın hedef kitleye ulaşma yöntemleri arasında bulunan”rol model oluşturma “çabasının uygun olduğu analiz edildi.

KG2 ”Bilinçli bir şekilde başlamadı. Kagider diye bir şey varmış üye olayım gibi başladı. Tamamen Sanem Hanımdan, o dönem Kagider Başkanından etkilenmemle başlayan bir süreç oldu”.

Rol Model: Rol model olma konusunda bir Kagider yöneticisinin yorumu aşağıda bu konuyu destekler nitelikte.

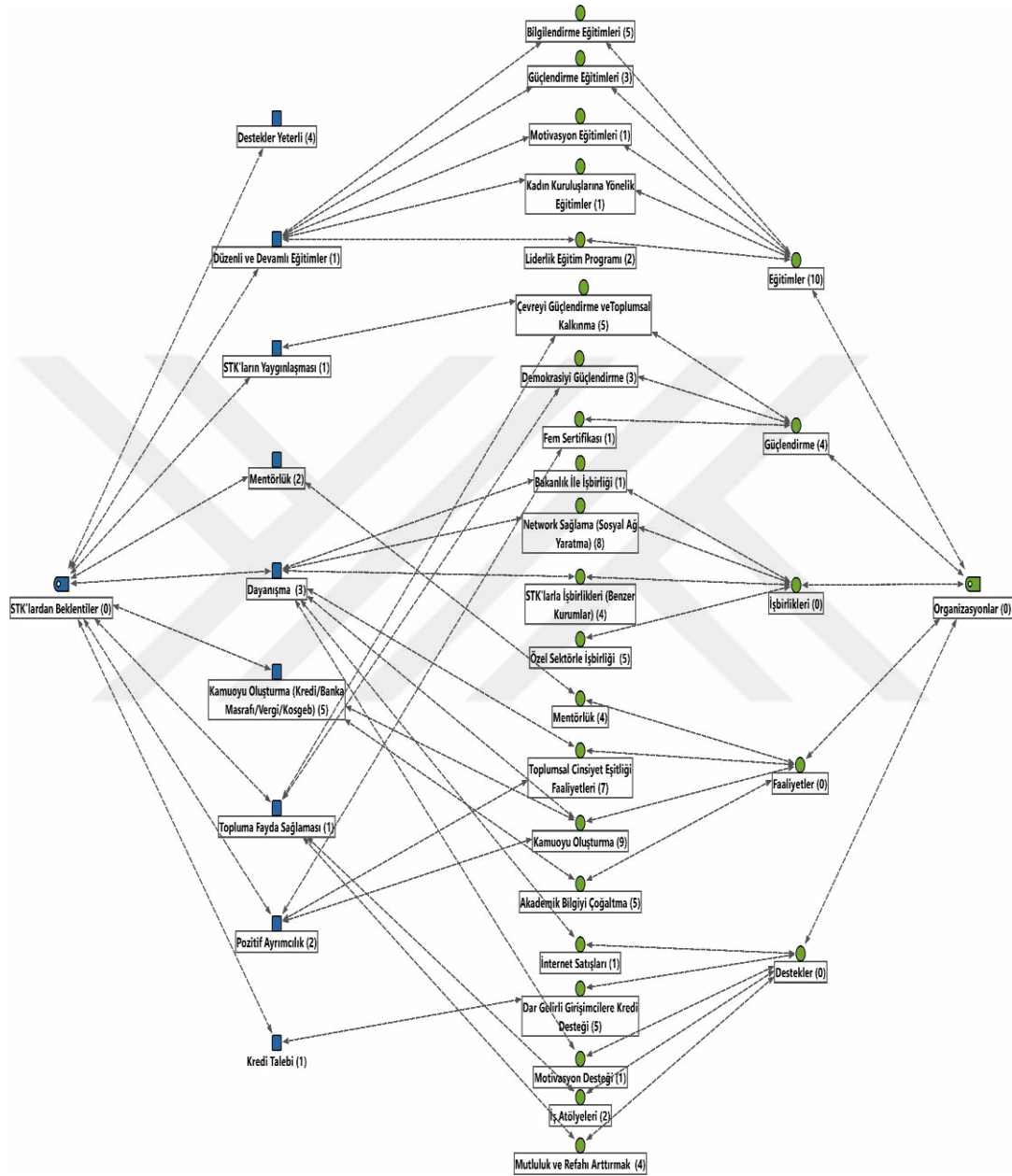
Y2 ”*Rol model eksikliği kadınların özellikle motivasyon ve özgüven eksikliği aşağıya çekiyor dolayısıyla rol model çok önemli. Şimdi girişimci yarışmalarıyla desteklediğimizi yarışmaya kazananlar topluma mal oluyorlar hele şimdi iletişim ağları çok değişti. Sosyal medya çok farklılaştı. O rol modellerle baktıkları zaman diyorlar ki bende yapabilirim. Rol modellerinin hikâyelerini dinleyip o girişimcilik sürecinde ki hikâyeler başka kadınlara ilham oluyor. İlham veren kadınlar ve rol modeller çoğaltılırsa toplumda ki değişim o zaman başlıyor. Kadın girişimcilerin artık kadınlarında bir şey yapabilirim özgüveni de, rol modeller ne kadar çoğalırsa o kadar iyi*”

4.6.3. Kadın Girişimcilerin STK’ lardan Beklentileri ile Kadın Girişimciliğini Destekleyen STK’ların Gerçekleştirdiklerinin Uyum

Kadınların içinde yer aldıkları kuruluşların bir özelliği de kapsamlı ve bütüncül bir bakış açısıyla hareket etmeleri ve toplumu bir bütün olarak kalkındırmayı hedeflemeleridir. Dolayısıyla kadının içinde yer aldığı STK’lar da dezavantajlı durumda bulunan sosyal grupların iyileştirilmesini benimseyerek toplumsal kalkınmayı bir bütün olarak gerçekleştirme ortak hedefini paylaştıkları söylenebilir.

Bu durumda Kadın girişimciliğini destekleyen STK’lar çeşitli faaliyetler, projeler, eğitimler, işbirlikleri, kadına özel destekler ve güçlendirme projelerini gerçekleştirmektedirler. STK’lar tarafından bütün bu yapılanlar kadın girişimcilerin beklentileri ile ne kadar örtüşüyor diye bakıldığında bunun örtüştüğünü aşağıdaki örnek cevaplara bakarak olumlu olarak ifade edebiliriz. Burada STK faaliyetlerinin kadın girişimcilerin beklentilerini karşılama konusunda örtüştüğünü düşündüğümüz faaliyetlerin birçoğu birkaç beklentiye karşılamakta yani özünde bu karşılaştırmalar geçirgenlik içermekte ama bu örtüşmeler birbiri ile en çok çakışan beklenti ve faaliyetler olarak değerlendirmek mümkündür. Ayrıca aşağıda yanıtları olan

kadınların zaten hâlihazırda STK desteklerinden yararlandığı ve yararlanmaya da devam ettiği göz önünde bulundurulmalı.

Şekil 10. Kadın Girişimcilerin STK' Lardan Beklentileri İle Kadın Girişimciliğini Destekleyen STK'ların Gerçekleştirdiklerinin Uymu

Destekleri Yeterli Bulmak:

STK desteklerinden yararlanan kadın girişimcilerin bazıları yapılanları yeterli bulduğunu ifade etti. Burada dikkat çekici olan genellikle mikro kredi kullanan girişimci kadınların destekleri yeterli bulduğudur.

KG5”Kadınlar her şeyi yapabilir biraz girişimci ruh lazım. Her türlü destek olabilir kendime güvensen dükkân açmaya kalksam kredi imkânı olsun girişimci kredisi olsun her şey çıkıyor. Kendilerine güvenmeleri lazım aslında güvenseler her türlü destek var”.

KG6”Gayet güzel projelere imza atıyorlar gençler için iyi çok iyi şu anda. Daha da güzel projeler yapmaya başladılar. Bunlarda yükselmeye başladılar iş yapan bayanlar için”

Kamuoyu Oluşturulması İsteği:

Toplumdaki birey ve topluluklar, çeşitli ilgi ve çıkarlarında daha etkili olabilmek için diğer bireylerle dayanışmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaç nedeniyle insanlar, sivil toplum kuruluşlarının çatısı altında bir araya gelebilmektedirler. Sivil toplum kuruluşları da bu üyelerin sorunlarını, gereksinimlerini, istem ve taleplerini topluma iletmektedirler. Bu açıdan sivil toplum kuruluşları her şeyden önce, ilgili konularda, ‘toplumda kamuoyu oluşturma’ gibi bir işlevi yerine getirmektedirler.

Yapılan görüşmeler bize en yoğun beklentinin kamuoyu oluşturma yönünde olduğunu gösterdi. Kadınların kamuoyu oluşturma konusundaki beklentileri STK lar tarafından kamuoyu oluşturma akademik bilgiyi çoğaltma faaliyetleri ile karşılanmaktadır.

Kadınların STK’lardan beklentileri arasında yoğunluğu en fazla olan “Kamuoyu oluşturma (kredi, vergi, bank masrafı, kosgeb ve diğer devlet teşvikleri) konusunda ki beklentiyi karşılamak için STK’ların kamuoyu oluşturma ve akademik bilgiyi çoğaltma faaliyetleri yer alıyor.

KG8” Banka kredilerinin, banka desteklerinin yanında girişimciler en çok 2 ortak, yaşadığı yer sermayeye erişimdeki destekler, devlet destekleri, Kosgeb destekleri, banka destekleri bunları kadınlara özel daha farklılaştırılmış hale getirilmesi için çalışılabilir. Şu anda sözde destek var”.

KG3”Kadın kooperatifleri krediye ulaşamıyor. Türkiye’de kadın kooperatifleri için yeniden Devlet tarafından yasa düzenlenmesi gerekiyor. Çok sıkıntıları var. Kadın kooperatifleri her sene genel kurul yapıyorsunuz oralarda vergi dairelerinde paralar büyük ödemeler”.

KG3”Bankadaki masraflar alınmıyor olabilir, böyle bir sürü yapılabilecek şey var”.

Kamuoyu Oluşturma: Birey ve topluluklar, çeşitli ilgi ve çıkarlarında daha etkili olabilmek için toplumun diğer bireyleri ile dayanışmaya gerek duyarlar. Sivil toplum kuruluşları üyelerinin beklenti ve gereksinimlerini, istem ve taleplerini topluma iletmektedirler. Bu açıdan bakıldığında sivil toplum kuruluşları öncelikle ilgili konularda, “kamuoyu oluşturma” gibi bir işlevi gerçekleştirirler.

Sivil toplum kuruluşları, etkinlik ve faaliyetleriyle ilgili oldukları konularda toplumu bilinçlendirerek kamuoyu oluşturup faaliyet amaçları doğrultusunda baskı unsuru olabilirler. BPW derneği de benzer çalışmalarda bulunduğunu aşağıda ifade etmektedir.

BPW yöneticisi Y3” Zaten hemen lobiciliğe başladım Network ü artırmak için Ankara politika merkezi olduğu için politika siyaset yabancı misyonerler büyükelçilikler zaten konusunda çalıştım, Avrupa projeleri yapıyordum dolayısıyla bu şekilde yapılandık”.

Akademik Bilgiyi Çoğaltma: Ka-der kurucularının içinde akademisyenlerin olması akademik bilgiyi çoğaltma konusunda çalışmaların stratejik bir karar olmasına neden olmuştur. Bu da daha temelleri sağlam bir kamuoyu oluşturma sistemiği sağlamıştır.

Y6 "Ka-der'de biz bu çalışmalara başladığımızda mesela ortalıkta çok fazla yayın yoktu. Kadın ve siyaset meselelerinde hep yabancı kaynaklardı. Bulup çevirmek durumundaydık. Şirin ve arkadaşları ilk başta işe başlarken şunun makalesini okuduk bunun makalesini okuduk. Bunlar hep çeviri Fransızcadan ve İngiltere'den gelme. Ka-der çalışmaya başladığı zaman biz akademisyenlere bilgi ısmarlamaya başladık. Şunu öğrensek ne iyi olur. O zaman elimizin altında Google internet yok. Falan yok filan yok. Üniversitelerde çok fazla kadın var. Tez yazıyorlar araştırma yapıyorlar. Mesela dünyanın hangi ülkelerinde kota var. Kim memnun kim bundan memnun değil. Bunu öğrenelim. Belediye kanununu çalışmaya başladık. Beldiye kanunlarında kadınlara uygun ne var ne yok. Ne koyabiliriz belediye kanununa gibi. Böyle şeyler ısmarladık akademisyenlere. Akademi bu konularda çalışmaya başladı. Bu ne büyük zenginlik! Bugün ne biliyorsak onlar sayesinde biliyoruz. Ama çünkü o bilgiyi istedik biz".

Mentörlük Talebi

Kadınların STK'lardan beklentileri arasında yoğunluğu olan "mentörlük" konusunda ki beklentiye karşılık için STK'ların mentörlük konusunda ki faaliyetleri yer alıyor.

Girşimci kadınların talep ettiği yoğunluğu yüksek sayılabilecek diğer bir konu mentörlük ihtiyacı ki bu da STK lar tarafından faaliyetleri arasında olduğunu söyledikleri bir uygulamadır. Bu konuda nasıl çalıştıklarını Kagider yöneticisi açıklamaktadır.

KG4" Birçok konuda size destek olabilir. Mağazacılık konusunda, restoran, cafe işletmeciliği konusunda ürün geliştirme tasarım desteğine de ihtiyacımız var, uzun soluklu güvenebilir, bize çok destek verecek birine ihtiyacımız var. Ham maddeye ulaşmak, yeni pazarlara ulaşmak tanıtım, dijital medya konusunda bizim yaptığımız her işle ilgili bize yardımcı olabilecek, paylaşımda bulunabileceğimiz biri, mentor ihtiyacımız var. Şurada şu firmada bir tanıdığımız var bile bizim için faydalıdır. Kurumlarla bir arada olabiliriz, bizi yönlendirebilir sponsorluk getirebilir gibi".

Mentörlük: Mentörlük görüşülen STK'ların çoğunda uygulaması olan bir konu. Kagider bu konuya önem veren kadın girişimciliğini destekleyen STK'lardan biri. Aşağıda Kagider yöneticisi bu sistemin nasıl uygulandığını anlatıyor.

Y4 *"Birde bu eğitimlerin yanında mentörlük çalışmaları var. Yani ben 5 yıldır iş sahibiyim. İşimi nasıl büyüteceğimi bilmiyorum. O zaman farklı bir sektörden olan bir kadınla o kadını eşleştiriyoruz. Bir yıllık programlar. Bunlar ayda bir bir araya geliyorlar her ikiside eğitim alıyorlar. Mentör ve menti olarak. Ben de bir mentörüm. Ben de eğitim aldım. Bir araya geliyor üç saat harcıyoruz. O işi A noktasından B noktasına nasıl götürüyorsuna çalışıyoruz. Düzenli toplantılar raporlanıyor. Bir yılın sonunda herkes bunu raporluyor. Son yaptığımız mentörlük çalışmasında % 20 kadın yeni ofis taşıdı. % 30 karlılık artışı gözükte. Bunlar kadın girişimciler için yaptığımız".*

Dayanışma Talebi:

Çaha'nın deyimiyle, "Sosyal örgütler bireylere bir aidiyet duygusu kazandırarak onları yalnızlıktan kurtarır, böylece toplumsal sıkıntılarını bertaraf etme noktasında kendilerine bir dayanak oluşturur." (Çaha,1998c,s.24). Kadın girişimciler de benzer duygularla dayanışma beklentilerini dile getiriyorlar.

Toplumdaki birey ve topluluklar, ilgi ve çıkarlarında etkili olabilme konusunda diğer bireylerle dayanışmaya gerek duymaktadırlar. Kadın girişimcilerin de benzer şekilde dayanışma konusundaki beklentilerini onları destekleyen STK'lar işbirlikleri ile sağlamaya çalışıyorlar. Bunlar sosyal ağ yaratma, başka STK'lar ile işbirliği, özel sektör ile işbirliği, kamu kurumları ile işbirlikleri. Dar gelirliler için kredi olanakları ki bu israfi önleme vakfı tarafından mikro kredi sistemi içinde uygulanmakta. Bununla beraber STK'lar çeşitli destekler sağlıyorlar iş atölyeleri kurmak, internet satışları ile desteklemek ve motivasyon desteği gibi.

KG8 *"Karakter olarak hiç bir şey beklemeyen biri olduğum için kafam öyle çalışmıyor. Benim gönüllü yanım çok kuvvetli. Ben almak için değil de vermek için geldim aynı zaman da aldım çok değerli insanla dost oldum".*

KG7 bir kooperatif kurucu başkanı ayrıca hem kadın hem de sosyal girişimci olması nedeniyle resmi daireler üzerinde kamuoyu oluşturma konusunda ilgili. Diğer STK'larında dayanışma içinde birlikte çalışmasının önemine inanıyor.

KG7”*Dayanışma içinde olmak ilk adımı da attık diyelim. Fikir birliği olur eylem birliği olur konu etrafında birlikte hareket etmek amaca ulaştırır diye düşünüyorum*”.

İşbirlikleri: Sosyal ağ (network) sağlama konusunda Kedv yöneticisi Y7 ”*Buluşmalar organize ediyoruz, kadın kooperatifleri için onları il düzeyinde, bölge düzeyinde, ulusal düzeyde bir araya getiriyoruz. Yılda bir bu ulusal buluşmaları organize etmeye çalışıyoruz. Orada tüm kadın kooperatifleri bir araya geliyor hem deneyim paylaşıyorlar. Kadın kooperatifleri önceliklerini gündeme getirmek için oturumlar oluyor. Bakanlıklardan özel sektörden paydaşları davet ettikleri toplantılar oluyor. Burada amaç farklı sektörlerle kadın kooperatiflerini buluşturmak oluyor*”.

Kagider yöneticisi Y2”*Girişimci kadınların pazara erişimi konusunda da problemleri var. Burada da eğitim veriyoruz mentörlük yapıyoruz. Pazara erişim konusunda destek oluyoruz. Bütün bu süreçleri yaşayan kadınlar birbirine destek. Bir damla atıyorsunuz dalga dalga yayılıyor*”.

Kader yöneticisi Y6 ”*Kadınların ulaşamadıkları derneklerle bağ kurmasını sağlıyoruz. Kadın hareketinin bir parçası olduğumuz için iyiyi oradan oraya taşıyoruz. Bir konferansa bir kadın gelip girişimcilik konusunda ne yapayım dediğinde ona verecek on adresimiz var. Bu işleri de yapıyoruz network sağlıyoruz, gerekli kişilerle bağlantı kurması için aracı olmak gibi. Biz girişimciliği çünkü bununla ilgili uzmanlığı olan bu alanda uzmanlığını geliştiren şahane yerler var onların taptıkları çok kıymetli. Onların bilgisini yaygınlaştırmaya yarıyor, bizim siyasi davamız*”.

STK'larla İşbirlikleri (Benzer Kurumlarla İşbirlikleri) konusunda Kagider yöneticisi Y4”*Biz aynı zaman da M.N Women, ILO Dünya Bankasını W20 Birleşmiş*

Milletler gibi ve diğer ülkelerde ki kadın networkleri ile ilişkiler içindeyiz”diyerek STK’lar arasındaki ulusal ve uluslararası iletişimi vurguladı.

Özel sektör ile işbirliği giderek önem kazanıyor çünkü özel sektör sosyal sorumluluk projeleri konusunda bilinçlenmeye başladı ve bu ilgi giderek artıyor.

Kagider yöneticilerinden Y4”*Şirketlere kadın çalışan alın diyoruz, Dünya Bankası ile beraber geliştirdiğimiz bir sertifika programı var adı Fem fırsat eşitliği modeli burada PWC E&Y KPMG D&T beraber çalışıyoruz. Diyelim ki; Örneğin Garanti Bankası diyor ki ben kadın dostu bir şirketim ama daha fazla kadının yükselmesini istiyorum. Bu bağımsız denetim şirketleri Garanti Bankasına assist ediyorlar HR politikaları nasıl ilan veriyorlar. Kaç kadın hangi seviyede bunu nasıl trade ediyor. 26 soruluk bir şey sonra sonra dönüp diyorlar ki bunlar eksik bunları düzelt şirket bunları düzelttiği zaman sertifikasını alıyor. Şu ana kadar 32 şirket var en az 2000 çalışan şirket bunlar. Genç kadınlar için bir çalışma adı geleceğin kadın liderleri bu projede bu sene 10yılı Anadolu da 3. 4. sınıf ya da yeni mezun not ortalaması yüksek İstanbul, Ankara, İzmir dek gibi çalışma hayatı ulaşamayan genç kadınları seçiyor. Her yıl 1000’e yakın başvuru oluyor. Her biriyle SKYP görüşmesi yapıyoruz. Aslında bu görüşmeler de bir eğitim. Görüşmeyi yapan İ.K. yöneticileri sonra onlara da feed back veriyoruz. Seçilenlerle burada 2 günlük kampa geliyor. Bu kampta hem kişisel gelişimlerine hem de internet nasıl kullanılır nasıl işe başvuru yapılır kadar 2 günlük bir eğitim programı sonra bu insanların Cv’lerini alıp onların işe girmesine destek oluyoruz. Bu proje de en değerli kısım bu gruba katılanları en büyük neredeyse 30-35 yaşında oldu, en küçüğü de 21 yaşında. Diyelim ki ben Erzurum’dan katıldım diyelim ki Garanti Bankası Kadıköy Şubesine atandım bu çocuk İstanbul u bilmiyor nerede kalacağım bilmiyor ne yiyeceğim bilmiyor hemen o gruba yazıyor ben geldim kalacak yer var mı? Hoop o grup ona yardım ediyor. Kıyafetim yok hopp o grup yardım ediyor, her seviye de oluyor. Aralarında mentörlük sistemi de başlattık ve bunlar farklı farklı illerdelere. Ben konuşmaya bir ile gittiğimde hemen biri gelip kendini tanıtır, ben 2015 mezunu G.K. L. gibi. Bu ilk aklıma gelen somut bir projedir”.*

Kamu kurumları ile işbirliği konusunda diğer bir örnek kagider yöneticisi açıklıyor.

Y4 ”Ticaret Bakanlığı ile bir anlaşmamız var. Kadınların ihracat yapması için. Ticaret bankalığının verdiği bazı faydalar var. İşte fuara gitmek için yurt dışına ihracat yapmak için Döndük bakanlığa dedik ki bunu sadece kadınlar için bir paket yap ur-ge deniyor bunlara ve bir ur-ge projesi başlattık. Sadece tekstil ve giyim üzerine 15 tane kadın girişimci bir yıl boyunca istedikleri bir ülkede fuarlara katılmak ihracat yapabilmek için %70 i devletten karşılanmak üzere yani ödemesi alınmak üzere programa başladı”

Dar gelirli için kredi konusunda İsrâfı Önleme Vakfı’nın çalışmaları yıllar içinde büyümüş. Vakıf yöneticisinin bu konuda ki açıklaması aşağıdadır.

Y5 ”Bir toplumun en fakir kesimine ulaşmaya çalışıyoruz. Yıl için verdiğimiz kredi miktarı 1000 TL, 1000 TL’ye ihtiyaç duyacak haftalık taksit ile ödemeyi kabul edecek en fakir kesime teminat mahkeme ve icra prosedürü olmadan. Onlara küçük bir sermaye veriyoruz. Onların kendi kendilerine gelir getirecek hale gelmelerine imkân sağlıyoruz. Türkiye de şu an yoksulluğu azaltma stratejisi esas itibariyle hibe ’ye dayalıdır. Bunun ne Türkiye de ne de dünya da azaltmak mümkün değil ortadan kaldırmak hiç mümkün değil. İnsanları üretken hale getirebilirsiniz, kendi işlerini kuracak kendi ayakları üzerinde duracak o zaman azaltabilirsiniz. Muhammet Yunus Bangladeş’te başlattığı bu güne kadar 193 ülkede uygulanan Grameen uygulaması bizde uygulamaya koyduk ilk önce Diyarbakır’da başlattık, şimdi farklı bölgelerde var. Kredi vermeyi bekleyen şu anda yaklaşık 45 bin kadın var, hedefimiz yaklaşık 5 bin haneye mikro kredi verme potansiyeli var. Şuan Türkiye’de yoksulluk sınırının altında ki kişileri düşündüğümüz vakit.

Kedv yöneticisi de benzer konuya değindi.

Y7 ”Kadınların ortak meselesi neyse bir mahalle bazında çalışıyoruz dar gelirli kadınların bir araya gelmesine birlikte neler yapabileceklerine tartışmalarına sonra da bunları hayata geçirmelerine desteklemek gibi bir süreç izliyoruz. O ortak meselelerde her yerin ihtiyacına göre değişiyor. Dolayısıyla çok farklı modeller ortaya çıkıyor.

Pozitif Ayrımcılık Talebi

TÜSİAD tarafından 2000 yılında yayımlanan "Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset" başlıklı raporun giriş bölümünde kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsiz toplumsal ilişkiler biyolojik farklardan kaynaklanmaz; cinsler arası farklar kültürel ve toplumsal bağlamında üretilir ve biyolojik kökenliymiş gibi tanımlanır. Bu nedenle cinsiyet kavramını biyolojik temelli değil, toplumsal/kültürel temelli bir kavram olarak kabul ediyor ve toplumsal cinsiyet kavramını bu gerçeği ifade etmek için kullanıyoruz şeklindeki ifade aynı zamanta kadın erkek arasında bir eşitsizliğin varlığına işaret ediyor. Kadın girişimcilerin pozitif ayrımcılık konusundaki beklentileri bahsi geçen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

KG8”STK’ların kendi güçleriyle bankalara devlete yaptırım sağlayabilir bir şekilde kadınların biraz daha ayrıştırılmasında ihtiyaç var mı? Kadın bence iş hayatında erkeğe göre daha güçlü ona ihtiyaç var çünkü bir şekilde erkek hegemonyasındasınız”.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Erkek temelli belirlenen ve toplumun bütünü olarak ifade edilen normlar politikaları ve toplumsal yapıyı belirlemektedir. Bu durumda, politikalar ve tüm toplumsal yapılanmalar erkek temelli şekillenmekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olmaktadır. Bu durumda da toplumsal cinsiyetin ana politika ve stratejilere yerleştirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bu ana politika ve programlara yerleştirme gerekliliği "toplumsal cinsiyetin ana politikalara yerleştirilmesi" olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyetin ana politikalara yerleştirilmesi kavramı, eşitsizliğe neden olan durumların düzeltilmesine için yapılanlara ek bir aşamadır. Erkeklerle kadınların eşit olmalarına yönelik politikalar yapılırken, bu politikaların toplumsal cinsiyet yönünden ele alınması önemlidir. Toplumsal cinsiyetin ana politikalara yerleştirilmesi, süreçle ilgili olup stratejik bir yaklaşımdır. Bu anlamda uygulanacak politikaların ne olduğu ve bu politikaların uygulanma şekli önemlidir. AB üyesi tüm devletlerin tanıdığı bu yaklaşım, politik bir öncelik durumundadır. Daha da önemlisi, AB’ye üyeliğin başlıca koşullarından biri, kadın hakları da içinde olmakla birlikte, insan haklarına saygıdır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), 2008b, s. 15-16).

Ka-der Türkiye'deki kadın hareketine daha üst boyuttan yaklaşmaya çalışan derneklerden bir olarak amacı bu karar mekanizmalarında kadınların daha çok yer almasıdır. Ana politikalar konusunda kamuoyu oluşturmaya çalışır. Ka-der'in yöneticilerinden Y6 bu konuyu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

Y6 *"Farkındalık çalışmalarıyla kaderin içerisinde bir eğitimci havuzu oluşturulması ve bunun üzerinden toplumun diğer kesimlerine ulaşılarak kadınların bir araya gelerek kendilerini ifade etme alanları belli bir duruşla buna bir ideolojik durumda diyebilirsiniz. Feminist hareket diyebilirsiniz. Kadın kimliğini kendi ihtiyaçlarını o ihtiyaçların üzerine neler yapabileceği bir yere aday olduğunda nelere ihtiyaç duyduğu bunun için daha donanımlı olması gerektiği. Özgüven geliştirici eğitimler yaptı kader. Alanla ilgili temel hukuksal bilgileri verdi ka-der. Vatandaşlıkla ilgili haklarla ilgili bilgiler verdi".*

Bpw derneği yöneticisinin ifadesi aşağıdadır.

Y3 *"Biz kadınlar arasındaki ayrımcılığı zaten red ederek bu işe başladık. Ekonomik yaşamın içinde yer alan yer almak isteyen zamanında yer almış kadınlarla beraberiz".*

FEM sertifikası: Fem Sertifikası Kagider aracılığıyla toplumsal cinsiyet ayrımcılığına karşı şirketlere verilen ve bağımsız denetim kurumları tarafından denetlenen eşitliği savunan bir sertifikadır. Kagider yöneticisinin bu konudaki açıklaması aşağıdaki şekildedir.

Y4 *"FEM sertifikası alan şirketler diyorlar ki ben kadın dostuyum. Kadınla erkek arasında ne maaş farkı yapacağım ne kariyer farkı kendi "line" larını kuracağım kriz sistemi kuracağım v.s. bu FEM sertifikası tamamen şirketler için yapılmış bir çalışma"*

Düzenli ve Devamlı Eğitimlere Olan İhtiyaç

Kadın girişimciler bu eğitimleri almakta ve almaya devam etmek istemektedirler. Kadın girişimciler için bilgi alışverişi eğitimler sırasında paylaşılan deneyimler önemlidir.

KG4”Gönlümüzden geçen bu eğitimlerin düzenli olarak takvimleştirilmiş, ücretsiz, kadıların gelip katılabileceği özgürce, iki kişi ile sınırlı olmayan 5-10 kadın, kooperatifden gidip alınabilinir merkezi eğitimler organize edilmesi. Benim için çok iyi olur tabiki”.

Kadınların STK’lardan beklentileri arasında olan “eğitimler” konusundaki beklentiyi karşılamak için STK’ların “bilgilendirme eğitimleri - güçlendirme eğitimleri - motivasyon eğitimleri - kadın kuruluşlarına yönelik eğitimler - liderlik eğitim programları” genel başlıkları altında eğitimler gerçekleştirdikleri görülüyor.

Eğitimler: Girişimci kadınların eğitim beklentilerini karşılamak üzere bilgilendirme, güçlendirme, motivasyon, kadın kuruluşlarına yönelik eğitimler, liderlik eğitim programı gibi başlıklar altında toplayabiliriz. Kadın girişimcileri destekleyen STK’ların eğitimleri bulunmakta. Eğitim programlarında, bilgilendirme ve güçlendirme konularında frekans yoğunlaşmakta bunu liderlik ve diğerleri takip etmektedir.

1-Bilgilendirme Eğitimleri

Bpw derneği yöneticisi Y3”*Kadınlara eğitimler vermek farkındalığı artırma projeler kapsamında gelen parayı atölye oluşturarak, tarımda çalışan kadınlara atalık tohum hakkında bilgi ve birikimlerini geliştirmek amacıyla kullanıyoruz.*

Kagider yöneticisi Y2”*Eğitimler veriyoruz mentörlük veriyoruz. Eğitimleri yüz yüze veya on-line veriyoruz. Ayrıca geleceğin kadın liderleri kampanyasında ki genç kadınlara da yüz yüze ve on-line eğitimlerimiz var.*

2-Güçlendirme Eğitimleri

Kedv'in önceliklerinden biri kadının güçlenmesi olduğu için bu konu, onların faaliyet alanları içinde önemli yer tutuyor.

Kedev yöneticisi Y7''*Güçlendirme eğitimleri var onlar çeşitli konularda olabiliyor. Liderlik, girişimcilik, zihinsel okuryazarlık, IT kullanma gibi''*

Topluma Fayda Sağlamak

STK'ların kabul edilen en önemli temel kuruluş amaçları toplumsal değer yaratma kadın girişimciler tarafından da vurgulanmakta. Bu beklenti Kadın girişimcileri destekleyen STK'larda demokrasiyi güçlendirme, çevreyi güçlendirme ve toplumsal kalkınma devamında da mutluluk ve refahı artırma konusundaki çalışmalarla gerçekleştiriliyor.

KG2'' STK üyesi olmak demek fayda sağlamak üzere gönüllülük yapmak. Topluma bir fayda sağlamak demek''

Demokrasiyi Güçlendirme: Türkiye'de sivil toplum kavramının yeni olması nedeniyle sivil toplum kültüründen bahsetmek zorlaşır. Batıda Eski Yunan'a Aristoteles'e kadar gitmektedir. Bununla birlikte modern anlamda, ilk kez Hegel tarafından, ulus devletinin bir ürünü olarak, devletin yasal çerçevesinde, bireysel hakları korumayı amaçlayan grup, kurum, kuruluş ve uygulamaları içinde barındıran, devlete bağlı olmayan her türlü girişimi ifade etmek için kullanılmıştır.

Sivil toplum kuruluşları sivil toplumun temel unsurlarından biridir ve demokrasi kültürünün yayılmasında ve onu çalıştırma ve uygulama konusunda önemli bir rol oynamaktadırlar. (Erdoğan,1998,s.226).

Sivil toplum düşüncesi, Türkiye'deki demokratikleşme sürecinden ayrı ele alınamaz. Gerçek bir sivil toplum ancak demokratik bir ortamda gelişebilir. Yani demokrasi ve sivil toplum bir bütünün parçaları gibidir. Dolayısı ile kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar da benzer şekilde demokrasiyi güçlendirme konusunu ele almaktadırlar.

Ka-der yöneticisi Y6”Birinci hedef bilgilendirme ikinci hedef güçlendirmek üçüncü adım çalışmalara dâhil etmek. Bütün amaç demokrasiyi güçlendirmek bu birinci amaç daha iyi daha kaliteli bir demokrasiye, daha iyi ve kaliteli bir eşitliğe ulaşmak”.

Kader yöneticisi Y8”Bütün kadın adayları bir havuzda toplamaya çalışıyoruz. Muhtarlarla ilgili yaptığımız çalışmalar var çünkü demokrasinin ve kadınlar için adalet ve eşitliğin yerelden başlaması gerekiyor. Muhtarlar çok önemli bir konuydu. Türkiye de 50 bin küsur muhtar var, bunların sadece 764 ü kadın. Ka-der bu anlamda sahaya ciddi bir planlamayla muhtarlar üzerine çalışma yaptık ve yaptığımız çalışmalarla bir öngöründe bulunduk iyi bir şey götürebilirsek ve farkındalık yükselirse kadın muhtar aday sayısını artırırsak 1071 olduk”.

Kader yöneticisi Y8 ”Ka-der orijinal bir örnek çünkü Kader siyaset gibi zorlu bir alanda kendi içinde ilkeler belirleyerek yola çıktı. Bunlardan biri her partiye eşit mesafe ilkesidir. Belirgin olan en temel nokta kadının hangi siyasi düşünceye sahip olursa olsun nerden gelirse gelsin daha görünür olması adaylaşabilmesi seçilir olması”.

Çevreyi Güçlendirme Toplumsal Kalkınma: Ulusal ve Uluslararası düzeyde gerçekleştirdikleri ekonomik ilişkiler, organizasyon ve etkinliklerle, sivil toplum kuruluşları toplumsal kalkınma ve gelişmede önemli rol üstlenirler.

Resmi organlara destek olarak birlikte çalışmalar yaptıkları gibi bazen bu konuda kamu kurumları üzerinde farkındalık veya baskı yaratma fonksiyonunda üstlenirler.

Kagider yöneticisi Y4”Ödüllerimizden biri de çevresinde fark yaratan kadın yani o ilde fark yaratmış kadın. Örneğin en son Kars’da seçtik mesela, Kars’da o ilin gelişimiyle katkı sağlamış kaz yetiştiriciliği yapmış köyü örgütlemiş, kaz yetiştiriciliği derneği kurmuş muhteşem bir kadın var, ödülü o aldı. Sadece kendi değil etrafını da değiştiriyor. Bazen kendi gözlemlediğim şeyler var kadın girişimci belli bir seviyeye gelmiş her kadın da var. Etrafına faydası oluyor. Önce ailesine sonra anne babasına bakıyor sonra arkadaşları yani top yekûn bir kalkınma”.

İsrafi Önleme Vakfı yöneticisi Y5”Biz toplumu dilencilik kültürüne alıştıırıyoruz. Toplumu dilencilik kültüründen kurtarmamız lazım. Herkesin kendi ayakları üzerinde durmalarına yardım etmeliyiz. Fakirlerde en az bizim kadar onurlu insanlar. Şu an bu fakirlerin istek yapan, devamlı dilenen halde olmasının nedeni sistemin kendisi yani yöneticileri yani biz toplum önderleriyiz”.

Kedev vakfı yöneticisi Y7”3 tane program alanı var vakfın, bunlardan bir tanesi örgütlenme, liderlik yerel kalkınmada liderliğin güçlendirilmesi programları burada kadınlara eğitimler veriyoruz. Liderlik, finansal okuryazarlık, kooperatifleşme gibi benzer eğitimler veriyoruz. Kadınların kendi hayatlarını kendi ellerine almaları konusunda çeşitli çalışmalar yapıyoruz”.

Mutluluk ve refahı artırmak: Kadınlar toplumsal rolleri nedeniyle birçok ev içi sorumluluk bulunmakta. Bu sorumlulukların kadınların üzerinden alacak kreş ve yaşlı bakım evleri açarak benzer şekilde ev içi iş yüklerinin azaltılmasını sağlayacak sistemlerin oluşturulması kadınların ekonomik hayata katılmasında önemli konulardan biri olacaktır.

Ka-der yöneticisi Y8” En temel aşamada Türkiye gibi ülkelerde kadının ailesinin bakımı tamamıyla üzerinde. Bu ne demek kadının görünmez emek dediğimiz karşılığı olmayan bitmek tükenmek bilmeyen kadının yapmış olduğu görevler. Çocuk bakımı, hasta bakımı, evde yapılması gereken işler tamamen kadının üzerinde. Aslında bunları destekleyici sosyal politikaların oluşturulması gerekiyor. Bunlar kâh bakım evlerini kaliteli yaygın sağlıklı yapılabiliyor olmasını sağlamak. Kreşlerin yapılmasını artırılmasını sağlamak. Kadınların çalışmak istediğinde çocuklarını güvenle bırakabilecekleri, o kreşin ekonomik yükünü kaldırabileceği yerlere ihtiyaç var. Ekonomik girişimcilikte, sosyal kazanımların artmasına karar mekanizmamızda ki kadın bakış açısına, kadın erkek eşitliğini sağlayan ortamı elde etmekten geçtiğini gösteriyor.

Kreşlerin açılması, hasta ve yaşlı bakım evleri, şiddet gören kadınların sığınaklara gidebilmesini sağlamak gibi”.

STK'ların Yaygınlaşmasına Duyulan İstek

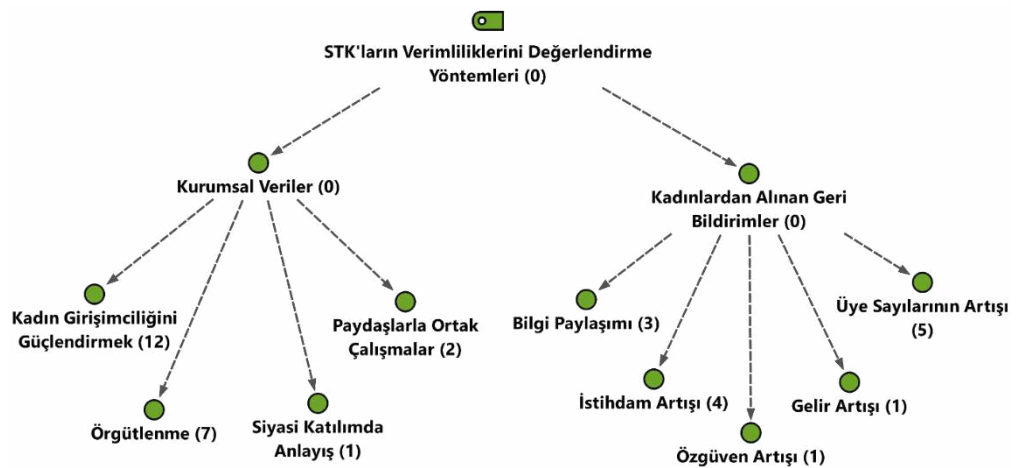
Bu beklenti aslında kadınların bu STK'lerden faydalandığını ve bu faydanın başka girişimci kadınlar içinde olabilmesi konusundaki bir dilektir. KG6 mikro kredi kullanıcısı olan bir kadın girişimcidir. İsrafi önleme vakfı aracılığıyla elde ettiği bu faydayı diğer kadınlar içinde istemesi kadınlar içindeki dayanışma içinde bir örnek olacak niteliktedir.

Bu beklentiye direk karşılayacak bir faaliyet bilgisi olmasa da bizim görüştüğümüz Kadın girişimciliğini destekleyen STK ların daha çok kadına ulaşma konusunda hedefleri olduğu bilgisine internet sayfalarından ulaşabiliyoruz. Diğer yandan gerçekleştirdikleri ve planladıkları faaliyetlerin hepsinde daha çok kadına ulaşma gayreti gözlemlenmektedir.

KG6”Bütün Türkiye’yi kapsasalar, keşke her yerde olsalar keşke”

4.6.4. Kadın Girişimciliğini Destekleyen STK'ların Verimliliklerini Değerlendirme Yöntemleri

Kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların bu konuda ki çalışmalarını değerlendirmeleri onların gelecek plan ve stratejileri için bir örgüt olmaları bağlamında önem göstermekte.

Şekil 11.Kadın Girişimciliğini Destekleyen STK'ların Verimliliklerini Değerlendirme Yöntemleri

STK yöneticileri yaptıkları değerlendirmeleri Kurumlardan elde ettiklerini ve iletişimde oldukları kadınlardan geri bildirim olarak aldıklarını ifade ettiler. Bu değerlendirme göstergelerini böylece ikiye ayırabiliriz.

4.6.4.1. Kurumlardan Elde Edilen Veriler

Kadın Girişimciliğini Güçlendirmek

Bu konuda Kagider yöneticisinin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

Y2 "2002'de Türkiye Kadın girişimcilik oranı %4 dü şimdi %8,8 tabiki ikiye katlamış yeterli mi? Değil. Ölçmediğinizi bilemezsiniz, bilemediğinizi çözemezsiniz aslında. Çok eski dataları bulmak ölçme ve değerlendirme yapmak, bunlar hakikaten önemli noktalar ama biz Tük rakamları ve alanlarda yaptığımız çeşitli çalışmalar ve ihracatçılara bakıyoruz. Kadın sayısı nedir? Ne değildir? Ve %8,8 bulunan tabi bu ilerleyen bir süreç ve bunu katlamak bizim görevimiz çalışacağız."

Ka-der yöneticisinin bu konudaki ifadesi.

Y8 "Kadın aday sayısını bulup çıkarmak daha önce kadına dair aday istatistikleri bile yoktu. İçinde olduğum için biliyorum. Kadın aday sayısı düşünülmemiş. Kader'in siyasi temsil konusu ciddi bir emeği ve etkisi var".

Örgütlenme

Örgütlenme konusunun Kedv için önemi ve kooperatiflere verdikleri destek ve bu konuda aldıkları geri bildirimin ifadesi aşağıdadır.

Y7 "Bizim başlangıçta dar gelirli kadınların ortaklaşa ve yapsınlar diye onları desteklerken kendilerini kontrol ettiği iş modelleri geliştirmek üzerine çalıştık. Sonra da girişim bir yapıya gitmesi yasal alt yapısı alt yapısı olması, şirketleşme bir şey, dernek, vakıf gibi bir şey. Vakfında büyüme gibi bir amacı yoktu, şubeler açalım kadınları şey yayalım. Dolayısıyla onların kendi bağımsızlıklarını desteklemeye çalıştık. Orada bir kadın kooperatifi konusunda desteklemeye başladık, sözleşmeleri kadınlar la birlikte hazırladık, bakanlıklarla görüşerek sözleşme haline getirdik. Böyle kadınlar kooperatifleri kurulmaya başlandı. Zaten biz öncelikle çalıştığımız kadın gruplarına destek vermek sonra da Türkiye'de yaygınlaşan tutan

bir model oldu.200'ü aşkın kadın kooperatifleri var bazısı aktif değil arada kapananlar oldu. Ama 100'den fazlası devam ediyor. Kurulmaya da devam ediyor, hala yerel yönetimle kooperatif meselesini sahiplendiler. Herkes kendi ilinde çalışmalar yürütüyor. Tarım ve Ticaret Bakanlığı kadın kooperatiflerini güçlendirmek için bir protokol imzaladı. Kadın kooperatiflerini güçlendirmek için esasa takım faaliyetlerini yürüteceklerini bağlamış oldu. Aile Bakanlığı icra programına girdi. Kalkınma planında KK güçlendirildi ve faaliyetleri için çalışması var. Yeni dönem bunlar hep beraber kadın larla beraber yaptığımız sununculuk çalışmaları sonucunda oldu.

Paydaşlarla ortak çalışmalar

Kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar hem finansal kaynak yaratmak hemde kamuoyu oluşturmak için paydaşlarla çalışmayı tercih edebiliyorlar. Faaliyetlerinde birlikte çalıştıkları paydaşlar genellikle sosyal sorumluluk konusunda duyarlı ve istekli özel şirketler oluyor. Bu durumda da verimliliğin faaliyete katılan tüm kurumlar tarafından değerlendirilmesi önem kazanıyor. Bu değerlendirme sonuçları faaliyetin devamı veya farklı faaliyetler için veri olarak değerlendiriliyor. Kagider yöneticisinin paylaşımında görüldüğü gibi;

Y2 "Paydaşlar Kagider'e inanıyorlar, yaptığımızı görüyorlar güveniyorlar, yarattığımız projelere inanıyorlar. Biz projelerden çıktığımızı hem paydaşlarımızla hem de toplumla paylaşıyoruz. Katılan da bize inanıyor. Doğru yaptığına inanıyor. Elbette eksiklerimiz var, her takımdan ders alıp eksiklerimizi tamamlıyoruz. Yarışma kadınların hayatına bir kampçı. Kadın daha çok mücadele ediyor ve kendine güveniyor. Biz de onu öyle gördükçe kamçılanıyoruz daha iyi projeler yapmak için. Ulusal ve Uluslararası platformlarda da çalışıyoruz. Dolayısıyla Birleşmiş Milletler 'e de CSW da her sene örnek projelerimizi Birleşmiş Milletler de sunuyoruz. Paydaşlarımızda gidiyor. Bütün bu projelerin çıktılarını değerlendirince bir stratejik planlamamız oluyor. İçerik oluşturuyoruz. Yaptığımız faydalı analizlerimizi de devletimizle de paylaşıyoruz. Önerilerimizi de sunuyoruz ve önerilerimiz dinleniyor, özümseiyor. Bir farklılığımız var. Sürekli etkileşim halindeyiz. Bir değişimi, dönüşümü yakalamak için bu çok bacaklı bir şey STK kamu, özel sektör, akademi hep

birlikte iş birliğiyle çalıştığımız zaman toplumsal değişimi öyle yaşıyoruz o zaman”.

Siyasi Katılımda Anlayış:

Ka-der bu konuyu önemsiyor ve kadınların karar verme mekanizmalarının içinde olmasının sonuçlarını kurumsal verilerle değerlendirebiliyor. Bu konudaki açıklama aşağıdadır.

Y6 ”Kamuoyu bu konuyu meşru buldu haklı buldu niye kadın yok hakikaten ve bu manada geridönüşlerin sayısı arttı. Meclisteki görüşmelerde daha olumlu cevaplarla karşılaştık. Evet evet doğru bunu böyle yapmalıyız. Bir AB meselesi vardı biz bu hedeflerini çok sıkı takip eden derneklerden biriydik. Kendi içimizdeki söylemimiz şöyleydi çünkü kendi içimizde AB karşıtı üyelerimizde vardı. AB’ye girmeyebiliriz. Ama önerdikleri yasal düzenlemeleri yapmalıyız. Çünkü bunlar kadınlar için iyi. Bu mesela herkesin kabul ettiği bir şeydi Ka-der’in resmi söylemi hep böyle oldu. Eşitlik komisyonu kurulması lazım dedik mecliste. Sürü sürü işler yapılması dediğimizde bunu anladılar ve yaptılar”.

4.6.4.2. Kadınların Geri Dönüşleri ile Değerlendirmeleri

İstihdam Artışı:

Bu konuda İsrافی Önleme Vakfının konuya bakışı aşağıdadır.

Y5 ”Çok büyük istihdam desteği yaratıyor kadın 15 yıl evvel. 500 tı kredi alarak başlamış şu anda 5000 TL kredi alıyor, elde 3000 TL geliri var. Önceden hiç geliri olmayan bir kadın 3000 TL gelir elde eden bir noktaya geliyor. Burada hem girişimcilik hem de istihdam var.

Ka-der de benzer şekilde çalışmalar yapıp kadın muhtar sayısında sağladıkları artışın bunun bir örneği olduğunu ifade ediyor.

Y8 ”Bizim eğitimlerimize katılan kadın sayısını biz biliyoruz 600’e yakın kadın katıldı, onların içinden yarıya yakın kadın kazandı. Kendi eğitimlerimizden tetikleyici neden olduğu için biliyoruz.

Üye Sayısı:

Kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar bu önemli gösteregyi takip ediyor. Sırasıyla bu kanuda Ka-der ve İsrâfî Önleme Vakfının ifadeleri aşağıdadır.

Y6 "Üye sayılarımız arttı".

Y5 "Dönen kredi %100 dönüyor. Teminat yok, kefalet yok. Binlerce kadın yoksulluk sınırı üzerine çıkıyor. 185 bin kadın var. 15 yıl önce başlamış 15 yıldır mikro krediden ayrılmamış 60 kadın var".

Bilgi Paylaşımı:

Kadınlar bilgi paylaşımının önemini STK'larda aldıkları desteklerde üzerinde durmuşlardı. Bilgi paylaşımı STK'lar içinde bir diğer değerlendirme göstergesidir.

Y2 "Kadının kadına desteği çok önemli, rol model eksikliği motivasyon ve özgüvenini aşağıya çekiyor. İletişim üyelerle ve sosyal medyayı kullanan kadınlar bu rol model kadınlara ulaşabiliyor. Rol modellere baktıkları zaman diyorlar ki bende yapabilirim.

Özgüven Artışı

Özgüven artışı bu araştırmada kadınların üzerinde durduğu konulardan biri olmakla beraber aynı şekilde değerlendirme göstergesi olarak da kabul ediliyor. İsrâfî Önleme Vakfı'nın ifadesiyle aşağıda yer almaktadır.

Y1 "Mikro kredi den kredi alan kadınların özgüvenleri arttı, kadın sosyalleşiyor. Hiçbir insan içine karışmamış kadın mikro krediden sonra çok güzel sosyalleşmiş oluyor. Kendi özgüveni geliyor. Bir de kendi parasını kazandıktan sonra o kadını hiç kimse tutamaz. Şimdi muhtar oldu. Bir dahakine Belediye Başkanlığına adaylığımı koyacağım diyor".

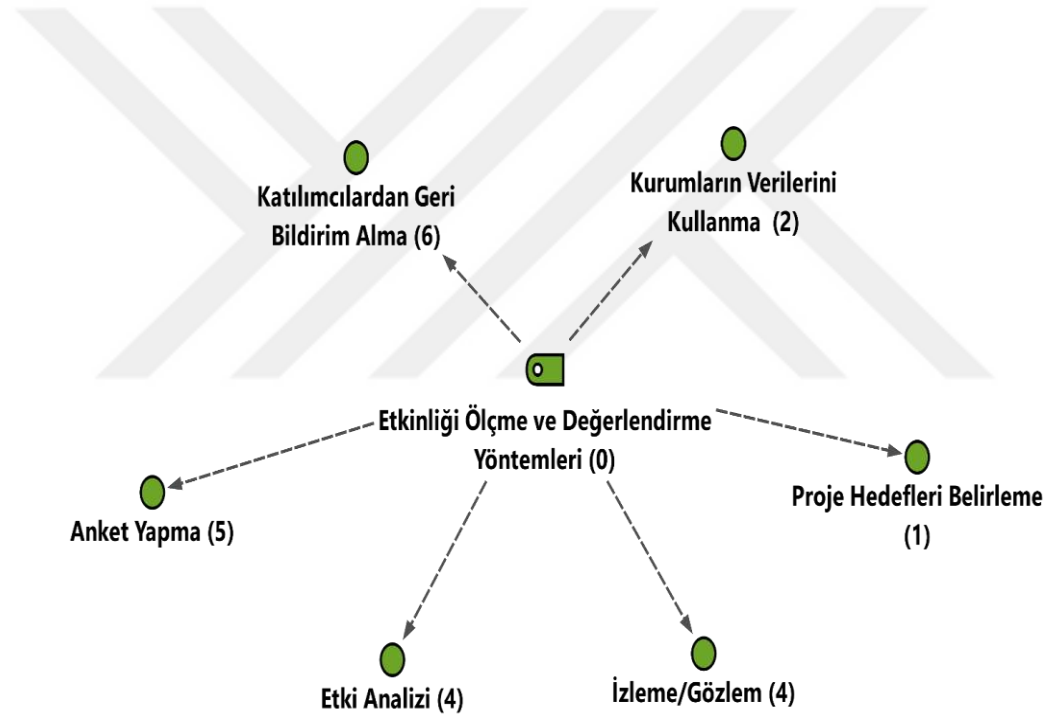
Gelir Artışı:

İsrafi Önleme Vakfı üyelerindeki gelir artışını takip ettiğini ifade ediyor.

Y5- Araştırmamız yok ama gözlemlerimiz var. Hayat hikâyelerinden bakabilirsiniz 15 yılda nereden nereye gelmişler.

4.6.5. Etkinlikleri Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri

Kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar etkinliklerini ölçme değerlendirme yöntemlerini kullanıyorlar. Bu yöntemler altı başlıkta toplanıyor. Bu konuda STK'lar nasıl çalışmalar yaptıklarını aşağıda açıkladılar.

Şekil 12. Etkinlikleri Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri

Proje hedefleri belirleme:

Y4 "Ölçmek çok önemli bir şey. Çalışma sistemimizin söylediği projeyi oluştururken bir hedef koyuyoruz. Mesela geleceğin kadın liderleri bizim hedefimiz ne orada 100 genç kadının eğitime alabilmek. Kaç kişiye ulaşmamız gerek 1000 demek ki bizim öyle bir pazarlama yapmamız gerekiyor 10-15 bin kişiye duyuralım

1000 kişi kayıt yaptırsın 100 kişi gelsin. Bunları takip ediyoruz, bu 100 kişi eğitim aldı sonra ne oldu Mega girdiler ne yaptılar. Her yaptığımız şeyde;

Önce anket yapıyoruz, Sonrasında yapıyoruz, Sonrasında da takip ediyoruz”.

Katılımcılardan geri bildirim alma:

Y9 ”yaptığımız her programa her eğitime mutlaka ölçme değerlendirmesini yapıyoruz. Eğitim sonunda aramalar yapıyoruz kadınları ve ilgili soruları soruyoruz. Nasıl geçti? Şu konuda nasıl düşünüyorsunuz? Her eğitimin farklı bir değerlendirme süreci var”.

Anket yapma:

Y9 “Saha araştırması hep yapıyoruz. Etki görme adına. Zaman zaman ihtiyaç araması yapıyoruz. Bunları mutlaka raporluyoruz. Çalışmalarımızı bu raporlar üzerinden planlıyoruz”

Y9 ”Kadın kooperatifleri ile derinlemesine anket çalışmaları yaptık. Birkaç kadın kooperatifi ile kedv sizi nasıl destekledi. Kedv’in destekleri nasıldı? Vakfın kadın kooperatifleri üzerine etkisini görmek için bir çalışma yaptık. Aralıklı olarak bunları yapıyoruz.”

Etki Analizi:

Y4 ”kaç şirkete FEM verdik bunlardan istihdama kaç kadın katıldı.

Üyelerimiz karşılaştığımız insanları bu etkileşimlerini ölçebilir, görebilir hale getirdik bu daha da ilerleyecek. Ar-ge de öne çıkıyor. Farklı anket o etkileri ölçmek için farklı yöntemler bunun için zaman zaman çeşitli destekler de alıyoruz”.

Y1 “Bizim finansal verilerimiz haftalık WEB sitemizde düzenleniyor, zaten oradan da Türkiye geneli hangi işe ne kadar para dağıtılmış(mikro kredi) ve ne kadar tahsil etmiş halka açık sizlerde görebiliyorsunuz.”

İzleme Gözlem:

Y8” Ölçme ve değerlendirme, etkiyi ölçme değerlendirme veri girişi bunlar son dönemde sonuçları görebileceğimiz etki alanımızın olduğu bir yere evirildi.

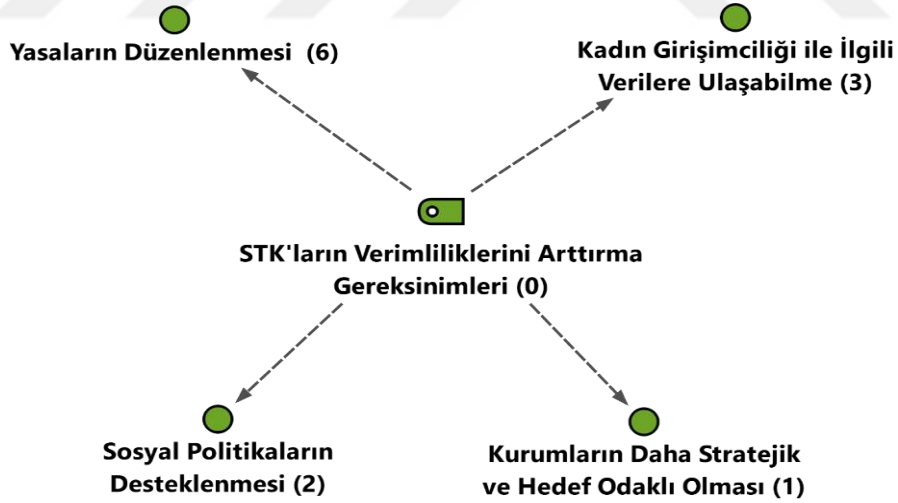
Eskiden çok fazla yapamıyordunuz, istatistiki bilgilere ulaşamıyordunuz. Eğitimlere katılan kişiler ne yaptı, nasıl dönüşü oldu, kaç seçildi. Biz yerel seçimlerde Belediye Başkanı seçimlerin de aday olduklarında bir taahhütname imzalattık. Kadın dostu belediye üstüne neler gerçekleşti biliyorsunuz 1 sene olacak bu dönemde biz bu belediyelerden geri dönüş olmak üzere izleme oluşturuyoruz. Ne yaptılar taahhütname imzaladılar ne yaptılar bu da bir geri dönüş”.

Kurum Verilerini Kullanma

Y2”İTO verilerine bakıyoruz. Kadın girişimci sayısı neydi ne oldu”

Y4”Devlet istatistik kurumu verilerinden bakmaya çalışıyoruz.

4.6.6.Kadın Girişimciliğini Destekleyen STK’ların Beklentileri

Şekil 13.Kadın girişimciliğini destekleyen STK ların Beklentileri

Yasaların Düzenlenmesi

Kadın girişimciliği konusunda kadınlar uzun yıllara dayanan geri kalmışlıklarını ve dezavantajlarını ancak çıkabilecek kadınları destekleyen yasalarla telefi edebileceklerdir. Bu bağlamda kadın girişimciliğini destekleyen STK’ların

yaptığı çalışmaların verimi yasaların düzenlenmesi ile desteklenebilir. Bu konuda kagider ve kader yöneticilerinin ifadeleri sırasıyla aşağıdadır.

Y4- Kadın ihracat yapıyor, kadın ihracatçıyı teşvik ediyor 1 yıl alma vergiyi, o vergiyi 2 yıl takside böl al, mesela. Kadın girişimciliği için gerçekten somut yapılabilecek şeyler bunlar.

Y8- Kadın girişimcinin yanın da çalıştırdığı personelden dolayı ödeyeceği vergiyi, SGK'ya ödeyecek olan paralardan belli indirimlere gidile bilinir. Bunlarla teşvik edile bilinir.

Kadın Girişimciliği ile İlgili Verilerin Olması ve Bunlara Ulaşabilmek

Kadın girişimciliğini destekleyen STK yöneticileri cinsiyete dayalı verilerin toplanması ve bunların STK'lar tarafından ulaşılabilir olması konusunda eksiklikleri ifade etti. Çünkü birçok kurumda cinsiyete dayalı istatistiki veri tutulmamakta bu da değişimin izlenebilmesini zorlaştırmaktadır. Bu konuda sırasıyla kagider yöneticisinin ve Ka-der yöneticisinin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

Y4"Türkiyede kadın girişimci sayısını ve profilini çıkarmaya çalışıyoruz. Yok, bir yerde yok. Ticaret odasında kadın girişimci olarak kayıtlı olan kişilerin bazıları kocasının şirketinde hissedar gözüküyor tamam ya da kadın girişimci ama şirket kocasının üzerinde gözüküyor. Bu gender base raporlama yada gender base data tutma türkiyede daha yok gelişmedi. Datayı bilmiyorsunuz. Ben bilmiyorum gerçekten tekindağda kaç tane kadın girişimci var. Yok bulamazsınız".

Y8"İstatistiki veri haline getirmemiz çok mümkün değil. Ülkemizden ben size örnek vereyim. Yerel seçimlerden çıktık 31 Mart 2019. Gene 8 9 ay geçti üzerinden. Biz hala daha türkiyede kadın muhtar sayısına ulaşamadık. Çok büyük zorluklar. 1071 oldu 600 kusurdan kader bu konuda çok ciddi çalışmalar yaptı. Bu 1071 kadının hangi illerde ilçelerde mahallelerde olduğuna maalesef ulaşamıyoruz. Türkiye istatistik kurumuna sorduk il seçim kuruluna sorduk TBMM'ne yazdık İçişleri bakanlığına yazdık. Muhtarlar konferansına yazdık. Aylardır yazışmayla geçiyor. Şimdi bireysel olarak kader o listeyi tek tek şehirlere girerek çıkarmaya çalışıyor. Söz konusu olan 87 il değil. Bir sürü ilçe var. O ilçelere de

girmek zorundasınız. Türkiye’de istatistiki verilerin toplanması için ciddi bir sıkıntımız var.

Maalesef bunu resmi kurumlardan elde edemiyoruz”.

Sosyal Politikaların Desteklenmesi:

Kedv yöneticisi Y7’nin toplumun mutluluk ve refahını artırmak konusunda yaptıkları çalışmaları anlatırken, bu konuda daha verimli olabilmek için sosyal politikaların desteklenmesi konusunda ki beklentilerini de ifade etti.”*Her mahallede 4, 5 çocuğu bir evde toplayacağız. Bunlar bu deneyimli anneleri eğitelim. Onlar güvenli ortam içinde bakılsın diye. Pilot uygulamasında yaptık. O zaman sosyal hizmetler çocuk esirgeme kurumu ile protokolumuz vardı. O zaman onların desteğiyle falan biraz uyguladık fakat sonra bunun devlet kanalıyla izlemek mümkün olmadı mevzuatı oluşmadı. Ama çok iyi işleyen bir programdı”.*

Resmi Kurumların Daha Stratejik ve Hedef Odaklı Olması:

Kagider yöneticisi Y4’ün verimliliklerini daha yükseltebilmek yönünde resmi kurumlardan beklentisi konusundaki ifadesi ”*1.si devletin hükümetin hakikaten tutarlı samimi bir politikasının olması lazım girişimcilikte ve kadın girişimciliğinde. Gene en son gördüğüm YED de kadın girişimciliğini destekleyeceğiz kadın istihdamını artıracacağız. Peki, ne ama? Okuyorum okuyorum bir şey bulamıyorum. Samimi ve gerçekçi politika şu; Kredi garanti diye bir fonunuz var şunu söylemeniz lazım ben x adet parayı kadın girişimciler için bu bahsettiğim parayı vereceğim EBRD nin böyle bankalarla projesi var mesela. 2- Kosgeb diye bir eğitim kurumunuz var. Kosgeb’le şu kadar insana ulaşığı girişimci yapacağım. Ticaret bakanlığı şu kadar kadının ihracatçı olmasını sağlayacağım. Tubitak bilim projeleri var 10 tane kadın akademisyenin işini destekleyeceğim 10 fazla istemiyorum 5 yılda 50 tane kadın çıkar. Böyle net bilinir bir politika.Sonrada birilerinin çıkıp hesap vermesi lazım. 10 tane hedeflemiştik 3 oldu. Hiç bunlar yok bir yerde. Ben bakıyorum kosgeb raporlarına. Sizde girin bakın. Kaç kadın Kosgeb’den şirket kurulmuş kaç kadın girişimci çıkmış. Anlatmak istediğim devamlı ve tutarlı bir politika olması lazım”*

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı kadın girişimcilerin yaşadıkları durumlar ve kadın girişimcilerin beklentilerinin kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların faaliyetleri ile uyumlu olup olmama konusunu analiz etmektir. Önce girişimcilik ve kadın girişimciliği konusu devamında STK'lar ve kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar konusu araştırıldı. Analiz sonuçlarına değerlendirildiğinde kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların kadın girişimciliği ve kadınlar için önem taşıdığı destek verdiği gözlemlendi.

Shumpeter'in belirttiği gibi girişimcilik ekonomilerin devamlılığı için bir gerekliliktir. Özellikle gelişmekte olan ekonomilerde ve ülkemizde, ekonomiyi büyütmenin, istihdamı artırmanın ve kalıcı bir üretim ve pazarlama anlayışı ile dünya ölçeğinde faaliyet gösteren işletmelerin yaratılmasında girişimcilerin önemli bir rolünün olduğu gerçektir. Diğer yandan Dünya nüfusunun yarısı kadın olmakla beraber ekonomik yaşamın içinde olan kadın oranı ancak %30 civarındadır. Daha çok kadının ekonomik hayata katılımını sağlamak, kadın girişimcileri destekleyen gerçekçi net sürdürülebilir hedefleri olan politika ve stratejilerle mümkün olabilir.

Bu politika ve stratejilerin başarılı olabilmesi için kadın girişimcilerin demografik özelliklerini, karşılaştıkları engelleri, çalışma koşullarını, yönetim biçimlerini, işlerini kurma ve geliştirme stratejilerini, gelecek yönelimlerini ve örgütsel ve çevresel fırsatları değerlendirme potansiyellerini bilmek gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet ilişkileri, yaşamın pek çok alanında erkeklerin daha baskın olduğu, kadınların ise ikincilleştirildiği eşit olmayan güç ilişkilerinden oluşmaktadır.

Toplumsal cinsiyeti anlamak için bir aileyi incelersek, cinsiyete dayalı işbölümü ve hiyerarşik durumun, gelirlerin ve kaynakların aile üyeleri arasında eşitsiz dağılımına neden olduğu görülür. "Bu nedenle eğitime kısıtlı erişim, düşük ücretli ya da ücretsiz istihdam, istihdamda ayrımcılık, düşük gelir, sosyal güvenlikten yoksunluk, sağlıksızlık, yönetime ve siyasete sınırlı katılım vb. sorunlar ortaya

çıkmaktadır "(Şenesen, 2008). Bu durumda toplumsal cinsiyet kavramı, sosyal ilişkileri anlamayı sağlamaktadır.

Yapılan Uluslararası değerlendirmeler sonucunda oluşan düşünce birliği toplumsal cinsiyet odaklı bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım "Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bakış açısının, politik süreçlere siyasi ve sosyal aktörler tarafından dâhil edilmesi, böylece bu süreçlerin yeniden değerlendirilmesi, geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve gerekirse yeniden yapılandırılmasıdır "(Lombardo & Meier, 2006).

Kadın girişimciliğinin sosyal ve ekonomik kalkınmada ki rededilemeyen önemi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yansımaları sonucunda kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar toplum içinde kendilerine yer bulmaya başlamışlardır. STK'ların önemli bir özelliği de toplum ve devlet arasında ki arabuluculuk rolüdür. Diğer bir anlamda kadın girişimciliğini desteklerken aynı zamanda toplumda bir kamuoyu oluşturmak ve bu konuyu destekleyecek nitelikte kamu kurumları ile işbirlikleri geliştirmek devlet desteği alabilmektir.

Kadın Girişimciler:

Analizler sonucunda kadın girişimcilerin girişimci olmalarının arkasında ki nedenler literatürde de bahsedilen nedenlerden farklı değildir ve literatür ile örtüşmektedir. Kadınları girişimciliğe iten ve çeken nedenler vardır araştırma kapsamında da kadınlar bu doğrultuda yanıtlar vermişlerdir. Kadınların kendi menfaatlerinin yanı sıra toplumsal faydayı ihmal etmedikleri de yanıtlar arasındadır. Özellikle uluslararası bir yarışmada sosyal girişimcilik dalında birincilik alan kadın girişimcinin ben ödülü alana kadar sosyal girişimci olduğumu bilmiyordum ifadesi kadınların toplumsal fayda konusunu nasıl içselleştirdiklerinin bir göstergesi olduğunu düşündürmektedir.

Kadın Girişimcilerin Önündeki Engeller ve Fırsatlar:

Kadın girişimcilerin önünde engeller olduğu gibi fırsatlarda yer almaktadır. Hatta bazen aynı kurum hem destek hem de engel olabilir. Örneğin aile hem destek hem de engel olabilmektedir. Kadının içinde bulunduğu aile yapısına göre değişiklik gösterebilmektedir.

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığını girişimci olurken ve olduktan sonraki süreçte de yaşamakta ve bunun telafisi için STK'lardan pozitif ayrımcılık konusunda destek beklemektedir.

En önemli sorunlarından biri finans kaynaklarına ulaşmada yaşadığı zorluk, çünkü genel yapı olarak kadınlar menkul ve gayrimenkul birikime sahip değildir. Bu zorluklar karşısında da STK'lardan destek beklemektedirler. Bu konuda mikro kredi kullanan kadın girişimciler STK lardan beklentileri konusuna desteklerin yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Bu da dikkat çekicidir ki finansal olarak rahatlayan kadın girişimciler kendilerini ve kendilerini destekleyen STK'yı daha yeterli hissetmektedir.

Kadın girişimciler bu girişimcilik sürecinde çeşitli edinimler elde etmişlerdir: Özgüven, sosyalleşme, ekonomik özgürlük, kişisel gelişim, toplumsal cinsiyet eşitliği, yardımlaşma, pozitif ayrımcılık, motivasyon ve kişisel farkındalık.

Kadın Girişimcilerin Kadın Girişimciliğini Destekleyen STK'larla Karşılığı, Aldığı Destekler ve Beklentileri:

Kadın girişimciler STK'larla eğitimlerle etkinliklerle arkadaş tavsiyesi veya STK üyesinden etkilenecek iletişime geçmektedirler. Bu ilişkilerin devam ettiği süreçte bu STK'lardan sosyal ağ ve bilgi desteği, eğitim desteği, finans desteği, manevi destek, diğer STK üyeleri ile ortak çalışmalar, teknik destek, tedarik kolaylıkları ve mentörlük desteği almışlardır.

Kadın girişimciliğini destekleyen STK lardan beklentileri değerlendirirsek frekans yoğunluğu yüksek cevaplar arasında desteklerin yeterli olduğu gözlemlenmekle beraber frekans yoğunluğu en yüksek cevap krediler, banka komisyonları, vergiler ve benzeri konularda desteklenmek üzere kamuoyu oluşturulmasını beklemektedir. Kadın girişimcilerin finansal kaynaklara ulaşmadaki zorluklarına karşın İsrâfi Önleme Vakfı Yöneticisi mikro kredi alan kadın girişimcilerin kredi dönüşlerinin yüzde yüz olduğunu belirtmektedir. Diğer beklentileri ise dayanışma pozitif ayrımcılık mentörlük topluma fayda sağlama ve bu STK'ların daha yaygın Türkiye çapında hizmet vermeleri olmuştur.

Diğer bir ilgi çekici konu kadınlar STK ile eğitimlerde karşılaşmakta, girişimcilik sürecinde eğitim almaya devam etmekte buna rağmen beklenti olarak düzenli ve sürekli eğitim talep etmektedir. Bu da kadınların eğitime verdikleri önemin ve eğitimlerden elde ettikleri faydanın bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Kadın Girişimciliğini Destekleyen STK'ların Amaçları ve Bu Konudaki Faaliyetleri:

Kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların ifade ettikleri kuruluş amaçları; Kadın girişimciliğini geliştirmek, istihdam yaratmak, feminist örgütlenme, kadınlara ekonomik özgürlük sağlamak, kadınların karar almada nitelik ve niceliğini artırmak, fakirlikle mücadele için mikro kredi uygulamasını yaygınlaştırmak, kadınların liderliğini ortaya çıkarmak, genç kadınların eğitimi, kadınların sosyalleşmesi, ortak girişimleri desteklemek ve israfı önleme bilinci, olarak frekans yoğunluğuna göre sıralanabilir.

Bütün bu amaçlara ulaşmak için STK'lar çeşitli etkinlikler, faaliyetler, projeler, eğitimler gibi konularda çalışmalar yapmaktadırlar.

Eğitimleri bilgilendirme güçlendirme motivasyon, liderlik, kadın kuruluşlarına yönelik eğitimler başlığı altında toplayabiliriz.

Güçlendirme konusunu demokrasiyi güçlendirme çevreyi güçlendirme ve toplumsal kalkınma, Fem sertifikası olarak tanımlayabiliriz.

İşbirlikleri başlığı altında Sosyal ağ yaratma, STK larla işbirliği, özel sektörde işbirliği, kamu kurumları ile işbirliği etkinlik ve projelerini toplayabiliriz.

Kadın girişimcilere destekler; dar gelirli girişimcilere kredi, iş atölyeleri, motivasyon, internet satışları olarak analiz edilmiştir.

Faaliyetler mentörlük, toplumsal cinsiyet eşitliği kamuoyu oluşturma, akademik bilgiyi çoğaltma çalışmalarıdır.

Bu tüm yapılan bu eğitimler projeler işbirlikleri faaliyetler ve destekler, kadın girişimcilerin düzenli ve devamlı eğitim, STK'ların yaygınlaşması, mentörlük,

dayanışma, krediler banka komisyonları vergiler ve kosgeb destekleri konusunda kamuoyu oluşturma, topluma fayda sağlama pozitif ayrımcılık ve kredi talebi beklentileri ile de uyum göstermektedir.

STK'ların Verimliliklerini Değerlendirme Yöntemleri:

Yapılan görüşmeler ve analizler sonucunda STK'ların verimliliklerini değerlendirme konusunda kendi yapılarına uygun farklı değerlendirme yöntemleri kullandıkları sonucuna varılmıştır. Bu değerlendirmeler onların yeni hedefler koymalarına strateji belirlemelerine destek olmaktadır.

STK 'ların bu değerlendirme yöntemleri kurumlardan alınan geri bildirimler ve kadınlardan alınan geri bildirimler olmak üzere iki şekilde incelendi. STK'ların en önemli fon kaynaklarından biri de özel sektörün sosyal sorumluluk konusundaki hedefleri için STK'larla birlikte gerçekleştirdikleri projeler olduğu görüldü. Bu nedenle bu kaynağı kaybetmek istemeyen STK'ların verimlilikleri konusunda oldukça şeffaf ve paylaşımcı oldukları gözlemlendi.

STK'lar yaptıkları projeler eğitimler ve benzeri faaliyetler içinde çeşitli ölçüm teknikleri kullanmaktadırlar. Bunlar; proje hedefleri belirleme, katılımcılardan geri bildirim alma, kurumlardan alınan istatistiki bilgiler, anket yapma, etki analizi ve izleme/gözlem diye sıralanabilir.

STK'ların verimliliklerini ölçme ve değerlendirme konusunda ciddi adımlar attıkları ve başarılı oldukları ifade edilmiştir. Bunun yanında STK yöneticilerinin bütün bu çalışmaları yaparken hedefleri konusunda daha başarılı olmak için gereksinim duydukları beklentiler ifade edilmiştir.

STK'ların Beklentileri:

2020 Japonya G20 ülkelerinde “İş hayatında kadın” konulu rapora göre, neredeyse tüm G20 ülkelerinin ortak bir çalışma alanı olarak kabul ettiği kadınlar için girişimciliğin geliştirilmesi konusunda; finansmanın artırılması, eğitim fırsatları, hizmetler ve toplumsal cinsiyet temelli akıllı tedarik olanakları (Arjantin, Avustralya,

Kanada, Almanya, Fransa, Hindistan, Endonezya, Meksika, İspanya, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri) uygulanmaktadır.

Ek önlemler arasında da vergi indirimi, kolaylaştırılmış krediler, sübvansiyonlu faiz oranları, banka garantileri, yönetim eğitimi, teknik danışmanlık, iş planının hazırlanması için yardım ve mentorluk, mikro kredi sistemleri, ödüllü hibe uygulamaları, basitleştirilmiş kayıt prosedürleri ve işin kurumsallaşması bulunmaktadır (ör. Hindistan, Fransa, Meksika, Kore Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu ve Türkiye). Almanya'da, ulusal çapta özel bir devlet kurumu kadın start-up ve kadın girişimcilere profesyonel gelişim ve kadın girişimci ağları için öneri ve danışmanlık hizmeti sunmaktadır.

İtalya'da küçük ve orta ölçekli işletmeler için devlet garantili döner sermayenin özel bölümü kadın girişimcilere kredi sağlar. Hindistan'da, kadınlar için ürünlerini ve hizmetlerini sergilemek için, bir çevrimiçi pazarlama platformu, kendi kendine yardım grupları ve STK'lar tarafından oluşturulmuştur.

Kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar resmi kurumlarla işbirliği yapabilmek ve resmi kurumların yetişemediği ve eksik kaldığı yerlerde tamamlayıcı olmak konusunda özverili çalışmalara devam edebilmek ekonomik kalkınma içinde kadınların yer alması ve daha çok katkı sağlamak için gösterdikleri çabayı daha verimli kılabilmek için özellikle kamu kurumlarından beklentilerini ifade etmektedirler.

En yoğun beklenti kadın girişimciliğini destekleyecek yasaların düzenlenmesi konusunda oluşmaktadır. Bu yasalar pozitif ayrımcılık içermekle beraber kadınların geçmişe dayanan farklı nedenlerle ulaşmakta çok zorlandıkları finansal kaynaklara erişim veya finansal destek sağlayacak SGK ödemelerinde ek olarak vergiler ve benzeri ödemelerde kadın girişimcilere sağlanacak kolaylıklardır.

Kadın girişimciliği ile ilgili verilere ulaşabilme bir diğer önemli konudur. Kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların cinsiyete dayalı istatistiki verilere ulaşabilmeleri, verimliliklerini ölçme ve strateji oluşturma konusunda dayanak teşkil etmektedir. . Bu veriler TÜİK verileri ve ya Ticaret odası verileri ya da benzeri bir

kurumun verileri olabilmektedir. Sıkıntı kurumların cinsiyete dayalı yeterli istatistik bilgi kaynağına sahip olmamaları ya da veri toplamamalarıdır. Bu verilere STK ların ulaşması, kısıtlı kaynaklarını bu konulara ayırmaları zorlayıcı olmaktadır.

Sosyal politikaların yeterince desteklenmemesi kadın girişimcilerin önündeki bir diğer engeldir. Kadın girişimciliğini desteklemek kadınların üzerindeki çocuk ve yaşlı bakımı gibi konulara yapılacak yatırımlarla sosyal refah düzeyinde artış sağlayarak kadının üstündeki ev içi sorumlulukların azaltılmasıyla mümkün olabilecektir.

Kamu kurumlarının stratejik ve hedef odaklı olması kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar için daha gerçekçi verilerin olduğu, takip edilebilir stratejiler belirlemede destek olabilecektir. STK'ların daha verimli çalışmalarını sağlayacak konudur.

Kadının girişimciliğini destekleyen STK'lar sürdürülebilirliklerini sağlamak ve kurumsallaşmak konusunda çalışmalarını sürdürmektedirler.

Öneriler:

Bu çalışmada Kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar ve kadın girişimciliği arasındaki etkileşim incelenirken İstanbul ile sınırlı tutulmuştur. Daha sonra yapılacak çalışmalar daha yaygın olarak ele alınabilir.

Kadın girişimciliği ve Kadın girişimciliğini destekleyen STK'ların farklı demografik gruplara ve sosyo kültürel yapıya farklılık göstermesi incelenebilir. Bu çalışmada yeterince bahsedilemeyen kadınların demografik yapılarına içinde bulundukları sosyo kültürel yapının farklılığına göre onları destekleyen STK'ların farklılaşması derinlemesine incelenebilir.

Bu çalışmada bahsi geçen toplumsal kalkınma konusunun önemi değerlendirilmiş ama derinlemesine incelenmemiştir. Kadın girişimciler ve onları destekleyen STK'ların toplumsal kalkınma üzerindeki etkileri derinlemesine araştırma konusu olabilir.

Kamu kurumları kadın girişimciliğini desteklerken STK işbirliğini daha güçlendirip STK'ların önerilerini değerlendirebilir onların sesine kulak verilebilir.

Kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar özenli çalışmalar yaparken bu yapılanları değerlendirdirip devam ediyor ya da projeyi verimsiz bulup revize ediyor, erteliyor veya bırakıyor. Kadın girişimciliğini destekleyen STK'lar yaptıkları bu çalışmalarda çeşitli cinsiyet bazlı veriye ihtiyaç duyuyor. İhtiyaç duyulan bu veriler ilgili resmi kurumlar tarafından toplanıp istatistiki bilgi olarak kullanıcılara sunulabilir. Bu verilere hızlı ulaşım sadece kadın girişimcileri destekleyen STK'ları değil tüm kadın odaklı STK lar için strateji belirleme yeni projeler uygulama ve faaliyet geliştirme konusunda fayda sağlayacaktır. STK veri toplama konusunda ayırdığı bütçeyi faaliyetlerinde değerlendirebilir.

2020 yılı Dünya ekonomik forumu küresel cinsiyet farklılığı” The Global Gender Gap Index 2020 rankings”raporunda da görüleceği üzere Türkiye 153 ülke arasında 130’cu sırada yer almakta bu sıralamanın kadınlar lehine değişmesi için gerekli toplumsal bilinç, daha çok araştırma ve yayın ile oluşturulabilir. Yapılan bu çalışmalar kadın girişimcilerin talep ettiği kadın girişimcileri destekleyen STK'ların yapmaya çalıştığı kamuoyu oluşturma konusunda destek olabilir. Resmi kurumların bu konuya olan dikkati ve ilgisi artabilir.

Bahsi geçen 153 ülkeye bakıldığında kadın girişimciliği konusunda da kat edilmesi gereken daha uzun yol olduğuna işaret ediyor. Bu çalışmada da kadınların STK'lardan bekledikleri ve aldıkları en önemli desteklerden birinin sosyal ağlar olduğu düşünülürse bundan sonra yapılacak İşletme alan yazınında sosyal sermaye ve ağların kadın girişimciler için analizi gerçekleştirilebilir.

Yerel yönetimlerin var olan teknik donanımları ve alanları, gerekli durumlarda sivil toplum kuruluşlarına kullanılabilir. Sivil toplum kuruluşlarının faaliyet ve projelerinde çeşitli aşamalar için gerekli olan bürokratik işlemlerin çokluğu ve zaman kaybını ortadan kaldırmak için işlemler kolaylaştırılabilir veya azaltılabilir.

Sadece kadın girişimciliği konusu değil kadınların yaşadıkları sorunları dile getirmek için çeşitli faaliyetler ve projeler düzenleyen kuruluşların da desteklenmesi ile kadın sorunlarına karşı bilinçlenmenin artması sağlanabilir. Toplumsal mutluluğun ve refahın artması, kadın girişimciliğine olumlu katkı olarak yansıyacaktır.

KAYNAKÇA

- Achtenhagen, L., Welter, F. (2003). “*Female entrepreneurship in Germany* (pp. 71-100)”. Information Age Publishing: Greenwich, CT, USA.
- Acs, Z. (2006). “How is entrepreneurship good for economic growth?. *Innovations: technology, governance, globalization*”, 1(1), 97-107.
- Agarwal, M. N. (2004). “Type of entrepreneur, new venture strategy and the performance of software startups”. *Indian Institute Of Management Calcutta, January*.
- Akın, A., Demirel, S. (2003). “Toplumsal cinsiyet kavramı ve sağlığa etkileri”. *CÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 73-82.
- Aksoy, B., Koçancı, M., Namal, M. K. (2019). “Girişimcilik motivasyonu: Uygulamalı girişimcilik eğitimi katılımcıları örneği”. *Yönetim ve Ekonomi*, 26(1), 109-129.
- Akşit, E. E. (1998). “Patterns of spiritual involvements of women in Ankara (Master's thesis)”.
- Akyüz, D., Kılınç Savrul, B. (2016). “Türkiye ekonomisinde kadın girişimcilerin mevcut durumu ve geliştirilmesine yönelik çözüm önerileri”.
- Aldrich, H., Zimmer C. (1986), “Entrepreneurship through social networks,” SEXTON, D. L./ SMILOR, R.W. (eds.), *The Art and Science of Entrepreneurship* (Cambridge, Massachusetts: Ballinger Publishing Company): 3-24.
- Alkan, A. (2005). “Yerel yönetimler ve cinsiyet: kadınların kentte görünmez varlığı: Ankara araştırması”. Dipnot Yayınları.
- Alkan, D. P. (2019). “Women entrepreneurship in Turkey as an emerging economy”. *Women Entrepreneurs and Strategic Decision Making in the Global Economy*, 40.
- Alpsahin Cullen, U. (2019). “Informal Female Entrepreneurship in the Rural and Formalisation Strategies: A Case Study from the Middle East Region.
- Altındal, Y. (2016). “Türkiye’de turizm sektöründe kadın girişimciliğinin gelişiminin incelenmesi: Batı Akdeniz bölgesi-Güney Ege bölgesi karşılaştırması”. (Yayımlanmamış doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Altındal, Y., Gül, S. S. (2016). “Turizm Sektöründe kadın Girişimcilerin Risk Alma Deneyimleri”. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 10(21).
- Amin, N. B. (2014). “ACross Country Comparative Study (Bangladesh, Pakistan and India)”. (Doctoral Thesis) Institute of Business Administration, University of Dhaka, retrieved from, <http://repository.library.du.ac.bd/xmlui/bitstream/handle/123456789/869/Nadia%20Binte%20Amin.pdf> sequence=1. (Erişim tarihi: 28.04.2020)
- Anafarta, N., Sarvan, F., Yapıcı, N. (2008), “Konaklama İşletmelerinde Kadın yöneticilerin cam tavan algısı: Antalya ilinde bir araştırma,” *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 15:111-137.
- Apak, S. (2010). “Girişimcilik ve sermaye tedarik yöntemleri”. Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Arıkan, C. (2016). “Kadın girişimcilikte başarı ve başarıyı etkileyen faktörler: Bursa örneği”. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(3), 138-156.
- Aronson, Robert L. (1991). “*Self-employment: A Labor Market Perspective*”. Ithaca, N.Y.: ILR Press.
- Ayaz, N. (1993), “Türkiye’de çalışan kadınların sorunlarına yönelik bir inceleme (tekstil işkolundan örnekler),” *D.E.Ü. İ. İ.B.F. Dergisi*, 8/1: 175-191.
- Aydan K. (2018). “Assesing women entrepreneurship through the model of Business Development Centers (İŞGEM): Tokat İŞGEM and Pendik KİŞGEM cases”. Kadın girişimciliğinin İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM) üzerinden değerlendirilmesi: Tokat İŞGEM ve Pendik KİŞGEM örnekleri, Orta Doğu Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Sosyal Bilimler Anabilim Dalı / Sosyal Politika Bilim Dalı, Yüksek lisans Tezi.
- Aydın, H. (2015). “Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de Kadın”. *Current Research in Social Sciences*, 1(3), 84-96.
- Aydın, H. (2015). “Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de Kadın”. *Current Research in Social Sciences*, 1(3), 84-96.
- Bakay, M. E., Müftüoğlu, M., Naltbantoğlu, A., Çoçan, E. (2019). “Kırsal kesimlerdeki kadın girişimciliği ve girişimci kadınların karşılaştıkları sorunlar üzerine nitel bir araştırma: Manisa-Demirci Örneği”. *Journal of Yaşar University*, 15, 295-306.

- Baker, T., Aldrich, H. E., ve Liou, N. (1997). "Invisible entrepreneurs: The neglect of women business owners by mass media and scholarly journals in the USA". *Entrepreneurship and Regional Development*, 9, 221–238.
- Balli, A. (2017). "Girişimcilik ve girişimci tipolojileri". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(29), 143-166.
- Banerjee, N. (2004). "Nari bikash sanglia: towards empowerment". *Indian Journal of Gender Studies*, 11, 170-203.
- Bankası, D., Bakanlığı, T. K. (2012). "Yüksek büyümenin sürdürülebilirliği: Yurtiçi tasarrufların rolü". *Ülke Ekonomik Raporu, Rapor*, (66301).
- Bankası, D., Bakanlığı, T. K. (2012). "Yüksek büyümenin sürdürülebilirliği: yurtiçi tasarrufların rolü". *Ülke Ekonomik Raporu, Rapor*, (66301).
- Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). "Toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem planı 2008-2013".
- Bedük, A. (2005), "Türkiye’de Çalışan Kadın ve Kadın Girişimciliği", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (12), 106- 117.
- Berber, M., Yılmaz Eser, B. (2008). "Türkiye’de Kadın İstihdamı: Ülke Ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz", *Is, Guc: The Journal of Industrial Relations & Human Resources*, 10(2).
- Bilge, H., Bal, V. (2012). "Girişimcilik eğilimi: celal bayar üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012/2, (16):131-148.
- Bingöl, D., Aydoğan, E., Şenel, G., Erden, P. (2011). "Cam tavan sendromu ve kadınların hiyerarşik yükselmelerindeki engeller: TC. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Ankara Merkez Teşkilatı örneği".
- Blau, F. D., Ferber, M. A., Winkler, A. E. (2013). "The economics of women, men and work". Pearson Higher Ed.
- Bosma, N., Hessels, J., Schutjens, V., Van Praag, M., Verheul, I. (2012). "Entrepreneurship and role models". *Journal of Economic Psychology*, 33(2), 410-424.
- Bozkurt, Ç. Ö. (2011). "Dünyada ve Türkiye’de girişimcilik eğitimi başarılı girişimciler ve öğretim üyelerinden öneriler", Ankara: Detay Yayıncılık.

- Bozkurt, Ç. Ö., Alparslan, A. M. (2013). "Girişimcilerde bulunması gereken özellikler ile girişimcilik eğitimi: girişimci ve öğrenci görüşleri", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(1): 7-27.
- Bozkurt, N. (2016). "Türkiye’de esnek istihdam politikaları ve kadın emeğine etkisi". *Kadın*, 51.
- Braidford, P., Stone, I. Tesfaye, B. (2013). "Gender, disadvantage and enterprise support lessons from women's business centres in north america and europe". *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 20(1), 143–164.
- Brown, C., Thornton, B.C. (2013). "How entrepreneurship theory created economics". *Quarterly Journal of Austrian Economics*, 16(4), 401-420.
- Brush, C., Hisrich, R. D. (1999). "Women-owned businesses: why do they matter?. In *Are small firms important? Their role and impact* (pp. 111-127). Springer, Boston, MA.
- Butler J, (1992). "Contingent foundations: feminism and the question of "postmodernism", in *Feminist Theorize the Political* Eds J Butler and J Scott, (Routledge, London) pp 3-21.
- Cabeza-García, L., Del Brio, E. B., Oscanoa-Victorio, M. L. (2019). "Female financial inclusion and its impacts on inclusive economic development". In *Women's Studies International Forum* (Vol. 77, p. 102300). Pergamon.
- Chiland, C. (2003). "Sex and gender: the battle between body and soul". *Masculine scenarios*, 1-11.
- Chmiliar, L. (2010). "Multiple-case designs". *Encyclopedia of case study research*, 2, 582-584.
- Chowdhury, M. O. I. (2006). "Role of Grameen Bank in poverty reduction: A study on Santhia Upazilla". A PhD dissertation, Department of Social Work, University of Rajshahi.
- Coffey, A., Atkinson, P. (1996). "Making sense of qualitative data: Complementary research strategies" Sage Publications, Inc.
- Cohen, L., Mallon, M. (1999). "The transition from organisational employment to portfolio working: Perceptions of boundarylessness". *Work, employment and society*, 13(2), 329-352.

- Collins, O. F., D. G. Moore (1964). "The enterprising man", Michigan State University, East Lansing, MI, 1964.
- Constant A, Shachmurove Y, Zimmermann F, (2007), "What Makes an Entrepreneur and Does it Pay?" Native Men, Turks, and Other Migrants in Germany, *International Migration*, 45 (4): 71–100.
- Cooper, A. C. W. C. Dunkelberg (1986). 'Entrepreneurship and paths to business ownership', *Strategic Management Journal*, 7, 1986, pp. 53-68.
- Creswell, J. W., Tashakkori, A. (2007). "Differing perspectives on mixed methods research".
- Çaha, Ö.(1998c). "Türkiye’de Sivil Toplum Sorunları", *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı 10–11, 21-27
- Çağatay N., Nuhoglu S., (1995). "Uluslaşma Süreci ve feminizm üzerine karşılaştırmalı düşünceler, 1980'ler Türkiye'sinde kadın bakış açısından kadınlar". Der.: Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çakır, G. (2015). "Sermayenin Doğal Döngüsü: Kriz, İşsizlik ve Kadın Emeği".
- Çakır, S. (2010). "Osmanlı kadın hareketi: xx. yüzyılın başında kadınların hak mücadelesi". *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar*. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 99-114.
- Çelik, C., Özdevecioğlu, M. (2001), "Kadın girişimcilerin demografik özellikleri ve karşılaştıkları sorunlara ilişkin neşehir ilinde bir araştırma," 1. Orta Anadolu Kongresi (Nevşehir): 487-498.
- Çelik, Ö., Atabey, S. E. (2013). Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme . *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 13(4).
- Çepni, S. (2010). "Araştırma ve proje çalışmalarına giriş".
- Çetindamar, D. (2002), "Türkiye’de girişimcilik". TÜSİAD Yayınları, 33.
- Çoban, A. (2006). "An evaluation of the women’s entrepreneurship support activities in Turkey". *Middle East Technical University. A Thesis Submitted to The Graduate School of Social Sciences. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.*
- Çokgezen, J. Y., Yalın, P. A. L. A. (2010). "’den günümüze Türkiye ekonomisi krizler, politikalar ve makroekonomik dönüşüm". *Beta Yayınları*.

- Çulhaoğlu, M. (2001). "Devlet, sivil toplum ve demokratikleşme". *Sivil Toplum: Devletin Büyümesi*, 19-65.
- Daniłoska, N., Kostadinowska-milosheska, S. N. E. Z. A. N. A. (2017). "Opportunities for development of women entrepreneurship in the republic of macedonia". *Economic Development/Ekonomiski Razvoj*, 19.
- Datta Gupta, N., Poulsen, A., Villeval, M. C. (2013). "Gender matching and competitiveness: Experimental evidence". *Economic Inquiry*, 51(1), 816-835.
- Davey, M. C. (1991). "Effects of physical factors on the survival and growth of Antarctic terrestrial algae". *British Phycological Journal*, 26(4), 315-325.
- Davidsson, P. (1995), "Determinants of Entrepreneurial Intentions," (Italy: Paper presented at the Rent IX Conference).
- Davutoğlu, (2016). "Refah Devletin Kurucu Belgelerinde Kadının Adı Yok: Beveridge Raporu'nun Cinsiyetçi Karakteri". VIII. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu. ss. 145-153
- Dedeoğlu, S., Elveren, A. Y. (2012). "Türkiye'de refah devleti ve kadın". İletişim Yayınları.
- Delmar, F. (2000), "The psychology of the entrepreneur," CARTER, S./ JONES-EVANS, D. (eds.), *Enterprise and Small Business: Principles, Practice and Policy* (Harlow-England: Pearson Education Ltd.): 132-154.
- Delmar, F. (2003), "Women Entrepreneurship: Assessing Data Availability and Future Needs", Workshop on Improving Statistics on SME's and Entrepreneurship To be held at OECD Headquarters, Paris.
- Dura, C., Atik, H. (2002). "Bilgi toplumu, bilgi ekonomisi ve Türkiye". Literatür.
- Durkheim, E. (1982). "The contribution of sociology to psychology and philosophy (1909)". In *The rules of sociological method* (pp. 236-240). Palgrave, London.
- Ecevit, Y. (1993). "Kadın girişimciliğinin yaygınlaşmasına yönelik bir model önerisi". *Kadın Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli*, 15-34.
- Ecevit, Y. (2007). *Türkiye'de Kadın Girişimciliğine Eleştirel Bir Yaklaşım* (Ankara: Uluslararası Çalışma Ofisi (ILO), 1.baskı).

- Ecevit, Y. (2007). "A critical approach to women's entrepreneurship in Turkey". ILO.
- Ecevit, Y. (2010). "Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele hakkında bazı sosyolojik değişimler". In *BGSS Workshop Documentation, Published By The Berlin Graduate School Of Social Sciences (BGSS), Berlin*. Erişim: [http://www. bgss. huberlin. de/bgssonlinepublications/workshop%20Docu/workshopp er de tr](http://www.bgss.huberlin.de/bgssonlinepublications/workshop%20Docu/workshopp er de tr).(erişim tarihi: 17.02.2020).
- Elsner, W. (1989). "Adam Smith’s model of the origins and emergence of institutions: the modern findings of the classical approach". *Journal of Economic issues*, 23(1), 189-213.
- Erarslan, G., (2009), "Türkiye’de kadın istihdamının artırılması: tespit ve öneriler", Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul.
- Erdemir T.(2018). "Türkiye’de kadın girişimciliği ve kadın girişimciliğini etkileyen engeller ve fırsatlar üzerine bir araştırma / Women's entrepreneurship and women's entrepreneurship in turkey the affecting an investigation on obstacles and opportunities", İstanbul Gelişim Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Anabilim Dalı / İşletme Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018
- Erdoğan, M. (1998). "Liberal Toplum Liberal Siyaset". Siyasal Kitapevi. Ankara
- Eser, D., Özgen, E. (1993). "Kadın Aile ve Çevre". Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 33.
- Eskicioğlu, A. V. (2015). "*Avrupa Birliği eşiğindeki Türkiye’de girişimci kadın profili: Eskişehir örneği*" (Master's thesis, Anadolu Üniversitesi).
- Fetsch, E., Jackson, C., Wiens, J. (2015). "Women entrepreneurs are key to accelerating growth". *Kauffman Foundation*.
- Fidan, D., Boztoprak, H., Usta, T., Sari, B., Guzey, Y. (2016). "The effects of discrimination against women in places of business: A report on the tourism industry". *Review of Business*, 37(1), 56.
- Flyvbjerg, B. (2006). "Five misunderstandings about case-study research". *Qualitative inquiry*, 12(2), 219-245.
- Fulcher, J., Scott, J. (2007). "Introduction to Sociology".

- GEM, (2017). “Global Report (2016/17)”. Global Entrepreneurship Research Association (GERA).
- Gerni, M. (2013). “Sosyal sermaye ve örgütsel boyutu”. *Beta yayıncılık, İstanbul*.
- Gerring, J. (2007). “Is there a (viable) crucial-case method?”. *Comparative Political Studies*, 40(3), 231-253.
- Gittell, Marilyn, Isolda Ortega-Bustamente ve Steffy, Tracy. (1999), “Women Creating Social Capital and Social Change: A Study of Women-Led Community Development Organizations”, Silver Springs, MD: McAuley Institute.
- Goffee, R., Scase, R. (1992). “Organizational change and the corporate career: The restructuring of managers' job aspirations”. *Human Relations*, 45(4), 363-385.
- Gökakın, Z.Ö. (2000), “Doksanlı yılların yeni kahramanları: Türkiye’de Girişimci kadın profili,” 8. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı (Nevşehir): 109-123.
- Göksel, B. (1992). “Atatürk ve kadın hakları”. Atatürkçü Düşünce. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, s.919-941.
- Granger, B., Stanworth, J., Stanworth, C. (1995). “Self-Employment Career Dynamics: The Case of Unemployment Push in U.K.Book Publishing”, *Work, Employment and Society*, Cilt 9, Sayı 3 ss.499-516.
- Greenwald, B. C., Stiglitz, J. E. (1987). “Keynesian, new Keynesian, and new classical economics”. No. w2160. National Bureau of Economic Research.
- Güldal, D. (2006), “Kadın Yöneticileri Motive ve Demotive Eden Faktörlerin Tespitine Yönelik Bir Araştırma”. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Güleç, S. (2011). “Kadın girişimciliği-Karaman örneği”.
- Gümüsoğlu, Ş., Karaöz, B. (2014). “Tarihsel süreçte girişimcilik: Muğla örneği”. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 3(1).
- Günday, D. A. P. (2011) “Ekonomik kalkınmada kadının önemi ve katkısı”. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

- Gündoğdu, Ö., Noyan Yalman, İ. (2014). “Kadın girişimciliği ve bölgesel kalkınma: TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) bölgesinde uygulama”.
- Güney, S. (2006). “Kadın girişimciliğine genel bir bakış”.
- Gürol, M. Ali, Marşap, Akın (2007). “Geçmişte ve günümüz yaşamında ücretsiz ve ücretli olarak kadın,” Bilig, sayı 42, Yaz.
- Güven, İ. (2018). “Türk eğitim tarihi”. Pegem Atıf İndeksi, 001-379.
- Güzel, Ş. (1985). “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e toplumsal değişim ve kadın”. Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, 3, 858-874.
- Halis, M. (2018). “Kadın girişimciliğinin bilinmeyen yönü the unknown side of women entrepreneurship”. Business Studies, 413.
- Hancock, D. R., Algozzine, B. (2006). “A practical guide for beginning researchers doing case study research”.
- Hartmann, H., (1992). “Marksizm’l Feminizmin Mutsuz Evliliği”. Çev: G. Aygen Kadının Görünmeyen Emegi Maddeci Bir feminizm Üzerinde, Der: G. Savran, N. Tura, İstanbul, Kardelen Yayınları.
- Hartmann, J. (2006). “*Differenz, Kritik, Dekonstruktion–Impulse für eine mehrperspektivische Gender-Didaktik*”. na.
- Harvey, D. (2010). “Reading Marx’s Capital with David Harvey”.
- Haugh, H. M., Talwar, A. (2014). “Linking Social entrepreneurship and social change: the mediating role of empowerment”. J Bus Ethics, 133(4), 643–658.
- Heidi, H. (2008). “Marxizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği”, *Kadının Görünmeyen Emegi*, Der: Gülnur Acar Savran, Nesrin Tura Demiryontan, Yordam Kitap Yayınları.
- Helvacıoğlu, F. (1996). “Ders kitaplarında cinsiyetçilik”. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Henry, C., Hill, F., Leitch, C. (2003). “Entrepreneurship education and training”, England: Ashgate Publishing Ltd.
- Heywood, P. M. (Ed.). (2014). “Routledge handbook of political corruption”. Routledge.
- Hız, G., Karataş, A. (2016). “Kadın emeğinin istihdamı ve sendikalar: İstanbul Bankacılık Sektörü Örneği”. Mesleki Bilimler Dergisi, 5(1), 22-35.

- Hisrich, D. R., Öztürk, A. S. (1999). “ Women entrepreneurs in a developing economy,” *Journal of Management Development*, Volume 18, Number 2.
- Hisrich, R. D., Brush, C. G. (1983). “The woman entrepreneur: Implications of family, educational, and occupational experience”. *Frontiers of entrepreneurship research*, 2, 255-270.
- Hisrich, R. D., Peters, M. P. (1989). “Entrepreneurship: Starting”. *Developing, And Managing A New Enterprise*, Homewood8, IL: BPI, IrwinMcGraw-Hill.
- Hisrich, R. D., Peters, M. P. (1992). “Entrepreneurship; Starting, DevelopingandManaging a New Enterprise”, 2nd edn, Richard D. *IrwinInc.*, *Boston*. (Akt: Şenturan, Ş, Örnek, Girişimcilik ‘Örnek Olaylarla’,2018, Beta Yayınları.)
- <http://bpwistanbul.org/biz-kimiz/>, (Erişim tarihi: 03.02.2020).
- <http://ka-der.org.tr/>, (Erişim tarihi: 04.04.2020).
- <http://www.israf.org/sayfa/Mikrokredi-Nedir/204>: (Erişim tarihi: 06.02.2020).
- <https://www.kagider.org/>; (Erişim tarihi: 24.03.2020).
- <https://www.kedv.org.tr/>, (Erişim tarihi: 12.06.2020).
- Hughes, K. D., Jennings, J. E., Brush, C., Carter, S., Welter, F. (2012). “Extending women's entrepreneurship research in new directions”. *Entrepreneurship theory and practice*, 36(3), 429-442.
- Humphries, 2001:3Humphries, J. (1991). " Lurking in theWings...": Women in the Historiography of the Industrial Revolution. *Business andEconomicHistory*, 32-44.
- ILO, <https://www.ilo.org/empent/areas/womens-entrepreneurship-development-wed/lang--en/index.htm> (erişim tarihi: 25.01.2020).
- İçli, G. (2018). “Toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ve küreselleşme”. Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute/Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (30).
- İraz, R. (2005). “Yaratıcılık ve yenilik bağlamında girişimcilik ve KOBİ'ler”. Çizgi Kitabevi.

- İşcan, Ö., Kaygın, F. (2011) “Potansiyel girişimciler olarak üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma”, *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, (2):275-286.
- Jalbert, S. E. (2000). “Women entrepreneurs in the global economy”. *Center for International Private Enterprise*, 9.
- Jennings, J. E., Brush, C. G. (2013). “Research on women entrepreneurs: challenges to (and from) the broader entrepreneurship literature?”. *Academy of Management Annals*, 7(1), 663-715.
- Jha, P., Makkad, M., Mittal, S. (2018). “Performance-oriented factors for women entrepreneurs—a scale development perspective”. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*.
- Jonathan Woetzel et al. (2015). “The power of parity: How advancing women’s equality can add \$12 trillion to global growth”. Technical report.
- Kaçar, Ö. (2007). “Toplumsal cinsiyet ve kadının konumu: Türkiye’de yakın zamanlardaki değişimi anlamak”. Master's thesis, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (2008). “Aile içi şiddetle mücadele el kitabı”.
- Kagider Türkiye Kadın Girişimcilik Endeksi Araştırma Raporu, 2019.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). Onuncu kalkınma planı 2014-2018.
- Kanbir, F. (2017). “Türkiye Cumhuriyetinde Kadın Hareketleri”.
- Kandil, A. (1999). Women and civil society, Civil Society at the Millenium içinde, Naidoo, K. (eds). Kumarian Press.
- Kansız, N., Acuner Ş.A. (2008), “Üretim ve istihdama katılımı kadının yeri,” *Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, 20/240.
- Kanze, D., Huang, L., Conley, M. A., Higgins, E. T. (2018). “We ask men to win and women not to lose: Closing the gender gap in startup funding”. *Academy of Management Journal*, 61(2), 586-614.
- Kaplan, T. (1997). “Crazy for democracy”. New York, NY: Routledge.
- Karabat, B. Ç., Sönmez, Ö. A. (2012). “The Role of Women Entrepreneurship For the Regional Development/Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin

Rolü". *Balkan Journal of Social Sciences Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2).

Kelley, D. J., Singer, S., Herrington, M. (2012). "The global entrepreneurship monitör". *2011 Global Report, GEM 2011*, 7.

Keskin, S. (2014). "Türkiye'de kadın girişimcilerin durumu".

Kılıç, Z., (1998). "Cumhuriyet Türkiye'sinde kadın hareketine genel bir bakış, 75 yılda kadınlar ve erkeler". Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kilby, P. (2011). "NGOs in India: the challenges of women empowerment and accountability". New York: Routledge.

Klapper, L. F., Parker, S. C. (2011). "Gender and the business environment for new firm creation". *The World Bank Research Observer*, 26(2), 237-257.

Kocacık, F., Gökkaya V.B. (2005), "Türkiye'de çalışan kadınlar ve sorunları," C.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, 6 /1:195-219.

Koç, E. S. (2005). "Kadın girişimciler kavramı ve serbest meslek mensubu kadın girişimcilere ilişkin Konya ilinde uygulamalı bir araştırma". (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kongar, E. (1991). "Sivil toplum ve kültür". Sivil toplum, İstanbul: Türkiye sosyal ekonomik ve sosyal araştırmalar vakfı yayınları.

Koray, M. (2000). "Cam tavan sorununun boyutlarının anlaşılmasında nitel unsurların önemi: İMKB 100 üzerine bir çalışma" . Akt: Menteş, A.. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (43), 97-108.

Kördeve, M. K. (2017). "Kadın Çalışanların Önündeki Engel: Cam Tavan Sendromu". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 123-142.

Kutunis, R. Ö., Hancı, A. (2004). "Kadın girişimcilerin kişisel özgürlük algılamaları. ulusal bilgi", *Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Osmangazi Üniversitesi İİ BF Fakültesi*, 457-464.

Kümbetoğlu, B. (2002). Kadınlarla ilişkin projeler (editörler: Bora Aksu ve Asena Günel). 90'larda Türkiye'de Feminizm içinde (159-181). İstanbul: İletişim Yayınları.

Lenka, U. Agarwal, S. (2015). "Role of women entrepreneurs and ngos in promoting entrepreneurship: case studies from uttarakhand", India. *Journal of Asia Business Studies*, 11(4), 451-465.

- Lewis, K. V., Henry, C., Gatewood, E. J., Watson, J. (Eds.). (2014). “*Women s Entrepreneurship in the 21st Century: An International Multi-Level Research Analysis*”. Edward Elgar Publishing.
- Lockwood, N. (2004). “*The glass ceiling: Domestic and international perspectives* (pp. 1-10)”. Alexandria, VA: Society for Human Resource Management.
- Lombardo, E., Meier, P. (2006). “Gender mainstreaming in the EU: Incorporating a feminist reading?”. *European Journal of Women's Studies*, 13(2), 151-166.
- Macko, A. ve Tyszka, T. (2000). “Entrepreneurship and risk taking, applied psychology”, 58(3): 469-487.
- Makal, A. (2010). “Türkiye’de erken cumhuriyet döneminde kadın emeği”. *Çalışma ve Toplum*, 2(25), 13-40.
- Makal, A., (2001). “Türkiye’de 1950-1965 döneminde ücretli kadın emeğine ilişkin gelişmeler”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 56, Sayı: 2, Nisan-Mayıs-Haziran, ss. 117-155.
- Marangoz, M. (2012). “Girişimcilik”. Beta.
- McClelland, D. C. (1961). *The Achieving Society*, van Nostrand, Princeton, NJ.
- Meenu, G., Prakash, J. (2011). “Women entrepreneurship in India-problems and prospects”. *International Journal of Multidisciplinary Research*, 1(5).
- Merriam, S. B., Bierema, L. L. (2013). “Adult learning: Linking theory and practice”. John Wiley & Sons.
- Michaelides, P., Kardasi, O. (2010). “Schumpeter's theory of leadership: a brief sketch”. *The Journal of Philosophical Economics*, 3(2), 122.
- Moore, D. P., Buttner, E. H. (1997). “*Women entrepreneurs: Moving beyond the glass ceiling*”. Sage Publications, Inc.
- Moore, L. S. (1995); “Sanayi yaşamının bazı yönleri”, Clarence Richard Johnson (Editör); İstanbul 1920, Çeviren: Sönmez Taner, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul: 147-174.
- Morçin, S. E. (2013). “Türk kültüründe kadın girişimciliği: Kavramsal bir değerlendirme”.

- Nandan, S., Kushwaha, A. (2017). "Role of ngos in skill development and promotion of micro-entrepreneurship among women: a study of allahabad district". *Management Dynamics*, 17(2).
- Nandedkar, V. G. (1987). "Voluntary associations: a strategy for development", *Indian Journal of Public Administration*, 23(3), 460-480.
- Napier, N. K., Nilsson, M. (2006). "The development of creative capabilities in and out of creative organizations: Three case studies". *Creativity and Innovation Management*, 15(3), 268-278.
- Naples, N. A. (1998). "Grassroots warriors: activism mothering", *Community Work and the War on Poverty*. New York: Routledge.
- Narin, M., Marşap A., Gürol M.A. (2006), "Global kadın girişimciliğinin maksimizasyonunu hedefleme: uluslararası arenada örgütlenme ve ağ oluşturma," *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 8 /1: 65-78.
- OECD (2004), "Women's Entrepreneurship: Issues and Policies," 2. OECD Conference of Ministers Responsible for Small and Medium Sized Enterprises (SMEs) (İstanbul: Turkey).
- OECD. (2004). Annual Report.
- Ogbor, J. O. (2000). "Mythicizing and reification in entrepreneurial discourse: Ideology- critique of entrepreneurial studies". *Journal of management studies*, 37(5), 605-635.
- Onay, Ü. G. (2013). "*Kadın girişimciliğini etkileyen sosyo-kültürel faktörler: Isparta KOSGEB girişimcilik destekleri üzerine bir araştırma*". (Doctoral dissertation, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Örücü, E., Kılıç R., Kılıç T. (2007), "Cam tavan sendromu ve kadınların üst düzey yönetici pozisyonuna yükselmelerindeki engeller: Balıkesir ili örneği," *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14 /2: 117-135.
- Özar, Ş. (2005). "GAP Bölgesi'nde kadın girişimciliği". GAP-GİDEM Yayınları, Ankara.
- Özar, Ş. (2005). "GAP bölgesinde kadın girişimciliği", GAP-GİDEM Yayınları, Ankara.
- Özar, Ş. (2012). "Türkiye'de 1980 sonrası dönemde kadın emeği ve istihdamı politikaları: kadın hareketi, sendikalar, devlet ve işveren kuruluşları".

Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği. Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 266-304.

Özdevecioğlu, M., Aktaş A. (2007), “Kariyer bağlılığı, mesleki bağlılık ve örgütsel bağlılığın yaşam tatmini üzerindeki etkisi: iş-aile çatışmasının rolü,” E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi, 28: 1- 20.

Özer, M., Biçerli, K. (2003). “Türkiye’de kadın işgücünün panel veri analizi”.

Öztopçu, A. (2016). “İktisadi düşüncede yenilikçilik ve ekonomik kalkınmadaki yeri”. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (58), 367-379.

Öztürk, M. D. (2016). “Türkiye’de kadın girişimcilik: Kadınları girişimciliğe yönlüten faktörler, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri” (Master's thesis, İstanbul Ticaret Üniversitesi).

Öztürk, M. Y. (2010). “Kapitalist gelişme ve kriz sürecinde kadın emeği: Asya deneyiminden çıkarılacak dersler”. Çalışma ve Toplum, 1, 105-132.

Öztürk, S. (2018). “Türkiye’de kadın girişimciliğinin iktisadi ve kültürel normlar çerçevesinde değerlendirilmesi”. *Journal of Entrepreneurship & Development/Girisimcilik ve Kalkinma Dergisi*, 13(1).

Öztürk, Z., Bilkay, T. A. (2016). “Türkiye kamu hastaneleri kurumunda çalışan kadınların kariyer engelleri ve cam tavan sendromu algıları”. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 89-102.

Passaro, R., Quinto, I., Thomas, A. (2017). “Start-up competitions as learning environment to foster the entrepreneurial process”. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*.

Pinkovetskaia, I. S., Kryukova, L. I., Campillo, D. F. A., Rojas-Bahamon, M. J. (2019). “Female entrepreneurship: Types of economic activity”. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(2), 253-265.

Pinkovetskaia, I. S., Nuretdinova, Y. V., Treskova, T. V., Neif, N. M. (2019). “Estimation of fixed capital investment in Russian small enterprises and microenterprises in 2018”. *Amazonia Investiga*, 8(21), 42-51.

Poggesi, S., Mari, M., ve De Vita, L. (2016). “What’s new in female entrepreneurship research? Answers from the literature”. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 12(3), 735-764.

- Prasad A. (2016). "Entrepreneurship among Rural Indian Women: Empowerment through Enterprise". In: Kumar, P. (Eds.), *Indian Women as Entrepreneurs*, 81-99. London: Palgrave Macmillan.
- Prifti C., S. Simantiraki ve J.H. Wagner (2008), "Middle East Local and Regional Woman Entrepreneurship", Centre for Mediterranean and Middle Eastern Studies, Edit: A. Vassiliou, www.idis.gr (Erişim: 12.11.2008).
- Punch, K. F. (2005). "Sosyal araştırmalara giriş nicel ve nitel yaklaşımlar". Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Putnam, R. (1993). "The prosperous community: Social capital and public life". *The american prospect*, 13(Spring), Vol. 4. Available online: <http://www.prospect.org/print/vol/13> (accessed 7 April 2003).
- Putnam, R. D. (2002). "Introduction." In *The Dynamics of Social Capital*, ed. Robert D. Putnam". Oxford: Oxford University Press.
- Rao, Veena; A. Venkatachalm; Joshi, H.G. (2013). "A study on entrepreneurial characteristics and success of women entrepreneurs operating fashion and apparel business", *Asian Journal Of Management Sciences And Education*, 2(2): 136-147.
- Sarıbay, A. Y. (2000). "Kamusal alan, diyalojik demokrasi, sivil itiraz". Alfa Yayınları.
- Sarri, K., Trihopoulou, A. (2005). "Female entrepreneurs' personal characteristics and motivation: a review of the Greek situation". *Women in management review*.
- Savcı, İ. (2000). "Veri girişi işinde kadın alışanlar: iş ve iş dışı deneyimleri". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 55(4), 143-168.
- Schindehutte M., Morris M., Lord M., Brennan C. (2003), "Entrepreneurs and Motherhood: Impacts on Their Children in South Africa and The United States," *Journal of Small Business Management*, 41/1: 94-107.
- Schumpeter, J. A. (1934). "The theory of economic development". New York: Oxford University Pres.
- Schwartz, E. (1976). "Entrepreneurship: A new female frontier". *Journal of Contemporary Business*, 5 (1), 47-76.
- Schwartz, E. B. (1976). "Entrepreneurship-New female frontier". *Journal of Contemporary business*, 5(1), 47-76.

- Selçuk, F. Ü., Tuzlukaya, Ş. (2013). “Çalışma Yaşamı ve Kadın”. Lerzan Gültekin, Gül Güneş, Ceylan Ertung and Aslı Şimşek (der.)Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Sorunlarına Toplu Bir Bakış (s. 4-16) içinde. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Selçuk, F. Ü., Tuzlukaya, Ş. E. (2013). “Çalışma Yaşamı ve Kadın”. *Gültekin, L. vd.(Ed.), Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları içinde, Ankara, Atılım Üniversitesi Yayınları*, 4-16.
- Serdaroğlu, U. (Ed.). (2010). “İktisat ve toplumsal cinsiyet (Vol. 70)”. Eflatun Basım Dağıtım Yayıncılık.
- Shumpeter, J. A. (1939). “Business cycles”. *A Theoretical, Historical, and Statistical Analysis of the Capitalist Process, 1*.
- Singh, K. (1992). “Women Entrepreneurs”. New Delhi: Ashish Publishing House
- Singh, R., Nain, M.S. (2016). Developing Agripreneurship for Sustainable Farm Income: Action Research Study on Women Farmers of Haput. *Journal of Community Mobilization and Sustainable Development*, 11(1), 127-135.
- Sinha, P. (2003). “Women entrepreneurship in the north east india: motivation”, Social Support and Constraints. *Indian Journal of Industrial Relations*, 38(4), 425–443.
- Soysal A, (2010), “Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 65(1): 83-114.
- Soysal, A. (2013). “Kırsal alanda kadın girişimciliği: Türkiye için durum değerlendirmesi”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(1), 163-190.
- Steffy, T. (2008), “Women creating social capital and social change: a follow-up study of women-led community development organizations”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, New York, The City University of New York.
- Strateji, C., Başkanlığı, B. (2019). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023).
- Şahin, E. (2006). “Kadın girişimcilik ve Konya ilinde kadın girişimcilik profili üzerine bir uygulama” (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Şenesen, G. (2008). “Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme: türkiye için bir değerlendirme”. *Bütçe Sürecinde Parlamentonun Değişen Rolü Sempozyumu, Bütçelemede Yeni Yaklaşımlar Oturumu, Afyonkarahisar*.
- Şenturan Ş.(2018). “Girişimcilik örnek olaylarla”, Beta Yayınları, 1. Baskı, Aralık.
- Tahtalı, F. A.(2018). “Türkiye’de kadın girişimciliği ve malatya kentsel alanda kadın girişimciler üzerine bir araştırma”, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Bölümü, Doktora Tezi, 2018.
- Tekeli, Ş., (1995). “1980’ler Türkiye’inde kadınlar, 80’ler Türkiye’inde kadın bakış açısından kadınlar”. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Terjesen, S. A., Lloyd, A. (2015). “The 2015 female entrepreneurship index”. *Kelley School of Business Research Paper*, (15-51).
- Terjesen, S., Amorós, J. E. (2010). “Female entrepreneurship in Latin America and the Caribbean: Characteristics, drivers and relationship to economic development”. *The European Journal of Development Research*, 22(3), 313-330.
- Tezerişir, A., Çakır, D. S. (2019). “Türkiye’de 2000 sonrası işçi hareketinde kadınlar”.
- Thompson P, Evans D J, Kwong C C Y, (2010), “Education and Entrepreneurial Activity: A Comparison of White and South Asian Men”, *International Small Business Journal*, 28 (2), 147-162.
- Thurik, R., Wennekers, S. (2004). “Entrepreneurship, small business and economic growth”. *Journal of small business and enterprise development*.
- Tiwari, S., Tiwari, A. (2007). “Women entrepreneurship and economic Development”. Sarup & Sons.
- Toksöz, G. (2007). “İşgücü piyasasının toplumsal cinsiyet perspektifinden analizi ve bölgeler arası dengesizlikler,” *Çalışma ve Toplum*, 4.
- Toksöz, G. (2009). “Kriz Koşullarında Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden İşgücü Piyasaları”. Ankara: ILO.
- Toksöz, G. (2012). “Kalkınmada kadın emeği”, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Toksöz, G. (2012). “Kalkınmada kadın emeği”. Varlık.
- Top, S. (2006). “Girişimcilik keşif süreci”, Beta Yayınları. Basım, İstanbul.

- Top, Seyfi (2006). “Girişimcilik keşif süreci”, İstanbul: Beta Yayınları.
- Topçuoğlu, R. A. (2015). “Küreselleşme ve üretimin esnekleşmesi sürecinde kadın emeği”. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi (MSG)*, 12(44).
- Topsakal, C. (2004). “Avrupa Birliğinde Değerler Eğitimi”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(5), 125-148.
- Torri, M. C., Martinez, A. (2014). “Women’s Empowerment and micro-entrepreneurship in india: constructing a new development paradigm?”, *Progress in Development Studies*, 14(1), 31–48.
- Tulan, D., Türko, E. S. (2018). “Kadın girişimciliği: Erzurum ilinde bir uygulama”. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (FESA)*, 3(1), 285-306.
- Tunç, M. (2018). “Kalkınmada kadın ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin rolü: ülkelerarası farklı gelir gruplarına göre yatay kesit analiz”. *Sosyoekonomi*, 26.
- Tunçsiper, B., Karaköy, Ç., Kafa, N. (2008). “Kadın girişimciliği”. *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İkinci Uluslararası Ekonomi Kongresi Kitabı, Bişkek, Ekim*, 9-11.
- Urhan, B. (2009). “Görünmezlerin görünür olma mücadeleleri: çalışan kadın örgütlenmeleri”. *Çalışma ve Toplum*, 2, 83-110.
- Uygun, R., Damgacıoğlu, M. H. (2011). “Girişimcilik paradigmasında dönüşüm: deneyime dayalı girişimci türleri üzerine teorik bir değerlendirme”.
- Van-Praag, C. M. (1999). “Some classic views on entrepreneurship”. *De economist* 147(3): 311-335.
- Vogel, L. (1990). “Debating difference: feminism, pregnancy, and the workplace”. *Feminist studies*, 16(1), 9-32.
- Watkins, K. (2006). “Human Development Report 2006-Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis”. *UNDP Human Development Reports*.
- Welter, F., Smallbone, D., Aculai, E., Isakova, N., Schakirova, N. (2003). “Female entrepreneurship in post Soviet countries”. *New perspectives on women entrepreneurs*, 223-239.
- Woldie, A., Adersua, A. (2004). “Female entrepreneurs in a transitional economy”. *International journal of social economics*.

World Economic Forum (2017). Gender Gap Report.

www.tuik.gov.tr

Yadav, V., Unni, J. (2016). "Women entrepreneurship: research review and future directions". *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 6(1), 12.

Yadav, V., Unni, J. (2016). "Women entrepreneurship: research review and future directions". *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 6(1), 12.

Yalman, İ. N., Gündoğdu, Ö. (2014). "Kadın girişimciliği ve bölgesel kalkınma: Tr72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) bölgesinde uygulama". *Journal of Entrepreneurship & Development/Girisimcilik ve Kalkinma Dergisi*, 9(1).

Yalman, İ. N., Gündoğdu, Ö. (2014). "Kadın Girişimciliği ve Bölgesel Kalkınma: Tr72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) Bölgesinde Uygulama", *Journal Of Entrepreneurship & Development/Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 9 (1): 39-70

Yaman Ö. M. (2010). "Kapitalist gelişme ve kriz sürecinde kadın emeği: asya deneyiminden çıkarılacak dersler", *Çalışma ve Toplum*, 2010/1, no. 24.

Yazıcıoğlu, A. E. (2020). "Türkiye’de kadın istihdamının önemi ve kadın istihdamının artırılmasına yönelik yapılan çalışmalar". *Journal of Ekonomi*, 12-15.

Yetim, N. (2002). "Sosyal sermaye olarak kadın girişimciler: Mersin örneği". *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 2(2), 79-92.

Yetim, N. (2008). "Social capital in female entrepreneurship". *International Sociology*, 23(6), 864-885.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). "Sosyal bilimlerde nitel araştırma". Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, M., Zoğal, Y. (2015). "Kadının İş Gücüne Katılımının Tarihsel Gelişimi ve Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler: Türkiye ve Avrupa Örneği" *Econ World* 2015. Torino. 1 -25.

Yin, R.K., (1984). "Case study research: design and methods". Beverly Hills, Calif: Sage Publications.

- Yorgun, S. (2010). “Sömürü, Koruma ve Pozitif Ayrımcılıktan Çalışma Hayatının Egemen Gücü Olmaya Doğru Kadınlar: 21. Yüzyıl ve Pembeleşen Çalışma Hayatı”. Sosyoekonomi
- Yunus, M. (2003). “Expanding microcredit outreach to reach: The Millennium Development Goal–Some Issues for Attention”. In International seminar on attacking poverty with microcredit, Dhaka (pp. 8-9).
- Yüksel, M. O. (2000). “Karşılaştırmalı hukuk ışığında Türk iş hukukunda kadın-erkek eşitliği”. Beta.
- Zapalska Fogel, A.G. (1998). “Characteristics of polish and hungarian entrepreneurs”, Journal of Private Enterprise, 13, pp. 132–144.

EKLER

Ek-1. Görüşme Talep Yazısı

Sayın katılımcı,

Beykent Üniversitesi İşletme Fakültesinde yaptığım işletme doktora tezinin konusu STK lar ve kadın girişimciliği üzerinedir. 32 yıllık yöneticilik ve danışmanlık deneyimim beni bu konuda tez hazırlamak için motive etmiştir. Sizin de bu konuda bana destek olmanız beni daha yüreklendirecek ve daha nitelikli bir çalışma elde edilmesini sağlayacaktır.

Bu tezi Nitel araştırma yöntemi kullanarak gerçekleştirmek istemekteyim. Bu nedenle bu konu ile ilgili olarak sizlerle yüz yüze görüşme gerçekleştirmek isterim. Fazla zamanınızı almamaya özen ve gayret göstereceğim.

Bu konuda göstereceğiniz ilgi ve destek için şimdiden teşekkür ederim.

Saygılarımla,

İnci Gülsün özkul

Ek-2. Görüşme İçin Açıklama ve Demografik Bilgi Sağlama

Merhaba, ben İnci Gülsün Özkul. Beykent Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde İşletme Anabilim Dalı'nda doktora öğrencisiyim. “*STK lar ve kadın girişimciliği konusunda*” görüşme yapmak için buradayım. Sizin kadın girişimciliği hakkındaki düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum. Görüşmemiz boyunca söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Araştırmaya katılmanız durumunda yanıtlarınızın gizliliği korunacak ve bireysel yanıtlarınızın bazı bölümleri isminiz gizli tutularak sadece bu araştırma kapsamında kullanılacaktır.

Görüşmeyi daha net ve doğru hatırlayabilmek için ses kayıt cihazı ile kaydetmem gerekiyor.

Görüşmemizin yaklaşık 45 dakika süreceğini tahmin ediyorum. Sizin içinde uygunsa sorulara başlamak istiyorum.

Görüşmemize başlamadan önce sormak veya söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Sosyo-Demografik Özellikleri Tarih: / /

1) Adınız/Soyadınız: Rumuz:

3) Medeni durumunuz:

1) Bekar 2) Evli 3) Boşanmış/Ayrı Yaşıyor

4) Yaşınız

6) Eğitim durumunuz:

1) İlkokul 2) Ortaokul 3) Lise 4) Üniversite

7) daha önce çalışma deneyiminiz oldu mu?

8) Gelir durumunuz:

1) Gelir giderden az 2) Gelir gider denk 3) Gelir giderden fazla

MÜLAKAT SORULARI

Derinlemesine mülakat soruları STK yöneticileri için

8. Kuruluş amacınızı öğrenebilir miyim?
9. Stk nın kuruluş amacını değerlendirir misiniz?
10. Yaptığınız organizasyon/lar ne amaçla kadına dokunuyor.
11. Hedef kitlenize nasıl ve hangi yöntemlerle ulaşıyorsunuz.
12. Dokunduğunuz kadınların geri dönüşlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
13. Kurumunuzun performansını kadın girişimcilere ve istihdama verdiği destek konusunda nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - (sonda sorusu olarak kullanılabilir)Bir Ölçeğiniz var mı? Ne?
14. Kadın girişimciliğinin nasıl desteklenmesi gerekiyor bu konuda ki fikirleriniz neler?
 - Kadın girişimcilik sizde ne çağırıştırıyor?
15. Kadın girişimciliği için planlarınız nelerdir?

Derinlemesine mülakat soruları Kadın Girişimciler için

5. Bu kuruluşla hangi nedenle ve nasıl karşılaştınız?
6. Girişimci olma kararınızı neler etkiledi
7. İşinizi kurarken karşılaştığınız olumlu/olumsuz (iki durumdan da yorum almak zorundasın inci)durumları bize aktarır mısınız?
 - En büyük desteği nereden aldınız?
 - STK bu konuda ne yapabilir.
8. İşinizi yürütürken karşılaştığınız durumlar nelerdi?
 - Destek aldınız mı? Kimden/Nereden
9. Yaptığınız işinizle ilgili olarak geleceğe yönelik planlarınız nelerdir.
- 12 STK bu planın neresinde?

Ek-3. 2020 Dünya Ekonomik Forumu

Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı 2020 Raporu

Table 1 The Global Gender Gap Index 2020 rankings

Rank	Country	Score	Rank change		Score change	
		0-1	2018	2018	2018	2006
1	Iceland	0.877	-	+0.018	+0.095	
2	Norway	0.842	-	+0.007	+0.049	
3	Finland	0.832	1	+0.012	+0.036	
4	Sweden	0.820	-1	-0.002	+0.007	
5	Nicaragua	0.804	-	-0.005	+0.147	
6	New Zealand	0.799	1	-0.002	+0.048	
7	Ireland	0.798	2	+0.002	+0.065	
8	Spain	0.795	21	+0.049	+0.069	
9	Rwanda	0.791	-3	-0.013	n/a	
10	Germany	0.787	4	+0.011	+0.034	
11	Latvia	0.785	6	+0.027	+0.076	
12	Namibia	0.784	-2	-0.005	+0.098	
13	Costa Rica	0.782	9	+0.003	+0.089	
14	Denmark	0.782	-1	+0.004	+0.096	
15	France	0.781	-3	-0.002	+0.129	
16	Philippines	0.781	-8	-0.018	+0.029	
17	South Africa	0.780	2	+0.025	+0.068	
18	Switzerland	0.779	2	+0.024	+0.079	
19	Canada	0.772	-3	+0.001	+0.055	
20	Albania	0.769	14	+0.035	+0.108	
21	United Kingdom	0.767	-6	-0.007	+0.031	
22	Colombia	0.758	18	+0.029	+0.053	
23	Moldova	0.757	12	+0.023	+0.044	
24	Trinidad and Tobago*	0.756	n/a	n/a	+0.076	
25	Mexico	0.754	25	+0.034	+0.108	
26	Estonia	0.751	7	+0.017	+0.057	
27	Belgium	0.750	5	+0.012	+0.042	
28	Barbados	0.749	-7	-0.004	n/a	
29	Belarus	0.746	-1	-	n/a	
30	Argentina	0.746	6	+0.014	+0.063	
31	Cuba	0.746	-8	-0.004	n/a	
32	Burundi	0.745	-1	+0.004	n/a	
33	Lithuania	0.745	-9	-0.005	+0.037	
34	Austria	0.744	19	+0.026	+0.046	
35	Portugal	0.744	2	+0.011	+0.052	
36	Slovenia	0.743	-25	-0.041	+0.069	
37	Uruguay	0.737	19	+0.023	+0.082	
38	Netherlands	0.736	-11	-0.010	+0.012	
39	Serbia	0.736	-1	+0.006	n/a	
40	Poland	0.736	2	+0.008	+0.056	
41	Jamaica	0.735	3	+0.012	+0.034	
42	Bolivia	0.734	-17	-0.014	+0.101	
43	Lao PDR	0.731	-17	-0.017	n/a	
44	Australia	0.731	-5	+0.001	+0.015	
45	Zambia*	0.731	n/a	n/a	+0.095	
46	Panama	0.730	-1	+0.008	+0.037	
47	Zimbabwe	0.730	-	+0.009	+0.094	
48	Ecuador	0.729	-7	-	+0.085	
49	Bulgaria	0.727	-31	-0.029	+0.040	
50	Bangladesh	0.726	-2	+0.004	+0.099	
51	Luxembourg	0.725	10	+0.013	+0.058	
52	Cape Verde	0.725	20	+0.023	n/a	
53	United States	0.724	-2	+0.004	+0.020	
54	Singapore	0.724	19	+0.017	+0.069	
55	Romania	0.724	8	+0.013	+0.044	
56	Mozambique	0.723	-7	+0.003	n/a	
57	Chile	0.723	-3	+0.006	+0.077	
58	Honduras	0.722	10	+0.016	+0.074	
59	Ukraine	0.721	6	+0.013	+0.042	
60	Croatia	0.720	-1	+0.008	+0.006	
61	Bahamas	0.720	-31	-0.021	n/a	
62	Madagascar	0.719	22	+0.027	+0.080	
63	Slovak Republic	0.718	20	+0.026	+0.043	
64	Israel	0.718	-18	-0.004	+0.029	
65	Uganda	0.717	-22	-0.008	+0.037	
66	Peru	0.714	-14	-0.006	+0.052	
67	Venezuela	0.713	-3	+0.005	+0.047	
68	Tanzania	0.713	9	+0.008	+0.009	
69	Bosnia Herzegovina	0.712	-7	-0.001	n/a	
70	North Macedonia	0.711	-4	+0.003	+0.013	
71	Montenegro	0.710	-2	+0.004	n/a	
72	Kazakhstan	0.710	-12	-0.002	+0.018	
73	Botswana	0.709	-18	-0.006	+0.020	
74	Georgia	0.708	25	+0.030	+0.038	
75	Thailand	0.708	-2	+0.006	+0.024	
76	Italy	0.707	-6	+0.001	+0.061	
77	Suriname	0.707	2	+0.012	n/a	
78	Czech Republic	0.706	-4	+0.014	+0.095	
79	Mongolia	0.706	-21	-0.007	+0.024	
80	El Salvador	0.706	7	+0.016	+0.022	
81	Russian Federation	0.706	-6	+0.004	+0.029	
82	Ethiopia	0.705	35	+0.049	+0.111	
83	Eswatini	0.703	-3	+0.009	+0.043	
84	Greece	0.701	-6	+0.004	+0.047	
85	Indonesia	0.700	-	+0.010	+0.046	
86	Dominican Republic	0.700	-12	-0.001	+0.096	
87	Viet Nam	0.700	-10	+0.001	n/a	
88	Lesotho	0.695	-7	+0.001	+0.014	
89	Cambodia	0.694	4	+0.011	+0.065	
90	Malta	0.693	1	+0.006	+0.042	
91	Cyprus	0.692	1	+0.006	+0.049	
92	Brazil	0.691	9	+0.010	+0.037	
93	Kyrgyz Republic	0.689	-7	-0.002	+0.014	
94	Azerbaijan	0.687	3	+0.007	n/a	
95	Brunei Darussalam	0.686	-5	+0.001	n/a	
96	Cameroon	0.686	-39	-0.028	+0.099	
97	Liberia	0.685	-1	+0.004	n/a	
98	Armenia	0.684	-	+0.006	n/a	
99	Senegal	0.684	-5	+0.002	n/a	
100	Paraguay	0.683	4	+0.011	+0.028	
101	Nepal	0.680	4	+0.009	+0.132	
102	Sri Lanka	0.680	-2	+0.004	-0.042	
103	Fiji	0.678	3	+0.008	n/a	
104	Malaysia	0.677	-3	+0.002	+0.027	
105	Hungary	0.677	-3	+0.003	+0.007	
106	China	0.676	-3	+0.003	+0.020	
107	Ghana	0.673	-18	-0.016	+0.007	
108	Korea, Rep.	0.672	7	+0.014	+0.056	
109	Kenya	0.671	-39	-0.029	+0.023	
110	Belize	0.671	1	+0.008	n/a	
111	Sierra Leone	0.668	3	+0.007	n/a	
112	India	0.668	-4	+0.003	+0.066	
113	Guatemala	0.666	-6	-0.002	+0.059	
114	Myanmar	0.665	-26	-0.024	n/a	
115	Mauritius	0.665	-6	+0.002	+0.032	
116	Malawi	0.664	-4	+0.002	+0.020	
117	Timor-Leste	0.662	7	+0.025	n/a	
118	Angola	0.660	7	+0.027	+0.056	
119	Bahrain	0.658	-1	+0.003	+0.080	
120	United Arab Emirates	0.655	1	+0.013	+0.063	
121	Japan	0.652	-11	-0.010	+0.008	
122	Kuwait	0.650	4	+0.020	+0.016	
123	Maldives	0.646	-10	-0.016	n/a	
124	Tunisia	0.644	-5	-0.004	+0.015	
125	Guinea	0.642	-9	-0.014	n/a	
126	Vanuatu*	0.638	n/a	n/a	n/a	
127	Papua New Guinea*	0.635	n/a	n/a	n/a	
128	Nigeria	0.635	5	+0.015	+0.025	
129	Burkina Faso	0.635	-	+0.006	+0.049	
130	Turkey	0.635	-	+0.007	+0.050	
131	Ehutan	0.635	-9	-0.003	n/a	
132	Algeria	0.634	-4	+0.005	+0.032	
133	Bahrain	0.629	-1	+0.002	+0.040	
134	Egypt	0.629	1	+0.015	+0.051	
135	Qatar	0.629	-8	-	n/a	
136	Gambia, The	0.628	-16	-0.015	-0.017	
137	Tajikistan	0.626	-14	-0.012	n/a	
138	Jordan	0.623	-	+0.018	+0.012	
139	Mali	0.621	4	+0.039	+0.021	
140	Togo	0.615	-6	-0.003	n/a	
141	Mauritania	0.614	-5	+0.006	+0.030	
142	Côte d'Ivoire	0.606	-11	-0.021	n/a	
143	Morocco	0.605	-6	-0.002	+0.022	
144	Oman	0.602	-5	-0.003	n/a	
145	Lebanon	0.599	-5	+0.004	n/a	
146	Saudi Arabia	0.599	-5	+0.010	+0.075	
147	Chad	0.596	-2	+0.016	+0.071	
148	Iran, Islamic Rep.	0.584	-6	-0.005	+0.004	
149	Congo, Dem. Rep.	0.578	-5	-0.003	n/a	
150	Syria	0.567	-4	-0.001	n/a	
151	Pakistan	0.564	-3	+0.014	+0.020	
152	Iraq	0.530	-5	-0.021	n/a	
153	Yemen	0.494	-4	-0.006	+0.034	

■ Eastern Europe and Central Asia
 ■ Middle East and North Africa
 ■ East Asia and the Pacific
 ■ Latin America and the Caribbean
 ■ North America
 ■ South Asia
 ■ Sub-Saharan Africa
 ■ Western Europe

Notes

*- Indicates score or rank is unchanged from the previous year.

n/a Indicates that the country was not covered in previous editions.

* New countries in 2020

Ek-4. “Maxqda ile Nitel Veri Analizi” Eğitim Sertifikası

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılında Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde lisans eğitimi tamamladıktan sonra Orta Doğu Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümünde eğitimi sırasında iş hayatına atıldı. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Örgütsel Davranış Bölümü'nde “Stres ve Beklenti: Değişen Bankacılık Sektöründe Bir Değerlendirme” konulu tezini yazarken London Polytechnic'de “Organizasyonlarda Stres ve Motivasyon” üzerine bir yıl boyunca araştırma yaptı. Tezini 1990 da tamamladı. 2014 yılında Beykent Üniversitesinde başladığı doktora eğitimine doktorant unvanıyla devam etmektedir.

1987 yılında Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası'nda Yurtdışı operasyonlarda iş hayatına başlayan İnci Özkul, 1990-1995 yıllarında Garanti Bankası'nda “İnsan Kaynakları Yönetimi ve Planlama Departmanı'nda uzman olarak kariyer planlama ve geliştirme, performans yönetimi, ücretlendirme, personel seçme ve yerleştirme, bütçe ve İnsan Kaynakları Planlama konularında çalışmalarını yürüttü. 1995-2001 yıllarında İnsan Kaynakları eğitim ve organizasyon bölümlerinden sorumlu yönetici olarak Toprak Bank, Bank Kapital ve Yurt Bank'ta çalıştı.

Daha sonra Fona devredilen 5 bankanın Sümerbank çatısı altında birleştirilmesi sırasında birleştirme komisyonlarında yer aldı.

Mayıs 2001'de avea danışmanlığı kurdu. Kurucu ortak olarak birçok eğitim programını ve çeşitli danışmanlık projeleri yönetti. 2009 da avea danışmanlık bünyesinde yapılandırılan avea executive'i 2012 yılından beri yönetmektedir. Kurucusu olduğu avea executive şirketi yurt içinde ve dışında yönetici seçme ve yerleştirme danışmanlığı yapmaktadır.

Kurucusu olduğu avea interim 2013 yılından beri faaliyetine devam etmektedir. Bir lokal 2019 yılında bir sosyal girişimcilik örneği olarak girişimciliği desteklemek kadınlara ve gençlere pozitif ayrımcılık yapmak üzere İnci Özkul tarafından kuruldu ve çalışmalarına devam etmektedir.

İnci Gülsün ÖZKUL